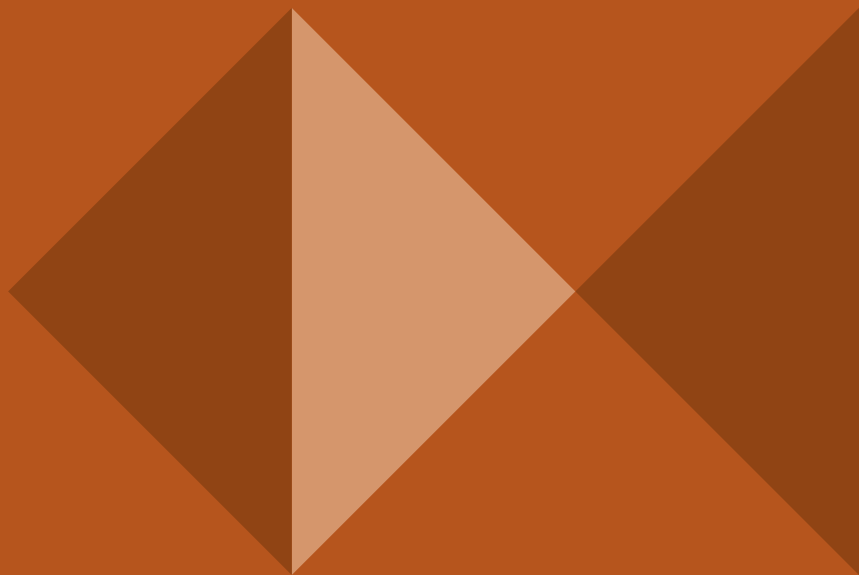

Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema

Etninės kultūros sritis

Ekspertinio vertinimo ataskaita

Ši santrauka yra tyrimo *Stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos kokybinių rodiklių nustatymas. Etninės kultūros sritis*, vykdomo siekiant sukurti Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistemą (SAMS), dalis.

Parengė: Vida Šatkauskienė, dr. Loreta Sungailienė, dr. Saulė Matulevičienė, dr. Teresė Jurkuvienė.

Santrauka parengta vykdant projektą „Kultūrinės plėtros projektų ir procesų valdymo, stebėsenos ir analizės sistemos sukūrimas ir išbandymas“.

Projektas bendrai finansuojamas iš Europos socialinio fondo lėšų (Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0033).

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos kultūros tarybai priklauso autorių turtinės teisės atgaminti bet kokia forma ar būdu, išleisti ir viešai skelbti (visą ar dalimis), įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais, tyrimą ir visas pateiktas rekomendacijas. Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Autorių išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

Turinys

Ataskaita	4
Įvadas.....	4
1. Etninės kultūros srities apibrėžimas ir kontekstas	6
2. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo formos	16
3. Etninės kultūros srities veiklos	20
4. Etninės kultūros ir profesionalaus meno, mėgėjų meno, kultūros paveldo sričių santykis	31
5. Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo raidos (proceso) aprašymas.....	46
6. Etninės kultūros srities raidos vertinimo kriterijai ir rodikliai: sąrašas ir aprašai.....	92
7. Etninės kultūros srities projekto vertinimo kriterijai ir rodikliai: sąrašas ir aprašai	108
8. Kokybinės nematerialaus kultūros paveldo vertybių saugotojų, etninės kultūros srities specialistų apklausos rezultatų apibendrinimas	116
Priedai	121
Santrauka	128
Etninės kultūros srities apibrėžimas	128
Etninės kultūros srities veiklų sąrašas	129
Etninės kultūros srities produktų ir paslaugų sąrašas	130
Etninės kultūros srities raidos apibrėžimas	130
Etninės kultūros srities projekto apibrėžimas.....	132
Etninės kultūros srities raidos vertinimo kriterijai	133
Etninės kultūros srities raidos rodikliai	137
Etninės kultūros srities projekto vertinimo kriterijai	140
Etninės kultūros srities projekto rodikliai	142

Ataskaita

Įvadas

Lietuvos nacionalinis kultūros centras (toliau – LNKC) dalyvavo viešojo Lietuvos kultūros tarybos viešojo pirkimo „Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos analizės ir modeliavimo sistemos taikymo metodikos parengimui būtinų ekspertinių etninės kultūros srities rodiklių nustatymo paslaugų“ konkurse ir pagal 2020 m. sausio 17 d. pirkimo sutartį Nr. 1S – 15 (3.1) įsipareigojo parengti ir pateikti atliktų ekspertinio darbo užduočių, nurodytų pirkimo Techninės specifikacijos dokumente, rezultatų aprašymą – Tarpinę ataskaitą.

LNKC vardu paslaugą teikusi ir ataskaitą rengusi grupė (toliau – Ataskaitos rengimo grupė) ekspertinį darbą atliko 2020 m. vasario 4 d.– gegužės 29 d. (paslaugų teikimo darbo planas buvo koreguotas dėl šalyje susidariusios ekstremalios situacijos ir nuo kovo 16 d. paskelbto karantino).

Rengiant ir aprašant etninės kultūros srities stebėsenai ir analizei reikalingus kokybinius kriterijus ir rodiklius panaudoti šie metodai:

- Tarptautinių ir nacionalinių juridinių dokumentų analizė ir lyginimas;
- Akademinių rūpimos srities tyrimų, etninės kultūros duomenų šaltinių ir dokumentų turinio analizė;
- Duomenų apibendrinimas statistiniu, lyginamuoju, analizės, apibendrinamuoju, tipologinimo metodais;
- LNKC vykdomų etninės kultūros veiklų ir ekspertinio projektų vertinimo darbo patirtyje sukauptų kultūros, švietimo institucijų, visuomeninių organizacijų, bendruomenių vykdytų, vykdomų su etnine kultūra ir nematerialiuoju kultūros paveldu susijusių programų ir projektų bei jų vertinimų analizė;
- Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado informacinės sistemos duomenų apibendrinimas ir analizė;
- Kokybinė nematerialaus kultūros paveldo vertybių saugotojų, etninės kultūros srities specialistų apklausa elektroniniu būdu ir žodžiu (planuotas pusiau struktūruotas, giluminis interviu metodas dėl susidariusių aplinkybių keistas į apklausą raštu ir pokalbius telefonu). Apklausos rezultatų aptarimas pateiktas statistiniu, analizės ir apibendrinamuoju metodais.

Naudotasi šiais pagrindiniais šaltiniais:

- Tarptautiniai ir nacionaliniai juridiniai dokumentai, susiję su etnine kultūra ir nematerialiuoju kultūros paveldu: UNESCO 2005 m. konvencija „Dėl kultūrinės įvairovės raiškų apsaugos ir skatinimo“, UNESCO, 2003 m. Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija ir jos įgyvendinimo gairės, Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, LR tautinio paveldo produktų įstatymas, LR kultūros centrų įstatymas, LR dainų švenčių įstatymas ir kt.;
- UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvencijai įgyvendinti skirtos interneto svetainės *ich.unesco.org* informacija ir duomenys; tarptautiniai UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos sąrašai ir į juos įtrauktų elementų nominacijų bylų teksto, vaizdo, garso duomenys;
- LNKC interneto svetainėje skelbiami duomenys apie etninės kultūros veiklas;
- LNKC sukauptų NKP vertybių bylos;
- Nuo 1989 m. leidžiamas etninei kultūrai skirtas periodinis žurnalas „Būdas“ (iki 2019 m. Nr. 1 – „Liaudies kultūra“);
- Etninės kultūros globos tarybos svetainėje skelbiama informacija ir duomenys, Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų programos finansuotų tyrimų medžiaga;
- Lietuvos kultūros tarybos skelbiama konkursų finansavimo informacija, teikiami vertinimo duomenys;
- Kitų su etnine kultūra susijusių valstybinių įstaigų interneto svetainės;
- Etninės kultūros srities žodynai, enciklopedijos, periodiniai, tęstiniai mokslo ir taikomieji leidiniai, interneto publikacijos (Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas, Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija, Lietuvių etninės kultūros antologija (anglų k.));
- Atviros prieigos su etnine kultūra susiję informacijos šaltiniai: *ethnicart.lt* (senoji ir šiuolaikinė lietuvių etninė kultūra), *prigimtaine.lt*, *tautispaveldas.lt*, *tautosmenta.lt* etc.);
- Kiti šaltiniai.

Duomenys rinkti iš šių duomenų bazių:

- LKT Stebėsenos ir analizės skyriaus duomenų bazė – projektų vertinimo suvestinė;
- Lietuvos nacionalinio kultūros centro Liaudies kūrybos archyvo duomenų bazė, Regionų kultūros skyriaus sukaupta informacija apie etninės kultūros veiklas Lietuvoje;
- UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo duomenų bazė;
- Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado informacinė sistema;
- Lituaniškosios paveldo informacinė sistema ARUODAI;
- Informacinis portalas „Lietuvos tautinis paveldas“ *tautispaveldas.lt*;
- ir kt.

1. Etninės kultūros srities apibrėžimas ir kontekstas

1.1. Etninės kultūros srities apibrėžimo kontekstas

Šiuo metu etninės kultūros sritį reglamentuoja trys svarbiausi įstatymai, kuriuose apibrėžiamos su šia sritimi susijusios sąvokos. Tai Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas (1999), UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (Lietuvoje ratifikuota įstatymu, 2004) ir Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produkto įstatymas (2007)¹.

LR etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme (toliau – EKVGP įstatymas) pateikiamos šios pagrindinės sąvokos (2 straipsnis, 4, 5, 6, 9 punktai):

Etninė kultūra – visos tautos (etnos) sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą.

Etninės kultūros gyvoji tradicija – tautos paveldėtos kultūros perdavimas, jos kūrimas ir atsinaujinimas.

Etninės kultūros paveldas – praeityje tautos sukurtos ir iki šių dienų išlikusios etninės kultūros vertybės.

Etninės kultūros vertybės – tautai reikšmingi dvasinės bei medžiaginės etninės kultūros užfiksuoti ir neužfiksuoti dalykai.

UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (toliau – NKP konvencija) apibrėžia nematerialaus kultūros paveldo sąvoką (2 straipsnis, 1 punktas):

Nematerialus kultūros paveldas – tai ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaidai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. Šį nematerialų kultūros paveldą, perduodamą iš kartos į kartą, bendruomenės ir grupės nuolat atkuria reaguodamos į savo aplinką, į sąveiką su gamta ir savo istorija, ir jis joms teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį, taip skatindamas pagarbą kultūrų įvairovei ir žmogaus kūrybingumui. Šioje Konvencijoje aptariamas tik toks nematerialus

¹ Be teisės aktais įtvirtintų sąvokų *etninė kultūra*, *nematerialus kultūros paveldas*, *tautinis paveldas*, viešojoje bei akademinėje erdvėje vartojami ir artimos reikšmės terminai *tradicinė kultūra*, *liaudies kultūra*, *folkloras*, *prigimtinė kultūra* etc. Po Atgimimo sovietmečiu plačiai vartotas terminas *liaudies kultūra* keistas į *tautos kultūrą* (plg. *liaudies meną* keitė *tautodailė*).

Nemažai Europos ir pasaulio šalių pastaruoju metu įtvirtina nematerialaus kultūros paveldo terminą (tarp jų Latvija, Estija, Slovakija, Čekija, Kroatija, Šveicarija ir kt.). Daug kur sutinkami ir anksčiau pradėti vartoti terminai, analogiški lietuviškam *liaudies kultūra*: literatūroje anglų kalba – *folk culture*, vokiškai – *Volkskultur*, lenkai – *kultura ludowa*, latviai – *tautas mākslas* ir t. t. Tačiau jiems suteikiama prasmė nebūtinai sutampa – vienu atveju įvardijama tradicinė kultūra, kitur – ir mėgėjų. Prancūzai turi kelis terminus: *culture traditionnelle*, *culture rurale*, *culture populaire* (atitinkamai tradicinė kultūra, kaimo kultūra, liaudies kultūra). Iš dalies pagal: P. Kalnius, „Etninės kultūros samprata etnos teorijoje ir jos interpretacijos Lietuvoje“ (2020 m. sausio 7 d. vykusioje diskusijoje „Etninės kultūros samprata“ skaityto pranešimo tezės; prieiga per internetą: <http://ekgt.lt/naujienos/diskusija-etnines-kulturos-samprata-.html>)

kultūros paveldas, kuris yra suderinamas su esamais tarptautiniais žmogaus teisių dokumentais, taip pat su bendruomenių, grupių ir žmonių savitarpio pagarbos ir tvarties plėtros reikalavimais.

LR tautinio paveldo produkto įstatymas (toliau – TPP įstatymas), be kitų, pateikia šias apibrėžtis (2 straipsnis, 1–13 punktai):

Autentiškas tautinio paveldo produkto pavyzdys – išlikęs natūra arba dokumentuotas etnokultūrinėje tradicijoje gyvavęs tipiškas produktas, jo sukūrimo būdas ir (ar) kiti jo kokybiniai ypatumai.

Tautinio paveldo produktai – nustatyta tvarka sertifikuoti² tradiciniai gaminiai³, tradicinių veislių augalai ir gyvūnai bei jų produktai, tradicinės paslaugos, pasižymintys istoriškai Lietuvoje ar jos atskirame etnografiniame regione susiformavusia produkto tradicine forma, sudėti ir kitais specifiniais kokybiniais ypatumais.

Tradicinės paslaugos – tradicinių gaminių gamybos demonstravimas, arklių kausymas, kaminkrėtystė, folkloro (muzikinio, sakinio ir kitokio) atlikimo paslaugos, tradicinių renginių (kalendorinių ir šeimos švenčių, tradicinių mugių⁴ ir panašių renginių) organizavimas ir kitos etnine kultūra pagrįstos paslaugos.

Tradicinis amatas – individuali⁵ ar kolektyvinė⁶ veikla, pagrįsta iš kartos į kartą perduodama patirtimi ir specialiais įgūdžiais, skirta tautinio paveldo produktų nuolatiniam sukūrimui ir realizavimui. Tradiciniams amatams priskiriamas tradicinių gaminių gaminimas, tradicinių veislių augalų ir gyvūnų⁷ veisimas bei auginimas, jų produktų gavyba, gamtos gėrybių rinkimas ir perdirbimas, tradicinių paslaugų teikimas.

Šiuose teisės aktuose įtvirtintuose apibrėžimuose daug kas kartojasi, bet esama ir skirtumų bei probleminių dalykų.

EKVGP įstatymo centrinė sąvoka *etninė kultūra* (toliau – EK) Lietuvoje įtvirtinta XX a. 9 dešimtmečio pabaigoje. Ji pradėta vartoti „Sąjūdžio pakilimo metais, suvokus prastą lietuvių tautos kultūros, ypač tradicinės, būklę ir įvertinus jos reikšmę tautinės savimonės patvarumui ir visų šalies etnografinių grupių konsolidacijai“⁸. **EKVGP įstatymo formuluotė** apibendrina daugelio srities tyrinėtojų – istorikų, etnologų, folkloristų, kultūrologų ir pan. – teiktus EK apibrėžimus. Sąvoka buvo plačiai aptarta dar Etninės kultūros draugijos steigiamajame suvažiavime (1989 m.),

2 *Sertifikavimas* – procedūra, kuria įvertinama, ar tautinio paveldo produktas, tradicinio amato meistras, tradicinių amatų mokymo programos, tradicinės mugės atitinka jiems keliamus reikalavimus. Atitiktis paliudijama dokumentu – sertifikatu.

3 *Tradiciniai gaminiai* – nemasinės gamybos amatininkų dirbiniai, maisto gaminiai, liaudies muzikos instrumentai ir kiti etninio materialaus paveldo gaminiai, pagaminti iš tradicinių žaliavų, naudojantis rankų darbu ir kitomis senosiomis arba jas atitinkančiomis naujomis technologijomis ir išsaugant unikalias kokybines gaminių savybes ir sudėtį.

4 *Tradicinės mugės* – sertifikuoti Lietuvos regionuose organizuojami renginiai, turintys istoriškai susiformavusias kultūros tradicijas ir kuriuose daugiau kaip pusė parduodamų gaminių, teikiamų paslaugų yra tautinio paveldo produktai, o šių realizavimas ar demonstravimas yra pagrindinis renginio tikslas.

5 Individualiai tradicinio amato veiklą vysto *tradicinis amatininkas* – fizinis asmuo, užsiimantis tradiciniu amatu, *tradicinių amatų meistras* – nustatytus reikalavimus atitinkantis tradicinis amatininkas, sugebantis perduoti tradicinių amatų įgūdžius kitiems asmenims.

6 Kolektyvinis tradicinių amatų veiklos židinys – *tradicinių amatų centras*. Tai įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas viešasis arba privatus juridinis asmuo, tenkinantis tradicinių amatų amatininkų interesus, besirūpinantis tradicinių produktų gamyba ir plėtra, teikiantis tradicinių amatų mokymo, konsultavimo, eksperto ir kitas paslaugas.

7 *Tradicinės augalų ir gyvūnų veislės* – nacionalinės senosios augalų ir gyvūnų veislės.

8 Kalnius P. Etninės kultūros samprata Norberto Vėliaus darbuose. *Tautosakos darbai*, 2008, 36, p. 37–50.

1990 m. vykusio 1-ojo kultūros kongreso dokumentuose⁹, konferencijoje „Etninė kultūra Lietuvos Respublikoje: pakilimas ar nuosmukis?“ 1996 m.¹⁰, apibrėžimas tikslintas įvairiose vėlesnėse šios srities publikacijose.

EKVGP įstatyme EK samprata yra labai plati ir abstrakti, todėl reikalinga papildymo ir išaiškinimo.

Joje pabrėžiami keli svarbūs EK dėmenys: kad tai visos tautos / etnoso (galima numanyti – įvairių socialinių sluoksnių, grupių, bendruomenių, neeliminuojančių ir profesionalaus meno kūrėjų) sukurtos vertybės, kad tai vertybių visuma (ne tik meno kūriniai, bet ir įvairios kitos kultūros raiškos, žmonių veiklų formos), jos perduodamos iš kartos į kartą – t. y. akcentuojamas istorinis tęstinumas, tradicijos tęsa (perėmimas) ir atsinaujinimas. *Etninės kultūros vertybės* apibrėžime akcentuojamos dvasinės ir medžiaginės vertybės.

Iš pagrindinio EK apibrėžimo ir kitų EKVGP įstatyme esamų sąvokų apibrėžimų išryškėja ir tam tikri probleminiai dalykai.

Pasak kai kurių tyrinėtojų, ši sąvoka ne tik nesukonkretina, „ar tai yra visa etnoso kultūra, įskaitant profesionaliąją, ar tik tradicinė kultūra“, „nepasako, kas yra etninė kultūra, kas sudaro jos turinį“¹¹. Dėl sąvokos *etninė kultūra* aprėpties platumo ją sudėtinga taikyti bendriesiems valstybės politikos ir konkreitiems praktiniams tikslams (pvz., diferencijuojant kultūros sritis, renkant duomenis apie procesus, vertinant projektus ir pan.).

Apibrėžime akcentuotas etnografinių regionų savitumo saugojimas, bet EK savitumas reiškiasi ir smulkesniuose lokaliuose dariniuose (krašto, vietos etc.).

Sąvokos *etninės kultūros gyvoji tradicija* apibrėžime nepakankamai aiškiai nurodyta, ar „tautos paveldėtos kultūros perdavimas, jos kūrimas ir atsinaujinimas“ suvokiamas kaip vykstantis natūralioje tradicinėje terpėje (į ją kreiptų terminas *tradicija*), ar ir šiuolaikinėmis kultūros, visuomenės raiškos formomis.

Sąvoka *etninės kultūros paveldas* nepakankamai atskleidžia, kokių pavidalu praeityje *sukurtos* etninės kultūros vertybės išlieka iki šių dienų – tik atminties institucijose, gyvenamojoje aplinkoje ar įvairūs EK reiškiniai / veiklos tebėra gyvybingi ir tęsiasi šiandien.

UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija

NKP konvencijos įtvirtinta *nematerialaus kultūros paveldo* (toliau – NKP) sąvoka sritį siekiama apibrėžti taip, kad ji atitiktų atskirų šalių, tautų, kitų socialinių struktūrų poreikius ir neprieštarautų tarptautinės bendruomenės etinėms nuostatoms, tvarios plėtros reikalavimams. Ši sąvoka suformuota ankstesnio UNESCO dokumento – Rekomendacijų, kaip išsaugoti tradicinę kultūrą ir folklorą¹² – pagrindu.

9 Lietuvos kultūros kongresas: Vilnius, 1990 m. geg.18–20 d. red. R. Ozolas ir kt., sud. G. Kvieskienė. Vilnius: LRKŠM, 1991.

10 Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje (konferencijos medžiaga).V.: Lietuvių etninės kultūros draugijos ir Vilniaus etninės veiklos centro leidinys. Vilnius: Lygė, 1997.

11 Kalnins P. „Etninės kultūros samprata etnoso teorijoje ir jos interpretacijos Lietuvoje“ (2020 m. sausio 7 d. vykusioje diskusijoje „Etninės kultūros samprata“ skaityto pranešimo tezės; prieiga per internetą: <http://ekgt.lt/naujienos/diskusija-etnines-kulturos-samprata.html>)

12 UNESCO rekomendacijos, kaip išsaugoti tradicinę kultūrą ir folklorą / Tautosakos darbai I (VIII).–Vilnius: LLTI, 1992

Nematerialaus kultūros paveldo apibrėžimas daugeliu esminių aspektų sutampa su etninės kultūros apibrėžimu, pateikiamu EKVGP įstatyme – pabrėžiamas perdavimas iš kartos į kartą, kultūros formų įvairovė, šios kultūros reikšmė tautinės savimones ir tapatybės stiprinimui, jos atsinaujinimas, atkūrimas ir pan.

Kita vertus, NKP apibrėžime išryškėja ir keletas naujų svarbių aspektų:

1. Čia ypač akcentuojamas *bendruomenės, grupės* vaidmuo. Pabrėžiamas sąmoningas žmogaus santykis ir ryšis su *paveldėta* kultūra kaip teikiančia *tapatybės ir tęstinumo pojūtį*, kita vertus, pačios bendruomenės, grupės yra šios kultūros tęsėjos, saugotojos, atkūrėjos, vartotojos, skleidėjos ir kt.
2. Konvencijoje kalbama ne apie anksčiau gyvavusias, o apie dabartines bendruomenes, kurios nėra tiesiogiai siejamos su tauta, etnine grupe, vietos bendruomene ar pan. Taip aprėpiama visa jų įvairovė (nuo minėtosios tautos, etninės grupės, vietos bendruomenės iki profesinių ar kitu pagrindu susitelkiančių žmonių bendrijų, nevyriausybinių organizacijų ir t. t.). Tai išryškina EK / NKP santykį su dabarties socialiniu, ekonominiu kontekstu.
3. Konvencija ir bendrosios UNESCO nuostatos į lietuvių NKP lauką, kaip jo neatskiriamą dalį, įtraukia ir valstybėje gyvenančių kitų tautinių bendrijų kultūros reiškinius.

Vis dėlto konvencijos teikiama NKP sąvoka ir jos apibrėžimas taip pat palieka erdvės diskusijoms bei interpretacijoms. Joje remiamasi *paveldo* terminu, kuris kitas kultūros paveldo sritis reglamentuojančiuose dokumentuose ir praktikoje dažniau vartojamas siauresne prasme – konkrečioms išlikusioms, materialų pavidalą įgijusioms, nekintančioms vertybėms nusakyti, o Konvencijoje pabrėžiamas NKP gyvybingumo, kaitos, atsinaujinimo aspektas. Kitas termino dėmuo – *nematerialus* – *a priori* atidalyja materialias kultūros paveldo apraiškas, tačiau į apibrėžimą įtraukiamos ir jos (priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai, net kultūros erdvės). Pagaliau terminas *nematerialus kultūros paveldas* turi biurokratinės kalbos atspalvį, nėra patogus kasdieniui vartosenai.

LR tautinio paveldo produkto įstatymo paskirtis – įtvirtinti šių produktų sertifikavimo sistemą, todėl jis aprėpia siauresnį EK lauką, susijusį visų pirma būtent su materialiuoju asmenų ar jų grupių veiklos rezultatu – produktu, gaminiu, taip pat išsaugotomis vietinėmis augalų ir gyvūnų veislėmis, tam tikromis paslaugomis, mugėmis ir pan. Kertinė šios įstatymo kategorija – *tradiciškumas*: tradiciniai gaminiai, tradicinių veislių augalai ir gyvūnai bei jų produktai, tradicinės paslaugos, tradicinės mugės, tradicinis amatas ir t. t. Tradiciškumas suvokiamas kaip istoriškai Lietuvoje ar jos atskirame etnografiniame regione, etnokultūrinėje tradicijoje susiformavusios, jai būdingos formos, žaliavų, sudėties, rankų darbo ar jas atitinkančių technologijų, unikalių kokybinių savybių išsaugojimas.

TPP įstatymu reglamentuojamų objektų tradiciškumo kriterijai yra šie: *istoriškumas* (perdavimas iš kartos į kartą, tradicijos gyvavimo trukmė ne mažesnė negu 100 metų arba jos gyvavimas paliudytas ne mažiau kaip prieš 100 metų¹³), *kilmė / paplitimas* (tradicija žinoma konkrečioje vietovėje ir / arba Lietuvos etnografiniame regione ir /

13 Mugės atveju rodiklis – 75 metai, augalų ir gyvūnų veislių – 50 metų.

arba visoje Lietuvoje), *gamybos ar organizavimo būdas* (pagaminti naudojant rankų darbą, senąsias gamybos technologijas – įrankius, padargus, įrenginius, tradicines žaliavas – arba naudojant naujas technologijas, kurios nepakeičia gaminio gamybos būdo, receptūros, unikalių savybių ir sudėties, ir tradicines žaliavas).

Šie kriterijai svarbūs ir kitiems etninės kultūros srities reiškiniams nustatyti.

Vienas iš problemišku šio įstatymo aspektų – tam tikras sąvokų vartojimo nenuoseklumas. Įvedama nauja *tautinio paveldo* sąvoka, tad atsisakoma teisės aktuose, akademinėje ir kultūrinėje terpėje vartojamos *etninės kultūros* ar *tradicinės kultūros* sąvokų. Kita vertus, abi šios sąvokos vartojamos įstatyme ir jį lydinčiuose teisės aktuose¹⁴.

1.2. Etninės kultūros srities raiškos formos ir požymiai

Apibendrintas EKVGP įstatymo EK apibrėžimas reikalauja detalesnio etninei kultūrai priklausančių raiškos formų įvardijimo. EK aprėpiamos srities struktūra išgryninama sudarant mokslinius srities klasifikatorius. Jų yra įvairių, tad apibendrinus galima išskirti tam tikrą matricą:

1. Pagal 1-ojo kultūros kongreso dokumentus, etninę kultūrą sudaro:

- Kalba,
- Bendravimo normos ir dorovė,
- Žmonių bendrijos,
- Darbo ir kt. veiklos įgūdžiai bei įrankiai (technika),
- Tradicinės agrotechnikos, medicinos, astronomijos, teisės, meteorologijos, pedagogikos ir kt. žinios,
- Drabužiai, maistas,
- Architektūra ir kraštovaizdis,
- Papročiai,
- Meno kūryba (tautosaka, šokiai ir žaidimai, muzika, tautodailė ir kt.),
- Religija ir mitologija.

2. Pagal UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, NKP pasireiškia šiose srityse (2 straipsnis, 2 punktas):

- a) žodinės kūrybos tradicijose ir išraiškos formose, įskaitant kalbą kaip nematerialaus kultūros paveldo raiškos priemonę;
- b) atlikimo menuose;
- c) papročiuose, apeigose ir šventiniuose renginiuose;
- d) su gamta ir visata susijusiose mokslo srityse ir veikloje;
- e) tradiciniuose amatuose.

Ataskaitos rengėjų siūloma EK rūšių ir žanrų klasifikacija pateikiama 2-ame skyriuje.

Grįžtant prie anksčiau aptartų gausių ir įvairių EK apibrėžimų, norėtusi paminėti dar keletą juose išskiriamų šios srities požymių.

¹⁴ Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų meistrų ir tradicinių amatų neformaliojo mokymo programų atitikties tradicijai kriterijų aprašas, Tautinio paveldo produktų atitikties lietuvių etninei kultūrai vertinimo rodikliai ir kt. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327195?fwid=rivwzvpgv>

Istoriškumas:

„*Etninė kultūra* <...> formavosi kartu su žmogumi; nemaža lietuvių etninės kultūros reiškinių yra pavedėta iš baltiškos, indoeuropietiškos ir dar senesnių kultūrų.“ (N. Vėlius)¹⁵

„*Etninė kultūra* – viso etnoso – nuo pat pirmųjų save suvokusių genčių iki pat šiandieninę tautą sudarančių narių – veikla ir tos veiklos rezultatai.“ (R. Merkienė)¹⁶

Socialinė priklausomybė:

„*Etninė kultūra* yra visų tautos (etnoso) socialinių sluoksnių istorijos eigoje sukurta, istorine savimone paremta vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą ir atverianti galimybę kūrybiškai dalyvauti pasaulio bendrijoje.“ (A. Vyšniauskaitė, K. Stoškus)¹⁷

Tautinių ir bendražmogiškų vertybių sąveika

„*Etninėje kultūroje sukauptos bendražmogiškosios vertybės kiekvienoje tautoje* priklausomai nuo gamtinių, istorinių, socialinių sąlygų, nuo žmonių charakterio ir būdo, antropologinių ypatybių įgavo savitą raiškos pobūdį. Ta prasme ši kultūra [savo turiniu ir raiška] yra tautinė.“ (N. Vėlius)¹⁸

„*Etninė kultūra* – bendražmogiškųjų ir tautinių vertybių visumą, mūsų tautinės kultūros pamatas.“ (N. Vėlius).¹⁹

„*Etninė kultūra* <...> vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą ir atverianti galimybę kūrybiškai dalyvauti pasaulio bendrijoje.“ (A. Vyšniauskaitė, K. Stoškus)²⁰

Kultūros kaita:

„<...> ankstyvaisiais etapais visa *tautos kultūra* buvo *etninė* ir *tradicinė*, pakitus gyvenimo būdui ir tempui, *tradicinę kultūrą* nustelbė naujoviška *profesinė*, nuolat kintanti kultūra, kuri formavosi tęsdama ir naujai įprasmindama *senosios kultūros* tradicijas.“ (N. Vėlius, D. Sauka)²¹

„*Tradicija* arba *tradicinė kultūra* <...> nėra apibrėžtas ar pastovus kultūros modelis.“ (I. Lukšaitė)²²

Iš to, kas jau aptarta, išryškėja šie bendrieji EK srities požymiai:

- ją sudaro dvasinių ir medžiaginių vertybių visuma;
- ji apima medžiagiškos ir dvasinės prigimties pavidalus (vertybės yra materialios ir nematerialios);

15 Norbertas Vėlius. Etninės kultūros prioritetas Lietuvos kultūros strategijoje. *Lietuvos kultūros kongresas*. – V., 1991, 25 p.

16 Regina Merkienė. Lietuvių etninės kultūros poslinkiai Seinų ir Punsko krašte. *Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje*. – Vilnius, „Lygė“, 1997, 26 p.

17 Angelė Vyšniauskaitė, Krescencijus Stoškus. Kas yra etninė kultūra? *Liudies kultūra*, 1997, Nr. 2, p. 1–4.

18 Norbertas Vėlius. Etninė kultūra ir tauta. *Lietuvių etninės kultūros draugija*. V.: LNK, 1989.

19 Norbertas Vėlius. Etninės kultūros prioritetas Lietuvos kultūros strategijoje. *Lietuvos kultūros kongresas*. V., 1991, p. 25.

20 Žr. 17 išnašą.

21 Norbertas Vėlius, Donatas Sauka. Etninės kultūros vieta tautinėje kultūroje. III dalis. *Kultūros koncepcijos metmenys*. II. Etninė kultūra / *Lietuvos kultūros kongresas*. – V., 1991, 506 p.

22 Mūsų kelias: kultūros patirtis, atmintis ir naujos sąsajos. Saulės arkliukai, 2013, Nr. 1, p. 4-7.

- ją kuria visa tauta, tačiau ji reprezentuoja tiek tautines, tiek bendražmogiškas vertybes;
- ji yra paveldėta ir perduodama iš kartos į kartą;
- ji nuolat atsinaujina, veikiama visuomenės ir kultūros raidos.

Pateiktuose EK apibrėžimų fragmentuose, kaip ir EKVGP įstatyme, *etninės kultūros* sąvoka tarsi aprėpia visos *tautos kultūros* visumą (tad beveik sutampa su *nacionalinės kultūros* sąvoka).

Vis dėlto pagrindiniai EK reiškiniai, vertybės mus pasiekia XVIII–XX a. pradžios pavidalais (iš to laiko mus pasiekia pirmosios folkloro tekstų publikacijos, ikonografinės pavyzdžiai, nors švenčių, papročių aprašai išnyra ir ankstesniuose rašytiniuose šaltiniuose).

Kita vertus, nors „*tradicinė kultūra* egzistavo visais laikais, bet ilgiausiai kaip tauta ar gentis, ar etnis vienetas esam gyvenę *žemdirbių kultūroje* <...>“ (I. Lukšaitė)²³. Tradicinės kultūros sąvoka, pavartota kaip etninės kultūros sinonimas, siūlo siauresnę EK apibrėžtį, apribotą tiek istorinio laiko, tiek valstietiškos kilmės.

1.3. Etninės kultūros srities unikalumas

Pažymėtini dar keli srities tyrinėtojų visuotinai pabrėžiami ypatumai, kuriais apibūdinamas *etninės kultūros* išskirtinumas:

Kolektyvinė kilmė:

Įprasta teigti, kad ši kultūra buvo *kuriama kolektyviai*, visų bendruomenės narių (N. Vėlius)²⁴. Kita vertus, ši nuostata švelninama, akcentuojant bendruomenės dalyvavimą apbruojant EK reiškinius (priimant ar atmetant naujoves etc.) ir pastebint, kad individas savo kūrybinėje veikloje vadovaujasi tradicijos suformuotomis estetinėmis, etinėmis nuostatomis, technologijomis, kita patirtimi.

Pagal UNESCO konvenciją, bendruomenė – svarbiausia NKP egzistavimo terpė.

Tiesioginis perdavimo būdas:

Tradicinėje aplinkoje perdavimas vyksta tiesiogiai: iš lūpų – į lūpas (visų pirma sakytiniu būdu), stebint ir dalyvaujant, t. y. perimant žinias, įgūdžius, technologijas, taip pat elgsenos, gyvenimo formas, net ir pasaulėžiūrą. Labai svarbus kartų ryšys, šeimos, giminės ir bendruomenės vaidmuo, Tradicijai būdingas ir mokymasis tiesiogiai iš meistro, dirbtuvėse, todėl svarbus ir mokytojo bei mokinio santykis.

Tiesioginė tradicijos perdava išlieka ir tam tikruose dabartinės gyvenimo lygmenyse, kita vertus, šiais laikais tradiciniu būdu perimtas, užfiksuotas, sukauptas ir išsaugotas paveldas dažniausiai mus pasiekia per rašto kultūrą (mokyklas, leidinius), renginius, žiniasklaidą, socialiniais tinklais...

23 Ten pat.

24 Žr. 17 išnašą.

Tradicija kaip kartotė ir jos variantai

Horizontaliai (iš vieno židinio, vietovės, regiono į kitus) ir vertikalčiai (iš vienos kartos kitoms) plintanti, perduodama ir perimama tradicija (t. y. kartojami dalykai) vis dėlto gyvuoja aibe variantų. EK reiškiniai dėl tradicinio (tiesioginio) perdavimo būdo, žmogaus atminties ypatybių, kitų aplinkybių nuolat kinta, plinta variantais, atsinaujina. Nei dirbinio kopija, nei dainos ar apeigos atkūrimas niekuomet nėra tikslus jų pakartojimas²⁵.

Žvelgiant bendriau, EK reiškiniai, išsaugodami tam tikras visai tautai būdingas ypatybes, įgyja savitų raiškos formų tiek etnografiniuose regionuose, tiek atskirose vietovėse etc.

Sinkretiškumas

Tai prigimtinis, archajiškas EK bruožas, pasireiškiantis įvairių kultūros, meno formų (pvz., teksto, muzikos ir judesio) sąveika. Neretai šią EK ypatybę siekiama puoselėti ir šiandien.

Funkcionalumas

EK reiškiniai tradicinėje aplinkoje dažniausiai būdavo susiję su konkrečia paskirtimi, aktualizuojami tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku (proga) etc. Ir dabar linkstama atsižvelgti į jų pirminę paskirtį ir susigrąžinti juos į dabartinį gyvenimą išsaugant (prisimenant, puoselėjant) pirmines funkcijas (pvz., dainuojant lopšines, šokant vakaronėse etc.).

1.4. EK egzistavimo formos šiuolaikinėje visuomenėje

Etninės kultūros apibrėžimuose kalbant apie dabartį išskiriamos kelios jos gyvavimo formos: *pirminė* ir *antrinė* arba *paveldas* ir *gyvoji tradicija*. Teigiama, kad „etninė kultūra moderniam gyvenime reiškiasi tradiciniu būdu savo tradicinėmis formomis tradiciniame gyvenime <...> ir naujais, transformuotais pavidalais, susipynusi su profesionaliąja šių dienų kultūra, menu, literatūra etc., gali skliti per knygą, per radiją, televiziją etc.“ (N. Vėlius).²⁶

Dabartinės EK raiškos formos yra tokios:

- a) EK reiškiniai, savaimingai (natūraliai) egzistuojantys savo kilmės (prigimtinėje) aplinkoje, visuomenėje, kaip tradicija – paveldėtos ir perduotos gyvenimosios dalis, kuri visuomenei keičiantis patiria vienų ar kitų pokyčių;
- b) EK reiškiniai (vertybės), tapę paveldu, saugomu archyvuose, muziejuose, kitose atminties institucijose, privačiose kolekcijose, elektroninių duomenų saugyklose, taip pat aplinkoje, kultūriniame kraštovaizdyje;
- c) Visa tai kaupiama, saugoma, restauruojama, tiriama, skaitmeninama, viešinama (archyvai etc. pildomi, atliekant archeologinius, lauko tyrimus ir kt. būdais), tačiau iš esmės jau nebekinta;

25 Išsamiai tradicijos sąvoka ir jos samprata aptariama Jurgos Jonutytytės studijoje: J. Jonutytytė. *Tradicijos sąvokos kaita*. Vilnius: VU leidykla, 2011, 200 p.

26 Plg. N. Vėlius. Pakilimas ar nuosmukis? *Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje*. – Vilnius, Lygė, 1997, 7 p.

- d) EK / NKP tradicijos savo pirminiu pavidalu perimtos tiek iš natūraliai tebesitęsiančių procesų, tiek iš saugyklų, publikuotų ar kitų šaltinių ir gyvuojančios įvairiomis šiuolaikinės kultūros formomis, veiklomis, skirtomis ją dokumentuoti, tyrinėti, perduoti, atnaujinti, gaivinti, turtinti, skleisti, viešinti ar kitaip išsaugoti ir tęsti, pasinaudojant tradiciniais būdais ir civilizacijos teikiamomis naujovėmis;
- e) EK įsiliejusi / integruojama į šiuolaikinį profesionalųjį meną, kultūrą, kitas visuomenės funkcionavimo formas.

Šiuolaikinėje visuomenėje visos EK / NKP reiškinių egzistavimo formos yra glaudžiai susijusios, tarp jų vyksta natūrali apykaita, o šių formų įvairovė yra dar didesnė. Tradicijos tebekuriamos ir šiandien (pvz., aktualijas atspindintys anekdotai, naujos patarlės ir priežodžiai etc.).

Kai kurias gilumines EK apraiškas šiuolaikiniame gyvenime mėginta nusakyti *prigimtinės kultūros* terminu: „Terminą prigimtinė kultūra vartodami lietuviškame kontekste, įvardijame savaimingas kultūros ištakas, vietinę kilmę, tačiau dėmesį sutelkiame į šios kultūros kūrybišką raidą, ypač į gyvąją tradiciją, dar iki šiol juntamą paveldėtosios tradicijos alsavimą, kuris reiškiasi ne tik išorinėmis, bet ir vidinėmis formomis – mąstymo, jutimo, suvokimo, tikėjimo struktūromis, ir tai iš pačių gelmių generuoja kultūrinę raišką, besiskleidžiančią tradicinėmis ir šiuolaikinėmis formomis.“ (D. Vaitkevičienė)²⁷

Nagrinėjant EK kultūros apibrėžtį, požymius, būtina išryškinti ir jos išskirtinę vertę, pagrindžiančią būtinybę ją išsaugoti, nes ji:

- perteikia *kultūrinę atmintį* – tai, kas tvaru, išlieka keičiantis kartoms, kas jų patirta ir sudaro tautos buvimo esmę;
- padeda išlaikyti tautinį tapatumą ir tęstinumo jausmą;
- formuoja žmogaus, bendruomenės, visuomenės gyvenseną ir elgseną, etines ir moralines vertybes;
- vienija su kitais bendrijos nariais, socialiai juos integruoja;
- užtikrina / suteikia kitiems šalies kultūros reiškiniams, procesams gyvybingumo ir savitumo, tai – istorinis ir etnis tautos kultūros pamatas, ant kurio ji susiformavo ir dėl kurio iki šiol laikosi;²⁸
- prisideda prie lietuvių ir pasaulio kultūros bei meno įvairovės.

1.5. Etninės kultūros srities apibrėžimas

EK sąvoką vartojant konkrečiuose praktiniuose kontekstuose (įskaitant srities kultūros politikos formavimą, procesų ir reiškinių analizę, projektų vertinimą ir t. t.), svarbu aiškiau ją atriboti nuo profesionalaus, mėgėjų meno, kitų kultūros sričių ir susiaurinti jos aprėptį iki tam tikro branduolio, kuriuo siūlome laikyti *tradicinę kultūrą*.

Istoriškai šalies teritorijoje, etnografiniame regione ar konkrečioje vietovėje susiformavusios, iš kartos į kartą perduotos, unikalios savybės išlaikiusios, bendruomenių (vietos bendruomenių, tautinių, etninių, profesinių, pomėgių bendrijų,

27 D. Vaitkevičienė. Prigimtinė kultūra ir prigimtinės vietos. *Kultūros barai*, 2012, Nr. 5, p. 61.

28 M. Martinaitis. Etninė lietuvių kultūra ir jos pamokos. *Mokykla*. 1995, Nr. 7–8, p. 33–35.

nevyriausybinų organizacijų), šeimų, kitų šioje srityje veikiančių subjektų puoselėjamos, aktualizuojamos ir joms svarbios materialios ir nematerialios *tradicinės kultūros vertybės, jos formos, rūšys ir žanrai* (kalba, tautosaka, muzika, šokis, papročiai, bendravimo normos, gyvensena, elgsena, darbo ir kitų veiklų įgūdžiai, tautodailė, drabužiai, maistas, aplinka, pasaulėvoka, žinija etc.) iki šiol natūraliai tebesitęsiantys ir kūrybingai ar moksliniais pagrindais rekonstruojami, atkuriami, saugomi, tiriami, perduodami ir skleidžiami tradiciniais bei šiuolaikinei visuomenei pritaikytais būdais ir turi visuotinę vertę kaip tautinės tapatybės, kultūros ir kūrybos savitumą išsaugoti, visuomenės savimonę ir savivertę stiprinti, ją konsoliduoti padedanti priemonė.

Šio apibrėžimo turinį galima perteikti ir jos dėmenis skaidant, kaip tam tikrą struktūrą:

Etninės kultūros sritis apima materialias ir nematerialias *tradicinės kultūros vertybes, jos formas, rūšis ir žanrus* (kalbą, tautosaką, muziką, šokių, papročius, bendravimo normas, gyvenseną, elgseną, darbo ir kitų veiklų įgūdžius bei praktikas, tautodailę, drabužius, maistą, aplinką, pasaulėvoką, žiniją etc.), kurie / kurios yra:

- istoriškai susiformavę (-usios) šalies teritorijoje, etnografiniame regione ar konkrečioje vietovėje;
- perduoti (-os) iš kartos į kartą;
- išlaikę (-iusios) būdingas ir / ar unikalias savybes;
- svarbūs (-ios) įvairaus pobūdžio bendruomenėms (vietos bendruomenėms, tautinių, etninių, profesinių, pomėgių bendrijoms, nevyriausybiniams organizacijoms), šeimoms, privatiems asmenims, yra jų ir kitų šioje srityje veikiančių subjektų puoselėjami (-os), aktualizuojami (-os) ir tęsiami (-os);
- iki šiol natūraliai tebesitęsiantys (-ios) ir kūrybingai ar moksliniais pagrindais rekonstruojami (-os), atkuriami (-os), saugomi (-os), tiriami (-os), perduodami (-os) ir skleidžiami (-os) tradiciniais bei šiuolaikinei visuomenei pritaikytais būdais;
- turi visuotinę vertę kaip tautinės tapatybės, kultūros ir kūrybos savitumą, įvairovę išsaugoti, visuomenės savimonę ir savivertę stiprinti, ją konsoliduoti padedanti priemonė.

EK / NKP formų, rūšių ir žanrų klasifikacija pristatoma 2 skyriuje „Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo formos“.

2. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo formos

Šiame skyriuje kiek plačiau nei tiesiog sąrašu išskleidžiama srities aprėptį atspindinti EK / NKP formų įvairovė. Pateikiama klasifikacija, tikėtina, galės pasitarnauti ir kaip tam tikra metodika, ne tik suvokiant bendrą srities kontekstą, bet ir nustatant jai priskirtiną turinį. Tai žinoti svarbu ir projektų vertinimo bei raidos stebėsenos reikmėms, ir kasdienėse veiklose.

EK / NKP formas į penkias stambiausias grupes pasirinkta skirstyti pagal raiškos sritis, kaip tai daroma nacionalinio Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado (toliau – NKP Sąvadas) sistemoje. Joje savo ruožtu vadovaujamosi NKP konvencijos 2 straipsnio 2-ajame punkte pateikiamu skirstymu²⁹, tačiau ši klasifikacija skiriasi nuo minėtos konvencijos grupavimo tuo, kad aiškiau atidalija nematerialius, medžiagiško pavidalo neįgyjančius reiškinius (I, II, III ir V grupės) nuo tokių reiškinių, kurių veiklos rezultatu sukuriamas daiktiškas ar kitoks materialus produktas (IV grupė).

Atskiros etninės kultūros formos detalizuojamos nurodant jų rūšis ir žanrus, kitus tradicijai suvokti svarbius požymius³⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors čia ne visais atvejais pabrėžiama, tačiau beveik visi išvardyti reiškiniai pasižymi atskiriems etnografiniams regionams ar vietovėms būdingomis ypatybėmis.

2.1. Žodinės tradicijos ir išraiškos formos

Tai žmogaus kūrybos ir išraiškos formos, perteikiamos sakymo, kalbėjimo būdu, įskaitant ir kalbos objektus, jų istorinį kultūrinį turinį, kalbėsenos stiliaus (juokavimo, pamokymo, gyrimo ir pan.) ypatybes.

1. Kalba:

- dialektai, žodynas (bendriniai žodžiai),
- tikriniai žodžiai (vardai, pravardės, vietovardžiai, teonimai, mitinių būtybių vardai, kt.),
- kalbėseną;

2. Pasakojamoji tradicija:

- tautosaka, jos rūšys ir žanrai (pasakojamoji tautosaka – pasakos, sakmės, padavimai, anekdotai ir kt.; trumpieji pasakymai arba smulkioji tautosaka – patarlės, priežodžiai, mįslės ir kt., retorinės raiškos formos – oracijos ir kt.); kalbos magija – užkalbėjimai, būrimai, maldelės, linkėjimai ir kt.); kalbos žaidimai (greitakalbės, skaičiuotės, erzinimai, garsų pamėgdžiojimai ir kt.);
- pasakojimo būdas, stilius;
- lokalinės pasakojimo tradicijos.

²⁹ Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.902ADBEBD9A8>

³⁰ Čia remiamasi įvairių mokslo institucijų sukurtais ir taikomais klasifikatoriais: lituanistikos paveldo informacine sistema „Aruodai“ (arudai.lt); V. Vaitkevičiaus ir D. Vaitkevičienės parengta „Nematerialaus kultūros paveldo Lietuvos saugomose teritorijose studija“, Vilnius, 2007 (rankraštis); LMTA sudarytu folkloro klasifikatoriumi ir kt.

2.2.. Atlikimo meno tradicijos

Tai žmogaus kūrybos ir išraiškos formos, neįgyjančios medžiagiško pavidalo, bet besitęsiančios laike ir erdvėje ir perteikiamos balsu, judesiu, muzikos instrumentu ar kitais būdais.

1. Dainuojamoji tradicija (dainos ir dainavimas):

- dainų žanrai (baladės, dainos apie gamtą, darbo dainos, humoristinės dainos, kalendorinės dainos, karo istorinės dainos, literatūrinės kilmės dainos, partizanų ir tremtinių dainos, vaikų dainos; raudos; kantičkinės giesmės, laidotuvių giesmės ir kitos dainuojamosios tradicijos rūšys);
- dainavimo tradicijos (regioninės, vietos ir kt.);
- dainavimo stiliai (vienbalsis, daugiabalsis, heterofoninis, polifoninis, burdoninis, dainavimas su muzikos instrumentų pritarimu ir kt.).

2. Sutartinės (giedamosios, instrumentinės, šokamosios, lokaliniai sutartinių stiliai).

3. Choreografinė tradicija:

- rateliai ir žaidimai (dainuojamieji rateliai ir žaidimai, apeiginiai rateliai, žaidimai, šokiai, žaidinimai, fantinės užduotys, spėjimo žaidimai, gaudymo žaidimai, komandiniai žaidimai sportiniai žaidimai – imtynės / ristinės, ripka ir kt.);
- šokiai (poriniai šokiai, grupiniai šokiai, kadriliniai šokiai, polka);
- šokimo stiliaus bruožai.

4. Tradicinė instrumentinė muzika:

- muzikos instrumentai (armonika, bandonija, basetlė, birbynė, būgnas, būgnelis, cimbolai, dambrelis, daudytės, dūdmaišis, kanklės, lamzdelis, lūpinė armonikėlė, pūslinė, ragai, skudučiai, smuikas ir kt.);
- instrumentinės muzikos žanrai (ridavimai, raliavimai, tirliavimai, šokių muzika, maršai, garsų pamėgdžiojimai ir kt.);
- muzikavimas (solinis, ansamblinis),
- regioninės / lokalinės muzikavimo ypatybės.

5. Vaidybos, teatro elementai:

- persirengėlių tradicijos (Užgavėnių, Velyknakčio, Kalėdų, Trijų Karalių, vestuvių),
- etnografinis vaidinimas.

2.3. Papročiai, apeigos ir šventiniai renginiai

Tai nusistovėjusi religinio, socialinio, ūkinio ar kito pobūdžio tam tikru metu ir tam tikroje vietoje atliekamų veiksmų visuma, turinti aiškią paskirtį; tai ir natūraliai tebesitęsiantys vienai ar kitai lokalinei tradicijai būdingi ir atgaivinti reiškiniai, bendruomenių, asmenų, įstaiigų organizuojami kultūros renginiai, įvykiai, reprezentuojantys EK / NKP formas, rūšis ar žanrus (pvz., amatų dienos, folkloro šventės).

1. Kalendorinės (metų ciklo) šventės ir laikotarpiai:

Naujieji metai, Trys Karaliai, Šv. Agotos diena, Užgavėnės, Gavėnia, Pelenų diena, Pavasario lygiadienis, Gandrinės, Šv. Kazimieras, Verbų sekmadienis, Velykos, Jurginės (Jorė), Šv. Morkaus diena, Šeštinės, Sekminės, Devintinės, Joninės (Vasaros saulėgrįža, Rasos, Kupolinės), Žolinė, Rudens lygiadienis, Ilgės, Visų Šventųjų diena, Vėlinės, Adventas, Kūčios, Kalėdos (Žiemos saulėgrįža), kitos minimos dienos pagal gamtos, rekonstruotą senosios (baltiškiosios) kultūros, krikščionišką kalendorių.

2. Žmogaus gyvenimo ciklo šventės, įvykiai:

gimtuvės, krikštynos, jaunimo brandos apeigos, vedybos, įkurtuvės, vardadieniai, kitos asmeninės šventės, laidotuvės, mirusiųjų minėjimai.

3. Bendruomeninės darbo šventės (pradėtuvės, pabaigtuvės), papročiai, talkos:

pirmasis arimas, šienapjūtė, javapjūtė, linarūtė, bulviakasis, kopūstamušis, skerstuvės, sambariai.

4. Bendruomeninės religinės apeigos, liaudiškojo pamaldumo formos:

šventų gamtos, istorijos, mitologinių, religinių vietų lankymas, atlaidai, kalvarių procesijos, gegužinės, birželinės pamaldos.

5. Turgūs, mugės, jomarkai.**6. Žmonių bendravimo papročiai:**

- tarpusavio santykiai (santykiai šeimoje, kaimynystė, giminystė, kūmystė);
- paprotinė teisė (sueigos, darbų pasidalijimas, paveldėjimas, bausmės ir pan.);
- etiketas; pasilinksminimai, pramogos (vakarėliai, gegužinės, sportinės varžybos, kt.), svečiavimasis.

2.4. Ūkinė veikla, amatai, liaudies menas

Tai amatininkystės, ūkinės, meninės ir kitos žmonių veiklos, vietos, regiono ar šalies mastu atspindinčios konkrečios tradicijos ypatybės, įgūdžius, meistriškumą, taip pat pasaulėžiūrą, grožio, darnos su aplinka suvokimą, kitas vertybines nuostatas, o šios veiklos rezultatu yra pagaminti ar sukurti produktai.

1. Ūkinės veiklos formos:

žemdirbystė, augalininkystė, gyvulininkystė ir paukštininkystė, ganymas, sodininkystė, daržininkystė, bitininkystė, žvejyba, vėžiavimas, medžioklė, gamtos gėrybių (uogų, grybų, riešutų, žolelių) rinkimas, gintaravimas, miškininkystė, miško verslai, statyba, mūrininkavimas, malūnininkavimas, namų ūkio darbai (tvarkymas, valymas, skalbimas ir kt.), prekyba ir mainai.

2. Žaliavų apdirbimo ir gamybos rūšys, technologijos ir su jomis susiję amatai:

augalinės ir gyvulinės kilmės pluošto apdorojimas (verpimas, vijimas, audimas, balinimas, dažymas, žvakių liejimas, odos, kailių apdirbimas, batsiuvystė, rimorystė); medžio apdirbimas (medžio, staliaus darbai, pynimas iš vytelių, karnų, šaknų, baldų gamyba); metalo apdirbimas (rūdosi išgavimas, metalo liejimas, pasagų, vinių, žemdirbystės ir kitų įrankių gamyba, kalvystė, papuošalų ir jų detalių gamyba), akmens apdirbimas (girnų, statybos medžiagų paruošimas, akmenskaldystė); stiklo žaliavos išgavimas ir apdirbimas (stiklo karoliukų gamyba, indų gamyba); molio apdirbimas (plytų, koklių gamyba; puodininkystė); rankdarbiai (siuvimas, mezgimas, nėrimas, siuvinėjimas) ir kt.

3. Gyvenamoji aplinka, liaudies architektūra:

- gyvenvietės (vienkiemiai, kaimai, miesteliai),
- sodybos (gyvenamieji namai ir jų interjeras, darželiai, daržinės, klėtys, kluonai, pirtys, šuliniai, tvartai, sodai, rūšiai, tvoros, vartai ir kt.),
- kiti statiniai (kapinės, keliai, lieptai, tiltai ir pan.).

4. Maistas, kulinarija:

- mitybos įpročiai (valgymo režimas, etiketas ir kt.);
- maisto gamyba (maisto išteklių, jų apdorojimas, konservavimas, gamybos technologijos),
- valgiai, gėrimai, receptūra (duona, sriubos, grūdai, mėsa, pienas, bulvės, žuvis, grybai, kiaušiniai, daržovės, sezoniniai, metų švenčių valgiai, šeimos švenčių valgiai ir kt.);
- regioninės / lokalinės ypatybės.

5. Apranga:

- drabužiai ir jų dalys (marškiniai, sijonai, prijuostės, kelnės, liemenės, sermėgos, galvos danga, kiti moterų, vyrų, vaikų, jaunuolių drabužiai ir pan.);
- kostiumas (moterų kostiumai, vyrų kostiumai; kasdienis, šventinis kostiumas; baltų genčių, istorinis, tautinis kostiumas);
- regioninės / krašto / vietos drabužių ypatybės.

6. Liaudies menas:

- liaudies meno / dailės rūšys ir žanrai (kryždirbystė: stogastulpiai, koplytstulpiai, koplytėlės, kryžiai);
- vaizduojamieji menai: skulptūra, tapyba, grafika, karpiniai;
- taikomoji dailė: keramika, tekstilė, taikomieji medžio dirbiniai – verpstės, prieverpstės, rankšluostinės, stalo įrankiai, rakandai; pinti dirbiniai, metalo dirbiniai, juvelyrika, muzikos instrumentai;
- paprotinė dailė: margučiai, šiaudiniai sodai, kiti šiaudų dirbiniai, verbos, kaukės;
- liaudies meno dirbinių gamybos technologijos;
- dirbinių panaudojimas.

2.5. Pasaulėžiūra ir žinija

Tai asmenų, bendruomenės ar tautos sukauptos žinios apie visatą, dangaus šviesulius, atmosferos reiškinius, gamtos ciklus, augalus ir gyvūnus, jų reprodukciją, žmogų, jo sveikatą ir pan., tai ir tikėjimai, vaizdiniai, simboliai, teisingumo, doros, grožio suvokimas, santykis su pasauliu, gamtos ir socialine aplinka, kitos vertybinės nuostatos.

1. Pasaulėžiūra:

- pasaulėvaizdis (pasaulio sandara, dievai, dievybės, mitinės būtybės, pomirtinis pasaulis, protėviai);
- dangus, šviesuliai, atmosferos reiškiniai (Saulė, Mėnulis, žvaigždės, Zodiakas, perkūnija, debesys, lietus, sniegas, vėjas, vaivorykštė, rasa ir kt.);
- žemė (kalnai, daubos, rėvos, upės, ežerai, pelkės, miškai, pievos, laukai, dirvožemis, velėna, požemis ir kt.);
- žmogus (gimimas, likimas, laimė, siela ir kūnas, sapnai, amžius, lytis, socialinis statusas, profesijos, sveikata, ligos, mirtis);
- laikas (laiko suvokimas, apskaičiavimas, para, savaitė, mėnuo, metai, metų laikai ir t. t.); susijusi praktika (ateities pranašavimai, lėmimai, spėjimai, užkalbėjimai, kitos dvasinės praktikos).

2. Liaudies žinija:

- pedagogika (ugdymas, mokymas, auklėjimas),
- medicina (ligų nustatymas, profilaktika, gydymas augalinėmis, gyvūninėmis ir mineralinėmis medžiagomis, maginėmis priemonėmis, chirurgija, ginekologija ir akušerija, švara ir grožis), veterinarija (gyvūnų rūšių, veislių, veisimo, gyvenimo sąlygų pažinimas, panaudojimas, gydymas);
- botanika (augalų rūšių, veislių pažinimas, panaudojimas, apsauga nuo ligų ir gydymas); meteorologija (orų numatymas, spėjimas, taikymas ūkinėje veikloje);
- metrologija (matavimai, matai ir saikai) ir kt.

3. Etninės kultūros srities veiklos

3.1. Etninės kultūros veiklų sąrašas ir aprašai

Šiame skyriuje pateikiamas Etninės kultūros srities veiklų sąrašas ir trumpi kiekvienos veiklos aprašai.

Įvardintos veiklos nurodo, kokiomis formomis, būdais viešojo ir privataus sektoriaus visuomenė telkiasi ar yra telkiama pažinti, gerbti, išsaugoti, įprasminti, tęsti ir aktualizuoti etninės kultūros vertybes ar kitiems bendriems tikslams – įtraukti gyventojus, stiprinti jų tapatybę (kultūrinę, etninę, tautinę), bendruomeniškumą, skatinti tęsti, gaivinti tradicijas ir puoselėti kultūrinius bei kūrybinius gebėjimus, turtinti asmenybes. Visos šios veiklos kartu ir atskirai yra svarbios ir aktualios, kryptingos

jų planavimas bei įgyvendinimas, bendradarbiaujant įvairiems sektoriams, užtikrina tiek savaimingus tradicijų tęstinumo procesus (su jais labiausiai susijusios 1–4 sąraše nurodytos veiklos), tiek įvairiais etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir tęstinumo įrankiais aktualizuojamas, skatinamas veiklas (5–19 veiklos), būdingas ir kitoms šiuolaikinės visuomenės kultūros bei meno sritims.

Reikia pažymėti, kad sąraše pateiktų veiklų dalijimas į dvi grupes pagal tam tikrus EK / NKP raiškos ypatumus nėra siūlomas kaip būtinas skirstymas, juolab kad tarp kai kurių veiklos formų nėra aiškios ribos, o veiklos iš II grupės įvardijamo lauko daro didelę įtaką ir savaiminiams procesams, nurodytiems pirmojoje grupėje. Tai greičiau priminimas, jog ir vienam, ir kitam laukui priklausančios veiklos, jų pagrindu vykstantys procesai yra svarbūs visos etninės kultūros srities plėtrai.

LKF ar kitiems fondams teikiami projektai gali plėtoti vieną ar apimti kelias sąraše pateiktas veiklas.

3.1.1. Etninės kultūros srities veiklų sąrašas

I veiklų grupė

Veiklos, susijusios su savaimingais etninės kultūros tradicijų tęstinumo procesais

1. EK, NKP tradicijų išsaugojimas
2. Visuomenės dalyvavimo, iniciatyvos skatinimas
3. Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado kūrimas
4. Tradicinės aplinkos išsaugojimas

II veiklų grupė

Veiklos, etninės kultūros turinį perteikiančios ir aktualizuojančios įvairiomis kultūros, meno, švietimo, komunikacijos ir kitomis veiklų formomis

5. Tradicijos (-ų) perdavimo veiklų vykdymas
6. Individualios kūrybinės tradicijų išsaugojimo ir atkūrimo veiklos
7. Kultūros ir / arba meno renginių organizavimas
8. Kvalifikacijos tobulinimo veiklos
9. EK / NKP integravimo į švietimo sistemą veiklos
10. Edukacinių veiklų parengimas ir vykdymas
11. Etninės kultūros duomenų fiksavimas ir tvarkymas, saugojimas
12. Etninės kultūros tyrimai ir jų sklaida
13. Leidybos, publikavimo ir viešinimo veiklos
14. Socialinių iniciatyvų veiklos
15. Meniniai, kūrybiniai projektai
16. EK ir kitas sritis jungiantys projektai
17. EK / NKP sklaida užsienyje
18. Užsienio lietuvių bendruomenių veiklos
19. Viešojo informavimo ir žinomumo didinimo veiklos

3.1.2. Etninės kultūros srities veiklų aprašymas

I veiklų grupė

Veiklos, susijusios su savaimingais etninės kultūros tradicijų tęstinumo procesais

1. EK / NKP tradicijų išsaugojimas

Visų rūšių, formų, žanrų EK / NKP reiškinių tęstinumo, gaivinimo, atkūrimo jų susiformavimo erdvėje ir bendruomenėse iniciatyvos bei kitos skatinančios veiklos. Pavyzdžiui: kalendorinės, bendruomeninės šventės, susibūrimai, būdingų vietos atlikimo menų, liaudies meno, amatų, žinijos ir kitų EK sričių plėtojimas; tradicinės, istorinės miestų ir miestelių šventės – mugės, kermošiai, atleidai; liaudiško pamaldumo formos – šventų vietų lankymas, giedojimai ir pan.

2. Visuomenės dalyvavimo, iniciatyvos skatinimas

Tradicijų tęstinumo ir diegimo šeimoje, bendruomenėje, asmeninėje gyvensenoje, panaudojimo kaip pragyvenimo šaltinio, visuomenės dalyvavimo EK / NKP srities procesuose iniciatyvos ir jų skatinimo, gerosios patirties skleidimo veiklos. Pavyzdžiui: tradicijų išsaugojimo veiklų dokumentavimo (aprašymų, nuotraukų, filmuotos medžiagos), interneto svetainių, paskyrų socialiniuose tinkluose, tinklalaidžių kūrimo, kitų susijusių iniciatyvų įgyvendinimo konkursai.

3. Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado kūrimas

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado kūrimas: vertybių nustatymas, dokumentavimas, lokaliųjų sąrašų sudarymas, paraiškų Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadaui rengimas ir teikimas, vertybių išsaugojimo veiklų, taip pat Sąvado paraiškoje numatytų vertybių išsaugojimo priemonių planuose, vykdymas.

4. Tradicinės aplinkos išsaugojimas

Tradicinės EK / NKP aplinkos (kultūrinio kraštovaizdžio, etnografinių kaimų, sodybų, pastatų interjero ir eksterjero, kapinių ir kitų kompleksų, istorinės miestelių struktūros, architektūros), su srities reiškiniais susijusių gamtos, kultūros, istorijos objektų (piliakalnių, mitologinių medžių, šaltinių, akmenų, kryždirbystės ir kitų paminklų) išsaugojimo, įpaminklinimo veiklos: tvarkymas, restauravimas, atkūrimas, atminimo ženklų statymas.

Pastaba: kai kurios veiklos gali būti finansuojamos iš kultūros, bet didžioji dalis – iš aplinkos sistemos asignavimų.

II veiklų grupė

Veiklos, etninės kultūros turinį perteikiančios ir aktualizuojančios įvairiomis kultūros, meno, švietimo, komunikacijos ir kitų veiklų formomis

5. Tradicijos (-ų) perdavimo veiklų vykdymas

EK / NKP srities rūšies (-ių), žanro (-ų) žinių, įgūdžių, technologijų perdavimo, mokymo, meistriškumo tobulinimo veiklos tikslinei auditorijai – atlikėjams, meistrams, kitų tradicijų saugotojams, bendruomenių nariams ir / ar kitiems suinteresuotiems asmenims: kūrybinės dirbtuvės / mokyklos, mokomosios stovyklos, seminarai, kursai, plenerai ir kt.

6. Individualios kūrybinės tradicijų tęstinumo veiklos

Tai individualios arba asmenų grupės (retais atvejais) kūrybinės tradicijų išsaugojimo, atkūrimo veiklos. Tokios veiklos būdingos ir jos vyksta liaudies meno (tautodailės), tradicinių amatų, žinijos, tradicinių atlikimo menų plėtojimo srityse, o jos rezultatai – sukurti nauji konkrečios EK formos produktai ir paslaugos.

Pastaba: šios veiklos gali būti remiamos tiek projektinio finansavimo, tiek stipendijų forma. Jos taip pat finansuojamos per ŽŪM įgyvendinamą „Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir tradicinių amatų plėtros 2012–2020 m. programą“.

7. Kultūros ir / arba meno renginių organizavimas

Įvairaus masto (tarptautinių, respublikinių, regioninių, vietinių ir kt.) viešųjų srities kultūros ir / arba meno renginių ar jų ciklų – festivalių, dienų, švenčių, konkursų, parodų, susibūrimų, mugių, akcijų, pristatymų, koncertų, vakarų, vakaronių, varžytuvių, žaidynių ir kt. – organizavimas.

8. Kvalifikacijos tobulinimo veiklos

EK / NKP srities specialistų, ugdytojų, veiklų organizatorių ar kitų šioje srityje dirbančių asmenų kvalifikacijos tobulinimo veiklos: mokymai, seminarai, kursai, paskaitos, konsultacijos. Taip pat nurodytoms veikloms priklauso mokymams reikalingos medžiagos, metodikos, įvairaus tipo mokymų programų rengimas, teikiamos mokymo paslaugos.

9. EK / NKP integravimo į švietimo sistemą veiklos

EK / NKP dalyko programų rengimas ir mokymas, srities medžiagos įtraukimo į kitų dėstomųjų dalykų programas, neformalaus ugdymo programų tokios paskirties įstai-gose rengimas ir diegimas, neformalaus ugdymo priemonių bendrojo lavinimo mokyklose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kitų valstybės siūlomų programų (pvz., kultūros paso) parengimas ir įgyvendinimas, taip pat įvairių metodikų, rekomendacijų rengimas.

Pastaba: didžioji dalis šio pobūdžio veiklų turėtų būti finansuojamos iš ŠMSM biudžeto.

10. Edukacinių veiklų parengimas ir vykdymas

Pažintinių (edukacinių) programų, kitų srities žinomumą visuomenėje didinančių veiklų įvairių visuomenės socialinių sluoksnių asmenims ir jų grupėms rengimas ir vykdymas: pamokos, paskaitos, demonstracijos, stovyklos, kūrybinės dirbtuvės, edukaciniai koncertai, koncertai-vakaronės, viktorinos, olimpiados, protų mūšiai, pažintiniai / turistiniai maršrutai, žygiai ir pan.

11. Etninės kultūros duomenų fiksavimas ir tvarkymas, saugojimas

EK / NKP reiškinų, procesų (savaimingai tebesitęsiančių ir vykstančių šiuolaikinėmis formomis) fiksavimas, dokumentavimas, lauko tyrimų (ekspedicijų) organizavimas. EK / NKP srities muziejinių eksponatų, archyvinės medžiagos kaupimo (įskaitant jų ar jų kopijų įsigijimą, atgavimą iš fizinių ar juridinių asmenų, atgavimą iš užsienio šalyse esančių atminties institucijų), saugojimo, tvarkymo, rekonstravimo, skaitmeninimo, fizinio ir virtualaus eksponavimo ir kitos visuomenės prieigą prie šaltinių kuriančios, didinančios veiklos.

Pastaba: atminties institucijų vykdomoms veikloms lėšos turėtų būti skiriamos iš atminties institucijų veikloms skirtų programų.

12. Etninės kultūros tyrimai ir jų sklaida

Etninės kultūros krypties (etnologinės, tautosakinės, etnomuzikologinės, mitologinės, menotyrinės, archeologinės, kultūros antropologinės ir pan.), akademinio ir taikomojo mokslo, tarpšritiniai tyrimai ir jų sklaida: tyrimų programų rengimas ir įgyvendinimas, publikavimas, renginių – simpoziumų, konferencijų, teorinių ir praktinių seminarų, apskrito stalo diskusijų ir pan. – organizavimas.

Pastaba: akademiniai tyrimai ir kitos su jais susijusios veiklos finansuojamos iš ŠMSM, LMT.

13. Leidybos, publikavimo ir viešinimo veiklos

Leidybos, publikavimo veiklos, kurias vykdo EK / NKP institucijos, specialistai: įvairios paskirties (šaltinių skelbimo, tiriamosios, metodinės, edukacinės, viešinimo ir pan.) leidinių turinio (teksto, garso, fotografuotos, filmuotos ir kitos medžiagos) kūrimas ar sudarymas, parengimas leidybai ar kito pobūdžio publikavimui, leidyba, publikavimas įvairiomis formomis (knyga, žurnalas, albumas, filmas, elektroninė knyga, garso ar vaizdo medžiagos publikacija – CD, DVD, vinilinė plokštelė ir pan., stalo ar kompiuterinis žaidimas, dėlionė, TV, radijo laida, tinklalaidė, vaizdo klipas, interneto svetainė, kita skaitmeninio formato, interneto ar virtuali publikacija ir kt.).

Pastaba: veiklos gali būti remiamos iš LKF, LSRTF ir kitų fondų.

14. Socialinių iniciatyvų veiklos

EK / NKP srities pagrindu vykdomos bendruomenių (nevyriausybinių organizacijų, kolektyvų, klubų ir kitų organizacijų) narių saviraiškos, pomėgių realizavimo, tradicijų puoselėjimo, bendruomenėms svarbių įvykių minėjimo, jų poreikiams reikalingos erdvės (šventvietės, parko, paminklinės vietos, patalpų ir pan.) įrengimo,

socialinės partnerystės, bendravimo ir bendradarbiavimo iniciatyvos ir veiklos: sistemingai veikiantys klubai, studijos, susirinkimai, vakaronės (naktišokiai), mokyklos, stovyklos, žygiai ir pan.

Pastaba: finansavimas gali būti skiriamas iš EK srities, taip pat iš programos „Kūrybinės bendruomenių iniciatyvos“.

15. Meniniai, kūrybiniai projektai

Meninio, kūrybinio pobūdžio iniciatyvos ir veiklos, besirandančios iš EK / NKP puoselėjančių bendruomenių, kitų srities subjektų poreikio: meninė (muzikinė, dailės, literatūrinė, dramatinė ir kt.) kūryba, interpretacijos tradicinės kultūros ir kūrybos pagrindu, tarpšritiniai meniniai projektai, naujų tokio pobūdžio kūrinių, programų kūrimas ir sklaida.

16. EK ir kitas sritis jungiantys projektai

EK / NKP reiškiniių integravimo į kitas kultūros, taip pat turizmo, ūkio, sveikatos apsaugos sritis, programas veiklos ir teminių EK / NKP pagrindu kuriamos ir įgyvendinamos kultūros kelių, turistinių maršrutų, tautinio paveldo, kraštovaizdžio pažinimo, sveikatingumo stiprinimo programos.

17. EK / NKP sklaida užsienyje

Lietuvių EK / NKP srities sklaidos užsienyje, tarptautinio bendradarbiavimo veiklos: lietuvių ir kitų Lietuvos tautinių bendrijų EK / NKP pristatymas įvairaus pobūdžio renginiuose (kultūros dienos, koncertuose, parodose, festivaliuose, mugėse, konferencijose, simpoziumuose ir pan.) užsienio šalyse, dalyvavimas tarptautiniuose projektuose, programose.

18. Užsienio lietuvių bendruomenių veiklos

Pasaulio lietuvių bendruomenių EK / NKP srities išsaugojimo veiklos: etninės kultūros kolektyvų veiklos, renginių – švenčių, koncertų, mokymų, stovyklų – organizavimas, sklaidos priemonių įgyvendinimas ir pan.

Pastaba: finansavimas gali būti skiriamas iš EK srities ir programos „Pilietinis ugdymas ir atminties įprasminimas“ finansuojamos veiklos „Programos „Globali Lietuva“ idėjos sklaida“.

19. Viešojo informavimo ir žinomumo didinimo veiklos

EK / NKP srities viešinimo veiklos, kurias vykdo žiniasklaida, kitos (nesusijusios su EK) institucijos: TV, radijo programa, laida, vaizdo klipas, pažintinis, analitinis, informacinis straipsnis, kita skaitmeninio formato, interneto ar virtuali publikacija ir pan.

Pastaba: kai kurioms leidybos, publikavimo ar viešinimo veikloms finansavimas gali būti skiriamas ne tik iš KRF (EK srities, leidybos programų), bet ir iš SRTRF ar naujai kuriamo Žiniasklaidos fondo, kitų šaltinių.

3.2. Etninės kultūros srities produktų ir paslaugų sąrašas ir aprašai

Šioje dalyje pateikiamas 3.1 poskyryje nurodytomis ir apibūdintomis etninės kultūros srities veiklomis sukurtamų produktų ir paslaugų sąrašas bei trumpi jų apibūdinimai. Daugelis produktų ir paslaugų yra būdingi ir kitoms kultūros sritims, tačiau kai kurie (pvz., 1–3, 6–7) sukuriama tik etninės kultūros sričiai priskiriamomis veiklomis. Produktų ir paslaugų sąrašas yra apibendrinantis, nes kelios veiklos gali turėti panašius ar net tapačius rezultatus (pvz., vienokio ar kitokio pobūdžio renginiai, publikacijos, edukacinė programa ir kt.). Sąraše nėra detalizuojama sukuriama produkto ar paslaugos apimtis, pobūdis, – tai priklauso nuo konkrečios vykdomos veiklos ir projekto uždavinių bei siekiamų rezultatų.

Sąraše vardijamus produktus sukurti ir paslaugas teikti gali visi EK / NKP srityje veikiantys subjektai Lietuvoje ir užsienio lietuvių bendruomenėse (institucijos, nevyriausybines organizacijos, bendruomenės, privatus sektorius, asmenys).

3.2.1. Etninės kultūros srities produktų ir paslaugų sąrašas

1. Parengta paraiška Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadui
2. Sudarytas savivaldybės ar kitokio vietinio lygmens nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas
3. Sutvarkytas / rekonstruotas / atkurtas aplinkos objektas ir / ar kraštovaizdis
4. Sukurtas / atkurtas / rekonstruotas dirbinys, kūrinys ar jų grupė / kolekcija
5. Parengta ir įgyvendinta tiesioginio EK / NKP srities žinių, įgūdžių perdavimo, mokymų programa, priemonė
6. Atlikta savaiminės tradicijos tęstinumą palaikanti, užtikrinanti veikla
7. Susiformavusios EK / NKP tradicijų išsaugojimo praktikos pagrindu teikiama paslauga (-os)
8. Parengta ir įgyvendinta EK / NKP srities kvalifikacijos kėlimo metodika, programa
9. Suorganizuotas renginys ar renginių ciklas
10. Parengta etninės kultūros ugdymo / nematerialaus kultūros paveldo pažinimo programa, rekomendacijos, metodika, paslauga
11. Parengta EK ir kitas sritis siejanti pažintinė programa ir su ja susijusios paslaugos
12. Sukurta kultūros kelio programa, paslauga, priemonė
13. Atlikti lauko tyrimai
14. Parengta ir išleista / paskelbta publikacija
15. Sukurtas EK / NKP duomenų prieigos šaltinis internete
16. Sukurta virtuali pažintinė / pramoginė EK / NKP turinį pristatanti priemonė
17. Sukurta (-os) ir įgyvendinta (-os) EK / NKP turinio viešinimo priemonė (-ės)
18. Sukurtas naujas tarpžanrinis / tarpsritinis kūrinys, programa, projektas
19. Atnaujintos, papildytos muziejinės, archyvinės vertybės

3.2.2. Etninės kultūros srities produktų ir paslaugų aprašymas

1. Parengta paraiška Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadui

Tai NKP vertybę pristatantis tekstinių aprašų su garso, vaizdo, kitais priedais rinkinys, kuris paraiškos forma pateikiamas NKP vertybių sąvado tvarkytojui (Lietuvos nacionaliniam kultūros centrui). Paraišką išanalizavę ir įvertinę Sąvado komisijos ekspertai teikia siūlymą dėl vertybės įtraukimo į nacionalinį NKP vertybių sąvadą. Paraiškos rengimas apima tyrimų, dokumentavimo, duomenų rinkimo ir sisteminimo, apsaugos priemonių planavimo bei aprašymo, priedų parengimo, taip pat bendradarbiavimo su vertybę saugančia bendruomene, asmenų grupe veiklas. Visi parengtos ir sąvadui pateiktos paraiškos duomenys saugomi Sąvado informacinėje sistemoje, o įtrauktos vertybės duomenys yra skelbiami visuomenei ir viešai prieinami.

2. Sudarytas savivaldybės ar kitokio vietinio lygmens nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas

Tai savivaldybės ar kitokiu vietos lygiu formuojamas NKP vertybių sąvadas jį sudarančios / tvarkančios institucijos pasirinktu būdu. Kurti ne tik nacionalinius, bet ir lokalinius (regiono, savivaldybės, kitokius vietinius) NKP inventorius / sąvadás rekomenduoja NKP apsaugos konvencija.

3. Sutvarkytas / rekonstruotas / atkurtas aplinkos objektas ir / ar kraštovaizdis

Tradicinės aplinkos išsaugojimo veiklų rezultatu tampa pagal etninės kultūros apibrėžtį ir reikalavimus / rekomendacijas sutvarkytas / rekonstruotas / atkurtas gamtinis, kultūrinis, istorinis aplinkos objektas (interjero, eksterjero, sodybos elementas, piliakalnis, mitologinis medis, kryždirbystės ar kitas paminklas) ir / ar kraštovaizdis, kurie būtini kaip EK / NKP tradicijų gyvavimo terpė ar patys turi tam tikrą kultūrinę, meninę, istorinę, memorialinę vertę.

4. Sukurtas / atkurtas / rekonstruotas dirbinys, kūrinys ar jų grupė / kolekcija

Tai individualios ar grupinės kūrybos rezultatas, pasiekiamas plėtojant vieną ar kitą etninės kultūros ar nematerialaus kultūros paveldo rūšį (dažniausiai tautodailės, tradicinių amatų srities). Daugeliu atveju toks produktas ar jų grupė sukuriama perėmus ir tobulinant tam tikrą tradicijai būdingą techniką, įgūdžius, lavinant asmeninius gebėjimus, neretai atlikus išsamius jau nnykusios tradicijos tyrimus, jos rekonstrukcijos bandymus (pvz., atkurti Mažosios Lietuvos sietynai, rekonstruota archeologinė apranga).

5. Parengta ir įgyvendinta tiesioginio EK / NKP srities žinių, įgūdžių perdavimo, mokymų programa, priemonė

Tai konkrečios, tikslinei auditoriniai (atlikėjams, meistrams, kitų tradicijų saugotojams, bendruomenių nariams ir / ar kitiems suinteresuotiems asmenims) skirtos konkrečios EK / NKP srities (-ių), žanro (-ų) žinių, įgūdžių, technologijų perdavimo, mokymo, gebėjimų ugdymo, meistriškumo tobulinimo, veiklos programos ir jų produktai: kūrybinės dirbtuvės, mokykla, mokomoji stovykla, seminaras, kursai, pleneras ir kt. Jie gali būti vienkartiniai, trumpalaikiai arba tęstiniai.

6. Atlikta savaiminės tradicijos tęstinumą palaikanti, užtikrinanti veikla

Tai įvairios dar gyvybingas EK / NKP tradicijas palaikančios veiklos: kalendorinių, šeimos, bendruomeninių papročių puoselėjimas (pvz., talkos, susibūrimai, šventų vietų lankymas, giedojimas ir kt.).

7. Susiformavusios EK / NKP išsaugojimo praktikos pagrindu teikiama paslauga (-os)

- Įgytos ir plėtojamos gerosios NKP išsaugojimo, socialinės integracijos, kitų iniciatyvų įgyvendinimo praktikos perdavimo paslaugos (tradicinių šokių klubai, vakaronės, mokymai, kursai);
- Parengta ir pagal poreikį teikiama tradicinių ar rekonstruotų švenčių, papročių, apeigų pristatymo, pritaikymo bendruomenių, grupių, šeimų poreikiams paslauga (tradicinių ar rekonstruotų šeimos, bendruomenės švenčių, kitų svarbių įvykių šventimas, minėjimas ir kt.);
- Įdiegta EK srities gaminio, tautinio paveldo produkto pristatymo, pasiūlos ir / ar galimybės įsigyti paslauga.

8. Parengta ir įgyvendinta EK / NKP srities kvalifikacijos kėlimo metodika, programa, priemonė

Tai EK / NKP srities specialistų, ugdytojų, veiklų organizatorių ar kitų šioje srityje dirbančių asmenų kvalifikacijai kelti reikalingos medžiagos, metodikos, įvairaus tipo mokymų programų rengimas; kvalifikacijos kėlimo renginiai (mokymai, seminaras, kursai, paskaita (-os), konsultacija (-os)). Gali būti vienkartinė, trumpalaikė arba tęstinė kvalifikacijos kėlimo priemonė.

9. Suorganizuotas renginys ar renginių ciklas

- Tai fizinių ar juridinių asmenų (institucijų, bendruomenių, kolektyvų, NVO ir kt.) renginys ar renginių ciklas (vietinės reikšmės, savivaldybės, regiono lygmens, respublikinis, tarptautinis):
- Tradicinis renginys – mugė, kermošius, šventė (kalendorinė, kaimo, bendruomenė, kt.), atlidai ir kt.
- Kultūros ir meno renginys – šventė, koncertas, vakaronė, festivalis, amatų dienos, pristatymas, paroda, konkursas, žaidynės, akcija ir kt.
- Mokslinis renginys – simpoziumas, konferencija, seminaras, apskrito stalo diskusija ir kt.
- Edukacinis renginys – edukacinė programa, edukacinis koncertas, seminaras, viktorina, olimpiada, protų mūšis ir kt.

10. Parengta etninės kultūros ugdymo / nematerialaus kultūros paveldo pažinimo programa, rekomendacijos, metodika, paslauga

- Parengta etninės kultūros integravimo į formalųjį ir neformalųjį ugdymą programa, rekomendacijos, metodika;
- Parengta etninės kultūros ugdymo / nematerialaus kultūros paveldo pažinimo programa, rekomendacijos, metodika;
- Sukurta individualaus ar grupinio mokymo paslauga (mokykla, tęstiniai kursai, kūrybinė-meninė, amatų studija).

11. Parengta EK ir kitas sritis siejanti pažintinė programa ir su ja susijusios paslaugos

Programos, sukurtos bendradarbiaujant kelioms sritims, pvz.: tautinio paveldo pažinimo programa (kultūros ir žemės ūkio sritys), kultūrinio-gamtinio-istorinio krašto-vaizdžio pažinimo programa (kultūros, aplinkos, švietimo ir mokslo sritys), sveikatingumo programa (kultūros ir sveikatos apsaugos sritys).

12. Sukurta kultūros kelio programa, paslauga, priemonė

Plėtojant kultūrinio turizmo veiklas:

- į kuriamą vietos, regiono, šalies ar tarptautinį kultūros kelią ar turistinį maršrutą įtrauktas EK / NKP turinys, objektas (-ai);
- gyvai pristatomos EK / NKP tradicijos, reiškiniai, subjektai;
- sukurtas teminis EK / NKP formas, veiklas, objektus, subjektus pristatantis kelias.

13. Atlikti lauko tyrimai

Tai surinkti duomenys iš pirminių šaltinių – etnografinės medžiagos pateikėjų, taip pat EK / NKP srities veiklų iniciatorių, organizatorių, dalyvių, tyrėjų, stebėtojų. Įgyvendintos priemonės (produktai): ekspedicija, stebėjimas, aplinkos fiksavimas, apklausa (tiesioginė, elektroninė ir kt.), tyrimo duomenų sisteminimas, analizė ir kt.

14. Parengta ir išleista / paskelbta publikacija

- leidinio ar kitos publikacijos turinio (teksto, garso, fotografuotos, filmuotos ir kitos medžiagos) sukūrimas, sudarymas, sisteminimas ir parengimas publikuoti;
- sumaketuota / suprogramuota ir išleista / pagaminta publikacija: knyga, žurnalas, albumas, katalogas (konkurso, parodos), filmas, garso plokštelė (kompaktinė, vinilinė, kt.), skaitmeninis diskas, stalo žaidimas, dėlionė ir kt.;
- sukurta ir paskelbta virtuali publikacija: tinklalaidė, interneto svetainė, elektroninė knyga, garsinė knyga ir kt.

15. Sukurtas EK / NKP duomenų prieigos šaltinis internete

- archyvinių, lauko tyrimų ar kitų susistemintų ir suskaitmenintų duomenų (teksto, vaizdo, garso, nuotraukų ir kt.) rinkinys (įvairios apimties), atvirai prieinamas internete;

- konkrečios EK / NKP srities duomenų skaitmeninimas ir viešinimas, sukuriant ir nuolat palaikant teminę ar tam tikrai sričiai, rūšiai skirtą interneto svetainę, grojaraštį, socialinio tinklo paskyrą.

16. Sukurta virtuali pažintinė / pramoginė EK / NKP turinį pristatanti priemonė

Tai gali būti su EK / NKP turiniu susijęs, patraukliai jį pristatantis virtualus turas, audiogidas, į meninį-kūrybinį procesą įtraukianti pramoginė priemonė – kompiuterinis žaidimas, kompiuterinė programėlė, užduočių rinkinys, virtualus audiogidas (pvz., daugialypės terpės) ir kt.

17. Sukurta (-os) ir įgyvendinta (-os) etninės EK / NKP turinio viešinimo priemonė (-ės)

Tai EK / NKP srities viešinimo veiklų, kurias vykdo EK / NKP institucijos, žiniasklaidos priemonės, taip pat kitos (nesusijusios su EK) institucijos, rezultatai: televizijos, radijo, internetinės TV programa, laida, tinklalaidė, jų ciklas, vaizdo klipas, straipsnis (pažintinis, analitinis, informacinis), publikacija (skaitmeninė, interneto, virtuali), socialinio tinklo paskyra.

18. Sukurtas naujas tarpžanrinis / tarpsritinis kūrinys, programa, projektas

Tai etninės kultūros interpretacijų, žanrų sintezės ar kitu etninės kultūros medžiagos pateikimo pagrindu sukurtas naujas muzikos / šokio / dramos / literatūros / kino / animacijos kūrinys, programa, projektas, renginys. Tai gali būti vieno žanro arba tarpžanrinis, taip pat tarpsritinis kūrinys, pvz., spektaklis, miuziklas, misterija. Svarbiu priklausomumo EK sričiai kriterijumi tampa privalomas EK / NKP srityje kompetenciją ir patirties turinčių kūrėjų bei atlikėjų dalyvavimas kuriant ir pristatant tokius produktus visuomenei.

19. Atnaujintos, papildytos muziejinės, archyvinės vertybės

Restauruotas, rekonstruotas, konservuotas iš fizinio ar juridinio asmens įsigytas (-i), atgautas (-i), iš kitų šalių atgautas (-i) eksponatas (-ai), archyvinis (-iai) dokumentas (-ai) ar jo (jų) kopija (-os).

4. Etninės kultūros ir profesionalaus meno, mėgėjų meno, kultūros paveldo sričių santykis

Etninė kultūra (toliau – EK) ir profesionalus bei mėgėjų menas (toliau – PM ir MM) yra skirtingos kategorijos, nors turi nemažai sąlyčio taškų.

PM ir MM apima įvairias **meno** (dailės, muzikos, šokio, teatro ir t. t.) šakas, jų skirtumai išryškėja per santykį su profesionalumu kūrybos ir atlikimo plotmėse.

Tuo metu EK aprėpia ne tik įvairias meno šakas, kūrybą ir atlikimą, bet ir daugybę kitų **kultūros** (žmogaus kasdienių ir šventinių veiklų, pažinimo, elgesio, gyvensenos ir t. t.) apraiškų, – primename, kad viena iš jo apibrėžčių – **nematerialių ir medžiaginių vertybių visuma**³¹. Jos ypatumas – etninė (tautos), bendruomeninė kilmė, prigimtis, priklausomybė.

Todėl svarstant, kaip apibrėžti PM ir MM sričių santykį su EK sritimi, tikslinga iš viso EK raiškos lauko išskirti **meno, kūrybos šakas ir jų atlikimą**.

4.1. Etninės kultūros ir profesionalaus meno santykis

Bendrajį profesionalaus meno sąvokos apibrėžimą pateikia **LR meno kūrėjo ir meno kūrėjo organizacijos statuso įstatymas**:

Profesionalusis menas – originali aukšto meistriškumo ir meninio lygio kūryba, pripažįstama profesionaliųjų meno vertintojų (2 straipsnis, 6 punktas).

Įstatymas taip pat apibrėžia kitas su meno kūryba susijusias sąvokas:

Meno kūrėjas – meno kūrinius kuriantis, juos savitai atliekantis fizinis asmuo, kuriam už tai yra suteikiamas meno kūrėjo statusas (2 straipsnis, 1 punktas).

Meno kūryba – asmens arba kolektyvo sukurtų arba savitai atliktų meno kūrinių visuma (2 straipsnis, 3 punktas).

Meno kūrinys – originalus meninės veiklos rezultatas, bet kokio išraiškos būdo ar formos (2 straipsnis, 4 punktas).

LR profesionalaus scenos meno įstatymas, reglamentuojantis teatrų ir koncertinių organizacijų veiklą, apibrėžia profesionalųjį scenos meną:

Profesionalus scenos menas – viešai atliekamas scenos menas, kurio atlikėjas ar atlikėjų kolektyvas (-ai) yra profesionalai (turintys profesinį išsilavinimą ar profesionalaus scenos meno įgūdžių), pagrindines pajamas gaunantys iš šios profesinės veiklos (2 straipsnis, 6 punktas)

Scenos menas – pasitelkiant erdvinius ir garsinius elementus bei judesį sukurtas meno kūrinys (spektaklis, koncertas ar kita meno programa), viešai atliekamas kokioje nors viešoje vietoje, kur tuo pačiu metu dalyvauja neapibrėžta visuomenės narių grupė (2 straipsnis, 10 punktas)

31 Išsamiai apibrėžimai aptariami pirmame skyriuje.

Atlikėjo ir kūrinio sąvokas apibrėžia ir detalizuoja LR autorinių teisių ir gretutinių teisių įstatymas:

Atlikėjas – aktorius, dainininkas, muzikantas, šokėjas ar kitas asmuo, vaidinantis, dainuojantis, skaitantis, deklamuojantis, kitaip atliekantis literatūros, meno, folkloro (pabraukta Ataskaitos regimo grupės) kūrinius ar cirko numerius. Šiame įstatyme atlikėju taip pat laikomas orkestro, ansamblio ar choro vadovas ir dirigentas (2 straipsnis, 2 punktas).

Kūrinys – originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos (2 straipsnis, 30 punktas).

Šiame įstatyme **atlikėjas** nebūtinai yra profesionalus (gali būti ir mėgėjas ar tradicinės kultūros atstovas), o **kūrinys** taip pat sukurtas ne tik profesionalių autorių, bet ir mėgėjų ar liaudies.

Profesionalumas bendrąja prasme (ne tik meno kontekste, kurį apibrėžia minėti įstatymai) gali būti siejamas su išsilavinimu ir su profesine veikla, tad gali būti apibūdintas pasitelkiant du visiškai skirtingus kriterijus:

1. kaip įgytas vienos ar kitos srities išsilavinimas, gebėjimas jį pritaikyti konkrečiose veiklose;
2. kaip veikla, už kurią gaunamas atlyginimas ar kitos pajamos.

„Profesionalusis menas yra viena pagrindinių nacionalinės kultūros dalių, atspindinti kūrybiškumo, meno įvairovės ir kūrybos laisvės įtvirtinimo valstybės gyvenime lygį, laiduojanti tautos kultūros savitumą ir jos tęstinumą. (...)“

(...) Menas, jo pažinimas siejamas ne tik su profesionalia menine kūryba, bet ir su visuomenės meniniu išprusimu, jos kultūrinių bei meninių poreikių tenkinimu.³²

Menas yra daugiasluoksnis, tai struktūra, galinti lemti veiklos pobūdį. (...) Sakyčiau, kad jei menininkas gyvena meno lauke, jeigu tai jo veikla, tuomet jis – profesionalus menininkas.“ (D. Narkevičius)³³

4.1.1. Profesionalumo aspektai etninės kultūros procesuose

Šie aspektai susiję su įgytu EK srities išsilavinimu ir jo taikymu su EK susijusiose veiklose.

Etninės kultūros srities išsilavinimas:

EK srities išsilavinimui priskirtinas etnologinis, etnomuzikologinis, lituanistinis (folkloro, tautosakos tyrinėtojo), dailėtyrinis, muzikologinis, istorinis (archeologijos, kultūros istorijos), kultūrologinis, antropologinis, edukologinis ar kitas humanitarinis išsilavinimas, ypač jei jį įgydamas asmuo specializavosi kurioje nors iš EK sričių ir / ar tai tęsia / pasirenka vėlesnėje savo mokslinėje, kūrybinėje, pedagoginėje ar kitoje profesinėje veikloje.³⁴

32 Profesionalaus meno sklaidos regionuose programa, patvirtinta LR kultūros ministro 2008 m. vasario 15 d. įsakymu Nr. JV-91, II sk. 4, 5 punktai.

33 <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1050693/paveikslai-pilies-gatveje-ir-visur-deklaruojamas-kurybiskumas-kas-yra-profesionalus-menas> (LRT KLASIKOS laida „Kultūros sostinė“, lrt.lt 2019 04 19)

34 Kaip ir kitų, taip ir EK srities veiklose būtini ir kitokį profesinį išsilavinimą įgiję, prie srities veiklų prisidedantys asmenys – redaktoriai, leidėjai, vadybininkai, režisieriai, dailininkai ir t. t.

Profesionalūs EK srities procesų subjektai:

Minėtų krypčių išsilavinimą įgiję specialistai gali veikti kaip srities dalykų, rūšių tyrėjai, dėstytojai, mokytojai, atlikėjai, kolektyvų vadovai, etninės kultūros veiklų organizatoriai, edukatoriai, turizmo sektoriaus darbuotojai ir pan.

4.1.2. Profesionalumo aspektai liaudies kūrybos ir atlikimo kontekste

Kūryba EK kontekste gali būti suvokiama dvejopai:

1. Kaip tradicinėje terpėje sukurti, perduoti ar užfiksuoti kūriniai, jų visuma;
2. Kaip nuolat vykstantis EK (tradicinių) kūrinių atsinaujinimo, atkūrimo procesas.

Pirmuoju atveju apie profesionalumą šiuolaikine prasme nėra pagrindo kalbėti. Antruoju atveju – kūrybos procesai vyksta tiek savaimingai (be kita ko, patirdami ir profesionalaus meno, mokslo įtaką ir pan.), tiek dalyvaujant profesionaliems menininkams, mokslininkams ir pan., o jų kūrybinės veiklos rezultatu tampa nauji kūriniai ar kiti kūrybos produktai.

Abiem atvejais situacija reikalauja atidesnės mokslinės analizės, tačiau preliminarų pasiūlymą, kaip atskirti kūrybos elementą ir EK srities kontekstą, pateiksime vėliau (žr. poskyrį 4.4).

Profesionalumo problematika detaliau aptartina tradicinės muzikos, šokio, sakytinės³⁵ kūrybos atlikimo, viešų pasirodymų kontekste – lyginant su profesionalaus scenos meno apibrėžtimi.

Geriau apčiuopiamas profesionalumo kriterijus tradicinio dainavimo, muzikavimo, šokio atlikimo srityse. Jis pasireiškia ne tik išsilavinimo, bet ir maksimalaus tradicijos suvokimo bei gebėjimo ją atkurti, meistriškumo, meninio įtaigumo siekiu.

Šiuo požiūriu profesionaliais laikytini šie subjektai:

1. **Srities išsilavinimą** (visų pirma – etnomuzikologinį³⁶) įgiję atlikėjai – solistai, grupės, ansambliai:

Jiems priskirtini kolektyvai, kuriems vadovauja ir kurių didžiąją narių dalį sudaro tradicinių atlikimo menų žinovai, tautosakos tyrinėtojai (pavyzdžiui, Daiva Vyčienė ir Evaldas Vyčinas, jų vadovaujami kolektyvai – sutartinių giedotojų grupė „Trys keturiose“, folkloro ansamblis „Visi“ ir kt.), aktyviai savarankiškai ar įvairiomis sudėtimis koncertuojantys atlikėjai (Loreta Sungailienė, Eglė Česnakavičiūtė, Vera Venskūnaitė-Čepulienė, Agota Zdanavičiūtė ir kt.).

2. **Etnomuzikologinį ar giminingą EK srities** (etnologinį, filologinį ir pan.) išsilavinimą įgiję kolektyvų vadovai:

Šie specialistai vadovauja kolektyvams (folkloro ansambliams, tradicinėmis instrumentinėms grupėms), kurie pagal veiklos formą yra tapatūs kitiems mėgėjų meno kolektyvams.

³⁵ Žodinės tradicijos atlikimo apskritai nėra mokoma.

³⁶ Etnomuzikologinių studijų programos greta teorinių disciplinų dėstymo apima ir praktinių įgūdžių perdavimą, todėl šį išsilavinimą įgiję asmenys yra ne tik pasirengę teoriškai analizuoti EK reiškinius, procesus, bet ir profesionaliai (srities, bet ne akademinio požiūriu) interpretuoti tradicinius atlikimo menus. Taigi jie gali profesionaliai vykdyti kelias funkcijas: srities tyrinėtojų, atlikėjų, vadovų, mokytojų ir pan.

Kaip specifinis ir svarbus EK srities bruožas paminėtinas vadinamasis „liaudiškasis“ arba „prigimtinis“ atlikimo (ir kūrybos bei kitų EK srities spektro veiklų) „profesionalumas“. Jis pasireiškia išskirtiniu ir savo aplinkoje pripažįstamu atlikimo meistriškumu, kai asmens ar drauge veikiančios grupės įgūdžiai, natūraliai tradicijos būdu perimti iš tėvų, giminaičių, pasitelkiant individualias asmens savybes, gabumus yra išstobulinami ir / arba atitinka to meto bendruomenės poreikius, tad už juos bendruomenės nariai gali ir atlyginti. Tokiu „profesionalumu“ pasižymi geriausi tradiciniai dainininkai, muzikantai, pasakotojai, šokėjai, giedotojai (pvz., viena žymiausių šių laikų Lietuvos folkloro dainininkė, kitų liaudies kūrybos žanrų atlikėja Veronika Povilionienė)³⁷.

Pastaba: nors šiomis meistriškumo, išskirtinio technologijų įvaldymo ypatybėmis pasižymi ir liaudies dailės tradicijos tęsėjai, apie juos ir jų kūrybą bus kalbama vėliau – 4.3 poskyryje.

4.1.3. EK srities apraiškos profesionaliajame mene

Etninės kultūros lauko apibrėžimuose, kuriuos formulavo etnologai, kiti humanitarinių mokslų atstovai, neretai akcentuojama, kad ji yra profesionaliosios kultūros pamatas, šaltinis: „Iš *etninės kultūros* vėlesniais laikais (susidarius valstybėms) formavosi atskiros *profesinės kultūros* sritys, kurios iki pat šių dienų sau gyvybės ir tautiškumo semiasi iš savo pramotės versmių“ (N. Vėlius)³⁸; „*Etninė kultūra* yra ugdymo bei *profesionaliosios kultūros* šaltinis ir pamatas, tam tikras universalių pasaulio vertybių įprasminimo, suvokimo būdas (...). *Etninė kultūra* atvira įvairiems reiškimosi būdams, (...) perimdama įvairiausiais kultūrinės raiškos sritis, suteikia joms gyvybingumo, nepakartojamo savitumo, paverčia tai savo šalies dvasiniu paveldu“ (M. Martinaitis)³⁹.

Pažymėtina, kad ir profesionalioji kūryba visais laikais darė didelę įtaką liaudies kūrybai, ypač liaudies menui, ne vieno poeto ar kompozitoriaus autorinis kūrinys, savo stilistika artimas liaudies muzikinei ar žodinei raiškai, perėjo į liaudies kultūros erdvę (pvz., A. Vienažindžio, P. Širvio tekstai, J. Gaižausko, V. Juozapaičio muzika ir pan.).

Tiek ankstyvojo, tiek šiuolaikinio profesionalaus meno procesuose (turimi omenyje kūrybos, kūrinio ir atlikimo kontekstai) gausu tradicinės arba liaudies kūrybos, kitų etninės kultūros apraiškų:

1. Kūrybos, kūrinio kontekste:

Ryškiausias liaudies kūrybos, meno ir profesionalios kūrybos persiklojimas stebimas tokiuose akademinės muzikos, dailės, literatūros autoriniuose kūriniuose, kuriuose siekiama atkurti, stilizuoti, imituoti, harmonizuoti ar kitaip interpretuoti tradicinės kultūros pavyzdžius, reiškinius, muzikinę, choreografinę ar vizualinę kalbą.

37 Etnomuzikologės Tomos Grašytės-Jegelevičienės atlikto tyrimo metu išaiškėjo, kad profesionalaus šių dienų tradicinio muzikanto savybes galime suskirstyti į tris pagrindines grupes: 1) muzikiniai gebėjimai ir meistriškumas, 2) universalumas ir 3) komunikaciniai ir vadybiniai gebėjimai. (Grašytės disertacija, 2017, p. 134).

38 Norbertas Vėlius. Etninė kultūra ir tauta. *Lietuvių etninės kultūros draugija*. V.: LNK, 1989.

39 M. Martinaitis. Lietuvių etninė kultūra ir jos pamokos. *Mokykla*. 1995, Nr. 7–8, p. 33–35.

Tačiau, net ir nesiekiant imituoti liaudies kūrybos, profesionalaus meno turinys, be kita ko, neretai perteikia, naudoja, cituoja tam tikras etninės (tradicinės) kultūros rūšis, jų motyvus, vaizdus, simbolius, ženklus, kitus išraiškos elementus, sąmoningai ar nesąmoningai atspindi pasaulėvaizdį, ritualinį būvį ir pan. (nuo K. Donelaičio, Maironio⁴⁰, kitų praeities autorių iki šiuolaikinių autorių kūrybos; puikūs Broniaus Kutavičiaus, Felikso Bajoro, Petro Repšio, Sauliaus Valiaus, Julijos Ikamaitės, Ryto Jono, Belevičiaus, Kęstučio Musteikio ir kitų menininkų kūrybos pavyzdžiai).

2. Liaudies kūrybos atlikimo kontekste:

Profesionalaus meno sričių (muzikos, šokio, teatro) išsilavinimą įgiję atlikėjai ar kolektyvai sceniniams pasirodymams taip pat gali rinktis tradicinę muziką (pvz., dainininkės Giedrė Kaukaitė, Sigutė Trimakaitė, Naujosios muzikos ansamblis, dainininkės Rasa Serra, Girmantė Vaitkutė, kanklininkė Indrė Jurgelevičiūtė, multiinstrumentalistas Saulius Petreikis, ansamblis Jazz Island ir kt.), sakinę liaudies kūrybą, tarmišką kalbėjimą (pvz., aktoriai Tomas Vaisieta, Virginija Mockevičiūtė, teatro trupės). Jų interpretacijose tam tikros liaudies kūrybos atlikimo ypatybės persipina su atstovaujamos meno srities išraiškos formomis.

Vis dėlto šie reiškiniai priskirtini profesionalaus meno sritims pagal šiuos požymius:

1. Profesinis kūrėjų pasirengimas (išsilavinimas) konkrečiose meno srityse;
2. Istoriniu, kilmės, žanro ir kitais požiūriais laisvai pasirenkamas turinys ir jo interpretavimas;
3. Originalumo, inovatyvumo, aukšto lygio meistriškumo siekimas ir kt. (daugiau – žr. 4.1 lentelę).

4.1.4. Atlyginimo už darbą kriterijus

Kitas liaudies kūrybos atlikimo profesionalumo kriterijus – atlyginimas už veiklą (etatinis užmokestis ar kitos pajamos) – lemiamos įtakos diferencijuojant sritis neturi.

1. Nuolatinis (etatinis) užmokestis už darbą:

Teoriškai gali būti liaudies kūrybos atlikėjų – asmenų ar kolektyvų, – gaunančių nuolatinį atlyginimą už šį darbą (šį profesionalumo kriterijų atitiktų bene vienintelis tokiomis sąlygomis dirbęs kolektyvas – Povilo Mataičio įkurtas Folkloro teatras). Vis dėlto šiuo metu Lietuvoje tokių liaudies kūrybos atlikėjų nėra (skirtingai nei kitų scenos meno šakų atlikėjų – tai simfoniniai orkestrai, kameriniai ansambliai, pučiamųjų muzikos instrumentų orkestro „Trimitas“, dainų ir šokių ansamblio „Lietuva“ atlikėjai, solistai ir t. t.). Kita vertus, šiuolaikiniuose kultūros procesuose ir didelė dalis profesionalių menininkų veikia kaip NVO, mažosios veiklos grupės ar kitais pagrindais, tad taip pat negauna nuolatinio atlyginimo.

⁴⁰ Šiuo aspektu K. Donelaičio ir Maironio kūrybą aptarė Dainius Razauskas: žr. kn. *Mitiniai vaidiniai Donelaičio „Metuose“: Pastabos paraštėse*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, 343 p.; *Maironis – praamžės tradicijos dainius*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, 291 p.

2. Pajamos, gaunamos iš savo veiklos:

Gauti pragyvenimui ir veiklai reikalingas pajamas iš projektinių lėšų, už autorinius darbus, suteiktas paslaugas, taip pat gauti stipendijas, premijas ir kitą paramą turi vienodas galimybes visi kultūros procesų subjektai – atlikėjai ir kūrėjai.

4.2. Etninės kultūros ir mėgėjų meno santykis

Mėgėjų meno sąvokos apibrėžimą pateikia LR kultūros centrų įstatymas (2004):

„**Mėgėjų menas** – viešai atliekamas repertuaras, kurio atlikėjai ar atlikėjų kolektyvas (kolektyvai) yra mėgėjai, negaunantys pajamų iš šios veiklos“ (2 straipsnis, 5 punktas).

Pagrindinė šio apibrėžimo nuoroda – į atlikimo, scenos menus.

Tokią sampratą pratęsia mėgėjų meno kolektyvo sąvokos išaiškinimas.

Mėgėjų meno kolektyvas – asmenų grupė, laisvalaikio užsiimanti menine saviraiška, turinti savo repertuarą ir galinti jį pristatyti žiūrovams (2 straipsnis, 6 punktas);

Būrelis – asmenų, siekiančių meninės kūrybinės saviraiškos, tobulinimosi sambūris (2 straipsnis, punktas).

Pagrindiniai apibrėžimuose nurodyti požymiai: MM subjektai nėra profesionalai ir iš šios veiklos negauna nuolatinių pajamų, tai yra jų laisvalaikio ir saviraiškos forma – iš dalies tinka ir etninės kultūros (liaudies kūrybą, folklorą atliekantiems) kolektyvams.

Diferencijuoti etninės kultūros ir mėgėjų meno sritis nėra paprasta.

Ne visuomet jas pajėgia atskirti kultūros procesų suvokimo stokojanti visuomenė, tų procesų dalyviai, net ir kultūros darbuotojams pritrūksta kompetencijų, teorinio pasirėngimo, kultūros reiškinių pažinimo. Kultūros vyksmo, raidos tyrinėtojai, jais sekantys kultūros vystytojai neretai laikosi nevienodos EK sampratos, skirtingai suvokia jos aprėptį, taip pat skirtingai interpretuoja EK ir MM skirtumus. Kita vertus, platusis EKGP įstatymu įtvirtintas EK apibrėžimas, kai EK laikomi visos tautos sukurti kultūros reiškiniai, sudaro prielaidas jai priskirti ir mėgėjų meną bei kūrybą.

Neretai EK ir MM apibūdinti vartojami tie patys ar mažai besiskiriantys pažyminiai – etninis, liaudies, folkloro, tautinis, tautiškas, liaudiškas, sceninis. Pavyzdžiui, kalbant apie kūrybos formas – dainas, šokius, muziką, daile, – žodžiu „liaudies“ įvardijami iš tiesų liaudies sukurti kūriniai (kitai vadinami *folkloru*, *tradicine muzika*, *ethnochoreografija*, *liaudies menu*, *liaudies daile* ir pan.). Tačiau įvardijant meno kolektyvų rūšis, minėtas žodis „liaudies“ šliejamas ne prie liaudies, t. y. kolektyvines, tradicines kūrybos formas perteikiančių kolektyvų, o prie atliekančių profesionalias jų interpretacijas, stilizacijas, naudojančių modifikuotus liaudies muzikos instrumentus (sakoma „liaudies dainų ir šokių ansamblis“, „liaudies instrumentų orkestras“, „liaudies instrumentų ansamblis“, ir – Liaudies instrumentų katedra LMTA). Tačiau, tokią stilizuotą repertuarą atliekantys, į profesionalųjį atlikimo būdą

besiorientuojantys *šokių* kolektyvai pastaruoju metu vadinami „liaudiško šokio ansambliu“ (vartojama ir „tautinių šokių ansamblio“ sąvoka), *kapelomis* – „liaudiškos muzikos kapela“ (anksčiau – „kaimo kapela“). Kita vertus, tautiška kapela (kapelija) pasivadina ir folklorinės tradicijos paisantys, tokį repertuarą atliekantys kolektyvai.

Juo labiau kad XX a. 10 dešimtmetyje įsitvirtinus terminui etninė kultūra dalis tyrinėtojų etninės muzikos reiškiniais laiko tiek liaudies kūrybos (folkloro), tiek minėtus modifikuotus reiškinius.⁴¹

4.2.1. Etninės kultūros ir mėgėjų meno sričių sąlytis

Šiuolaikiniuose kultūros procesuose EK ir MM sritys persipina. Tai vyksta šiuose kontekstuose:

1. Didelė abiejų sričių veiklų dalis plėtojamos panašiomis formomis (įvairaus pobūdžio kultūros ir meno renginių organizavimas, leidyba, edukacinės, žinomumo didinimo, komunikacijos ir kitos veiklų rūšys; tokiomis pat formomis veikiama ir profesionaliosios kultūros, meno srityse);
2. Veiklas įgyvendina, reprezentuoja giminingi subjektai – meno kolektyvai, grupės, atlikėjai, dailininkai, kiti meistrai. Tapatūs ir kai kurie šių subjektų veiklos principai:
 - 2.1. kolektyvai veikia prie valstybinių, savivaldybių įstaigų, taip pat kaip nepriklausomi juridiniai asmenys ar tokio statuso neturi;
 - 2.2. kolektyvai turi vadovą (kuris paprastai yra profesionalas, baigęs savo srities mokslus, didžiąja dalimi gauna atlyginimą už darbą ir pan.) ar veikia be jo;
 - 2.3. fiziniai asmenys, veikiantys prie valstybinių, savivaldybių įstaigų, taip pat priklausantys nevyriausybinėms organizacijoms arba ne.
3. Įgūdžių perdavimas, mokymas didžiąja dalimi vyksta tapačiais, šiuolaikinei kultūrai būdingais būdais – per formalų ir neformalų ugdymą mokyklose, kultūros centruose, kitose įstaigose, teikiamos privačios ugdymo paslaugos, ugdomasi savarankiškai, naudojantis prieinamais šaltiniais.
4. Etninės kultūros ir mėgėjų meno turinys, jį reprezentuojantys subjektai, veiklos kultūros, švietimo įstaigų, visuomenės informavimo priemonėse neretai aptariamoms greta, tame pačiame kontekste, jų neskiriant;
5. Šių sričių turinys, veiklos, subjektai neretai susiejami ir bendresniuose kultūros ar regioninės kultūros politikos dokumentuose, jų įgyvendinimo priemonėse, platesnio – nacionalinio – masto kultūros programose, procesuose.

Pavyzdžiui: etninės kultūros ir mėgėjų meno dalykai greta reiškiasi dainų šventės tradicijos kontekste: šventės renginiuose, LR dainų švenčių įstatyme⁴², dainų šventės tradicijų tęstinumo užtikrinimo priemonėse (konsultantų tinklas, dalinis tautinių kostiumų, muzikos instrumentų gamybos ir įsigijimo

41 Autoriai: Romualdas Apanavičius, Eglė Aleknaitytė, Eglė Savickaitė-Kačerauskienė, Kristina Apanavičiūtė, Sulikienė, Ingrida Šlepavičiūtė. *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje. XX a. 7 dešimtmetis – XXI a. pradžia*. Monografija. VDU / Versus Aureus, 2015.

42 Prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=32wfa741&actualEditionId=EgLjSEZGHR&documentId=TAIS.310243&category=TAD>

finansavimas, vadovų skatinimas ir pan.); taip pat paminėtinos geriausiems metų meno mėgėjų kolektyvams ir vadovams skirtos „Aukso paukštės“ nominacijos, LKT finansuojama programa „Lietuvoje rengiami tęstiniai prioritetiniai mėgėjų meno renginiai“ ir pan.

Baltijos šalių dainų ir šokių švenčių tradiciją įrašius į UNESCO reprezentatyvųjų nematerialaus kultūros paveldo sąrašą, visi su ja susiję reiškiniai tapo nematerialaus kultūros paveldo objektu.

EK ir MM diferenciacijos požiūriu tai problemiška.

6. EK ir MM sričių veiklas neretai sieja bendri tikslai (aktualizuoti tam tikras vertybes, paminėti istorines sukaktis, valstybės, Lietuvos geografinių vietų – miestų, miestelių – šventes, sukurti įvairiems skoniams pritaikytas pramogas, socializacijos sąlygas ir pan.).

4.2.2. Pagrindiniai etninės kultūros ir mėgėjų meno sričių skirtumai

1. Įvairaus pobūdžio mėgėjų meno reiškiniai ir jo atstovai:

- 1.1. iš esmės seka profesionaliąja kūryba ir scenos menu, vyraujančiomis jų šakų ir žanrų tendencijomis, kiek sugeba, visa tai interpretuoja, adaptuoja;
- 1.2. reprezentuoja ne tik Lietuvos, bet ir kitų pasaulio šalių, globaliosios kultūros reiškinius;
- 1.3. perteikia įvairių laikotarpių repertuarą, įskaitant šiuolaikinę kūrybą;
- 1.4. naudoja įvairių meno šakų bei žanrų kalbos, atlikimo, išraiškos stilistinį arsenalą.

2. Etninės kultūros reiškiniai ir jų puoselėtojai:

- 2.1. tęsia istoriškai susiklosčiusias tradicinės kultūros formas;
- 2.2. pateikia tradiciją atitinkantį turinį (etninės kultūros rūšys, žanrai ir t. t.);
- 2.3. reprezentuoja kilmės požiūriu skirtingų laikotarpių lokales, regionines, nacionalines etninės kultūros tradicijas, jų ypatybes;
- 2.4. naudojami tradicijos suformuotomis išraiškos, meninės kalbos priemonėmis ir t. t. Daugiau MM ir EK sritis apibūdinančių skirtumų ir jų kriterijų pateikta 4.2 lentelėje.

Mėgėjų meno ir etninės kultūros (tradicinės muzikos, šokio, sakytinės tradicijos arba liaudies kūrybos) santykis atlikimo kontekste

Kaip neprofesionalūs atlikėjai kultūros lauke veikia įvairių meno šakų (teatro, muzikos, šokio ir kt.) kolektyvai, tarp jų – susiję su dainų ir šokių švenčių tradicija, reprezentuojantys nacionalinę kultūrą: chorai, teatro trupės, liaudiškų šokių ansambliai, studijos, dainų ir šokių ansambliai, liaudiškų instrumentų ansambliai, orkestrai, kapelos ir pan. Formaliuoju, organizaciniu savo veiklos pobūdžiu mėgėjų meno kolektyvais laikytini ir folkloro kolektyvai – folkloro ansambliai, dainuojamojo folkloro, sutartinių atlikėjų grupės, tradicinės instrumentinės grupės etc.

Atskiro aptarimo reikalauja veiklų subjektai – kolektyvai, grupės, kiti atlikėjai, – tarp kurių brėžti perskyrą tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu bene sunkiausia. Tai:

1. tradicinės muzikos (dainuojamojo, instrumentinio), šokamojo folkloro atlikėjai ir kolektyvai (folkloro ansambliai, dainuojamojo folkloro, sutartinių atlikėjų, apeiginio folkloro grupės, tradicinės instrumentinės grupės, kūrybinio folkloro grupės), sakytinio folkloro ir kiti atlikėjai;
2. vadinamieji liaudiški, tautiniai ir kiti kolektyvai, reprezentuojantys nacionalinę kultūrą, dainų ir šokių švenčių tradiciją (liaudiškų šokių ansambliai, studijos, dainų ir šokių ansambliai, liaudiškų instrumentų ansambliai, orkestrai, liaudiškos kapelos ir pan.).

Be tam tikrų bendrumų, tarp jų esama aiškių skirtumų:

1. Tradicinės muzikos, folkloro kolektyvai:

- 1.1. atlieka tradicinę muziką, šoki, žodinės raiškos formas (EK šakos / turinys),
- 1.2. tęsia iš kartos į kartą perduotą kolektyvinės kūrybos tradiciją,
- 1.3. repertuarą perima iš tradicinės aplinkos, pateikėjų arba archyvinių, kitų šaltinių, išlaiko jam būdingus žanrus ir formas,
- 1.4. perima ar siekia pažinti ir atkurti tarmes ir patarmes, regioninius ar lokalius atlikimo būdus, ypatybes, kontekstą,
- 1.5. kūrinius interpretuoja, atnaujina tiek, kiek leidžia kūrybiškumo ir autorinės kūrybos⁴³ samprata, gyvuojanti tradicijoje, arba tiek, kiek yra išlaikytos ir atpažįstamos svarbiausios tradicinės muzikos žanro, formos ir stiliaus ypatybės (žinoma, geriausiems atlikėjams būdingas ir savitas, individualus braižas).
- 1.6. naudoja tradicinius muzikos instrumentus.

2. Liaudiški arba tautiniai kolektyvai:

- 2.1. atlieka ne tradicinius, o autorių (profesionalių ar mėgėjų) sukurtus arba harmonizuotus, stilizuotus, kitaip transformuotus kūrinius (dainas, šokius, instrumentinę muziką);
- 2.2. veiklos pobūdžio tęstinumas, perdavimas iš kartos į kartą nėra būtinas,
- 2.3. repertuarą renkasi iš publikuotų šaltinių ar įsigyja iš autorių,
- 2.4. siekia ne išlaikyti regionines, lokales muzikines, choreografines ar tarmės ypatybes, o tam tikra prasme imituoti liaudies kūrybą, perteikti bendriausia prasme suvokiamą liaudiškumą, tautiškumą, tam tikras tautos sukurtas vertybes,
- 2.5. pasitelkia modifikuotus liaudies ar akademinės muzikos instrumentus.

Todėl pirmosios grupės atlikėjai laikytini etninės kultūros srities dalimi, antrosios grupės – mėgėjų meno subjektais. Tokios su LRKM suderintos praktikos laikosi LNKC, ja iš esmės vadovaujamosi kultūros ir švietimo įstaigų sistemoje. Ataskaitos rengimo grupė tokiai pozicijai pritaria.

⁴³ Autorinė kūryba galima tiek, kiek ji yra toje tradicijoje. Neatitinkanti tradicijos individuali kūryba laikoma „nebetradicine“, taigi bendruomenės ji nepažįstama. (Daiva Vyčiniene. Autorystės samprata tradicinėje kultūroje, *Tradycja, autorystė, kūrinio ribos ir interpretacijos laisvė*. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2006, p. 68–69.)

4.3. Etninės kultūros, profesionalaus meno ir mėgėjų meno santykis dailės kontekste

Dėl specifinių ypatybių atskirai aptartinas vienos iš EK rūšies – liaudies meno (liaudies dailės arba tautodailės) – ir MM bei PM sritims priskiriamos dailės kaip meno šakos santykis.

Kaip ir kitais jau minėtais atvejais, apibūdinant EK sričiai priskiriamą dailę, pasi-
telkiamos įvairios sąvokos, kurios skirtingai interpretuojamos. Vartojami terminai:
tautodailė, liaudies menas, amatai, tautinio paveldo produktai ir pan.

EK sričiai priskiriamas *tradicinis, liaudies menas* yra skirstomas į kryždirbystę, tai-
komąją, vaizduojamąją ir paprotinę dailę (žr. EK rūšys). Jų ypatybių apibūdinimas
yra svarbiausias EK, PM ar MM skiriantis kriterijus. Tačiau tarp liaudies dailės, MM
(dailės) ir profesionalios dailės esama ir tam tikrų paralelių.

4.3.1. Liaudies dailės ir mėgėjų dailės sąlytis

Jis pasireiškia:

1. Įgūdžių įgijimo, meistriškumo pobūdžiu:

Liaudies menui būdinga tai, kad daugumą jų įgūdžių kurti gali įgyti beveik visi ben-
druomenės nariai, šia sritimi besidomintys ar suinteresuoti asmenims, todėl su buiti-
mi susijusius amatus bei pasirinktas kūrybos sritis gali praktikuoti daugelis. Panašiai
ir mėgėjų dailėje. Dailininkai mėgėjai neturi profesionalaus pasirėngimo, todėl jų
kūryba tarsi nereikalauja profesionalams būtinų įgūdžių ir žinių, jų ir nesiekia.
Todėl mėgėjų kūrybos formos yra supaprastintos, adaptuotos.

2. Dailės žanrų persipynimu:

Stebima tendencija, kai vieno meistro kūryboje koegzistuoja tiek tradicinis pradas,
tiek mėgėjų kūrybai būdingos ypatybės. O kai kurie žanrai, pavyzdžiui, juvelyrika,
meniniai karpiniai, dalis tekstilės, medžio ir kalvystės dirbinių, beveik visa tapyba,
galima sakyti, net neturi šaknų tradicinėje kaimo bendruomenėje ir yra mėgėjų kū-
rybos pobūdžio.

4.3.2. Liaudies dailės, mėgėjų dailės ir profesionaliosios dailės sąlytis

Juos sieja:

1. Kūrybos (kūrinio) autorystė:

Dailė yra meno šaka, kurią paprastai kuria individas – autorius, nepriklausomai nuo
jo profesionalumo lygmens, kūrybos krypties. Tik dailės mėgėjas tiek, kiek pajėgia,
seka vyraujančiomis profesionalios dailės tendencijomis, o liaudies meno meistras
vysto tradicinės dailės šakas. Kūrybingas (talentingas) liaudies menininkas, meistras
ne tik kopijuoja tradicinę dailę, jos ypatybes, bet neretai įgyja savitą individualų brai-
žą. Tas pats pasakytina apie dailininką mėgėją.

2. Kūrybos (kūrinio) paskirtis:

Šiuo visuomenės raidos laikotarpiu liaudies meno, amatų dirbiniai vis rečiau gaminami savo reikmėms, tiesioginei paskirčiai buityje, papročiuose (nors tam tikrose šakose tai išlieka) ir vis labiau plečiasi viešoji (parodinė, mokomoji) šakos veiklų paskirtis, dekoratyvinė funkcija, o praktikavimas tampa pajamų šaltiniu (kaip profesionaliame, iš dalies, ir mėgėjų mene).

Lietuvoje liaudies meno šakų tęsėjai taip pat ne visuomet atribojami nuo dailės šakos vystančių mėgėjų. Jie neskiriami ir Lietuvos tautodailininkų sąjungoje (bei jos padalinuose – skyriuose, bendrijose). Dalis sąjungos narių kuria mėgėjų meno plotmėje. Aiškaus atribojimo dažniausiai nėra ir kultūros įstaigų veiklose (parodose, pleneruose, mokymuose ir t. t.).⁴⁴

LNKC, LNM ir kitų įstaigų specialistai laikosi nuostatos, kad etninės kultūros sričiai priklauso tik tradicines liaudies meno formas puoselėjantys meistrai, o ne visi tautodailininkai, net jei jie ir yra Lietuvos tautodailininkų sąjungos nariai. Šia nuostata grindžiamos ir liaudies meistrų kūrybai, tradicijų suvokimo plėtrai skirtos veiklos (pavyzdžiui, respublikinė konkursinė paroda „Aukso vainikas“, respublikinė moksleivių liaudies meno paroda „Sidabro vainikėlis“, liaudies meno parodos dainų švenčių kontekste, kvalifikacijos tobulinimo renginiai ir kt.), Lietuvos nacionalinio muziejaus organizuojamos parodos, ruošiami leidiniai etc. Į Tautinio paveldo produkto sertifikavimo sistemą traukiami būtent tradicijų besilaikantys meistrai ir jų gaminiai.

Šių kriterijų laikytis siūlo ir ataskaitos rengimo grupė.

4.4. Etninės kultūros, profesionalaus meno, mėgėjų meno sritis charakterizuojantys kriterijai (išvados)

4.4.1. Etninės kultūros atsinaujinimo, kūrybiškumo aspektas srities santykio su mėgėjų menu ir profesionaliu menu kontekste

Teorinėse definicijose, procesų stebėsenoje ir praktinėse veiklose kaip būdingas EK bruožas pabrėžiamas EK reiškinų atsinaujinimas, kūrybingas perteikimas, neišvengiamas kintant ekonominėms, technologinėms, socialinėms, mentalinėms ir kitoms visuomenės gyvenimo formoms. Pastaruoju metu viliamasi, kad būtent taip gali būti užtikrintas tradicijų tęstinumas, išlikimas, srities gyvybingumas, tad ši kryptis sąmoningai stiprinama (ir remiama).

Vis dėlto EK srityje turėtų būti išlaikoma pusiausvyra tarp tradicijų išsaugojimo ir jų atsinaujinimo, ir neginčijamą teisę plėtotis turi turėti abi – tiek sąlyginai konservatyvi, tiek kita sąlyginai moderni – kryptys.

Tačiau vertinant kūrybiškai atnaujintus tradicijos raiškos būdus bei formas svarbu aiškiau įvardinti, kas priskirtina EK sričiai, o kas – ne. Toliau pateikiamoje lentelėje bandyta schematiškai išskirti tam tikras tradicinės EK medžiagos pateikimo, interpretacijos formas (pakopas) tiek atlikimo menų, tiek dailės šakose pagal jų nutolimo nuo tradicijos laipsnį.

⁴⁴ Norėdami pabrėžti tradicijos tęsėjų ir mėgėjų skirtumą teoretikai linksta vartoti „liaudies meno“, „liaudies dailės“, „liaudies (tradicinio) meistro“, o ne „tautodailės“, „tautodailininko“ terminus.

4.1. lentelė. Santykio su tradicija dinamika atlikimo ir dailės menuose

Nr.	Atlikimo menai	Dailė
1.	Iš pateikėjų ar fiksuotų šaltinių perimto folkloro (muzikinio, choreografinio, žodinio etc.) atlikimas, jį kopijuojant, atkuriant, varijuojant, laikantis tradicijos suformuotų ypatybių	Liaudies meno dirbinio, perimto iš meistro ar kitų šaltinių, kopijavimas, atkūrimas, varijavimas, laikantis tradicijos suformuotų ypatybių
2.	Minimali kūrybiška folkloro interpretacija (pvz., prie užfiksuoto dainos, muzikos varianto pridėdant balsus, muzikos instrumentus, šokį papildant kitais judesiais ir pan.)	Kūrybiška vienos ar kitos liaudies meno šakos šių laikų liaudies meistro interpretacija
3.	-	Tautodailininkų kūryba, besiremianti profesionaliaja dailė, – iš esmės mėgėjų kūrybos reiškiniai
4.	Harmonizuota, stilizuota, liaudiška autorinė kūryba – tiek profesionali, tiek mėgėjiška (nuo chordinės muzikos iki vadinamųjų kapelų, naudojant modifikuotus liaudies ir akademinės muzikos instrumentus ir t. t.)	Profesionali ir mėgėjiška liaudies meno stilizacija (pvz., Juozo ir Reginos Balčikonų tautinis kostiumas)
5.	Tarpžanriniai reiškiniai, jungiantys kūrybą ir atlikimą, įvairius muzikinius stilius (nuo lietuvių folkloro iki <i>world music</i> , džiaz, roko, elektroninės muzikos ir kt.), kūrybinės interpretacijos, kompozicijos (jos gali būti autorinės ar grupinės autorystės)	Dailės, dizaino kūriniai, kuriuose jungiami įvairių tautų, įvairių laikotarpių motyvai šiuolaikinio meno stilistika; panaudojamos natūralių ir šiuolaikinių medžiagų, jų technologijų kombinacijos ir t. t.
6.	Profesionali muzikinė, tarpdisciplininė kūryba, panaudojanti tradicinės kultūros, folkloro citatas, muzikinius motyvus, kitas etninės kultūros ypatybes (vaizdinius, pasaulėžiūros atspindžius, rituališkumą ir pan.)	Profesionali dailės, tarpdisciplininė kūryba, panaudojanti tradicinės kultūros, liaudies meno citatas, motyvus, kitas etninės kultūros ypatybes (vaizdinius, pasaulėžiūros atspindžius ir pan.)

EK sričiai priskirtini 1 ir 2 lentelės dalyse aprašytą formą įgiję reiškiniai, tam tikrais atvejais ir 5-osios dalies – kai tarpžanriniuose kūriniuose, tarpdisciplininuose reiškiniuose tradicinės kūrybos žanrui atstovauja patyrę, natūraliai tradicijas perėmę ar šiuolaikiniais būdais ją įgiję folkloro atlikėjai, savo atlikimu reprezentuojantys autentiškam folklorui būdingą turinį ir stilistiką, jei poreikį interpretuoti, sintezuoti, jungti ar kitaip keisti, naujinti tradiciją lemia bendruomenės (ir asmens) savivoka, sąmoningas pasirinkimas, apsisprendimas (nulemtas tam tikrų ideologinių nuostatų, bendruomenės cenzūros). Juolab jei šie subjektai vyrauja, o ne tampa lygiaverčiais atlikėjais, kūrėjais greta džiaz, roko, akademinės muzikos atstovų ar sudaro pasyvią vyksmo dalį ir pan.

4.4.2. Profesionalaus meno, mėgėjų meno ir etninės kultūros sritis charakterizuojantys kriterijai

Kaip minėta, EK ir MM sričių persipynimas stebimas visų pirma meno – kūrybos ir atlikimo, su tuo susijusių subjektų, jų veiklų rūšių – lauke. Toliau pateiktoje lyginamojoje lentelėje pagal bendrus požymius išdėstomos visų sričių charakteristikos, leidžiančios aiškiau suprasti bendruosius ir atskiruosius šių sričių taškus.

4.2. lentelė. Lyginamieji profesionalaus, mėgėjų ir tradicinio meno ir / ar kūrybos požymiai

Profesionalus menas, kūryba	Mėgėjų menas, kūryba	Tradicinė, liaudies kūryba, menas
1. Turinio požiūriu		
Istoriniu, geografiniu, kilmės, žanro ir kitais aspektais laisvai pasirenkamas turinys ir jo interpretavimas (kūryba nebūtinai išauga iš lietuvių ar kitų tautų kūrybos šaknų, lygiuojamasi į pasaulines meno tendencijas)	Istoriniu, geografiniu, kilmės, žanro ir kitais aspektais laisvai pasirenkamas turinys ir jo interpretavimas (kūryba nebūtinai išauga iš lietuvių ar kitų tautų kūrybos šaknų, dažnai lygiuojamasi į pasaulines meno tendencijas)	Turinys, pateiktas EK rūšių ir žanrų sąraše, – atlikimo menai, žodinė tradicija, liaudies menas (žr. EK rūšių sąrašą)
2. Kūrinio autorystės požiūriu		
Kūrinys – profesionalaus autoriaus (-ių) kūrybinės veiklos produktas	Kūrinys – neprofesionalaus autoriaus (-ių) kūrybinės veiklos produktas	Kūrinys – bendruomenės suformuotos ir jos narių arba asmenų / meistrų interpretuotos tradicijos produktas; jo kūrėjai / interpretuotojai gali būti ir sąmoningai srities turinį pasirinkusios bendruomenės bei asmenys (savo srities profesionalai arba mėgėjai)
3. Kūrybos santykis su naujumu, originalumu		
Profesionalaus meno kūryboje siekiama originalumo, inovatyvumo, individualumo	Seka pripažintais profesionalios kūrybos pavyzdžiais, juos adaptuoja, originalumo lygmuo priklauso nuo individo galimybių	Liaudies kūryboje, mene labiau vertinama kūrinių tradicinė forma, pirmenybė teikiama paplitusių geriausių pripažintų pavyzdžių kartotei, formos atpažįstamumui, net ir kūrybiškai juos interpretuojant
4. Pasirengimas, profesionalumas		
Profesinis atstovaujamos meno srities išsilavinimas, ilgas įgūdžių, žinių įgijimo procesas	Neturi profesionalaus pasirengimo, įgūdžiai įgyjami ir tobulinami praktikos būdu	Tradicinėje aplinkoje – žinios, technologijos, įgūdžiai, gebėjimai įgyti (perimti ir tobulinti) šeimoje, bendruomenėje, meistro dirbtuvėje. Šiuolaikinėje aplinkoje – profesinio išsilavinimo, kitų formų (mėgėjišku) įgūdžių įgijimo būdu
5. Kokybės kriterijai		
Aukšti meninės kokybės, profesinio meistriškumo reikalavimai	Ne visuomet siekiama meninės kokybės, jos lygmuo priklauso nuo įgūdžių tobulinimo proceso ir individualių savybių	Meninė kokybė svarbi, tačiau ne visais atvejais – neretai tenkinamasi turimomis galimybėmis praktikuoti, interpretuoti konkrečias sritis
6. Raidos intensyvumo požiūriu		
Kaitos procesai greitai, sparčiai didėja žanrų ir formų įvairovė	Kaita lėtesnė negu profesionalioje kūryboje ir mene	Pokyčiai vyksta iš lėto
7. Kūrėjo / atlikėjo požiūriu		
Vienoje ar keliuose konkrečiuose meno srityse profesionaliai praktikuojantis asmuo (-ys)	Gali būti kiekvienas visuomenės narys, turintis polinkį atitinkamai sričiai	Gali būti tiek nuolat specializuotai viena ar kita praktika užsiimantis asmuo, tiek kiekvienas tradicinės ar šiuolaikinės bendruomenės narys
8. Adresato požiūriu		
Kūryba ir atlikimas skirtas viešai reprezentuoti, pateikti publikai	Skirta publikai ir / arba asmeniniams poreikiams, šeimos, interesų grupės pomėgiams (namų muzikavimas, kūrybinių bendrijų veiklos)	Skirta bendruomenės (tradicinės ar naujai susikūrusios pagal pomėgius), šeimos, asmeninėms reikmėms ir / arba publikai
9. Įvertinimo požiūriu		
Dauguma atveju siekiama publikos, specialistų įvertinimo, pripažinimo	Ne visuomet siekiama publikos, juolab specialistų įvertinimo, svarbus pačių veiklos subjektų (asmenų, kolektyvo narių) įsivertinimas	Ne visuomet siekiama publikos, juolab specialistų įvertinimo, svarbus pačių veiklos subjektų (asmenų, šeimos, bendruomenės, kolektyvo narių) įsivertinimas
10. Atlyginimo už darbą požiūriu		
Kūrėjai, atlikėjai, kolektyvų nariai gauna nuolatinį (etatinį) atlyginimą ir / arba atlyginama už autorinius, projektinius darbus, paslaugas	Subjektai etatinio atlyginimo negauna, išskyrus kolektyvų vadovus, atlyginama už projektinius darbus, paslaugas	Subjektai etatinio atlyginimo negauna, išskyrus kolektyvų vadovus, atlyginama už projektinius darbus, paslaugas

4.4.3. Požymiai / kriterijai, kurie bendruose kultūros procesuose padeda atpažinti etninės kultūros srities reiškinius

Šie požymiai atsiskleidžia skirtinguose kontekstuose:

1. Veiklos formų kontekste (viešieji kultūros ir meno renginiai, leidyba, kvalifikacijos tobulinimas, mokymai, tradicijų perdavimas, edukacijos ir pan.);
 - 1.1. veiklose, kuriose visiškai ar su esmine persvara plėtojamas ar reprezentuojamas etninės (tradicinės) kultūros turinys (jos rūšys, formos);
 - 1.2. veiklose (vieši meno ir kultūros renginiai), turinčiose išskirtinai EK būdingą paskirtį: kalendorinės šventės, svarbūs lauko darbų ciklo taškai ir pan.;
 - 1.3. veiklose, kuriose vyrauja ir turinį perteikia etninės kultūros subjektai (kolektyvai, atlikėjai, meistrai, žinovai, šios srities specialistai, mokytojai).
2. Kultūros terpėje veikiančių subjektų kontekste: EK subjektai yra ne tik meno kūrėjai ar atlikėjai, bet ir plataus pobūdžio įvairių tradicinės kultūros rūšių, žanrų žinovai, mokovai (mitybos, medicinos, pasaulėžiūros, žemės ūkio darbų, amatų) bei jų veiklos;
3. Tam tikri EK reiškiniai, išlaikydami regioninę, lokalinę, šeimų tradiciją vis dėlto tampa / yra laikomi visuotiniais – pavyzdžiui, Kūčių, Velykų, kitų svarbių metų švenčių minėjimas, mirusiųjų pagerbimas, šeimos šventės (su baltiškojo ikirikščioniškojo paveldo, tradiciniais, liaudiškojo pamaldumo elementais) ir t. t.

Kalbant tiek apie EK terpėje veikiančius subjektus ir jų tradicijas, įgūdžių perėmimo būdus, tiek apie jų veiklų pobūdį, pabrėžtina, kad iki šiol esama EK proceso dalyvių, kurie be pertrūkio (arba su tam tikrais pakilimais ar atoslūgiais) tęsia savo vietos kūrybos, meno, gyvensenos tradicijas, kurias perėmė šeimoje, bendruomenėje ar iš meistro.

Dėl veiklų rūšių: nors didžioji jų dalis visose nagrinėjamose srityse (EK, PM ir MM) iš esmės sutampa (žr. 3 skyriuje pateikto veiklų sąrašo 5–19 veiklas), tik etninei kultūrai yra būdingos veiklos, susijusios su savaimingais etninės kultūros tradicijų tęstinumo procesais – kūrimu, vartojimu, perdavimu – jų gyvavimo erdvėje (bendruomenėse, šeimose) (žr. veiklų sąrašo 1–4 veiklas). Jos tebesiejamos su gyvensenos būdu ir yra tiesiogiai susijusios su sąmoningai pasirinkta EK tapatybe.

Tai labai reikšmingos EK ypatybės, kitoms sritims jos nėra tiek būdingos.

Svarbiausios EK sritį nuo PM ir MM sričių skiriančios ypatybės:

1. EK srities turinys apima ne tik įvairių šakų meną, kūrybą ir atlikimą, bet daug platesnį lauką – įvairius gyvensenos, ūkinės veiklos aspektus, santykį su aplinka, socialinę gerovę, vertybines nuostatas, pasaulėžiūrą ir kt. (žr. 2 skyrių – EK formų sąrašą) – t. y. visą vertybių visumą;
2. EK / NKP tradicijos tebėra perduodamos iš kartos į kartą, t. y. reiškiniams būdingas tęstinumas;

3. Iki šiol yra išlikusios tradicinės EK turinį vartojančios / kuriančios bendruomenės, išsaugančios nepakitusią šio turinio paskirtį.

4.5. Etninės kultūros ir kultūros paveldo santykis

Vienas svarbiausių išskirtinių EK požymių – ji paveldima, perduodama iš kartos į kartą. Be to, ja aprėpiamų reiškinių laukas yra labai platus, jame glaudžiai koegzistuoja, persipynę kultūros ir gamtos, materialūs ir nematerialūs aspektai. Tuo EK sritis yra susijusi su įvairiomis **kultūros paveldo** sritimis ir formomis, reglamentuojamomis UNESCO Pasaulio gamtos ir kultūros paveldo konvencija, LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu, LR kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymu, LR muziejų įstatymu, LR archyvų įstatymu ir kitais teisės aktais. Paveldo aspektą pažymi ir UNESCO nematerialaus kultūros paveldo konvencija.

Etninės kultūros globos pagrindų įstatyme suformuluota EK samprata apima EK paveldą ir EK gyvąją tradiciją, todėl įstatymu apibūdinama ir **etninės kultūros paveldo** sąvoka.

Etninės kultūros paveldas – praeityje tautos sukurtos ir iki šių dienų išlikusios etninės kultūros vertybės (2 straipsnis, 6 punktas).

Įstatymas taip pat nurodo, kad šios vertybės gali būti materialios ir nematerialios:

Etninės kultūros vertybės – tautai reikšmingi dvasinės bei medžiaginės etninės kultūros užfiksuoti ir neužfiksuoti dalykai (2 straipsnis, 9 punktas).

Šiais – materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo – aspektais EK sritis turi sąlyčio taškų su kultūros paveldo, taip pat archyvų, muziejų, bibliotekų sritimis: kilnojamos ir nekilnojamos vertybėmis ir objektais, muziejinėmis vertybėmis, dokumentine (tekstine, garso, foto ir vaizdo) medžiaga, kitais objektais, sukauptais, tvarkomais, tiriamais, restauruojamais, skaitmeninamais, saugomais aplinkoje, kultūriniame kraštovaizdyje, atminties institucijose (muziejuose, archyvuose, bibliotekose) ir / ar elektroninių duomenų saugyklose.

Be kita ko, vertybių reikšmę **etniniu** požiūriu pažymi LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (**kultūros paveldas** – karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios *etniniu*, istoriniu, estetišku ar moksliniu požiūriu; 2 straipsnis, 13 punktas), taip pat LR muziejų įstatymas (**muziejinė vertybė** – archeologiniu, istoriniu, meniniu, *etniniu*, religiniu, mokslo, memorialiniu arba kitokiu kultūros požiūriu vertingas daiktas, muziejų kaupimo, saugojimo, tyrimo ir eksponavimo objektas; 2 straipsnis, 2 punktas).

UNESCO Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijoje kultūros paveldu laikomi išskirtinę visuotinę vertę istorijos, meno ar mokslo požiūriu turintys paminklai (architektūros statiniai, monumentaliosios skulptūros ir tapybos kūriniai, archeologiniai elementai ar struktūros, užrašai, urviniai būstai ir įvairių savybių deriniai), pastatų grupės (izoliuotos arba susietos statinių grupės, kurių architektūra yra susijusi su kraštovaizdžiu), vietovės (žmogaus arba mišrūs gamtos ir žmogaus sukurti dariniai ir vietovės, įskaitant archeologines vietoves).⁴⁵

45 Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/886ee2c02c0011e78397ae072f58c508>

Pagrindinis kriterijus, leidžiantis šių tipų – materialų ir nematerialų, kilnojamąjį ir nekilnojamąjį – paveldą, objektus, vertybes priskirti EK sričiai – turinys, pateiktas EK / NKP formų sąrašė (žr. 2 skyrius).

5. Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo raidos (proceso) aprašymas

EK srities procesai vyksta valstybės, savivaldos ir nevyriausybinų organizacijų lygmenimis, dauguma jų yra tarpinstituciniai ir tarpinstituciniai, t. y. persmelkiantys įvairias sritis, o su jais susijusias veiklas vykdo skirtingos institucijos. Žinoma, EK ir NKP gyvuoja, reiškiasi ir savaimingais būdais: tiek tradicijų kilmės vietose, tiek įvairiuose visuomenės sluoksniuose, bendruomenėse, šeimose ir pan. EK procesai susiję ir su gamtine aplinka, kultūriniu kraštovaizdžiu.

Kadangi EK / NKP reiškiasi labai plačiai ir įvairiai (plg. EK apibrėžimą), proceso raidos stebėsenai svarbūs skirtingų valstybės sektorių (pvz., švietimo, kultūros, aplinkos, žemės ūkio, ūkio, socialinės apsaugos ir t. t.), darančių įtaką jos būklei ir raidai, rodikliai. Norint juos aprašyti, neišvengiamai tenka fiksuoti ir kaupti labai platų duomenų spektrą.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad visuminis požiūriu EK sritis niekuomet nebuvo iširta, nebuvo profesionaliai atlikti procesui aprašyti ir identifikuoti būtini plačios imties tyrimai, dalykinės ir statistinės medžiagos pjūviai – nepakankamai nuosekliai rinkti ir tokiems tyrimams reikalingi duomenys, abejonių kelia ir jų patikimumas.

Kita vertus, KM rengiant valstybinę Etninės kultūros plėtros 2010–2014 m. programą⁴⁶, Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. priemonių planą⁴⁷ bei jų įgyvendinimo ataskaitas⁴⁸ buvo atliekama EK būklės ir pokyčių analizė (EK fiksavimo, sąvadų sudarymo, viešinimo, regioninio savitumo išsaugojimo, ugdymo bei edukacijų, leidybos ir kitais požiūriais). Palyginti nemažai EK / NKP duomenų buvo analizuota, teikiant UNESCO periodines ataskaitas apie Konvencijos įgyvendinimą⁴⁹. Pasirinktais pjūviais nemažai ekspertizė ir tyrimų atliko EKG⁵⁰. Nuo 1997 iki 2016 m. duomenis apie EK renginius (įskaitant tarptautinius folkloro festivalius), leidinius (įskaitant CD, DVD), folkloro ansamblius, institucijas ir specialistus bei kitą informaciją rinko LNKC.

Bene sistemingiausiai (kasmet) LNKC pateikiami kultūros centrų statistiniai duomenys, tačiau juose atsispindi tik keletas su EK sritimi susijusių rodiklių (EK renginių, tautodailės parodų ir jų lankytojų skaičiai, ekspedicijų ir jų dalyvių skaičiai). Nors dauguma institucijų kaupia jų funkcijas, veiklas aprašančius ir apibendrinančius duomenis, tačiau ne visuomet jie skelbiami viešai, neanalizuojami jų pokyčiai.

46 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.377686>

47 <http://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ba6639e031ed11e5b1be8e104a145478>

48 <http://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kulturos-paveldo-apsauga/etnine-kultura-ir-nematerialus-kulturos-paveldas>

49 2017 m. periodinė ataskaita: <https://ich.unesco.org/en/state/lithuania-LT?info=periodic-reporting>

50 EKG tyrimai skelbiami svetainėje: <http://ekgt.lt/veikla/veiklos-sritys/ekspertizes---tyrimai/>

Dėl įvardytų aplinkybių šioje dalyje pateikiamas aprašymas tik iš dalies atspindi EK / NKP srities procesus, ryškesnes jų tendencijas, pokyčius.

Nors akivaizdu, kad išsamesnei EK ir NKP situacijos ir raidos analizei reikia kur kas daugiau laiko, žmogiškųjų (ir finansinių) resursų, šiame etape pabandyta išskirti svarbiausias EK / NKP srities dedamąsias, kurios būtų naudingos srities stebėsenai ir leistų identifikuoti pokyčius, taip pat, kiek leido galimybės, imtasi nusakyti jų būklę ir / ar raidą, kai kur įvardijant išryškėjusias problemas.

5.1. Valstybės, savivaldybių politikos etninės kultūros srityje formavimas, jos įgyvendinimo įrankiai ir poveikis rūpimai sričiai

5.1.1. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo sritį reglamentuojantys teisės aktai

Šią sritį reglamentuoja tiesiogiai su ja susiję tarptautiniai ir Lietuvos respublikos teisės aktai bei kiti valstybės politiką formuojantys juridiniai dokumentai.

Tarptautiniai dokumentai

Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija (2003 m.). Tai svarbiausias NKP sritį tarptautiniu mastu reglamentuojantis teisės aktas. Konvencija išplėtojo UNESCO 1989 m. parengtas Tradicinės kultūros ir folkloro apsaugos rekomendacijas. LR Seimas konvenciją ratifikavo 2004 m.

Su EK / NKP sritimi, istorinį tęstinumą turinčiais paveldo reiškiniiais, besiplėtojantiais gamtinėje ir kultūrinėje aplinkoje, iš dalies susiję ir kiti tarptautiniai dokumentai: UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (1972 m.); Europos Tarybos priimta Europos kraštovaizdžio konvencija (2002 m.); Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija (2005 m.) ir kt.

EK apsaugą ir plėtrą reglamentuojantys Lietuvos respublikos teisės aktai

Valstybinės etninės kultūros globos pagrindų įstatymas (1999 m. priimtas, 2016 m. papildytas, 2019 m. pakeistas). Įstatymas nustato lietuvių EK valstybinės globos pagrindus, EK apsaugos ir tęstinumo, plėtros bei turtinimo priemones ir sąlygas.

Įstatymas numato periodiškai rengiamą Etninės kultūros plėtros valstybinę programą, kurioje būtų formuluojami svarbiausi laikotarpio tikslai, uždaviniai ir priemonės EK / NKP būklei gerinti.

Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010–2014 m. programa. Ja siekta išlaikyti EK tyrinėjimo, saugojimo ir sklaidos prioritetinių kryptių tęstinumą, tobulinti teisines plėtros prielaidas.

Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. veiksmų planas. Šiuo etapu EK plėtros tikslus, uždavinius ir priemones numatantis dokumentas buvo rengiamas kaip priemonių planas. Numatytos priemonės siekiant ilgalaikių tikslų – nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo bei EK tradicijų tęstinumo, Lietuvos etnografinių regionų istorinio ir kultūrinio savitumo išsaugojimo ir pan.

Svarbiausias šių strateginių dokumentų pranašumas – kryptingi, koordinuoti valstybės įstaigų veiksmai siekiant juose numatytų tikslų.

Reikšminga ir tai, kad šių dokumentų pagrindu EK plėtros planai buvo sudaromi bei tvirtinami ir savivaldybėse (būtų itin svarbu, kad savivaldybės ir toliau juos rengtų).

PROBLEMA: nepaisant neginčijamos EK plėtros programos ar veiksmų plano svarbos, reikšmingesnių rezultatų pasiekti nebuvo galimybės, nes priemonėms įgyvendinti **nebuvo skirtas tikslinis finansavimas**.

Numatytas priemonės įgyvendinančios valstybės ir savivaldybės įstaigų veiklos buvo vykdomos iš įstaigoms skirtų asignavimų arba finansuojant konkursus laimėjusius minėtųjų įstaigų (taip pat nevyriausybinų organizacijų) projektus LR kultūros ministerijos (iki 2013 m.), Kultūros rėmimo fondo, LR švietimo ir mokslo ministerijos, savivaldybių lėšomis.

Tautinio paveldo produktų įstatymas (priimtas 2007 m., papildytas 2015 m.). Šis įstatymas užtikrina tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, sudaro sąlygas išsaugoti ir skleisti sukauptą tradicinių amatų patirtį, apibrėžia tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų klasifikavimo principus, tautinio paveldo produktų sertifikavimo ir tradicinių amatų meistrų atestavimo procedūras, sudaro tautinio paveldo produktų kūrėjams palankias sąlygas ne tik kurti šiuos produktus, bet ir juos realizuoti bei populiarinti, nustato šiai sričiai valstybės teikiamos paramos principus ir formas.

2011 m. LR Vyriausybė patvirtino **Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir tradicinių amatų plėtros 2012–2020 m. programą**, kurią įgyvendinant dalyvauja Žemės ūkio ministerija, Kultūros ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, savivaldybės ir kitos institucijos. Ja numatyta įtvirtinti tradicinių amatų sistemą, kurti aplinką, palankią tautinio paveldo produktams išsaugoti bei populiarinti, taip pat veiksmingą tradicinių amatų mokymo sistemą, stiprinti bendruomenių indėlį saugant ir palaikant gyvybingas EK tradicijas, formuoti patrauklų tautinio paveldo produktų įvaizdį šalyje ir užsienyje. Vadovaujantis programa tautinio paveldo subjektams skiriama finansinė parama dalyvauti mugėse, parodose, kituose renginiuose.

Programoje teigiama, kad tautinio paveldo produktų gamybos ir vartojimo plėtra, integruojanti kultūrinius, ekonominius, aplinkosaugos ir edukacinius procesus ir palaikoma viešojo sektoriaus, prisidėtų ir prie tvarios kaimo plėtros – padėtų plėtoti smulkųjų verslą, mažintų ekonominius žemės ūkio veiklą vykdančių regionų skirtumus (jei lygintume juos su pramoniniais regionais), padėtų tiek išsaugoti gyvąją tradiciją, tiek pritaikyti tradicinių amatų dirbinius šiuolaikiniams poreikiams.

EK / NKP išsaugojimo pagrindai įtvirtinti ir kituose valstybės teisės aktuose: LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme (1996 m.)⁵¹, 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje⁵², Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“⁵³, 2021–2030 metų nacionalinės pažangos programoje⁵⁴, 2019 m. patvirtintoje Lietuvos kultūros politikos strategijoje „Kultūra 2030“⁵⁵ ir pan.

LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme (1996 m.)⁵⁶, 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje⁵⁷, Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“⁵⁸, 2021–2030 metų nacionalinės pažangos programoje⁵⁹, 2019 m. patvirtintoje Lietuvos kultūros politikos strategijoje „Kultūra 2030“⁶⁰ ir pan.

Vis dėlto, lyginant ankstesnius kultūros politikos dokumentus, kuriuose aiškiai deklaruojamas poreikis saugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą, taip pat lietuvių kalbą, globoti EK ir vietos tradicijas (Lietuvos kultūros politikos nuostatos, patvirtintos LR Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 542; III skyrius) ar pabrėžiama kultūrinio tapatumo, pasididžiavimo savo šalies kultūros paveldu, gyvąją EK tradicija ir kūryba svarba (Lietuvos kultūros politikos kaitos gairės; patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. XI-977), su naujais juridiniais aktais, galima teigti, kad šiai sričiai skiriama vis mažiau dėmesio, nebeakcentuojama jos reikšmė. Tai matyti LR kultūros ministro valdymo sričių strateginiuose veiklos planuose (toliau – SVP). 2019–2021 metų SVP I strateginio tikslo

- 51 Įstatymo preambulėje sakoma, kad nustatant nacionalinio saugumo pagrindus vadovaujamosi nuostatomis, kurių viena teigia, jog „prieš daugelį amžių susikūrusi Lietuvos valstybė, besiremianti Tautos sukurtomis etninėmis kultūros vertybėmis bei Europą vienijančios krikščioniškosios kultūros pagrindais, yra neatskiriama Europos ir pasaulio tautų bendrijos dalis“. Lietuvos nacionalinį saugumą užtikrinanti kultūros politika vadovaujasi nuostatomis, kurių viena teigia: „Valstybės pareiga išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą, užtikrinant lietuvių kalbos apsaugą ir tęstinumą, globojant etninę kultūrą ir vietos tradicijas, saugant kultūros paveldą. Valstybė remia užsienio lietuvių bendruomenių pastangas išsaugoti tautinį tapatumą, rūpinasi Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūra, remia profesionalų meną, užtikrina meno ir kūrybos sklaidą ir plėtrą.“
- 52 Joje iškelti tikslai ir uždaviniai, susiję su kultūros paveldo (materialaus ir nematerialaus) išsaugojimu: 1 prioriteto „Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra“ 1.2 tikslo „Stiprinti tapatybę, pilietiškumą, atsakomybę ir bendradarbiavimą“ 1.2.2 uždavinys – „Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą ir ugdyti sąmoningumą“; 6 prioriteto „Kultūra“ 6.1 tikslas – „Stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę, didinti visuomenės kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą“.
- 53 Srityje „Solidari visuomenė“ iškeltas siekis: ugdyti Lietuvos kultūrinę ir politinę savivoką, formuojant autentišką istorijos politiką, skatinant tautinės tapatybės svarstymą viešojoje erdvėje, išryškinant pozityvias istorines patirtis; stiprinti piliečių istorinę savimonę ir savigarbą, skatinant įvairių rūšių kultūrinę ir meninę raišką, atnaujinant nacionalines kultūros, švietimo programas ir viešų valstybinių renginių repertuarą bei simboliką ir užtikrinant kultūros paveldo, tautinio paveldo objektų išsaugojimą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms.
- 54 9 strateginis tikslas – formuoti savo tapatumą kuriančią ir pilietišką visuomenę.
- 55 II krypties „Kūrybinga asmenybė ir tvirtos tapatybės visuomenė“ 3 tikslo „Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą“ 3.3. uždavinys – „Plėtoti nacionalinį sąmoningumą, istorijos ir kultūros paveldo pažinimą šiuolaikinėje visuomenėje“. Pripažįstama, jog materialus ir nematerialus kultūros paveldas, etninės tradicijos yra svarbūs ištekliai kuriant tvirtos tapatybės visuomenę, gebančią savarankiškai testuoti, plėtoti ir kritiškai reflektuoti savo istorinį bei kultūrinį pasakojimą.
- 56 Įstatymo preambulėje sakoma, kad nustatant nacionalinio saugumo pagrindus vadovaujamosi nuostatomis, kurių viena teigia: „prieš daugelį amžių susikūrusi Lietuvos valstybė, besiremianti Tautos sukurtomis etninėmis kultūros vertybėmis bei Europą vienijančios krikščioniškosios kultūros pagrindais, yra neatskiriama Europos ir pasaulio tautų bendrijos dalis“. Lietuvos nacionalinį saugumą užtikrinanti kultūros politika vadovaujasi nuostatomis, kurių viena teigia: „Valstybės pareiga išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą, užtikrinant lietuvių kalbos apsaugą ir tęstinumą, globojant etninę kultūrą ir vietos tradicijas, saugant kultūros paveldą. Valstybė remia užsienio lietuvių bendruomenių pastangas išsaugoti tautinį tapatumą, rūpinasi Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūra, remia profesionalų meną, užtikrina meno ir kūrybos sklaidą ir plėtrą.“
- 57 Joje iškelti tikslai ir uždaviniai, susiję su kultūros paveldo (materialaus ir nematerialaus) išsaugojimu: 1 prioriteto „Visuomenės ugdymas, mokslas ir kultūra“ 1.2 tikslo „Stiprinti tapatybę, pilietiškumą, atsakomybę ir bendradarbiavimą“ 1.2.2 uždavinys – „Išsaugoti ir aktualizuoti kultūros paveldą ir ugdyti sąmoningumą“; 6 prioriteto „Kultūra“ 6.1 tikslas – „Stiprinti visuomenės kultūrinę tapatybę, didinti visuomenės kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą“.
- 58 Srityje „Solidari visuomenė“ iškeltas siekis: ugdyti Lietuvos kultūrinę ir politinę savivoką, formuojant autentišką istorijos politiką, skatinant tautinės tapatybės svarstymą viešojoje erdvėje, išryškinant pozityvias istorines patirtis; stiprinti piliečių istorinę savimonę ir savigarbą, skatinant įvairių rūšių kultūrinę ir meninę raišką, atnaujinant nacionalines kultūros, švietimo programas ir viešų valstybinių renginių repertuarą bei simboliką ir užtikrinant kultūros paveldo, tautinio paveldo objektų išsaugojimą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms.
- 59 9 strateginis tikslas – formuoti savo tapatumą kuriančią ir pilietišką visuomenę.
- 60 II krypties „Kūrybinga asmenybė ir tvirtos tapatybės visuomenė“ 3 tikslo „Formuoti savo tapatumą kuriančios visuomenės kritinį mąstymą ir pilietiškumą“ 3.3. uždavinys – „Plėtoti nacionalinį sąmoningumą, istorijos ir kultūros paveldo pažinimą šiuolaikinėje visuomenėje“. Pripažįstama, jog materialus ir nematerialus kultūros paveldas, etninės tradicijos yra svarbūs ištekliai kuriant tvirtos tapatybės visuomenę, gebančią savarankiškai testuoti, plėtoti ir kritiškai reflektuoti savo istorinį bei kultūrinį pasakojimą.

„Prieinamumas ir dalyvavimas“ 01-08 programoje „Informacijos išteklių visuomenei plėtra, istorinės atminties, tradicijų, kultūros paveldo apsauga ir aktualizavimas“ lietuvių gyvosios tradicijos tęstinumas ir populiarinimas siejamas tik su 2019 m. numatytais NKPV Sąvado informacinės sistemos kūrimo darbais. 2020–2022 metų SVP, be vieno iš prioritetų – LR Seimo paskelbtų Tautodailės metų minėjimo, 01-08 programoje kalbama tik apie dainų ir šokių švenčių tradiciją – Dainų ir šokių švenčių įstatymo priėmimą – ir itin fragmentiškai suvokiamą Lietuvos tradicinės kultūros puoselėjimą kaimyninėse valstybėse. Jokių tikslinių priemonių, procesų vertinimo kriterijų ir rodiklių, susijusių su EK, deja, nenumatyta.

Ir 2018–2020 metų SVP prie 1 strateginio tikslo yra 8 programa, pavadinta „Informacijos išteklių visuomenei plėtra, istorinės atminties, tradicijų, kultūros paveldo apsauga ir aktualizavimas“. Kaip šios programos įgyvendinimo priemonė buvo paminėtas dainų šventės „Vardan tos...“ surengimas ir NKPV sąvado informacinės sistemos rengimo ir įdiegimo darbai. SVP numatytas darbas 03-01 „Kultūros paslaugų išplėtimas regionuose, sukuriant europinius, nacionalinius, regioninius kultūros kelius“ aprėpė ir „Regioninių socialinio, pilietinio, kultūros paveldo pažinimo, nematerialiojo kultūros paveldo (EK) puoselėjimo, bendruomenių įtraukties projektų inicijavimą ir įgyvendinimą“. Tačiau nei vienu, nei kitu atveju konkrečios įgyvendinimo priemonės nebuvo įvardytos.

Tikėtina, kad tam tikrą postūmį valstybės EK /NKP politikai suteiks 2020 m. KM parengtas **Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos projektas** ir jį lydintys dokumentai, numatantys šios politikos įgyvendinimo būdus.

Būtų tikslinga išanalizuoti ne tik kultūros, bet ir švietimo, visuomenės informavimo, socialinės apsaugos sistemas, ekonomiką bei kitas valstybės valdymo sritis reguliuojančius teisės aktus, telkiant dėmesį į tai, koku mastu jie atliepia valstybės uždavinius užtikrinti EK / NKP žinomumą, pagarbą šiai sričiai, palaikyti srities raiškos formų įvairovę, o esant būtinybei ją saugoti ir pan.

5.1.2. Finansavimas

Su EK išsaugojimu susijusių valstybės ir savivaldybių institucijų veikla finansuojama iš valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų ir kitų lėšų (tai įtvirtinta EKVGIP įstatyme).

Iš **savivaldybių biudžeto** finansuojamų Vilniaus ir Klaipėdos etninės kultūros centrų duomenimis, 2016–2019 m. laikotarpiu jų finansavimas augo: Vilniaus etninės kultūros centro – nuo 150 tūkst. iki 185 tūkst. Eur (2018 m. – beveik 200 tūkst.), Klaipėdos m. savivaldybės etnokultūros centro – nuo 300 tūkst. iki 455 tūkst. Eur (neskaitant projektinių lėšų).

PROBLEMA: kitų įstaigų finansinius srautus apskaičiuoti sunkiau, nes daugumos jų (valstybės ir nacionalinių institucijų, kultūros centrų, muziejų, mokslo įstaigų ir t. t.) veiklos neapsiriboja EK sritimi. Tad, norint nustatyti būtent EK srities finansavimą ir jo kaitą, būtų tikslinga parengti tokią metodiką ir atlikti analizę.

KM tiesiogiai skiria finansavimą (per 800 tūkst.) Dainų švenčių tradicijos tęstinumo priemonei įgyvendinti. Dalis šių lėšų atitenka EK / NKP veikloms. Dainų šventes įtraukus į UNESCO reprezentatyvųjų žmonijos NKP sąrašą, ši tradicija įgijo NKP reiškinio statusą, nors ne visos jos dedamosios priskirtinos EK. Kita vertus, tai vienintelės tikslinės lėšos, skirtos ir EK sričiai (jas administruoja LNKC).

KM taip pat skiria lėšų premijoms (J. Basanavičiaus premijai – 30 400 Eur, trims etninės kultūros premijoms – 5 244 Eur), metiniams tarptautinių organizacijų (UNESCO, CIOFF ir kt.) ir kitoms išlaidoms (9 000 Eur), finansuoja kai kuriuos paskelbtų minimų metų projektus ir pan.

Pagrindiniai kultūros politikos įgyvendinimą palaikantys finansiniai srutai kreipiami per LKT.

Valstybės finansinė parama EK projektams (ir procesui) per LKT programas

Nuo 2013 m. tarp Lietuvos kultūros tarybos finansuojamų programų yra EK sričiai skirta programa (jos pavadinimas keitėsi: „Etninė kultūra“, „Etninė kultūra ir tautodailė“, „Etninė kultūra ir nematerialus kultūros paveldas“, beje, anksčiau EK buvo priskirta ne programoms, o sritims). Taip buvo įtvirtinta galimybė gauti tikslinę paramą EK / NKP projektams.

Iš Mėgėjų meno, Tęstinių prioritetinių mėgėjų meno renginių programų skiriamas projektinis finansavimas veikloms, susijusioms su įrašyta į UNESCO reprezentatyvųjų žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą dainų ir šokių švenčių tradicija (tarp jų ir EK / NKP veikloms) ir kt.

2018 m. patvirtintas **Tolygios kultūrinės raidos įgyvendinimo regionuose modelis** – savivaldybės skatinamos daugiau investuoti į regionui svarbius kultūros ar meno projektus, stiprinti vietos kultūrinę identitetą. 2019 m. nustatyti ir visuomenei viešai pristatyti 2020–2023 m. regionų raidos prioritetai kiekvienoje Lietuvos apskrityje, kurie padės regioninėms kultūros taryboms sistemingiau ir savarankiškiau dalyvauti formuojant regionų kultūros politiką.

EK ir / ar NKP plėtra (įvairiais aspektais) kaip atskiras prioritetas buvo pasirinkta 4 apskrityse: Alytaus, Šiaulių, Tauragės ir Telšių. Kitose 6-iose – Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Utenos ir Vilniaus – EK, kultūrinis tapatumas, regioninis savitumas yra svarbi bendresnio pobūdžio prioriteto dalis arba viena iš sričių, kuriai taikomas konkretus prioritetas⁶¹.

Nuo 2019 m. Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojama Kūrybinių bendruomenių iniciatyvų programa – ja siekiama skatinti ir įgalinti įvairios socialinės ar ekonominės padėties, skirtingų interesų grupes ar kitokias vietas bendruomenės dalyvauti meno mėgėjų kūrybinėse veiklose, sudaryti sąlygas gyventojų meninei saviraiškai ir kūrybingumui skatinti (festivaliai, kūrybinės dirbtuvės, šventės, edukacinės programos ir kt.).

61 Duomenys rinkti iš: <https://www.ltkt.lt/tolygi-raida>

Kūrybinių bendruomenių iniciatyvų programa finansuoja ir Mažųjų Lietuvos kultūros sostinių veiklas, kurios sutelkia miestų bendruomenes, verslą ir savivaldą aktyvinti miestų ir miestelių kultūrinį gyvenimą, įgyvendinant priemones, tarp jų ir veiklas, skirtas EK reiškiniais puoselėti, NKP vertybėms aktualizuoti.

PROBLEMA: iš naujo svarstyti EK priskyrimo sritims (ne programoms) klausimas. Remiantis tyrimo „Etnokultūrinių projektų finansavimo būklė bendrojo kultūros konkursinio finansavimo kontekste Lietuvoje“ ataskaita, apibendrinančia 2014–2018 m. duomenis, srities finansavimas, palyginti su kitomis sritimis, mažėja⁶².

Tai matyti ir LKT skelbiamoje pastarųjų metų sričių projektų finansavimo statistikoje: 2017 m. EK projektams buvo skirta 886 tūkst. Eur, 2018 m. – 864 tūkst. Eur, 2019 m. – 731 tūkst. Eur, 2020 m. – 525 tūkst. Eur⁶³. Kita vertus, tautodailės ir tradicinių amatų projektų lėšos augo: 2016 m. jų buvo skirta 205 000 Eur, 2017 m. – 294 000 Eur, 2018 m. – 311 000 Eur, 2019 m. – 370 160 Eur⁶⁴.

Galbūt galėtų būti siūloma lankstesnė kvotų sistema, kai sričiai ar programai finansuoti numatyta suma būtų koreguojama atsižvelgiant, kaip įvertinti sričiai ar programai pateikti projektai. Tokiu atveju reikėtų nustatyti visų sričių projektams bendrą mažiausią balų sumą, o jos nesurinkus konkrečios srities projektams likusias lėšas perskirstyti kitai (-oms) sritims, kurių projektai buvo įvertinti aukštesniais balais, bet dėl nustatytos kvotos negali būti finansuojami. Taip pat būtų siektina, kad srities projektus vertintų būtent tos srities, šiuo atveju – etninės kultūros, ekspertai.

ŽŪM finansuoja Tautinio paveldo produktų sertifikavimo sistemą, Nacionalinė mokėjimo agentūra prie ŽŪM tautinio paveldo veiklos subjektams skiria valstybės paramą tautinio paveldo produktams (TPP) kurti, realizuoti ir populiarinti įvairiuose renginiuose Lietuvoje bei užsienyje, tautinio paveldo produktus populiarinančių leidinių leidybai, taip pat edukacinėms programoms organizuoti.

5.1. lentelė. Parama tautinio paveldo produktų kūrėjams 2016–2019 metais

Veikla	Išmokėta lėšų, Eur			
	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.
A kategorijos tautinio paveldo produkto sertifikavimo išlaidų kompensavimas	1 824	2 679	1 596	1 995
Tautinio paveldo veiklos finansavimas*	116 000	116 000	191 250	120 297
Valstybės stipendijos	0	0	11 400	0
ES parama tradicinių amatų centrų plėtrai**	492 957	556 020	492 674	375 034
Sėkmingiausiai dirbančių amatininkų ir tradicinių amatų centrų premijavimas	8 000	8 000	8 000	8 000
Iš viso	618 781	682 699	704 920	505 326

* valstybės pagalba tautinio paveldo produktams kurti, pagaminti, demonstruoti, realizuoti ir tradiciniams amatams demonstruoti; TPP populiarinimo leidinių leidybai; tradicinių amatų edukaciniams užsiėmimams organizuoti.

** Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos lėšos (visam laikotarpiui skirta 2,3 mln. Eur).

62 Etnokultūrinių projektų finansavimo būklė bendrojo kultūros konkursinio finansavimo kontekste Lietuvoje. Tyrimo ataskaita. Parengė Regina Mikštaitė-Čičiurkienė. Prieiga per internetą: http://ekgt.lt/media/dokumentai/R.MIKSTALTE_CICURKIENE_galutinis_TEIKIMUI_PFD.pdf

63 <https://www.ltk.lt/projektu-finansavimas/statistika>. Atskiros analizės reikėtų, norint nustatyti, ar visi EK sričiai priskirti projektai iš tiesų jai priklauso.

64 Remiamasi duomenimis, kuriuos KM teikia ŽŪM, gautais iš KM specialisto elektroniniu paštu.

Reikia turėti omenyje, kad ŽŪM skiria lėšas ir veikloms, susijusioms su administravimo funkcijomis (leidinių apie tautinį paveldą leidyba, interneto svetainės *www.tautinispaveldas.lt* priežiūros paslaugos, sertifikatų blankų spausdinimas, TPP ženklų patentavimo mokesčiai, tautinio paveldo ekspertų paslaugų apmokėjimas, analizės / tyrimai, konferencijų ir seminarų organizavimas ir kt.), tačiau jos nėra tiesiogiai skiriamos TPP kūrėjams.⁶⁵

ŠMSM nuo 2015 m. akredituoja ir finansuoja neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) programas, skiria lėšų NVŠ krepšeliui, būreliams, stovykloms, kitoms veikloms (pvz., 2017 m. – per 19 mln. Eur), tačiau specialių EK programų nenumato – kvietimuose teikti projektus nurodoma, kad „laukiami projektai, kurie skatintų bendradarbiavimą tarp nevyriausybinių organizacijų, švietimo įstaigų, kultūrinę raišką, stiprintų vaikų sveikatą, ugdytų pilietiškumą, lavintų vaikus gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse“.

2017 m. duomenimis, Lietuvoje valstybės lėšomis buvo iš dalies finansuotos 109 etninės kultūros programos (šiose programose dalyvauja apie 900–1000 vaikų per metus).

Išsamiau aptarti NVŠ programų, susijusių su EK / NKP, šiuo metu neturime galimybės.

URM skiria paramą užsienio lietuvių organizacijų projektams (2016 m. 45 projektams skirta 56 350 Eur), taip pat finansiškai rėmė lietuvių meno kolektyvų, tarp jų ir susijusių su EK, vadovus Lenkijoje, Baltarusijoje ir Latvijoje (šios funkcijos nuo 2020 m. liepos 1 d. perduodamos KM).

5.1.3. Etninės kultūros srityje veikiančios institucijos, jų tinklai

Lietuvoje sukurta institucinė infrastruktūra aprėpia daugelį valstybinių ir savivaldybių įstaigų ir organizacijų, atsakingų už EK / NKP identifikavimą, dokumentavimą, saugojimą, perdavimą, tyrinėjimą, ugdymo, viešinimo ir kitų veiklų įgyvendinimą.

Jos veikia ne tik kultūros, švietimo ir mokslo, bet, skirtingai nuo kitų kultūros proceso sričių, ir žemės ūkio bei aplinkos žinybose.

EK lauke veikiančios valstybinės, nacionalinės institucijos (jų skaičius, funkcijos)

Lietuvoje EK / NKP srityje veikia šios institucijos⁶⁶:

Etninės kultūros globos taryba prie LR Seimo, turinti 5 padalinius – regionines tarybas;

Kultūros sistemoje: LR kultūros ministerija, prie jos veikianči Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo taryba, Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, Lietuvos nacionalinis kultūros centras ir Folkloro žanrinė taryba bei Nematerialaus

65 Duomenis ataskaitos rengėjams pateikė ŽŪM atstovas elektroniniu paštu.

66 Institucijų indėlis į EK / NKP sritį plačiau atskleistas 5.2.–5.5. skyriuose, apibūdinančiuose EK / NKP srities veiklas.

kultūros paveldo vertybių sąvado komisija, Lietuvos liaudies buities muziejus, Lietuvos nacionalinis muziejus, Lietuvos dailės muziejus, Valstybinis Kernavės kultūrinis rezervatas, kitos kultūros ir meno veiklų organizavimo, atminties institucijos;

Švietimo ir mokslo sistemoje: LR švietimo, mokslo ir sporto ministerija; atliekamų srities tyrimų požiūriu itin reikšmingi Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (su EK sritimi susiję Tautosakos rankraštyno, Sakytinės tautosakos, Dainyno skyriai), Lietuvos istorijos institutas (su EK sritimi susiję Archeologijos, Etnologijos ir antropologijos skyriai), Lietuvių kalbos institutas (Geolingvistikos centras, Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centras), taip pat paminėtinas Lietuvos kultūros institutas; aukštosios mokyklos, prisidedančios prie EK kompetencijų ugdymo: Lietuvos muzikos ir teatro akademija ir Klaipėdos fakultetai, Vytauto Didžiojo universitetas, Vilniaus universitetas (ir prie VU jungiamas Šiaulių universitetas), Vilniaus dailės akademija ir kitos mokslo ir studijų įstaigos, formalaus ir neformalaus ugdymo įstaigos.

Žemės ūkio sistemoje: LR žemės ūkio ministerija, prie jos veikianči Tautinio paveldo produktų taryba ir Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų neformaliojo mokymo programų sertifikavimo ir tradicinių amatų meistrų atestavimo ekspertų komisija; ministerija iš dalies remia tradicinių amatų centrus.

Aplinkos sistemoje: Saugomų teritorijų tarnyba, nacionaliniai ir regioniniai parkai, kurie savo ekspozicijose, turistiniuose maršrutuose bei gyvai pakankamai išsamiai greta gamtos paveldo pristato krašto EK tradicijas. Bene nuosekliausiai, surinkę ir teberinkdami paveldo duomenis iš vietos gyventojų, tai daro Dzūkijos ir Žemaitijos, kiek mažesniu mastu Aukštaitijos nacionaliniai parkai, iš regioninių parkų paminėtini Aukštadvario, Biržų, Dieveniškių, Kurtuvėnų, Neries, Pajūrio, Panemunių, Rambyno, Veisiejų ir kt. parkai.

Savivaldybių EK institucijos

Svarbiais EK artefaktų kaupimo, dokumentavimo, saugojimo ir populiarinimo židiniais nuo tarpukario laikų iki dabar yra krašto muziejai, pastaruoju metu itin suaktyvinę edukacines, mokomąsias, tradicijų atkūrimo veiklas. Tokie muziejai veikia beveik visose šalies savivaldybėse.

Siekiant plėtoti EK veiklas (folkloro, papročių, liaudies meno ir kitas tradicijas bei vertybes) nuo 1993 m. savivaldybėse buvo steigiami Etninės kultūros centrai – savarankiškos įstaigos ar kitų įstaigų padaliniai. Pirmiausia jie įsteigti Vilniuje, Klaipėdoje, Kaune, Panevėžyje, Kelmėje, Kaišiadoryse, Pakruojo rajone (7), 1996 m. dar įsikūrė Rokiškio, Ignalinos, Kauno rajonuose, antrasis – Kauno mieste (iš viso buvo 12).

Pastaruoju metu Etninės kultūros centrai (įstaigos) veikia tik Vilniuje, Kaune (Kauno tautinės kultūros centras priklauso švietimo sistemai), Klaipėdoje, Doviluose (Klaipėdos r.) bei Kelmės kultūros centre (Etninės kultūros ir tradicinių amatų skyrius). Didžiųjų miestų etninės kultūros centrai išvystė plačią ir įvairialypę veiklą – nuo išradimų, patrauklių ir profesionaliai parengtų edukacinių, mokymo priemonių įgyvendinimo (ypač Klaipėdos ir Vilniaus įstaigose), kalendorinių metų ciklo renginių (Vilniaus išskirtinumas – šiuolaikine menine kalba praturtinti Pavasario ir Rudens lygiadieniai) iki stambių tarptautinių folkloro festivalių („Skamba skamba

kankliai“ Vilniuje, „Atataria lamzdžiai“ Kaune, „Parbėg laivelis“ Klaipėdoje) organizavimo. Prie Klaipėdos ir Kauno įstaigų veikia folkloro kolektyvai, būreliai, kurių vadovams mokami atlyginimai. Klaipėdos EKC pastaruoju metu daug dėmesio skiria nematerialiam kultūros paveldui (organizuoja tarptautinį NKP festivalį „Lauksnos“), Vilniaus EKC rengia ir publikuoja sričiai svarbius leidinius – knygas, filmus, garso įrašus. Medžiagą apie savo krašto istorines kultūros tradicijas kaupia, skleidžia, ja savo veiklose (rengiamose kalendorinėse šventėse, edukaciniuose projektuose, publikacijose ir pan.) remiasi Dovilių ir Kelmės EK dariniai, pastarasis labiau specializuodamasis folkloro ir liaudies meno bei amatų srityse, o pirmasis – vietos papročių, kitokio paveldo tyrimų ir gaivinimo srityje, svarbu, kad neretai pasitelkiamas ir teatras, šiuolaikinės muzikos elementai.

Savivaldybėms pavaldūs prie muziejų, KC ir kaip savarankiškos įstaigos veikia 20 tradicinių amatų centrų (juos globoja ir ŽŪM). Kaip kryptingai jiems pavestas funkcijas vykdančios paminėtini Kelmės, Kėdainių, Kuršėnų, Platelių, Žaslių centrai.

Nevyriausybinės organizacijos

Ne vieną dešimtmetį veikia, srities veiklomis suinteresuotus asmenis telkia, prie EK politikos formavimo, EK fiksavimo, saugojimo, skleidimo, svarbių iniciatyvų kėlimo aktyviai prisideda respublikinės (asocijuotos) organizacijos: Lietuvos kraštotyros draugija, Lietuvos tautodailininkų sąjunga (ir 7 regioniniai skyriai / bendrijos), Lietuvių etninės kultūros draugija, taip pat 2014 m. įsikūrusi Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga.

Į asocijas jungiasi ir kitos EK / NKP formas puoselėjančios organizacijos – pavyzdžiui, Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ (išsamiau žr. 5.5.2.)

Šalyje veikia daug smulkesnių nevyriausybinių organizacijų, bendrijų, kurios įvairiu pagrindu vienija visuomenės grupes: tai kraštiečių draugijos, vietos bendruomenės, folkloro ansambliai, klubai, kitos organizacijos, telkiančios narius pagal pomėgius ar profesinius interesus, vykdančios edukacijas, mokymus, rengiančios tradicines šventes, parodas, muges, kitus renginius bei projektus. Tikslus jų skaičius nežinomas, išsamesnių duomenų apie jų veiklas nėra, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos ir VEKC iniciatyva pradėtas sudarinėti Vilniaus apskrities šių organizacijų katalogas (<https://www.nematerialuspaveldasno.lt/>).

Įdomus ne valstybinės, o viešosios įstaigos pavyzdys yra jau devintus metus akademinis tarpdisciplininius seminarus rengianti, prigimtinės kultūros tyrimus viešinti ir kitaip jos žinomumą didinanti VšĮ „Prigimtinės kultūros institutas“.

Kai kurios Lietuvoje veikiančios skėtinės organizacijos, nors ir nėra tiesiogiai atsakingos už EK / NKP sritį, iš dalies prie jos prisideda, – tai Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga, Lietuvos kaimo turizmo asociacija ir kt.

EK / NKP tradicijoms išsaugoti teritorijose, kuriose jos ir susiformavo, itin svarbios **vietos bendruomenės**. LRKM duomenimis, 2009 ir 2013 m. beveik penktadalio visų įregistruotų bendruomenių (iš viso jų buvo apie 430) veiklos buvo susijusios su EK srities reiškiniais. Duomenys apie tai, kaip jų skaičius kito, nebuvo renkami.

Privačios įstaigos, įmonės

Prie EK plėtros, tradicijų tęstinumo, pristatymo prisideda kai kurios **kaimo turizmo sodybos, maitinimo įmonės, turizmo paslaugas teikiančios įmonės, amatų centrais** pasivadinę privačių veiklų subjektai ir pan. Kiek jų pateikiamas EK turinys atspindi tradicijas, kaip jų paslaugas vertina vartotojai, kokie šiose srityse vyksta pokyčiai, nėra sistemingai stebima.

Kaimo turizmo sodybos – vietos, kur potencialiai Lietuvos ir užsienio turistus, poilsiautojus būtų galima supažindinti su regiono, vietovės sodybos ir kita architektūra, senaisiais interjerais, tradiciniais amatais, ūkine veikla, nacionalinėmis gyvūnų bei augalų veislėmis, kulinariniu paveldu, papročiais, tradicine žinija, gamtą tausojančiu gyvenimo būdu ir pan.

LRKM duomenimis, EK pakraipos kaimo turizmo sodybų sumažėjo nuo 101 (2009 m.) iki 83 (2013 m.), vėlesnių duomenų nepateikiama. Lietuvos kaimo turizmo asociacija šiuo metu vienija 400 narių. Asociacijos pateiktais duomenimis⁶⁷, 85-ių iš jų veiklos susijusios su krašto EK tradicijomis: 45 sodybos puoselėja kulinarinio paveldo tradicijas ir siūlo savo regiono ar visos Lietuvos patiekalų edukacijas bei degustacijas; apie 20 sodybų vykdo sveikatinimo – pirtininkystės – edukacines programas. Apie 10 sodybų siūlo su amatais susijusias edukacines programas. Sodybų, puoselėjančių senąsias augalų veisles, esama iki 10.

Tačiau 2019 m. EKGT, LKT asociacijos ir ŽŪM organizuotame Etnokultūrinės kaimo turizmo sodybos konkurse dalyvavo tik 14 sodybų.

Lietuvos kaimo turizmo asociacija įgyvendino projektą „Skonių kelias“ ir parengė kulinarinį paveldą pristatančią svetainę (www.skoniukelias.lt), kurioje pateikiama informacija apie tokį paveldą siūlančias įmones ir vietas.

5.1.4. Žmogiškieji ištekliai, jų plėtra

EK specialistų etatai

Valstybės institucijose

Pastaruju metu nebuvo atnaujinti duomenys apie EK / NKP specialistus valstybiniame sektoriuje⁶⁸. Vis dėlto akivaizdu, kad tiesiogiai su EK / NKP procesais susijusiose institucijose (įskaitant LRKM, ŽŪM, iš dalies – LNKC), šios srities specialistų etatų mažėja.

PROBLEMA: mažėjant šioje srityje dirbančių specialistų, o atskirais atvejais plečiant jų kuruojamų sričių lauką, menksta galimybės stebėti EK raidą, ją skatinti ar kitaip prisidėti prie jos plėtros, valstybės uždavinių įgyvendinimo.

Saugomose teritorijose gamtos ir EK kultūros paveldu bei išlikusiomis tradicijomis sėkmingai rūpinasi ten dirbantys specialistai (kultūrologai) – 5-iose nacionaliniuose ir 30-yje regioninių parkų iš viso dirba 20 kultūrologų.

67 Remiamasi asociacijos pirmininkės atsakymu į 2020 m. balandžio 17 d. užklausą el. paštu.

68 Informaciją apie EK specialistus iki 2016 m. rinko ir skelbė LNKC.

Savivaldybėse. Atkūrus nepriklausomybę buvo suvokta būtinybė EK reiškinius matyti, dokumentuoti, tęsti, gaivinti, plėtoti **visoje Lietuvoje**, ypač jos prigimtinėje aplinkoje – kaimuose, miesteliuose, rajonų centruose, kultūros ir švietimo įstaigose, – taip pat siekta kryptingos, koordinuotos EK plėtros, todėl šalies savivaldybėms buvo rekomenduojama turėti EK specialistą.

LNKC inicijavus tokių etatų steigimą, savivaldybėse srities specialistų daugėjo (1993 m. EK specialistai dirbo tik 14-oje savivaldybių, 1996 m. – 36-iose, 2000 m. – 31-oje, 2003 m. – 47-iose; dalis jų šioje srityje dirba ne visu etatu).

Iki 2017 metų EK specialistai dirbo 45–49 savivaldybėse (2017-aisiais jų neturėjo Alytaus r., Akmenės r., Kaišiadorių r., Lazdijų r., Plungės r., Raseinių r., Rokiškio r., Skuodo r., Elektrėnų, Neringos, Rietavo, Visagino savivaldybės).

2015 m. šalies mastu pradėjus diegti nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo priemones, kuriant nacionalinį Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą bei vietinius sąvadus (toliau – NKP sąvadas), iškilo poreikis savivaldybėse turėti ir už NKP sąvadą atsakingus specialistus. Jie paskirti 53 savivaldybėse (dažniausiai jie dirba savivaldybės administracijose, kultūros centruose, krašto muziejuose). Šiuo metu tokių specialistų nėra Kretingos, Kaišiadorių, Trakų, Vilkaviškio rajonų, Kazlų Rūdos, Rietavo, Pagėgių savivaldybėse.

Nors daugelyje savivaldybių formalių struktūrinių EK padalinių nėra (išskyrus minėtus EKC), neretai jose dirba kūrybingi, atsakingi, didelę patirtį įgiję specialistai, gebantys sutelkti kolektyvų vadovus, pedagogus, kraštotyrininkus, muziejininkus, bendruomenes, tad pagrįstai galima teigti, kad tai tikri EK židiniai. Šiuo požiūriu išsiskiria Varėnos, Lazdijų, Panevėžio, Utenos, Biržų, Zarasų, Kauno, Telšių, Šilalės rajonų, Palangos, Neringos ir kitos savivaldybės.

PROBLEMOS: valstybės (Vyriausybės) mastu nebuvo priimta sprendimų, kad savivaldybėse būtina turėti EK ir NKP specialistus, todėl tokių specialistų buvimas nėra užtikrintas.

Vykstant aplinkos apsaugos sistemos reformoms kyla pavojus netekti už EK / NKP sritį atsakingų specialistų Lietuvos saugomų teritorijų direkcijose.

EK specialistų išsilavinimas

Kultūros sistemoje

Dalis etninės kultūros ir kultūros centruose dirbančių srities specialistų neturi reikiamo išsilavinimo (LNKC duomenimis, iš 64 EK specialistų 6 turi etnologinės krypties išsilavinimą, 13 istorikų, 5 lituanistai, 2 muzikos pedagogai-etnokultūros renginių specialistai, 9 muzikos mokytojai, 7 chorvedžiai, 6 kultūrinio klubinio darbo organizatoriai ir pan., 5 iš jų neturi aukštojo išsilavinimo) arba jiems trūksta žinių tam tikrose EK srityse, todėl būtina jų darbo sąlyga – galimybė kelti kvalifikaciją.

Folkloro ansamblių vadovų išsilavinimas taip pat ne visuomet tiesiogiai susijęs su atliekamu darbu. Apibendrinus 2018 m. dainų šventės dalyvių duomenis, iš 367 joje dalyvavusių folkloro ansamblių vadovų etnomuzikologinį išsilavinimą turėjo tik 22.

Žinoma, per savo darbo metus domėdamiesi šia sritimi, dalyvaudami kvalifikacijos kėlimo renginiuose ir kt. būdais daugelis šių specialistų įgijo neįkainojamą patirtį ir tapo kvalifikuotais vadovais.

Švietimo sistemoje. Ugdymo įstaigose labai trūksta EK išmanančių mokytojų, taip pat jų ugdymo sistemos. Pagal dabartinius reikalavimus, pedagoginį darbą gali dirbti tik šį išsilavinimą įgiję asmenys, tačiau EK pedagogai nėra ruošiami, o EK specialistai nepriimami dirbti į mokyklas, nes neturi pedagoginio išsilavinimo.

Net etnologinę pakraipą turinčių mokyklų mokytojai dažniausiai neturi EK išsilavinimo, tad patys aktyviai ieško žinių apie EK ir įvairių mokymų⁶⁹.

EK krypties išsilavinimo neturi ir daugelis **aplinkos apsaugos sistemoje** dirbančių specialistų, tačiau matyti, kad gamtosaugos ar kitas įgytas žinias jie geba taikyti ir siekdami kultūros paveldo išsaugojimo. Ne visiems tradicinių amatų centrų darbuotojams pakanka profesionalumo, EK tradicijų suvokimo (duomenys apie jų išsilavinimą nebuvo kaupti).

PROBLEMOS: kadangi nėra aiškiai valstybės deklaruotos pozicijos dėl EK / NKP specialistų darbo vietų steigimo, aukštosioms mokykloms nėra poreikio rengti tokius specialistus. Srities studijų programoms nykstant arba traukiantis, iškyla grėsmė, kad šios srities profesionalų mažės, t. y. žmogiškieji išteklių neatsinaujins.

Išsilavinimo, kompetencijos, EK tradicijų išmanymo problema ypač aktuali nevyriausybinėse organizacijose, vietos bendruomenėse, privačių įstaigų sektoriuje.

Kvalifikacijos tobulinimas

Apie EK / NKP srities specialistų kvalifikacijos tobulinimą duomenys nerenkami. Registruojant kasmetinių LNKC organizuojamų EK specialistų seminarų dalyvių (seminaruose jų dalyvauja 100–120), matyti, kad dauguma savivaldybių jiems sudaro sąlygas tobulintis šiuose renginiuose. Rečiau atvyksta „mažųjų“ savivaldybių ir tų savivaldybių, kuriose nėra EK specialisto, atstovai.

Atlyginimas už darbą

EK darbuotojai, kaip ir kiti kultūros specialistai, neretai gauna mažesnius nei vidutinius atlyginimus. Ne visur (ypač švietimo sistemoje) išspręstas kolektyvų vadovų darbo apmokėjimo klausimas. Nemažai kolektyvų, ypač didžiuosiuose miestuose, veikia savarankiškai (registruoti kaip VŠĮ ar kitu būdu), tad jiems iš valstybės biudžeto atlyginimas nemokamas.

Skatinimas

EK srityje veikiantiems asmenims skatinti valstybė skiria premijas, stipendijas, nuomato kitas finansinio ar moralinio motyvavimo priemones.

69 2017 m. pagal EKGT tyrimų programą atlikta ir viešinta EK specialisto poreikio analizė (tyrimą atliko Bylaitė-Žakaitienė, rinkusi ir sisteminusi duomenis iš Klaipėdos mokyklų ir Vilniaus progimnazijų). Prieiga internetu: http://www.ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/2017tyrimai/Zaikaitienes_tyrimas.pdf

Nuo 1992 m. skiriama Jono Basanavičiaus premija už išskirtinius nuopelnus EK srityje, reikšmingą kūrybinę, mokslinę veiklą ir kitus darbus, susijusius su lietuvių EK tradicijų plėtojimu, tautinės savimonės puoselėjimu ir etnokultūrinio ugdymu. Nuo 2018 m., patvirtinus naujus premijos skyrimo nuostatus, ši premija tapo nacionalinė, padidėjo jos finansinė išraiška.

KM skiria 3 KM premijas už tradicinės kultūros puoselėjimą ir sklaidą (2016 m. ministro įsakymu premija padidinta).

ŽŪM kasmet teikia premijas sėkmingiausiai dirbantiems tradiciniams amatininkams ir tradicinių amatų centrams, nuo 2016 m. skiria stipendijas amatininkams, sertifikuotiems meistrams ir jų mokiniams (pameistriams).

ŠMSM specialių skatinimo priemonių EK srities darbuotojams nenumato.

LNKC 1999 m. įsteigė „Aukso paukštės“ nominacijas geriausiems meno mėgėjų kolektyvams, kasmet jų laureatais skelbiami bei finansiškai paskatinami 2 folkloro kolektyvai (anksčiau jų būdavo 3–4). LNKC kasmet teikia, o kultūros ministras tvirtina premijas I kategorijos meno kolektyvų vadovams (iš skiriamų 213–254 premijų 60–70 jų tenka folkloro ansamblių vadovams).

Kasmet premijuojami 3 respublikinės konkursinės liaudies meno parodos „Aukso vainikas“ laureatai.

Savivaldybių parama: 2018–2020 m. Vilniaus m. savivaldybė skyrė paramą apie 20-ies folkloro ansamblių vadovams, tačiau Vilniaus m. savivaldybė (iš dalies ir Kauno), skirtingai nuo daugelio kitų savivaldybių, didžiąjai daliai kolektyvų vadovų nemoka atlyginimo.

5.1.5. Kitos valstybės kultūros politikos kryptys, programos, priemonės, kurių kontekste galima etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo veiklą plėtra

NKP vertybių sąvado sudarymas. Tai viena svarbiausių tikslinių valstybės įgyvendinamų EK / NKP išsaugojimo priemonių (išsamiau žr. 5.4.1.)

Minėtinų metų skelbimas. Ši LR Seimo įtvirtinama priemonė sudaro sąlygas reiškiniams, įvykiams, istorinėms asmenybėms priminti ir aktualizuoti, jų žinomumui visuomenėje stiprinti. Su EK sritimi tiesiogiai susiję 2013 m. – Tarmių metai, 2015 m. – Etnografinių regionų metai, 2016 m. – Bendruomenių metai, 2017 m. – Tautinio kostiumo ir Piliakalnių metai, 2019 m. – Žemaitijos, vietovardžių metai, 2020 m. – Tautodailės metai. Visoje Lietuvoje įgyvendinant tarpinstitucinius metų minėjimo planus pasiekta svarbių kiekybinių ir kokybinių rezultatų.

Kultūros pasas. Tai priemonė visų Lietuvos mokinių, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas, kultūros pažinimo įpročiams ugdyti ir jų kultūros patirčiai plėsti, teikiant jiems atitinkamas kultūros ir meno paslaugas. 2018 m. LR kultūros ir švietimo, mokslo ir sporto ministrų patvirtinta Kultūros paso koncepcija – galimybė su EK ir NKP vertybėmis supažindinti 1–12 klasių moksleivius, pasitelkiant valstybės finansuojamų ekspertų komisijos patvirtintas edukacines programas. Su EK susijusių edukacinių programų 2020 m. buvo 496 (pagal kiekį tai antras rodiklis,

daugiausiai siūloma su kultūros paveldu susijusių programų – 567). Su EK susijusios edukacinės programos sudaro beveik 28 proc. visų programų (iš viso jų finansuojama apie 1 800). Peržvelgus ir kitų sričių programas matyti, kad nemaža jų dalis yra susijusios su EK.

Lietuvos kultūros sostinė, kultūros keliai, kita. Nuo 2008 m. Kultūros ministerijos įgyvendinamame projekte „Lietuvos kultūros sostinė“, skatinančiame regionų gyventojų kultūrinį aktyvumą ir kūrybingumą, kūrybines iniciatyvas bei kultūros prieinamumą, kultūros ir meno plėtrą, sudaromos sąlygos atskleisti ir stiprinti vietos kultūrinę tapatybę, taip pat EK bei NKP kaip svarbią jos dalį.

2019 m. kultūros, ekonomikos ir inovacijų ministrai patvirtino Kultūros kelių vystymo Lietuvoje koncepciją⁷⁰. Remiantis gerosios užsienio valstybių praktikos pavyzdžiu, 2019 m. kultūros kelių kūrėjams ir vystytojams Lietuvoje parengtas praktinis vadovas „Gairės kultūros kelių kūrėjams. Kultūros keliai“⁷¹.

Kultūros kelias – tai kultūros, švietimo, kultūros paveldo ir turistinio bendradarbiavimo projektas, jo turinys itin glaudžiai susijęs su materialiu ir nematerialiu kultūros paveldu, iš esmės juo ir remiasi. EK paveldas ir tebegyvuojančios tradicijos padeda siekti ir kitų šio projekto tikslų – puoselėti vietovių tapatybę ir pasididžiavimą jomis, didinti sąmoningumą, sukurti galimybes susipažinti su kultūros paveldu, įtraukti į šią veiklą vietos bendruomenes ir suteikti naujų galimybių kurti ir išsaugoti būtent joms svarbias vertybes.

Vienas svarbiausių tiesiogiai su EK / NKP susijusių teminių kelių yra Lietuvos ir Latvijos teritorijose besidriekiantis „Baltų kelias“ (jo vystytojas – Šiaulių turizmo informacijos centras)⁷². Veikia ir smulkesni projektinio, edukacinio pobūdžio keliai, kuriuos organizuoja įvairios įmonės (alaus kelias, duonos kelias, lino kelias ir pan.).

2018 m. sukurtas **Nemokamo muziejų lankymo modelis**⁷³ ir jo įgyvendinimo koncepcija – galimybė nemokamai lankyti ir EK paveldą kaupiančius bei eksponuojančius muziejus.

PROBLEMA. Kaip ir kokie EK / NKP reiškiniai pristatomi šiose priemonėse, kokio jie sulaukia vartotojų vertinimo, nėra tirta.

5.2. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srities veiklos: tyrimai, studijos, mokymai

5.2.1. Moksliniai tyrimai

Su EK sritimi tiesiogiai susiję trijuose lituanistikos mokslo instituteuose (LII, LKI, LKTI) bei aukštosiose mokyklose atliekami akademiniai tyrimai.

70 [https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Koncepcija%202019-07-10\(1\).pdf](https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Koncepcija%202019-07-10(1).pdf). Koncepcija susijusi su įsipareigojimu parengti ir įgyvendinti kultūros paslaugų ir infrastruktūros įveiklinimo veiksmus europiniams, nacionaliniams, regioniniams kultūros keliams sukurti. Kultūros kelių plėtojimu Lietuvoje siekiama prisidėti prie Lietuvos istorijos, materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo kaip neatsiejamo bendro Europos kultūros paveldo ir istorijos elemento identifikavimo, apsaugos ir sklaidos.

71 https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Kultu%CC%84ros_keli%CC%84ros%20gair%C4%97s%202020-02-14.pdf

72 Tarptautinio kultūros kelio „Baltų kelias“ svetainė – <http://baltukelias.lt>

73 LRKM svetainė: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veikla/nemokamas-muzieju-lankymas>

Nuosekliausiai šioje srityje dirba Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. LLTI Tautosakos archyvo, Sakytinės tautosakos ir Dainyno skyriai 2012–2016 m. vykdė mokslo programas „Baltų mitologijos ir lietuvių sakytinio folkloro tyrimai“, „Dainų šaltiniai ir tyrimai“, 2017–2021 m. – „Lietuvių folkloro, mitologijos ir šiuolaikinių folklorinių procesų tyrimai“. LLTI leidžia recenzuojamą folkloristikos tyrimų žurnalą „Tautosakos darbai“.

Lietuvos istorijos instituto Etnologijos ir antropologijos skyrius 2017–2021 m. vykdo dvi programas: „Etniškumo ir nacionalumo pažinimas“ ir „Laisvalaikis, šventės ir ritualai Vilniaus apylinkėse. Socialiniai ir kultūriniai aspektai“, leidžia recenzuojamą etnologijos ir antropologijos tyrimų žurnalą „Etnologija“.

Nedidelis Lietuvos kultūros tyrimų instituto Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos skyrius 2017–2021 m. dalyvauja mokslo programoje „Tradicijos ir dabarties sankirtos: tarpdalykiniai XX a.–XXI a. kultūros tyrimai“.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad pastaruosiu metu buvo vykdytos keturios LMT finansuotos lituanistikos ir kultūros paveldo programos, tarp jų ir susijusios su EK / NKP:

Nacionalinė lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programa (LIT);

Nacionalinė mokslo programa „Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“ (VAT, 2010–2014 m.); LMT Jungtinio programavimo iniciatyva (JPI) „Kultūros paveldas ir globaliniai pokyčiai – nauji iššūkiai Europai“ (2013–2015 m.);

Valstybinė lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programa (LIP).

2017–2022 m. vykdoma Nacionalinė mokslo programa „Modernybė Lietuvoje“.

Taip pat rūpimos srities tyrimai galėjo būti atliekami Lietuvos ir užsienio mokslininkų (ir menininkų) grupių programose.

Deja, pastebima, kad „paskutiniaisiais metais etnologijos krypties ir su ja susijusių mokslo šakų mokslininkai iš visų Lietuvos mokslo ir / ar studijų institucijų susidūrė su kritiškai sumažėjusiu konkursiniu Lietuvos mokslo tarybai (toliau LMT) teikiamų nacionalinių ir tarptautinių mokslo projektų finansavimu. Tokias konkursinio finansavimo tendencijas patvirtino ir 2016–2017 m. Lietuvių etninės kultūros draugijos atlikto EK vertybių ir jų sampratos kultūros politikoje tyrimų projekto rezultatai“.⁷⁴

Etninės globos taryba atliko ir didesnės duomenų imties tyrimus – apibendrinio 15-os LMT mokslo ir tyrimų programų⁷⁵ 2013–2017 m. duomenis (žr. „Etnologijos krypties ir susijusių mokslo šakų projektų konkursinio finansavimo būklė 2013–2017 m.“). Paaiškėjo, kad 2013–2017 m. su EK tiesiogiai susijusių etnologijos ir artimų mokslo

74 D. Urbanavičienė, V. Tumėnas. Bendrosios išvados. Bendrosios rekomendacijos. Iš: *Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai. Projekto baigiamoji ataskaita*, Lietuvių etninės kultūros draugija, 2018.

75 Analizuoti šių LMT programų duomenys: Nacionalinė lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programa (LIT); Nacionalinė mokslo programa „Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“ (VAT, 2010–2014 m.); Valstybinė lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programa (LIP); LMT Jungtinio programavimo iniciatyva (JPI) „Kultūros paveldas ir globaliniai pokyčiai – nauji iššūkiai Europai“ (2013 m.); Parama paskelbti mokslinius straipsnius ir išleisti knygas (pripažintuose užsienio leidiniuose ar leidyklose; nuolatinis kvietimas nuo 2012 m. liepos); Tikslinis kvietimas teikti prašymus gauti paramą leidiniams išleisti (2015 m. rugsėjo 15 d.); Mokslininkų grupių projektai (MIP; nuo 2010 m.); Kultūrinės plėtros projektai (2013 m. liepa–2014 m. gruodis); Aukšto lygio MTEP projektai (Priešakiniai moksliniai tyrimai, SMART); Atviros partnerystės projektai (APP) 4; Lietuvos-Baltarusijos bendradarbiavimo programa (TAP-LB, nuo 2010 m.); Lietuvos-Ukrainos bendradarbiavimo programa (TAP-LU, nuo 2011 m.); Reikminių tyrimų projektai (REP, nuo 2015 m.); Nacionalinė mokslo programa „Gerovės visuomenė“ (GER, 2015–2020 m.); Nacionalinė mokslo programa „Modernybė Lietuvoje“ (MOD, 2017–2022 m.).

šakų projektai, paremti LMT vykdytų konkursinių nacionalinių ar tarptautinių lituanistinių ar paveldo mokslo ir tyrimų programų, „sudarė vos nuo 6,77 iki 3,25 proc. visų šių programų remtų projektų su aiškia mažėjimo tendencija ir didesniu kaip dvigubu nuosmikiu 2016–2017 m.“⁷⁶

2016 m. Etninės kultūros globos taryba inicijavo „Etninės kultūros tyrimų programą 2016–2022 m.“, sudariusią sąlygas atlikti ir daugiau ekspertinių tyrimų, atskleidžiančių įvairių EK tradicijų tęstinumą ir būklę (tradicinės dailidystės, medžio drožybos ansamblių, medinės puošybos ir pan.), EK (tradicinių švenčių) svarbą užsienio lietuviams, EK srities integravimą mokyklinėse ugdymo programose, EK sklaidą viešosiose informacijos priemonėse ir kt.⁷⁷

PROBLEMOS: valstybės, LMT dėmesys EK srities tyrimams nėra pakankamas, be mažėjančio šios srities projektų finansavimo, galima paminėti ir nepakankamą mokslo institutų sukurtų EK srities akademinų leidinių leidybos finansavimą (jį iš dalies kompensuoja LKT Humanitarinės literatūros leidybos programa).

Mokslo tyrimų srityje stokojama tęstinumo ir dėmesio EK / NKP vertybėms, reiškiniams, gyviesiems procesams, šių reiškinų socialinio, kultūrinio ir kt. visuomeninio vaidmens įvertinimo, tęstinumo, raidos, pokyčių, grėsmių ir išsaugojimo galimybių studijoms.

5.2.2. Su etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo sritimi susijusios studijos

Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, etnologijos studijos susiduria su daugeliu problemų (dalis jų – bendros visiems humanitariniams mokslams). Europoje jau kelis dešimtmečius svarstoma, kaip etnologijos mokslo ir studijų kryptis geriau adaptuotis prie kintančio pasaulio iššūkių, ką šis mokslas gali duoti kiekvienos šalies visuomenei ir žmonijai, kuo ši kryptis išskirtinė kitų humanitarinių ir socialinių mokslų kontekste. Pastebėtina, kad Europos Sąjungos šalyse XX–XXI a. disciplinos pavadinimas (tautotyra, etnologija, etnografija, kultūrinė ar socialinė antropologija ir kt.) ir jos turinys keitėsi. Nepaisant to, kai kuriose šalyse vyksta būtent su šalies (regiono) kultūra susijusios studijos, tokias studijų programas turi nemažai ES šalių universitetų (ypač Vokietijoje).⁷⁸

PROBLEMOS: srities specialistų rengimas turi lemiamos reikšmės jos apsaugai, tęstinumui ir tapimui integralia modernios kultūros dalimi. Nors Lietuvoje buvo sukurti su EK susijusių specialistų rengimo pamatai, pastaruoju metu šis procesas nėra užtikrinamas.

76 G. Kirdienė. „Etnologijos krypties ir susijusių mokslo šakų projektų konkursinio finansavimo būklė 2013–2017 m.“ (2018 m. pagal EK tyrimų programą atliktas tyrimas), kurio ataskaita skelbiama: http://www.ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/Kirdienes%20Globos%20tarybai_pask%20be%20summary.pdf [žiūrėta 2020 05 26]. Šias problemas atskleidė ir 2016–2017 m. LR kultūros tarybos remto tyrimo „Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai“ rezultatai (buvo pateiktos rekomendacijos). Beje, pastebima, kad 2012 m. gegužės 15 d. patvirtinta „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ taip pat nepalanki etnologijos krypties ir susijusių mokslo šakų ar net visos lituanistikos tęstinumui ir plėtrai.

77 EKG atliktų ekspertizė-tyrimų sąrašas ir dokumentai skelbiami čia: <http://www.ekgt.lt/veikla/veiklos-sritys/ekspertizes---tyrimai/>

78 Dalia Senvaitytė, Laima Anglickienė. Etnologijos studijos ir etninės kultūros specialistų rengimas Lietuvoje Europos Sąjungos šalių kontekste. Vytauto Didžiojo universitetas, Kultūrų studijų katedra, 2018. Tyrimo teksto prieiga internete: http://ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/Etnologija%20Europoje_Senvaityte_Anglickiene.pdf [žiūrėta 2020 05 27]

Lietuvoje šiuo metu nebėra etnologijos bakalauro ir magistro laipsnį suteikiančių programų. 2016 m. pakeitus Studijų klasifikatorių, etnologijos kryptis iš šio klasifikatoriaus išbraukta⁷⁹. Tačiau visos EK studijų kryptys Lietuvoje yra susietos su kitomis mokslo kryptimis (studijų ir mokslo klasifikatoriai šiuo metu nesutampa): etnologijos mokslas susietas su N14 „Kultūros studijų“, No6 „Regiono studijų“ kryptimis.

Bakalauro ir magistro studijos

LMTA Muzikos fakultete veikia Etnomuzikologijos katedra ir čia vykdoma Muzikinio folkloro (Etnomuzikologijos) studijų programa.

VDU turi parengusi etnologijos studijų programą Kultūros studijų katedroje (deja, 2016–2019 m. priėmimas nevykdytas), taip pat su etnologija, folkloristika susijusių dalykų kursų yra nuotolinių lyginamųjų kultūros studijų programoje. Deja, šios studijos minimaliai siejasi su etnologija ir folkloristika. Jos labiau orientuotos į pasaulio kultūras, XXI a. antropologiją.

KU Humanitarinių mokslų fakultete turi paveldo studijų programą, šiais metais siūloma nauja MA programa „Baltų kalbos ir kultūros“ (tiesa, orientuota į kalbų studijas).

Pavienės disciplinos, pavyzdžiui, Etnologijos įvadas, Kultūros paveldo tvarkymas, Kultūros paveldas ir turizmas, Etnokultūra, Lietuvių tautosaka ir mitologija, Etnografijos praktika, Etninės kultūros renginių organizavimas ir kt., dėstomos Kauno technologijos, Vilniaus (Šiaulių) universitetuose, Vilniaus dailės akademijos UNESCO kultūros politikos ir vadybos katedroje.

Studijų kokybės vertinimo centro prie LR ŠMSM užsakymu 2019 m. parengtas ir derinamas Kultūros studijų krypties aprašas, pagal kurį etnologija ir folkloristika yra šios krypties sudėtinė dalis.

PROBLEMA: su EK srities studijomis susijusių programų ir kursų nuolat mažėja, siaurėja jų apimtys, mažėja EK / NKP srities tyrimų baigiamuosiuose BA ir MA darbuose. Tad nėra užtikrinamas srityje ir jos šakose pasirengusių dirbti specialistų poreikis.⁸⁰

Doktorantūros studijos

- Jungtinės etnologijos doktorantūros studijas vykdo Vilniaus universitetas su Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu ir Lietuvos muzikos ir teatro akademija:

2015–2019 m. buvo rašomos (dalis jų jau apgintos) 26 etnologijos krypties disertacijos, iš jų 16 skirta EK tyrimams arba artimai susijusios su šiais tyrimais.

- Vytauto Didžiojo universitetas su Klaipėdos universitetu ir Lietuvos istorijos institutu:

2015–2019 m. buvo rašoma (dalis jų jau apgintos) 16 etnologijos krypties disertacijų, iš jų 8 susijusios su EK tyrimais.

⁷⁹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae5d5730b7c211e693eea1ef35f20da9>

⁸⁰ Žr. ten pat

5.2.3. Etninės kultūros ugdymas švietimo sistemoje

EK formaliajame ugdyme

Lietuvoje nuo 2012 m. veikia integruoto EK švietimo modelis. EK ir NKP ugdymo turinys mokyklose formuojamas vadovaujantis „Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrąja programa“ (2012) ir „Vidurinio ugdymo etninės kultūros bendrąja programa“ (2012), ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigose – metodinėmis rekomendacijomis.

2012–2014 m. pedagogams, mokyklų vadovams, savivaldybių švietimo specialistams buvo parengta metodinė medžiaga EK ugdyti. Remiantis 2018 ir 2019 m. atliktų tyrimų duomenimis, į ugdymo programas nėra įtraukta rekomendacija remtis etninės kultūros programa (nors kitomis integruojamomis programomis remtis siūloma).

2018 m. LR Seimo laikinoji Etninės kultūros grupė, Etninės kultūros globos taryba (EKGT) ir Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga (LEKUS) parengė metodiką „Etninės kultūros ugdymo samprata ir jos taikymas ilgosiose gimnazijose.“⁸¹

2018 m. EKGT specialistai Vilniaus, Kauno mieste bei etnografiniuose regionuose atliko apklausą dėl bendrųjų EK ugdymo programų įgyvendinimo, kurios tikslas buvo išsiaiškinti, kaip savivaldybėse veikiančios mokyklos, vykdančios pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, įgyvendina BUP 121 ir 139 punktus, kokias konkrečiai pasirinko EK ugdymo formas, įvardytas pagrindinio ir vidurinio ugdymo etninės kultūros bendrosiose programose. 2018 m. duomenimis, etninė kultūra kaip pasirenkamas dalykas dėstoma maždaug 30-yje bendrojo lavinimo mokyklų. Apie 270 mokyklų ir apie 450 pedagogų nuolat vykdo etnokultūrinį ugdymą, integruoja jį į mokymo programas.⁸²

Atsiranda nevalstybinių (privačių) EK pagrindais paremtų ikimokyklinių, neformalaus ugdymo įstaigų: 2 darželiai „Baltų šalėlė“ ir pradinė mokykla „Baltų šalis“.

Pagal EKGT vykdomą Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 m. programą 2018–2019 m. atliktų tyrimų metu nustatyta, kad pradinio ugdymo bendrosios programos iš dalies atspindi, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo etikos, tikybos, istorijos, pilietinio ugdymo, muzikos, dailės, technologijų bendrosios programos menkai teatspindi viešai deklaruojamą nuostatą integruoti EK į mokomuosius dalykus ir perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus. Tyrimų autorės EK integravimo ir aktualizavimo, etninės kultūros nuostatų ir idėjų sklaidos požiūriu išanalizuotas programos vertintino patenkinamai.⁸³

PROBLEMA: nors UNESCO Konvencijoje, kituose dokumentuose ypač pabrėžiama NKP integravimo į formalus ir neformalus ugdymo procesą reikšmė ir būtinybė, švietimo sistemoje šis įsipareigojimas sunkiai skinasi kelią.

81 Prieiga internetu: http://www.ekgt.lt/media/dokumentai/EK%20ugdymo%20samprata_DU.pdf. Medžiaga buvo pristatyta konferencijoje „Etninės kultūros padėtis Lietuvoje ir siekiamybė.“

82 Apklauso duomenys buvo pristatyti 2018 m. vykusių EKGT posėdžių metu.

83 Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016–2022 m. programa: *Etninės kultūros temos ugdymo programose*. Tyrimo autorės: Rūta Česnienė, Asta Valiukevičienė; Vilnius, 2018, p. 86. Prieiga internetu [http://ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/Tyrimas%20Etnin%C4%97sKult%C5%ABrosTemosProgramose%20\(2\).pdf](http://ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/Tyrimas%20Etnin%C4%97sKult%C5%ABrosTemosProgramose%20(2).pdf) (žiūrėta 2020 05 27); *Pradinio ugdymo programinių dokumentų analizė etninės kultūros ugdymo aspektu*. Tyrimo autorės: Rūta Česnienė, Asta Valiukevičienė; Vilnius, 2019, p. 68. Prieiga internetu: <http://ekgt.lt/media/dokumentai/R.%C4%8C%C4%97s-nien%C4%97%20ir%20A.Valiukevi%C4%8Dien%C4%97.pdf> (žiūrėta 2020 05 27)

EK neformaliajame ugdyme

Lietuvoje veikiančiame neformalaus ugdymo įstaigų tinkle (muzikos, dailės, šokio mokyklose) mokyklų, kuriose būtų įdiegtos specializuotos EK mokymo programos, yra vos kelios. Nuosekliai šioje srityje dirba Kauno 1-oji muzikos mokykla, turinti folkloro specialybės programą, epizodiškai tradicinės muzikos buvo mokoma Vilniaus Balio Dvariono muzikos mokykloje. Specializuota folkloro mokymo programa įvesta Kazlų Rūdos ir Varėnos muzikos mokyklose.

PROBLEMA: muzikos mokyklų su specializuota folkloro programa nedaugėja, dailės ir choreografijos mokyklose tradicinio šokio ar tautodailės specializacijų apskritai nėra.

Mokyklose veikia apie 200 įvairaus pobūdžio folkloro kolektyvų, apie 750 kraštotyros ir kitų etninės pakraipos būrelių. Kasmet į EK veiklą įtraukiama 30–60 tūkst. vaikų. Šio pobūdžio veikla kai kuriose mokyklose yra itin svarbi, nes tai kryptinga, nuosekli galimybė moksleiviams išsamiai susipažinti su EK, juolab kad neretai tai vienintelė tokia galimybė.

Bendrojo lavinimo mokyklose 2017 metais veikė 145, 2016 m. – 284 kraštotyros būreliai, 2013 m. – 320 kraštotyros būrelių; 2009 metais tokių būrelių buvo 438. Per 10 metų jų sumažėjo beveik 300 (293). Kitų etninės pakraipos būrelių 2017 m. buvo 481, 2016 m. – 970 (2013 m. buvo 812, 2009 m. – 559). 2017 m. į EK veiklą (būrelius, meno kolektyvus) įtraukti 29 925 vaikai (2014 m. buvo 49 162).

Nemažoje dalyje šalies mokyklų įrengti kraštotyros muziejai.

Žinoma, kad Lietuvos mokyklose organizuojama daug EK renginių – kalendorinių švenčių, koncertų, vakarų, vakaronių ir pan., tačiau duomenų apie juos (renginių, dalyvių skaičius, jų pokyčius) ir turinį nėra, jie nerenkami.

PROBLEMA: folkloro kolektyvų, kraštotyros ir kitų EK būrelių nuolat mažėja. Pavyzdžiui, kraštotyros būrelių, LRKM duomenimis, 2009 m. buvo 438, 2013 m. – tik 276.

Paminėtinos švietimo sistemoje visos Lietuvos mastu įgyvendinamos priemonės:

Etnokultūrinio projekto „Mūsų lobynai“ varžytuvės „Tarmių lobynai“ ir „Atverk tautos lobynų gelmes“, etnokultūrinio projekto „Lietuvos kulinarinio etninio paveldo išsaugojimas ir puoselėjimas“ varžytuvės, kraštotyris konkursas „Tautos dvasios beieškant“, Mokyklų muziejų apžiūra-konkursas.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras 2016–2018 m. organizavo Nacionalinę mokinių ir jaunimo kraštotyros ekspediciją (dalyvavo 98 įvairaus amžiaus moksleivių ir jaunimo grupės).

2018–2019 m. įvyko pirmoji Lietuvos mokinių etninės kultūros olimpiada (rengėjai: EKGT, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras ir Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga).

2016 metais LEKUS pradėjo organizuoti kasmetinį nacionalinį projektą „Kelionė po Lietuvą“ (per LMNŠC finansuoja ŠMSM).

Neformaliajame mokinių švietime aktyviai dalyvauja ir **kultūros įstaigos**. Nuo 2015 m. jos gali pretenduoti į neformaliojo vaikų švietimo krepšelio lėšas.

EK edukacinės veiklos mokiniams vyksta per Kultūros paso programas (siūlomoms 496 su EK turiniu susijusios edukacinės programos), kaip jau minėta, prie neformaliojo vaikų ugdymo reikšmingai prisideda konkursiniai renginiai „Visa mokykla šoka“, „Sidabro vainikėlis“, „Tramatulis“, „Patrepsynė“ ir kt. bei juos lydintys mokymai.

5.2.4. Mokymo, žinių ir įgūdžių perdavimo, edukacinės veiklos

Sunku pervertinti tiesiogiai individui perduodamų žinių, teikiančių kryptingą ir platesnę suvokimą apie EK / NKP reiškinius, technologijų, padedančių formuoti įgūdžius, reikšmę. Pastaruoju metu toks žinių ir įgūdžių perdavimas skatinamas ir valstybės mastu (yra tarp LKT prioritetų).

Mokymai, kursai

Vieni sėkmingiausių – „Etnomuzikavimo kursai“. Tai daug metų vykstantys tradicinės instrumentinės muzikos atlikimo mokymai, LNKC specialistų rengiami Rytų Aukštaitijoje. Juose mokoma (ar tobulinami įgūdžiai) tradiciškai groti smuiku, dūdmaišiu, cimbolais ir mažuoju būgneliu (kasmet dalyvauja ir įgūdžius tobulina apie 50 vaikų).

Kelmėje vykstančiuose „Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursuose“ vaikai ir suaugusieji gali mokytis smuikavimo, kankliavimo, griežimo armonika, bandonija, grojimo piemenų pučiamaisiais muzikos instrumentais, žemaitiško dainavimo, liaudiško giedojimo, šokių ratelių ir žaidimų, karpinių, kaukių drožybos, klumpių drožybos, akmens tašymo, molio lipdymo ir žiedimo, pynimo iš šiaudelių ir iš vytelių, audimo staklėmis, juostų audimo, folklorinio kostiumo detalių gamybos: rangių siuvimo, vytinių juostų audimo, riešinių mezgimo, siuvinėjimo, senosios juvelyrikos; taip pat naujesnių tradicijų pateikimo būdų: muzikavimo folkroko stiliumi, lininių drabužių siuvimo, žolynų rišimo. Kursus rengiantis *Kelmės kultūros centro Etninės kultūros ir tradicinių amatų skyrius* dalies šių amatų ir tradicijų moko ir per visus metus rengiamose dirbtuvėse.

Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centre veikia etnomuzikavimo studija, tradicinių dainų ir tradicinių šokių klubai, praktinės sodų pynimo dirbtuvės.

Vilniaus etninės kultūros centras veda keramikos dirbtuves, vilnos vėlimo, kursus, juostų vijimo mokymus, sutartinių giedojimo užsiėmimus, vaikai mokomi gintaro amuletų, odos dirbinių, muilo, vytinių juostų gamybos, žvakių liejimo.

Kauno tautinės kultūros centre veikia popieriaus karpymo, keramikos, audimo, šiaudinių sodų ir kitų dirbinių studijos, taip pat siekiama supažindinti vaikus su platesniu etninės kultūros kontekstu, sistemingai mokoma griežti dumpliniais instrumentais.

Nuo 2000 m. Slavų tradicinės muzikos mokykla organizuoja Tarptautinę vaikų ir jaunimo etninės kultūros stovyklą bei meistriškumo kursus pedagogams „Tradicija“, kuriuose pratybas veda, paskaitas skaito įvairių šalių specialistų komanda.

2019 m. LMTA absolventai etnomuzikologai surengė pirmuosius tarptautinius „Tradicinio dainavimo“ kursus.

Neabejotinai viena svarbiausių vaikų (ir suaugusiųjų) folkloro pažinimo ir įgūdžių formavimo terpė yra folkloro ansamblių veikla.

Susipažinti su įvairių amatų technologijomis ir pasimokyti amato galima ir kai kuriuose tradicinių amatų centruose. *Upytės tradicinių amatų centras* yra parengęs tris edukacines programas „Audimo raštų kalba“, „Molio draugystė“ ir „Žvakių liejimas“. Čia dirbantys amatininkai perduoda savo žinias ne tik mokiniams, bet ir vyresnio amžiaus žmonėms. Kėdainių amatų centras (Arnetų namas) taip pat vykdo amatų mokymus: audimo, juostų pynimo, keramikos, pynimo iš vytelių, drožybos, margučių marginimo, vėlimo. Kai kurie amatai pristatomi ne tik kaip vienkartinė edukacija, yra sudarytos sąlygos nuolatos naudotis dirbtuvėmis (pvz., austi).

Abiejuose amatų centruose vykdomos veiklos yra efektyvios – jų mokiniai itin gerai pasirodo „Sidabro vainikėlio“ parodose.

Medžio drožybos, margučių marginimo, sodų rišimo, karpymo, žaislų gaminimo ir kitus mokymus vykdo ir pavieniai tautodailininkai.

Edukacinės programos

Etninės kultūros plėtros valstybinėje 2004–2009 m. programoje jau buvo numatytos priemonės, skatinančios EK edukacinių programų nacionaliniuose, valstybiniuose ir savivaldybių muziejuose, kultūros centruose, bibliotekose rengimą bei įgyvendinimą, ir tai sparčiai didino jų skaičių. Ir vėlesniais metais šių veiklų daugėjo (jei lygintume 2009 ir 2013 m., jų skaičius išaugo daugiau nei dvigubai, nuo 1 018 iki 2 374).

Pagal LRKM apibendrintus EK plėtros 2015–2018 veiksmų plano įgyvendinimo rezultatus, 2016 m. visuomenei pateiktos 2479, o 2017 m. – 2138 tokios programos, jose atitinkamais metais dalyvavo 118 523 ir 120 835 klausytojai (nors renginių mažėjo, dalyvių gausėjo).

Daugiausia EK edukacinių programų parengė ir įvykdė muziejai (2016 m. – 1173, 2017 m. – 1190; kultūros centrai tais pačiais metais – 478 ir 377, amatų centrai – 202 ir 2 013, bibliotekos 2017 m. – 214).

Sistemiškai edukacijas, mokymus rengia Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno etninės kultūros centrai, savivaldybių EK specialistai – tai dažnai vyksta prieš kalendorines šventes.

Kaip jau minėta, 2018 m. įdiegtoje **Kultūros paso** sistemoje paremtos 496 su EK turiniu susijusios edukacinės programos.

Viena iš veiksmingiausių jaunosios kartos supažindinimo su EK tradicijomis, įgūdžių perdavimo, mokymo formų yra teminės stovyklos – LRKM duomenimis, kasmet jų skaičius išlieka panašus – 2009 ir 2013 m. po 117, 2016 m. – 120, tačiau jose dalyvavusių vaikų mažėja (2009 m. – 8 955, 2013 m. – 5 127, 2016 m. – 2 961).

Aplinkos sistemoje saugomose teritorijose 2017–2019 m. buvo vykdomos veiklos vaikams, jaunimui, šeimoms, skatinančios tradicijų, papročių, tarmių, tautosakos, tradicinės gyvensenos tęstinumą (170 veiklų, apie 1 200 dalyvių), EK / NKP populiarinimo renginiai (48 renginiai, 800 dalyvių), mokymai, seminarai, edukaciniai užsiėmimai (144 renginiai, 1 650 dalyvių).

ŽŪM sistemoje kaip Tautinio paveldo paslaugos sertifikuota per 40 tradicinių amatų ir paslaugų mokymo programų.

Edukacines veiklas plėtoja ir Lietuvos kaimo turizmo asociacijos vienijamos kaimo turizmo sodybos: 45 iš jų puoselėja kulinarinio paveldo tradicijas ir vykdo savo regiono ar visos Lietuvos patiekalų edukacijas bei degustacijas; apie 20 sodybų vykdo sveikatinimo – pirtininkystės – edukacines programas, amatų edukacines programas vykdo apie 10, panašus skaičius asociacijos narių puoselėja senąsias augalų veisles⁸⁴.

5.2.5. Specialistų kvalifikacijos tobulinimas

Kultūros sistemoje

EK kvalifikacijos tobulinimo priemonės nuo 1994 m. sistemingai vykdo LNK⁸⁵, kasmet rengiami respublikiniai seminarai, skirti specialiosioms (EK sričių pažinimo ir veiklų plėtros) ir bendrosioms kompetencijoms vystyti bei dalintis gerąja patirtimi. Juose dalyvauja kultūros sistemos EK specialistai, taip pat regioninių ir nacionalinių parkų kultūrologai, Lietuvos tautodailininkų sąjungos padalinių (bendrijų) pirmininkai (iš 8 LTS padalinių vadovų nė vienas nėra įgijęs EK srities išsilavinimo), kiti susiję asmenys. Jau buvo minėta, kad seminare kasmet dalyvauja apie 120 asmenų.

EK specialistų kvalifikacijai tobulinti LNK taiko ir kitas priemones – rengia metodus, EK šaltinių medžiagą publikuojančius leidinius (taip pat jau 31 metus leidžia dvimėnesinį EK žurnalą „Liaudies kultūra“, nuo 2019 m. – „Būdas“), organizuoja konferencijas, kompetencijas keliančius renginius (EK medžiagos rinkimo konkursą „Etninės kultūros šaltiniai“, vietos tradicijas pristatančių veiklų konkursą „Tradicija šiandien“ ir kt.), LNK darbuotojai teikia metodines rekomendacijas, dalyvauja savivaldybių organizuojamuose seminaruose, konsultuoja individualiai, renka ir skleidžia informaciją apie gerąją patirtį.

Nuo 2016 m. LNK organizuoja respublikinius seminarus Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado specialistams, kuriuose dalyvauja 60–80 asmenų, rengiami ir regioniniai bei specializuotai auditorijai (saugomų teritorijų specialistams, bendruomenių atstovams ir pan.) skirti seminarai.

PROBLEMA: šiuo metu nėra centralizuotai ir kryptingai vykdomos kvalifikacijos kėlimo sistemos ir už tai atsakingos institucijos. Dalį uždavinių įgyvendina LNK. Vykdomos ir pavienės projektinės kvalifikacijos kėlimo veiklos.

⁸⁴ Lietuvos kaimo turizmo asociacijos pirmininkės atsakymas į ataskaitos rengėjų klausimus elektroniniu paštu.

⁸⁵ Šiuo metu centralizuotai ir kryptingai vykdomos kultūros centrų darbuotojų, įskaitant EK specialistus, kvalifikacijos kėlimo priemonės. Be LNK, dalį uždavinių įgyvendina ir kitos institucijos. Iki 2012 m. EK turinį ir veiklas pristatančius seminarus EK srities bei kitiems kultūros darbuotojams organizavo ir Kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo centras.

LNKC aktyviai prisideda prie kolektyvų vadovų, įvairių EK rūšių ugdytojų, šių veiklų dalyvių kvalifikacijos tobulinimo. Pagrindinės mokymų temos: folkloro (dainuojamojo, instrumentinio, choreografinio) ir jo atlikimo ypatybės, tautodailė ir jos mokymas, tautinio kostiumo specifikos ir gamybos klausimai, papročių atkūrimas ir pan.

Kasmet rengiami tradicinio instrumentinio muzikavimo kursai, kūrybinė laboratorija vaikų ir jaunimo folkloro ansamblių vadovams, teorinis ir praktinis seminaras „Choreografinis folkloras nūdienos regionuose“, skirtas folkloro ir šokių ansamblių vadovams, pedagogams, seminarai, padedantys pasiręsti Lietuvos vaikų ir moksleivių – lietuvių liaudies kūrybos atlikėjų – konkursui „Tramtatulis“, tradicinių šokių mokymai rengiantis konkursams „Patrepsynė“, „Visa mokykla šoka“, akcijai „Visa Lietuva šoka“, su liaudies meno formomis supažindinantys seminarai prieš Lietuvos moksleivių liaudies dailės konkursą „Sidabro vainikėlis“, seminarai „Tautinių kostiumų dėvėseną ir gamybą“, „Baltų genčių kostiumai šiandien“, Tarptautinis keramikų simpoziumas Leliūnuose ir pan.

LNKC kasmet surengia apie 20–25 EK srities darbuotojams tobulinti skirtų renginių, kuriuose dalyvauja 1 000–1 500 klausytojų. Maždaug pusė šių seminarų skirti darbo su vaikais metodikoms tobulinti.

Folkloro ansamblių vadovai turi galimybes konsultuotis, naudodamiesi dainų švenčių tradicijos tęstinumo programos priemone – nuolat veikiančiu konsultantų tinklu.

Lietuvos nacionalinis muziejus savo saugyklose ar parodų ekspozicijose rengia seminarus liaudies meistrams, etninės kultūros centrų darbuotojams, ugdytojams tautodailės, papročių, kitų tradicijų srityje. Tiek LNM, tiek LDM darbuotojai teikia konsultacijas EK specialistams.

Švietimo sistemoje

2009 m. įkurtas Ugdymo plėtotės centras (dabar – Nacionalinė švietimo agentūra) organizuoja kvalifikacijos tobulinimo seminarus, kūrybines laboratorijas, interneto konferencijas pedagogams lietuvių ir tautinių bendrijų dėstomąja kalba. Į veiklą įtraukiamos šalies ir Lietuvos etninėse žemėse esančios lietuviškos mokyklos, bendruomenės. Sukurtas ir pedagogams prieinamas Etninės kultūros mokymo priemonių elektroninis katalogas.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras rengia ciklo „Kalendorinės šventės – gyvosios kultūros dalis“ (apie Užgavėnes, pavasario rudens, žiemos šventes) ir amatų (margučių, verbų, keramikos, tekstilės) seminarus mokytojams.

Mokymus pedagogams taip pat organizuojantys Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, pedagogų kvalifikacijos centrai savivaldybėse, kitos įstaigos atskirais atvejais remiasi ir EK medžiaga.

Žemės ūkio sistemoje

Kvalifikacija keliama organizuojant metines konferencijas („Tautinio paveldo produktų apsauga, kūrimas, realizavimas ir populiarinimas“ 2019 m.), seminarus (2019 m. – „Senosios ir tradicinės amatininkystės populiarinimas ir integravimas į švietimo sektorių“, seminarų ciklą „Tautinio paveldo produktų pardavimų ir pateikimo klientams bei visuomenei sistemos kūrimas“ ir pan.).

Vykdydama projektus ir / ar dalyvaudama tarptautiniuose projektuose (konkursas „Lietuviška kaimo turizmo sodyba“; „Turizmo skatinimas didinant regionų istorinį ir kultūrinį žinomumą“; Šiaurės valstybių Geros savijautos turizmo projektas PROWELL; Senųjų tradicinių sodo, daržo ir dekoratyvinių augalų atgimimas: Paveldo sodų turas; Agroturizmo produktų vystymas, puoselėjant ūkininkavimo tradicijas Latvijoje – Lietuvoje; Baltijos jūros regiono šalių kulinarinis kelias; *Baltic Sea food*; STORIE; Kaimo tinklo projektas ir kt.), organizuodama seminarus, konferencijas, praktinius išvažiuojamuosius seminarus, pateikdama elektroninę mokomąją medžiagą, spausdintus mokomuosius leidinius–vadovus, savo srities specialistų kompetencija EK paveldo ir jo aktualizavimo srityje rūpinasi ir Lietuvos kaimo turizmo asociacija.⁸⁶

Savivaldybėse

Daugelis savivaldybių taip pat suinteresuotos kelti savo darbuotojų – EK specialistų, folkloro kolektyvų vadovų, kitų veiklų organizatorių – kvalifikaciją, jų kultūros įstaigos (etninės kultūros centrai, krašto muziejai ir pan.) rengia seminarus, mokymus, rūpinasi EK šaltiniais ir t. t. Kai kurios savivaldybės, kaip antai Kelmės, Telšių, Panevėžio, Klaipėdos, Vilniaus ir kitos, jų EK darbuotojai organizuoja kvalifikacijos tobulinimo renginius ir regiono ar platesnės teritorijos EK veiklose dalyvaujantiems asmenims. Pažymėtini nuo 1988 m. Kelmėje kasmet vykstantys „Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai“, Telšių inicijuotos „Tramtatulio akademijos“ seminarai ir kt.

Šiuo tikslu dažniausiai bendradarbiaujama su savivaldybių švietimo centrais arba LNKC, kitomis nacionalinėmis kultūros, mokslo įstaigomis.

5.3. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srities veiklos: dalyviai, plėtra

5.3.1. Aktyvūs etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo veiklų dalyviai, visuomenės įtrauktis

Didelė ir aktyvi EK pažinimo, tęstinumo ir sklaidos galia Lietuvoje yra **folkloro ansambliai**, susibūrę miestuose ir kaimuose (šie tradicinėje terpėje gimę kolektyvai anksčiau vadinti etnografiniais). Jie pradėjo kurtis XX a. 7–8 dešimtmečiais, sparčiai gausėjo 8–9 dešimtmečiais. Prieš atkuriant Lietuvos nepriklausomybę ir ją įtvirtinus, tokių ansamblių buvo apie tūkstantį.

86 Žr. svetainę <https://www.atostogoskaime.lt>

Pastaraisiais dešimtmečiais jų kiek sumažėjo: LRKM duomenimis, 2009 m. iš viso buvo 754 (11 910 narių), 2013 m. – 639 (11 174 nariai), 2016 m. – 699 (11 271 narys), 2017 m. – 574 (10 338 nariai).

Panašios ir vaikų folkloro ansamblių tendencijos: 2009 m. jų buvo 310 (5251 narys), 2013 m. – 239 (4 583 nariai), 2016 m. – 225 (4 339 nariai), 2017 m. – 195 (3 759 nariai). Mažėjantį vaikų kolektyvų skaičių iš dalies kompensuoja vis daugiau atsirandančių šeimų kolektyvų, kuriuose neretai tradicijas puoselėja dviejų ar trijų vienos šeimos kartų atstovai (tokių kolektyvų yra apie 60).

Stebimą mažėjimą lemia kelios priežastys: 1. taikoma tikslesnė kolektyvų diferenciacija, gaunama patikimesnė statistinė informacija, 2. išaugę tradicijos pateikimo kokybės reikalavimai, 3. demografiniai pokyčiai (ypač tai ryšku kaimo vietovėse). Tačiau itin svarbu, kad smarkiai išaugo folkloro ansamblių veiklą, jų parengtų programų kokybė – vis geriau suvokiama žanro specifika, gilinamasi į regionines, lokales tradicijas ypatybes, siekiama jas atkurti, vis daugiau dėmesio kreipiamas į tradicijoms būdingą ir / ar mūsų laikui aktualų kontekstą.

Augančios kokybės rodiklis yra LNKC įdiegta kolektyvų kategorijų pagal meninį lygį ir veiklos rezultatus sistema – IV–I kategorijos suteikiamos pagal kolektyvo meninį lygį ir veiklą. Folkloro kolektyvų, kuriems suteikiamos aukštesnės kategorijos (I–II), gausėja, o turinčių žemesnes (III–IV) kategorijas – mažėja.

5.2. lentelė. Folkloro ansamblių kategorijos.

Folkloro ansamblių kategorijos	2010 m.	2014 m.	2018 m.
I kategorija	55	70	75
II kategorija	129	135	165
III kategorija	132	112	100
IV kategorija	44	14	9
Iš viso	360	331	349

Kitas svarbus folkloro kolektyvų būklės rodiklis – dalyvavimas dainų švenčių Folkloro dienos programoje. Jei kolektyvas pateko į šventę, vadinasi, jis atitinka žanro kokybinius kriterijus, deramai parengė savo ar pasirinkto regiono tradicijas, Folkloro dienos bendrąją temą atspindinčią programą, tinkamai ją atliko. Folkloro kolektyvų – dainų švenčių dalyvių – skaičius taip pat augo (1990 m. – 136, 1994 m. – 111, 1998 m. – 180, 2003 m. – 282, 2007 m. – 318, 2009 m. – 282, 2014 m. – 351, 2018 m. – 363). Atitinkamai didėjo ir šių kolektyvų dalyvių skaičius (3 192, 2 454, 3 921, 5 096, 5 255, 6 004, 6 262)⁸⁷.

Duomenų apie kitus EK kolektyvus beveik nėra. **Kraštotyros būrelių** skaičius 2009 m., 2013 m., 2016 m. fiksuotas LRKM EK programos rezultatuose, mažėjo atitinkamai 438, 320, 200. Kitų būrelių (nėra nurodoma kokių) 2009 m. buvo 559, 2013 m. – 812.

2017 m. nurodomas visų būrelių dalyvių skaičius – apie 5 tūkst.

87 LNKC vykdomos kolektyvų dainų švenčių dalyvių apskaitos duomenys.

Apie prisidedančių prie EK / NKP veiklų vietas, profesinių, interesų ir kitų bendruomenių, klubų narių įtrauktį duomenų taip pat neturime.

Reikšmingą vietą tarp EK / NKP srities subjektų užima **tautodailininkai**. Šiuo metu Lietuvos tautodailininkų sąjunga – savarankiška, savanoriška, pelno nesiekianti kūrybinė asociacija – vienija per 2 tūkst. narių. LTS neskirsto narių pagal jų santykį su EK, bet EK sekcijos yra kiekvienoje atskiroje bendrijoje / skyriuje, jos sudarytos pagal naudojamą medžiagą (pvz., tekstilė) arba technologiją (pvz., kalvystė).

Pagal LTS įstatus, tautodailininkai skirstomi į šias sekcijas: 1) tekstilininkai, 2) medžio drožėjai, 3) keramikai, 4) juvelyrų, 5) kalviai ir akmens kalėjai, 6) pynėjai, verbių, margučių ir odos meistrai, 7) popieriaus karpytojai, 8) tapytojai ir grafikai.

LTS ir skyrių mokymai (seminarai, stovyklos, plenerai ir kt.) dažniausiai nėra orientuojami į EK tradicijų išlaikymą.

Tautinio paveldo produkto sistemos duomenimis, iki 2019 m. apie 200 amatininkų atestuoti tradicinių amatų meistras, dar 836 amatininkų gaminiams suteikti tautinio paveldo produkto sertifikatai.

Tikslios informacijos, kiek ir kokių kitų tradicijų meistrų, žinovų aktyviai veikia šalyje, neturima.

5.3.2. Savaimingi etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo raidos procesai ir veiklos tradicijų susiformavimo židiniuose, visuomenėje

Kiek tradicijų išliko ir yra tęsiamos savo kilmės aplinkoje, tam tikruose židiniuose, yra svarbus EK / NKP srities gyvybingumo, taikomų apsaugos priemonių tikslingumo, kitų veiksnių daromo poveikio įvertinimo kriterijus. Tokių židinių, kuriuose koegzistuoja tradicinei kultūrai būdinga gamtos, kultūros, ūkinės žmonių veiklos vienovė, Lietuvoje esama (dalis jų priklauso saugomoms teritorijoms, kitos išsibarsčiusios įvairiose šalies vietovėse). Tačiau kiek ir kokios tradicijos natūraliai (ar su minimaliomis skatinimo formomis) gyvuoja minėtuose židiniuose ir dar nėra tapusios tik kultūrinės atminties dalimi, kaip jos kinta, deja, nėra tirta. Taip pat svarbu matyti, kaip kinta bendruomenės dalyvavimas tradicijų tęstinumo, apsaugos veiklose, koks jos narių santykis su paveldu, ar vyksta ir kaip vyksta vertybių, gebėjimų, praktikų perdavimas šeimose, kokią įtaką šiems reiškiniams daro privataus verslo (kaimo turizmo sodybų, maitinio įmonių ir pan.) veiklos.

Minėtiems dalykams įvertinti būtų reikalinga sisteminga stebėseną. Tai, tikėtina, bus galima įgyvendinti parengus Sąvadą (stebint į jį įtrauktas vertybes ir su jomis susijusius procesus).

Portale „Lietuvos tautinis paveldas“ (tautinispaveldas.lt) skelbiama, kad Lietuvoje išliko 52 **etnografiniai kaimai**, daugiausia jų Varėnos (11), Ignalinos (7), Utenos, Švenčionių, Šalčininkų (po 6) rajonuose. Tačiau kiek juose paisoma EK / NKP – nežinoma.

Didelę prasmę turėtų ir visos visuomenės gyvenimo būdo tyrimai, stebėseną santykio su EK / NKP tradicijomis požiūriu, kaip ir koku pavidalu šiuolaikiniai tiek miesto, tiek ir kaimo žmonės paiso Kūčių, Vėlinių, Velykų, vestuvių, laidotuvių, krikštynų ir kitų neišvengiamai žmogaus gyvenimą įprasminančių įvykių, reiškinių, veiklų tradicijų.

5.3.3. Viešieji etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo tradicijas pristatantys kultūros ir meno renginiai

Viešieji kultūros ir meno renginiai yra viena iš visuomenei labiausiai matomų srities vertybes pristatančių veiklų formų.

Atkūrus nepriklausomybę bene ryškiausiai EK paveldą į šiuolaikinę kultūrą integruo vis plačiau ir įvairiau atgaivintos tradicinės **kalendorinės šventės** – Užgavėnės, Atvelykis, Jurginės / Jorė, Joninės / Rasos, Vėlinės, Kalėdos, taip pat Pavasario ir Rudens lygiadieniai, Sekminės, Žolinė, Gandrinės ir kitos. Jos organizuojamos ir švenčiamos tiek didžiuosiuose miestuose, kur tampa didelio masto renginiais, tiek miesteliuose ir kaimuose, taip pat mokyklose, darželiuose, bendruomenėse. Šiuose renginiuose EK formos pristatomos kompleksiskai – per papročius, įvairių rūšių folklorą, tautodailę, kulinariją ir t. t.

Nusistovėjo didesnio ar mažesnio masto **folkloro festivalių, konkursų, švenčių**, kitų renginių tinklas, apimantis visus regionus.

Dalis Lietuvoje vykstančių renginių remiasi savo krašto paveldu, gamtos ir kultūros ypatybių nulemtomis amatų, verslų ar kitomis tradicijomis, taip prisidėdami prie vietos tapatybės, savitumo kūrimo. Tai Kaziuko mugė Vilniuje, Šaktarpis Rusnėje, Žiobrinės Neringoje ir Jurbarke, „Bėk bėk, žirgeli“ Niūronyse (Anykščių r.). Kai kurie renginiai specializuojasi kitaip – pavyzdžiui, instrumentinio folkloro (jų gausu), sutartinių (svarbiausias – po Aukštaitijos regioną keliaujanti šventė „Sutarjėla“) ir pan.

Lietuvoje rengiama apie 20 **tarptautinių folkloro festivalių**, kai kurie iš jų, neprarasdami populiarumo, vyksta ne vieną dešimtmetį („Skamba skamba kankliai“ Vilniuje, „Atataria lamzdžiai“ Kaune, „Baltica“, „Griežynė“ – abu Vilniuje ir kitose Lietuvos vietose, „Parbėg laivelis“ Klaipėdoje, „Saulės žiedas“ Šiauliuose, „Aš pasiečiau vėiną popa“ Telšiuose, „Tek saulužė ant maračių“ Neringoje ir t. t.).

Įvairaus pobūdžio folkloro festivalių Lietuvoje per metus surengiama apie 400 (LRKM 2016–2017 m. duomenys), palyginti su 2009 ir 2013 m., jų skaičius augo 4–5 kartus. Deja, naujesni duomenys nefiksuoti.

Didžiausias ir bene reikšmingiausias tradicinę muziką, šokį, tautosaką, papročius bei kitas EK rūšis reprezentuojantis renginys yra viena iš dainų švenčių programų – **Folkloro diena**, kurioje dalyvauja visos Lietuvos miestų ir kaimų folkloro kolektyvai, grupės, pavieniai atlikėjai, liaudies meistrai, kitų tradicijų puoselėtojai (duomenys apie dalyvius pateikti ankstesniame skyriuje). Kitas Dainų šventės renginys – Liaudies meno paroda – pristato vertingiausias tarp švenčių sukurtus įvairių meno šakų dirbinius. Pasirengimas šioms renginiams (programų kūrimas, ekspertų vertinimas ir atrankos) ir jie patys puikiai atspindi pagrindines EK rūšių raidos tendencijas, kurias kokybės požiūriu galima vertinti kaip gerėjančias.

Lietuvoje vyksta daug **tautodaile**, atskiras jos šakas, liaudies meistrų kūrybą reprezentuojančių renginių, kuriuos inicijuoja Lietuvos tautodailininkų sąjunga ir jos padaliniai, kultūros ir amatų centrai, muziejai, bibliotekos, – tai parodos, mugės, plenerai ir t. t.

Remiantis kultūros centrų statistika, tautodailės parodų skaičius nežymiai augo, tačiau jei lygintume 2013 ir 2019 m., pokytis – 307 (nuo 1 681 iki 1 988 renginių – tai ir didžiausias skaičius per pastaruosius ketverius metus), jų lankytojų augimas – 108 991 (nuo 374 357 iki 483 348; 2019 m. taip pat užfiksuotas didžiausias lankytojų skaičius). Kasmet surengiama 50–70 meistrų kūrybai sąlygas sudarančių plenerų.

Dalis Lietuvoje organizuojamų renginių tampa **EK srities veiklas, jų kokybę skatinančiomis priemonėmis**. Kaip darantys reikšmingą įtaką EK veiklų intensyvumui, srities ir jos formų, ypatybių pažinimui bei suvokimui, įgūdžių susiformavimui ir gebėjimui tinkamai perteikti bei tradicijoms paminėti konkurso formatu organizuojami renginiai, dažnai vykstantys dviem / trimis turais ir apimantys visą Lietuvą.

Liaudies meno srityje bene svarbiausias toks renginys yra kasmet nuo 2005 m. LNKC organizuojama prestižinė Respublikinė liaudies meno konkursinė paroda „Aukso vainikas“ (10 regioninių ir respublikinė parodos), sistemingai įvairiose savivaldybėse vyksta ir aktyviai tautodailininkų palaikomi tam tikrų liaudies meno šakų konkursai: medžio drožėjų konkursas Liongino Šepkos, tapytojų konkursai Adomo Varno, Monikos Bičiūnienės premijoms gauti ir kiti.

Druskininkai inicijavo ir organizuoja respublikinį pasakotojų konkursą „Žodis žodžį gena“.

„Aukso vainiko“ pavyzdžiu, siekiant prie tradicijų pritraukti jaunimą, nuo 2013 m. rengiamas Lietuvos moksleivių liaudies dailės konkursas „Sidabro vainikėlis“ (8 regioninės ir respublikinė parodos; rengėjas LNKC).

Kiti jaunimui skirti renginiai: didelio populiarumo sulaukia ir reikšmingai folkloro atlikimo kokybę gerina nuo 2005 m. kas dvejus metus vykstantis Lietuvos vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų – konkursas „Tramtatulis“ (vietiniai, 6 regioniniai, respublikinis turai, laureatų koncertas; dalyvauja apie 1 tūkst. vaikų; rengia LNKC ir partneriai); 2008 m. Šiauliuose gimė ir sėkmingai plėtojasi Respublikinės moksleivių folklorinių šokių varžytuvės „Patrepšynė“.

Pažymėtina, kad šių konkursų, ypač tų, kurių kontingentas yra vaikai ir jaunimas, organizavimą dažnu atveju lydi seminarai, mokymai, pratybos, prisidedančios prie dalyvių ir jų pedagogų kvalifikacijos augimo.

Nemažai konkursinio pobūdžio renginių vyksta ir savivaldybių lygmeniu.

Randasi ir naujų folkloro atlikimo konkursų, vienas naujausių – nuo 2018 m. Vilniaus VGTU inžinerijos licėjaus rengiamas dainuojamojo folkloro atlikėjų festivalis-konkursas „Grįžulai“.

Taip pat paminėtini kitas, ne menines veiklas, skatinantys renginiai: nuo 1994 m. LNKC periodiškai surengia kultūros veiklos institucijų, bendruomenių konkursą „Tradicija šiandien“, skatinantį atpažinti svarbias savo krašto tradicijas ir jas

pratęsti (gaivinti, pristatyti) dabar; nuo 2016 m. EKGK ir Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacijos kasmet rengia geriausiai tradicijas puoselėjančios etnografinio regiono seniūnijos konkursą; 2019 m. EKGK, ŽŪM ir Kaimo turizmo asociacija surengė Etnokultūrinės kaimo turizmo sodybos konkursą.

Dalis tokių renginių turi uždavinį **didinti visuomenės įtrauktį**. Itin gyvybingas, daug vaikų ir jaunimo sutelkiantis nuo 2016 m. LNKK kartu su ŠMSM rengiamas konkursas „Visa mokykla šoka“. Jame dalyvauja apie 100 šalies mokyklų, apie 10 tūkstančių vaikų.

Tautinio kostiumo konkursas „Išaušta tapatybė“ įtraukė, su tautiniu kostiumu supažindino, jį turėti ir dėvėti skatino ne tik folkloro, kitus mėgėjų meno kolektyvus, bet ir bendruomenes, šeimas, asmenis.

Visuomenės dalyvavimą, EK tradicijų, visų pirma tradicinio šokio žinomumą didina kasmetinė akcija „Visa Lietuva šoka“. Ji sėkmingai vyksta beveik visose Lietuvos savivaldybėse, sutelkdama 15–20 tūkst. dalyvių (čia nėra žiūrovų).

Kalbant apie renginių turinio **įvairovę** pažymėtina, kad randasi vis naujų jų rūšių: pavyzdžiui, populiarėja tradicinius žaidimus, sporto šakas į pirmąjį planą iškeliantys renginiai. Nuo 2013 m. Tradicinių lietuvių liaudies žaidimų čempionatas organizuojamas Klaipėdos rajone, šias tradicijas puoselėja Kupiškio jaunimas. 2017 m. pirmąsias Lietuvos etnožaidynes organizavo Aleksandro Stulginskio universitetas (Kauno r.).

Reikšmingą įtaką EK sklaidai daro tarp jaunimo labai populiarūs folkloro ir kitų žanrų sintezės festivaliai – „Mėnuo juodaragis“, „Suklegos“, „Kilkim žaibu“ ir kt. Tokių renginių daugėja (2020 m. Marijampolėje surengtas modernaus folkloro festivalis „Margai skamba“). Daugėja ir smulkesnių teminių, tam tikrų kolektyvų, atlikėjų eksperimentinę kūrybą ar bendrus tarpšritinius projektus pristatančių renginių – vakarų, koncertų, spektaklių.

Kai kurie naujos pakraipos renginiai šiuolaikinius, modernius reiškinius sieja su archajišku ankstyvesniu nei XIX a.– XX a. pr. epochų tradicijomis, paveldu.

Kaip ir kitose Europos šalyse, Lietuvoje populiarėja istorinėmis kultūros rekonstrukcijomis besiremiantys renginiai: vienas pirmųjų – Tarptautinis eksperimentinės archeologijos festivalis „Gyvosios archeologijos dienos“ Kernavėje, taip pat Gyvosios archeologijos šventė „Senųjų amatų dienos“ Neringoje, Gyvosios istorijos festivalis „Jotvos vartai“ Alytuje, Viduramžių šventė Trakų salos pilyje, Senųjų amatų, archajinės muzikos ir karybos festivalis „Apuolė“ (Skuodo r.), festivalis „Kuršių genties vartus pravėrus“ Kartenoje ir t. t.

Kultūros centrų statistika⁸⁸ rodo, kad EK renginių skaičiai 2014–2019 m. svyravo nuo 5 204 iki 5 863, o 2013 m. jų surengta 5 602. Taigi, jei lygintume tų pačių – 2013 ir 2019 – metų rodiklius, jų išaugo 261, tuo metu lankytojų skaičius paradoksaliai sumažėjo 185 872 asm. (2019 m. rodikliai žemiausi per pastarąjį laikotarpį, daugiausiai EK renginių lankytojų buvo 2014 m. – 1 744 503).

88 Duomenys skelbiami LNKK svetainėje <https://lnkc.lt/go.php/lit/Kulturos-centru-informacija/359>

EK renginiai 2013 m. sudarė 7,4 % visų KC renginių, 2019 m. visų renginių skaičius smarkiai sumažėjo (10 %). Tuo tarpu EK renginių lankytojų rodikliai krito: 2013 m. sudarė 10,7 %, 2019 m. – 5,8 % visų renginių lankytojų skaičiaus.

5.4. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srities veiklos: archyvai, fondai, šaltiniai, jų kūrimas ir sklaida

5.4.1. Etninės kultūros paveldo vertybių archyvinis, muziejinis, skaitmeninis saugojimas

Archyvai

LLTI Lietuvių tautosakos rankraštynas – didžiausia ir seniausia Lietuvoje tautosakos saugykla, turinti ir gausią fonoteką, fototeką, videoteką. Rankraštyne saugomi Lietuvių mokslo draugijos rinkiniai (LMD, 1 269 rinkiniai), Lietuvių tautosakos rankraštynas (LTR, daugiau kaip 8 000 rinkinių; kolekcija nuolat papildoma), Vilniaus pedagoginio universiteto studentų rinkiniai (VPUTR, 995 rinkiniai).

Iš viso sukaupta daugiau kaip 10 000 rinkinių, juose yra per 2 milijonus kūrinių. Taip pat saugomi Tautosakos komisijos, Komisijos tautos melodijoms rinkti ir tvarkyti, Lietuvių tautosakos archyvo dokumentai (1930–1947 m.), asmeniniai folkloro tyrėjų rankraščiai.

Rankraštynas nuolat pasipildo instituto specialistų organizuojamų lauko tyrimų, nevyriausybinių organizacijų, asmenų perduodama rankraštine, vaizdo ir garso medžiaga, vykdo archyvinės medžiagos restauravimo, skaitmeninimo programas.

LMTA struktūriniame padalinyje – **Mokslo centro Etnomuzikologijos skyriuje** – yra saugomas vienas didžiausių Muzikinio folkloro archyvų (toliau – MFA) Lietuvoje, turintis specializuotą fonoteką, audioteką, videoteką, fototeką, sisteminius katalogus, unikalių leidinių. Garso įrašų fonde – apie 100 000 vnt. (arba 1 420 val.), vaizdo įrašų – apie 600 val., transkripcijų fonde – 394 rinkiniai, nuotraukų fonde – apie 2 000 vnt.

1996 m. gavęs UNESCO paramą, MFA vienas pirmųjų Lietuvoje pradėjo skaitmeninti archyvinius garso įrašus. Skaitmeninių folkloro įrašų kopijų gamyba buvo tęsiama su partneriais (LLTI, LKI, KU, Matematikos ir informatikos institutu). Buvo sukurta specializuota Folkloro duomenų bazė. 2014 m. *Europeana Sounds* projekto metu suskaitmeninta ir paskelbta 10 000 muzikinio folkloro vnt. (projektui pateikti įrašai viešinami svetainėje <http://folkloras.lmta.lt>).⁸⁹

LKI nuolat kaupia ir skaitmenina lietuvių kalbos išteklius, rūpinasi jų apsauga, plėtimu ir naudojimu. Kartu su partneriais LLTI, VU ir Lietuvos edukologijos universitetu įgyvendino projektą „IRT sprendimų bei turinio, padedančių išsaugoti lietuvių kalbą viešojoje erdvėje, kūrimas bei galimybių jais naudotis sudarymas“. Projekto metu sukurti skaitmeniniai ištekliai ir e. paslaugos, kurios aktualios ir EK srities specialistams, tyrinėtojams, taip pat besidominčiais visuomenei. Tai – trys Tautosakos paveldo (mįslių, pokario partizanų dainų, liaudies tikėjimų) kartotekos, istorinių

89 Duomenys rinkti iš: <https://lmta.lt/lt/padalynys/etnomuzikologijos-skyrius/fondai-etnomuzikologijos-skyrius/> (žiūrėta 2020 05 27)

vietovardžių duomenų bazė, tarmių archyvas, tarmių tekstynas ir kt. Svarbu, jog LKI mokslo darbuotojai rūpinasi regioninio kalbinio (tarminio) Lietuvos paveldo išsaugojimu, tyrimu ir sklaida. Nuolat vykdomi senųjų ir naujųjų tarminių garso įrašų tvarkymo ir skaitmeninimo darbai (šiuo metu Tarmių archyvo garsinių įrašų apimtis yra per 7 tūkst. val.).⁹⁰

LII bibliotekos fondai paveldėjo dalį 1907 m. Vilniuje veikusios Lietuvių mokslo draugijos ir 1941 m. uždaryto Lituistikos instituto bibliotekų fondų. Archeologijos fonde saugoma archeologinių ekspedicijų ataskaitų (yra apie 6670 vnt.), brėžinių, piešinių (apie 19 000 vnt.) ir negatyvų (daugiau nei 72 000 vnt.). Archeologinė medžiaga kompleksiskai atspindi archeologinius kasinėjimus ir yra svarbi tyrinėjimams. Etnologijos fondą sudaro 2 364 bylos (aprašai, piešiniai, brėžiniai), per 90 000 negatyvų. Ši rankraštinė ir ikonografinė medžiaga apima visus Lietuvos etnografinius regionus bei visas EK sritis. Be to, saugoma medžiaga iš Baltarusijos, Latvijos, Lenkijos lietuvių gyvenamų vietų, svarbi nacionalinės lietuvių kultūros paveldui.⁹¹

LNKC įsteigtas Liaudies kūrybos archyvas kaupia rankraštinę, garso, vaizdo medžiagą, nuotraukas. Tai ekspedicijose sukaupia informacija ir šiuolaikinius EK (ir mėgėjų meno) reiškinius dokumentuojanti medžiaga. Atskirų EK sričių specialistai ją tvarko, sistemina, ruošia publikacijas, skelbia svetainėje *lnkc.lt*, *youtube* paskyroje (<https://www.youtube.com/user/LLKCKanalas>). LNKC taip pat kaupiama NKPVs teikiamų paraiškų medžiaga, kuri prieinama per informacinės sistemos išorės portalą (sava-das.lnkc.lt)

Muziejai

Lietuvos nacionalinio muziejaus Etninės kultūros skyriuje saugomi didžiausi respublikoje rinkiniai atspindi lietuvių liaudies kultūros etnines ypatybes, valstiečių verslus, amatus, buitį, papročius ir tikėjimą. Šiuo metu kolekciją (pradėta rinkti 1949 m., nors yra ir iš Stepono Batoro universiteto Etnografijos muziejaus ir Lietuvių mokslo draugijos perimtų eksponatų) sudaro apie 80 tūkstančių eksponatų. Daiktinius rinkinius papildo ikonografinė medžiaga, piešiniai, brėžiniai, fotografijos, etnografiniai aprašai.⁹²

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus liaudies meno rinkinys yra vienas didžiausių ir vertingiausių Lietuvoje. Jame per 25 000 liaudies vaizduojamosios ir taidomosios dailės eksponatų, atspindinčių XIX a. pab. – XX a. Lietuvai, jos etnografiniams regionams būdingus liaudies amatus bei meninę kūrybą. Gausiausias liaudies tekstilės rinkinys – jame per 10 000 tradicinių senųjų ir šiuolaikinių audinių.⁹³

Su EK sritimi susijusius eksponatus kaupia, aprašo, eksponuoja, skaitmenina ir daugelis kitų valstybinių, savivaldybių, kraštotyros muziejų: vertingas kolekcijas yra sukaupę Kauno M. K. Čiurlionio, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Žemaičių „Alkos“ muziejus, Panevėžio kraštotyros muziejus ir kt.

90 Duomenys rinkti iš: <http://ki.lt/skaitmeniniai-lietuviu-kalbos-istekliai/> (žiūrėta 2020 05 27)

91 Duomenys rinti iš: <http://www.istorija.lt/struktura/biblioteka/> (žiūrėta 2020 05 27)

92 Duomenys rinkti iš: <http://lm.lt/etnine-kultura/> (žiūrėta 2020 05 27)

93 Duomenys rinkti iš <https://www.lndm.lt/rinkiniai/> (žiūrėta 2020 05 27)

Lietuvos liaudies buities muziejuje saugomi didžiausi Lietuvos etnografijos paveldo rinkiniai. Muziejus renka etnografinę vertę turinčius daiktus ir pastatus – pačius būdingiausius, tapusius tautos savastimi. Jame saugomi 153 nekilnojamieji eksponatai (liaudies architektūros ir technikos objektai, mažoji architektūra), iš kurių tik keletas yra kopijos. 2018 m. saugyklose ir ekspozicijose saugoti 92 738 kilnojamieji eksponatai. Muziejus kasmet įgyja daugiau nei 500 naujų eksponatų. Ekspozicijose lankytojams rodoma 10 procentų iš fonduose saugomų eksponatų.⁹⁴

Daugiau kaip 1 mln. suskaitmenintų Lietuvos muziejuose saugomų eksponatų (iš jų apie 40 000 eksponatų metaduomenys yra viešai prieinami) yra valstybinėje **Lietuvos integraliojoje muziejų informacinėje sistemoje (LIMIS)**, kuri veikia nuo 2013 m. ir yra įdiegta 4 nacionaliniuose bei 17 respublikinių muziejų, tačiau galimybė dirbti su sistema sudaryta ir visiems kitiems Lietuvos muziejams⁹⁵. Pasak LDM filialo LM ISC LIMIS vedėjos Danutės Mukienės, klasifikuodami skaitmeninamus objektus muziejiniškai beveik 50 proc. objektų priskiria EK lauko sritims: amatai / verslai, etnologija / buitės, liaudies menas, archeologija, mityba / kulinarinis paveldas ir kt.⁹⁶

EK / NKP elektroninių duomenų prieigos paveldo institucijose ir duomenų bazėse

Lietuva įvairiomis programomis ir priemonėmis įgyvendina kultūros paveldo skaitmeninimo politiką, turi šiuolaikišką skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategiją, todėl visos valstybės lėšomis sukurtos informacinės sistemos, duomenų bazės yra atviros visuomenei.

EK / NKP objektai, elementai, duomenys apie juos taip pat buvo gausiai skaitmeninami, buvo kuriamos duomenų bazės bei informacinės sistemos.

Svarbiausi Lietuvos atvirosios prieigos išteklių, skirti kultūros paveldo objektams ir reiškiniams:

- LLTI Lietuvių tautosakos rankraštyno, tautosakos garso įrašų, Fototekos ir kitos duomenų bazės (*aruodai.lt*, *tautosakos-rankrastynas.lt*), informacinės sistemos, elektroninės publikacijos, interneto svetainė <http://archyvas.llti.lt>;
- LMTA Etnomuzikologijos katedros archyvas ir Lietuvių muzikinio folkloro ir tarmių informacinė duomenų bazė (<http://folkloras.mch.mii.lt/>);
- LKI sukurta Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema (<http://lkiis.lki.lt/>);
- Mokslinė duomenų bazė „Lituanistica“ (*lituanistica.lt*), joje skelbiama didelė dalis vertingų mokslinių straipsnių ir publikacijų, skirtų etnologijai, folkloro tradicijų tyrimams;
- Lietuvos muziejų fondai ir Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema LIMIS;
- Tautinio paveldo produktų duomenų bazė <https://www.tautinispaveldas.lt/> (ŽŪM);
- LNKC NKPVS ir jo informacinė sistema, išorės portalas <https://www.savadas.lnkc.lt>.

94 Duomenys rinkti iš: <http://www.lbm.lt/apie-rinkinius/> (žiūrėta 2020 05 27)

95 Duomenys rinkti iš: <https://www.limis.lt/> (žiūrėta 2020 05 27)

96 Duomenys gauti per pokalbį 2020 05 27.

Sąvadai, registrai

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas

2015 m. patvirtinus Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado (toliau – Sąvadas) nuostatus, įgyvendinamos UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos nuostatos, siekiama užtikrinti nematerialaus kultūros paveldo vertybių nustatymą ir apsaugą, gyvuojančių tradicijų tęstinumą ir populiarinimą, tautinio tapatumo, savimonės stiprinimą. Už Sąvado kūrimą atsakingas Lietuvos nacionalinis kultūros centras. 2017–2019 m. į Sąvadą įrašytos 32 Nematerialaus kultūros paveldo vertybės, 3 iš jų perkeltos iš UNESCO Reprezentatyviojo žmonijos NKP sąrašo, o 29 įtrauktos ekspertų komisijos sprendimu (2017 m. įtraukta 10, 2018 m. – 9, 2019 m. – 10 vertybių).

2019 m. sukurta Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado informacinė sistema padeda kaupti, sisteminti, saugoti ir teikti fiziniams ir juridiniams asmenims duomenis apie Lietuvoje išlikusias vertybes, sukurti vertybių kompiuterines tekstinių, vaizdo bei garso duomenų bazines, taip pat skleisti informaciją apie vertybes šalies ir tarptautiniu mastu bei kt.

Vertybių duomenys sisteminami pagal paraiškų teikėjus (bendruomenes, institucijas, teikiančius asmenis ar jų grupes) ir nematerialaus kultūros paveldo sritis. Sąvado informacinėje sistemoje duomenys sisteminami pagal nustatytus klasifikatorius, o paieška išorės portale vykdoma naudojant keletą informacijos paieškos būdų, taip pat filtravimo metodą.

Duomenis apie vertybes renka, saugo, savivaldybių sąvadams (kiekvienos savivaldybės nustatyta tvarka) ir nacionaliniam sąvadui (LNKC nustatyta tvarka, o nuo 2020 m. – per interneto portalą e. paslaugų formų teikimo būdu) teikia savivaldybių, saugomų teritorijų įstaigos, su EK susijusios nacionalinės, respublikinės kultūros, mokslo ir studijų institucijos; kaimų, seniūnijų, miestelių, miestų ir kitos bendruomenės; nevyriausybinių organizacijos; fiziniai asmenys.

Savivaldybių lygmens Sąvadai kuriami vangiai – 37-iose savivaldybėse (iš 60). Preliminariai juose suregistruota apie 1 200 elementų⁹⁷.

PROBLEMOS: nėra valstybės mastu numatytos ilgalaikės, finansiškai pagrįstos NKP vertybių išsaugojimo programos.

Sąvado pildymo procesas nepakankamai intensyvus, kasmet parengiama ir pateikiama iki 20 paraiškų, jų kokybė ne visuomet tenkina, todėl priimama tik 9–10 vertybių, trūksta savivaldybių suinteresuotumo sudarinėti vietos lygmens sąvadus ar teikti paraiškas nacionaliniam sąvadui, stokojama kultūros, mokslo, kitų institucijų, bendruomenių bendradarbiavimo.

Į sąvado kūrimo procesus tiek nacionaliniu, tiek savivaldybių lygmeniu, vertybių paraiškų rengimą bei vertybių išsaugojimo veiklas nepakankamai įsitraukusios nevyriausybinių organizacijos, vietos bendruomenės, nepakankama jų kompetencija NKP suvokimo, išsaugojimo, paramos ir tiesioginės naudos gavimo srityse.

97 Duomenys elektroniniu būdu 2019 m. pateikti Sąvado tvarkytojams.

Tautinio paveldo produktų informacinė sistema

ŽŪM įdiegė ir tvarko Tautinio paveldo produktų ir amatininkų informacinę sistemą (toliau – TPP IS).

Sistemoje kaupiami, tvarkomi, apdorojami, saugomi ir pateikiami duomenys apie tautinio paveldo produktus, tradicinius amatus, tautinio paveldo produktų kūrėjus, tradicinių amatų meistrus, tradicinių amatų neformaliojo mokymo programas, mokslo ir studijų įstaigas, rengiančias tradicinius amatininkus pagal sertifikuotas neformaliojo mokymo programas, tradicines mugės ir kitas tautinio paveldo produktų realizavimo vietas. Yra sukurta tautinio paveldo produktų klasifikavimo ir kodavimo sistema, o paieška svetainėje vykdoma pagal amatą ir rajoną.

Sistemos duomenimis, šiuo metu sertifikuota 2 800 tradicinių gaminių, kuriuos gamina daugiau kaip 800 tradicinių amatininkų. Beveik 200 amatininkų atestuoti tradicinių amatų meistrais. Duomenų bazėje kaupiama informacija apie beveik 3 000 sertifikuotų tautinio paveldo produktų.

Tradicinių gaminių, tradicinių veislių augalai, gyvūnai ar jų produktai, gamtos gėrybių produktai, tradicinės paslaugos, tradicinės mugės ir tradiciniai amatininkai, tradicinių amatų neformaliojo ugdymo programos turi siekti reikiamų tautinio paveldo produkto atitikties Lietuvos etninei kultūrai vertinimo rodiklių ir atitikti LR tautinio paveldo produkto įstatyme įvardintus reikalavimus.⁹⁸

5.4.2. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo medžiagos identifikavimo, fiksavimo veiklos

Ekspedicijos, lauko tyrimai, dokumentavimas

Remiantis KC duomenimis, EK / NKP medžiagos fiksavimo ekspedicijų skaičius, nors ne kasmet, vis dėlto krenta: nuo 113 – 2013 m. iki 60 – 2019 m., atitinkamai dalyvių sumažėjo 350 asmenų – nuo 1 267 iki 917. LRKM ir LNKČ, apibendrinami didesnę institucijų kiekį, pateikė skirtingus ekspedicijų rodiklius (nuo 124 – 2009 m. iki 216 – 2013 m., 170 – 2016 m., 153 – 2017 m.).

Kasmet po vieną ar kelias ekspedicijas surengia su sritimi susijusios mokslo įstaigos, centrai.

PROBLEMA: nors poreikis kaupti informaciją apie lauko tyrimus Lietuvoje ir lietuvių gyvenamose vietose suvoktas ir ne kartą deklaruotas, tokios vieningos informacinės sistemos, kurioje matytųsi, kokios teritorijos kokiomis sritimis, temomis, apimtimis buvo tirtos, nėra⁹⁹ (kiekviena įstaiga fiksuoja savo duomenis). Taip pat būtų svarbu nagrinėti, kaip kito EK medžiagos fiksavimas, atsiradus audiovizualinėms priemonėms, kokią įtaką šioms veikloms daro naujos, kiekvienam individui prieinamos technologijos, kokia problematika fiksuojama dabar.

98 Tautinio paveldo produktų atitikties tradicijai kriterijų aprašas ir Tautinio paveldo produktų atitikties lietuvių etninei kultūrai vertinimo rodikliai; prieiga internetu: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327195?fwid=riv-wzvpvg>

99 Paminėtini R. Balkutės straipsniai „Lietuvos tautosakos ekspedicijos 1957–1990 m.“ ir „Lietuvos tautosakos ekspedicijų žemėlapis“ (žurnalas „Liaudies kultūra“, 1994 m., Nr. 2).

5.4.3. Etninės kultūros leidiniai, kitos publikavimo formos

2012–2019 m. laikotarpiu parengta ir išleista apie 600 EK leidinių, apie 200 folkloro garso ir vaizdo publikacijų. Vis dėlto pastebima, kad 2009–2017 m. laikotarpiu jų skaičius mažėjo.

Nuo 1997 m., kai LNKC pradėjo rinkti duomenis apie folkloro garso publikacijas, kasmet buvo išleidžiama nuo 25 (1998 m.) iki 4 (2004, 2005) garsajuosčių. Jos nustotos leisti atsiradus skaitmeniniams diskams. Kompaktinių plokštelių skaičius taip pat svyruoja nuo 40 (2008 m.), 36 (2004, 2005 m.) iki 8 (2013 m.) per metus (naujausia statistika: 14 – 2014 m., 23 – 2015 m.). Pastaruoju metu mažėja ir šių leidinių skaičius.

Ne kasmet, bet išleidžiama ir EK / NKP turinio filmų (2009 m. – 6, 2010 – 5, 2004, 2005, 2006, 2008 – po 4).

Fundamentalius moksliniais pagrindais sudarytus daugiatomius tautosakos rinkinius – dainynus, pasakynus, patarlynus, taip pat tautosakos rūšių ir žanrų katalogus – leidžia LLTI. Institutas skelbia tautosakai, jos raidos tyrimams skirtas mokslines monografijas, straipsnių rinkinius, leidžia mokslinį žurnalą „Tautosakos darbai“, garso įrašų publikacijas (vienos vertingiausių – restauruotų senųjų fonografo įrašų publikacijos).

LMTA skelbia akademinis folkloro tyrimus, straipsnius, monografijas, įvairių etnografinių regionų dainų rinkinius ir archyvinis garso įrašus (pvz., seriją „Dainų karaliai ir karalienės“).

LII publikuoja mokslinį etnologijos, socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalą „Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos“ (išėjo 19/28 leidiniai).

Leidinius liaudies meno temomis rengia ir leidžia ir LKTI (Lietuvos kultūros tyrimų institutas). Sakralinės dailės temoms skirtuose leidiniuose aptariami ir liaudies dalei skirtini kūriniai. Publikuojami tautinio kostiumo tyrimai.

LNKC leidžia vienintelį Lietuvoje EK ir NKP tematikos dvimėnesinį žurnalą „Būdas“ (1989–2019 m. – „Liaudies kultūra“); iš etninės kultūros ekspedicijose surinktos medžiagos LNKC rengia įvairaus pobūdžio leidinius:

taikomųjų publikacijų seriją „Gyvoji tradicija“, kurią sudaro knygos, garso ir vaizdo leidiniai (CD, DVD), taip pat garso įrašų serijas: lokales dainuojamojo, žodinio folkloro tradicijas atspindinčią seriją „Dainos iš visos Lietuvos“, instrumentinio muzikavimo tradicijas pristatančią seriją „Lietuvių liaudies instrumentinė muzika“ (pastaruoju metu šios serijos rengiamos ir leidžiamos bendradarbiaujant su savivaldybėmis). LNKC parengė ir išleido visą pluoštą choreografiniam folklorui skirtų leidinių.

Vaizdinė medžiaga viešinama LNKC *YouTube.com* kanale (nuo 2013 m. – 1 260 prenumeratorių, per 1 mln. peržiūrų).

Etninės kultūros centrai, kiti šalies kultūros centrai taip pat rūpinasi EK tradicijų višomenei pristatymu leidinių forma.

Svairių EK sritį, jos reiškinius apibendrinančių nacionalinės reikšmės leidinių parengia **muziejai** (pvz., „Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas“ (2015; LNM), „Lietuvių tradiciniai ir tautiniai drabužiai. Tekstilė, grafika, tapyba“, „Lietuvių liaudies menas“ (2017 ir 2018 m. LDM) ir kt.). Reikšmingų leidinių parengia ir regionų muziejai (Prienu, Kaišiadorių, Kupiškio, Telšių ir kt.). LNM leidžia ir metraščių „Etnografija“.

Nemažai EK tradicijų sklaidai skirtų leidinių rengia svarbiausios EK srities nevyriausybinės organizacijos: LKD leidžia žurnalą „Gimtasai kraštas“, lokales monografijas. LTS – „Tautodailės metraščių“, ryškiausių tautodailininkų darbus pristatančius albumus, filmus.

EK įstaigos ir fiziniai asmenys ieško įvairių naujų būdų, kaip pateikti paveldą vaikams. Labai populiarus tapo projektas „Tilidūda“, – tai ikimokyklinuko ir pradinuko ausiai aranžuotų smagių lietuvių liaudies dainelių, kurias atlieka grupė „Skylė“, rinkinys, joms sukurta animacija; pagal šias daineles parengta ir muzikinė pasaka-spektaklis.

Mažiesiems ir vyresniems žiūrovams kuriami animaciniai filmai lietuvių pasakų, sakmių, kalendorinių švenčių papročių ir kt. temomis. Bene nuosekliausiai šioje srityje darbuojasi dailininkai / režisieriai Algirdas Selenis ir Aurika Selenienė, animacinių filmų kūrėjai Jūratė Leikaitė ir Vytautas Oškinis.

EK / NKP reiškinių, veiklų, produktų pristatymas interneto svetainėse

EK srityje dirbančių kultūros, švietimo, aplinkos sistemų įstaigų (pavyzdžiui, EKG, LNKC, Vilniaus EKC, Klaipėdos EKC ir kitų, nacionalinių ir regioninių parkų) svetainėse skelbiama nemažai informacijos ne tik apie įstaigų veiklas, bet ir apie EK / NKP reiškinius. Virtualių EK srities medžiagos šaltinių daugėja.

Paminėtinos svetainės:

LKI portalas skirtas visuomenei, edukacijai <http://www.kalbosnamai.lt/>

LLBM svetainė <http://www.llbm.lt>, skelbianči informaciją apie EK tradicijas, muziejaus veiklas, pristatanti virtualią muziejaus ekspoziciją <http://3dturas.llbm.lt/>

Tautodailės reiškinius apibūdina LTS svetainė (<http://lietuvostautodaile.lt/kurybos-zanrai>)

Lietuvos kaimo turizmo asociacija įgyvendino projektą „Skonių kelias“ ir parengė kulinarinį paveldą pristatančią svetainę www.skoniukelias.lt, vykdo analogišką projektą „Tradicinių lietuviškų amatų gidas“.

Su EK turiniu susijusios svetainės kuriamos ir privačia iniciatyva. Pavyzdžiui, mitinio pasaulėvaizdžio tyrimų bibliografijai ir sklaidai skirta svetainė tautosmenta.lt, įvairių vaizdo, garso, tekstinę medžiagą, įgarsintas knygas publikuojanti svetainė tautosakosvartai.lt.

5.5. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srities veiklos: aktualumas XXI amžiuje

5.5.1. Etninės kultūros raiška ir veiklos – nuo archajiškųjų elementų atkūrimo iki liudijančių kūrybingumą ir atsinaujinimą

Lietuvoje pastaruoju metu ypač stiprėja jaunimo palaikomos folkloro modernizavimo, siejimo su šiuolaikinės muzikos (roko, džiaz, *ambient*, elektroninės) stilistika tendencijos. Jų atmainų įvairovė – didžiulė. Kuriasi ir aktyviai reiškiasi vis naujos tokio pobūdžio – postfolkloro, modernizuoto, alternatyviojo, kūrybinio ir kitaip įvardijamo folkloro – grupės bei atlikėjai (*Atalyja, Žalvarinis, Gyvata, Ūkanose, Ugniavijas, Sen Svaja, Merope, Tamsaulė, Ale va, Lygaudė, Donis, Rasa Serra* ir t. t.), autentiški folkloro įrašai įterpiami į kitos stilistikos muzikinį audinį (*Saulius Spindi, Modestyno*), folkloro interpretacijoms, žanrų sintezei pasiryžta vis daugiau „klasikinio“ folkloro atlikėjų (Veronika Povilionienė, Loreta Sungailienė, Eglė Česnakavičiūtė, Skirmantas Sasnauskas, Saulius Petreikis ir t. t.) ir kolektyvų (*Trys keturiose*, parengusi daugybę įsimintinų projektų su įvairių žanrų atlikėjais, taip pat *Virvytė, Jorė, Gilė, Nalšia, Ūtara* ir kt., net kaimo folkloro grupės).

Randasi įdomių tradicinį folkloro ir akademinę kūrybą siejančių muzikinių projektų, pavyzdžiui:

Jutos Pranulytės erdvinės muzikos veiksmaus „Spengla“ Trakų r. folkloro pagrindu, alternatyviojo folkloro grupės „Merope“ ir Vilniaus savivaldybės choro „Jauna muzika“ programa „Naktės“ etc.

Anot vienos iš postfolkloro kūrėjų ir šių reiškinių stebėtojų Eglės Gelažiūtės-Pranevičienės, „tokia raiškos gausa tik įrodo, kaip mums svarbu tapatintis su savo prigimtaine kultūra, tuo pat metu aiškiai suvokiant įvykusią slinktį ir nevengiant ieškoti ne kažkokios neliečiamos kultūros, o kaip tik ją atpažįstant šiandien, jau per visai kitokį, bet lygiai taip pat svarbų gyvenimo būdą ir nuo jo neatsiejamas technologijas“.¹⁰⁰

Paminėtina nepriklausoma garso įrašų leidykla „Dangus“, kuri nuo 1993 m. nuosekliai sudaro galimybes daugeliui autentiško ir kūrybinio folkloro atlikėjų bei grupių parengti įrašus ir leidžia itin aukštos kokybės plokšteles (iš viso jų pasirodė apie 90). Muzikos informacijos centras taip pat sistemingai leidžia tokią kūrybą pristatančių įrašų seriją *Note Lithuania. Folk/World*.

Atsiranda ir tokio pobūdžio kvalifikacijos, kūrybingumo ugdymo priemonių (pvz., Kūrybinio kankliavimo stovykla ir pan.).

5.5.2. Socialinės ir kitas funkcijas įgyvendinančios etninės kultūros veiklos

Telkiamasis į bendruomenes, kolektyvus, kūrybinė, koncertinė veikla, mokymasis (repeticijos), išvykos, šventės suteikia žmonėms socializacijos galimybių, teikia psichologinį komfortą, kuria prasmingą gyvenimo turinį, diegia svarbias vertybes. EK /

100 Prieiga internetu: <https://www.mic.lt/lt/ivykiai/2019/03/05/lietuviskasis-postfolkloras-priartinti-nesuardant/>.

NKP srities kontekstas reikšmingai prisideda prie asmens ir visuomenės tapatybės suvokimo, savivertės didinimo, ryšio su šeima ir gimine, gimtąja aplinka, regionu ar Lietuva stiprinimo, jis teikia saugumo jausmą.

Kaip jau minėta, itin svarbūs EK / NKP veiklų, procesų plėtros subjektai yra vietos bendruomenės, nes jose susiklostė, buvo perduotos vienos ar kitos tradicijos, jos yra šių tradicijų saugotojos ir tęsėjos. Bendruomenės palaiko kalendorinių švenčių, amatų, folkloro, liaudiško pamaldumo ir kitas tradicijas. Kad ir nežymus, bet pastebimas šių bendruomenių aktyvumo didėjimas, identifikuojant vietos NKP vertybes, ruošiant ir teikiant jų paraiškas Sąvadui, prisiimant atsakomybę dėl jų tęstinumo. Bendruomeninės, vietos tapatybės paieškos, paveldo reikšmės suvokimas skatina bendruomenių narius telktis dėl jo išsaugojimo, būti socialiai aktyviais (pavyzdžiui, priešintis vietovardžių naikinimui ir pan.).

Profesinės ar interesų bendruomenės taip pat aktyviai prisideda prie srities renginių (švenčių, festivalių), mokymų organizavimo, edukacinių programų kūrimo ir įgyvendinimo veiklų.

Kalbant ne tik apie meninių, bet ir sociokultūrinių krypčių bendrijų įvairovę, pažymėtinos ir tos, kurios atsigręžia į istorines baltų genčių tradicijas, pasaulėvaizdį. Veikia senosios gyvensenos, karybos klubai, baltų kultūros ir religijos bendruomenės, – senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ vienija per 20 tokių bendruomenių. Jos, besilaikydamos tam tikro gyvenimo būdo, principų, yra aktyvios veiklų iniciatorės, vykdytojos – organizuoja stovyklas, rengia kalendorines ir žmogaus gyvenimo datas pažyminčias šventes, apeigas, kurių pirmosios yra atviros visuomenei, o kitos – jungtusių, vestuvių ar laidotuvių apeigos – atliekamos uždaresniame šeimų rate.

Paminėtinos šios „Romuvos“ bendruomenių resursais rengiamos šventės: Rasos Verkiuose, Pavasario Lygiadienis Pūčkoriuose, Žolinės ir Ilgės Dvarciškėse (Švenčionių r.), mažesnės bendruomenės Merkinėje, Panevėžyje, Aukštadvaryje taip rengia šventes savo miestams ir miesteliams.

Vis daugiau Lietuvoje randasi istorinių kultūros (pvz., amatų) ir karybos tradicijų rekonstrukcijos klubų, vieni aktyviau, kiti mažiau užsiimantys edukacijomis, festivalių organizavimu (didžioji jų dalis veikia kaip viešosios įstaigos).

Pastaraisiais metais plečiasi ir vis didesnę populiarumą įgauna tradicinių šokių klubų veikla (ypač aktyvi Vilniuje, iš kurio paplito į kitus miestus – Kauną, Klaipėdą, Varėną Uteną, Panevėžį, Šiaulius), plėtojanti socialinę šokio funkciją, įgyjanti savas tradicijas ir nuolat rengianti regionines, respublikines bei tarptautines tradicinių šokių stovyklas, mokymus, vakarus ar kitus renginius (pvz., naktišokiai Valakėliuose „Sušokime Nepriklausomybę“). Lietuvos tradicinių šokių klubų judėjimas įtrauktas į Šiaurės šalių NKP apsaugos sąrašą.

Tiek prie socialinės, tiek ir prie ugdymo krypties galima būtų priskirti vadinamąsias mamų mokyklėles. Atsiradus iniciatoriams, susibūrus entuziastams, jos susikuria dažniausiai didesniuose miestuose (šiuo metu veikia Klaipėdoje, Panevėžyje). Šiose mokyklėlėse dar kūdikio besilaukiančios ar jau susilaukusios šeimos renkasi drauge mokytis labai gražaus, visapusiškai ugdančio, veiksmingo tautos paveldo – lopšinių

ir žaidimų, susipažinti su jų poveikiu vaikui, kitomis šiandien aktualiomis ugdymo tradicijomis, dainuoti savo mažyliams ir su jais žaisti. Tokią „mokyklėlę“ turi ir „Romuva“.

Pastebima ir tai, kad folkloras neformaliai vienija ir panašaus amžiaus, socialinio statuso šeimas (neretai jų nariai – buvę ar tebesantys folkloro ansamblių, klubų dalyviai), kurios drauge švenčia, muzikuoja, ugdomi vienos ar kitose EK srityse.

Ryškėja ir naujos socialinio kultūrinio pobūdžio daugiausiai asmeninės iniciatyvos – burti visuomenės narius šiuolaikinei visuomenei būdingiems poreikiams: medituoti, patirti bendrabūvio darną, pasitelkiant tradicinę muziką, judesį ir pan. Didesnę folkloro atlikimo, muzikavimo patirtį turintys žmonės renkasi į sutartinių ar kanklių ratą, atlieka sutartinių mankštą (seserų Agotos ir Dorotės Zdanavičiūčių praktikos), tiesiog dainuoja savo malonumui – nesiekdami sceninių pasirodymų ir t. t.

5.5.3. Viešasis informavimas, žinomumo apie etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo sritį didinimas visuomenėje

Visuomenės informuotumui EK / NKP srityje didžiulę reikšmę turi žinias, reiškinius, tendencijas pristatančios informavimo priemonės – žinių portalai, televizijos, radijo kanalai ir kt. Bene svarbiausias iš jų – **nacionalinis transliuotojas Lietuvos radijas ir televizija** – nors ir skiria eterio laiko informuoti apie EK / NKP naujienas, reiškinius, prasmingo EK turinio galima aptikti įvairiose jo laidose (pvz., „Ryto suktinis“, „Mūsų miesteliai“, „Daikų istorijos“, „Nacionalinė ekspedicija“, „Duokim garo“), tačiau pastaruoju metu iš radijo laidų tinkelių išnyko specializuotos laidos – viktorina „O tai tau“, laida „Ryto rasa krito“, o vietoj jų neatsirado jokio naujo su EK sritimi susijusio produkto. Vis mažėja galimybė per LRT kanalus pamatyti sričiai svarbių šalies renginių transliacijas.

Privatūs žinių portalai, radijo ir televizijos kanalai, nors ir pristato EK / NKP tradicijas, susijusias su svarbiausiomis kalendorinėmis šventėmis, kitais reiškiniais, renginiais, taip pat nesilaiko nuoseklumo, nesiekia atskleisti daugiasluksnio susiklosčiusių vertybių turinio, vaidmens šiuolaikinei visuomenei, žmogui. Bene vienintelis portalas *alkas.lt* savo misija laiko iš praeities perimtos lietuvių tautinės kultūros perdavimą ateičiai, jos įrašymą į šiuolaikinio gyvenimo kontekstą, visuomenės supažindinimą su EK, jos procesais, tautinių, pilietinių iniciatyvų skatinimą ir t. t. Per tinklaraštį *alkas.lt* pasiekiamas ir etnologinės krypties žurnalas jaunimui „Saulės arkliukai“ (<http://alkas.lt/category/saules-arkliukai/>). Rubrikoje *Etninė kultūra*, vėliau *Paveldas* sistemingai EK srities straipsnius skelbė savaitraštis (dabar dvisavaitinis laikraštis) „Šiaurės Atėnai“. Medžiagos, susijusios su EK / NKP sritimi, spausdina *Bernardinai.lt*, regioniniai žurnalai bei laikraščiai.

Paminėtini per *Balticum TV* jau ketvirtus metus transliuojami, bendradarbiaujant su žymiais srities tyrinėtojais, puoselėtojais kuriami laidų ciklai „Po baltų Lietuvą: padavimų žemėlapis“, „Skrajojantys ežerai. Baltų mitai ir simboliai“, „Baltų šventadieniai“, „Saulė sodą sodino“, kuriuos, iš dalies remiant Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui, rengia VšĮ „Vieno aktoriaus teatras“. Daug dėmesio EK veikloms (renginiams, kolektyvams ir pan.) pristatyti nuolat skiria „Pūko TV“ ruošdama ir transliuodama laidų ciklą „Iš kartos į kartą“.

Neabejotina, kad itin svarbų visuomenę su EK procesais supažindinantį, suartinantį vaidmenį atlieka socialiniai tinklai (*facebook*, *Yuotube* ir kt.), kuriais perduodamos ne tik oficialių institucijų žinios, informacija (daugelis EK veikla užsiimančių institucijų jais taip pat išmaniai naudojasi, suformuodamos plačią sekėjų auditoriją), bet, tai itin svarbu, jais sklinda bendruomeninės, asmeninės iniciatyvos, idėjos, skatinamas kūrybingumas, pristatomos veiklos, į jas įtraukiama didesnė ar mažesnė visuomenės dalis.

PROBLEMA: tiek nacionalinis transliuotojas, tiek kiti žinių kanalai nepakankamai prisideda prie EK / NKP vertybių aktualizavimo, pristatymo visuomenei, jų suvokimo, prestižo formavimo, neretai atvirkščiai – apie jas ar su jomis susijusius subjektus, veiklas skleidžia negatyvias, žeminančias, tiesos neatitinkančias, visuomenę priešinančias nuostatas.

5.5.4. Pasaulio lietuvių bendruomenių veikla

Lietuvybės plačiąja prasme ir EK puoselėjimo reiškiniai gyvi visose šalyse, kuriose tiek ankstesnių, tiek pastarojo laikotarpio emigracijos pagrindu yra susiformavusios didesnės ar mažesnės lietuvių bendruomenės. Būtent EK pobūdžio veiklos jose stiprėja pastaraisiais dešimtmečiais.

Švenčiamos kalendorinės šventės – Joninės (Rasos), Žolinės, Kalėdos, etniniu turiniu remiasi valstybinių švenčių, šalių bendruomenėms svarbių įvykių minėjimas, lietuviškos tradicijos, folkloras pristatomas lietuvių dienose ar kituose šalių kultūros renginiuose. JAV jau daugiau nei 50 metų kasmet rengiama „Neringos“ stovykla, kurioje apie 500 jaunų žmonių geriau susipažįsta su lietuvių kultūra, papročiais, folkloru, liaudies menu ir kitomis tradicijomis. Bene plačiausiai EK veiklos vystomos Lenkijoje lietuvių gyvenamose vietovėse, – ten veikia lietuvių mokyklos, kultūros centrai, susibūrusi Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugija.

Folkloro ir ypač su dainų ir šokių šventės tradicija susiję kolektyvai (chorai, šokių ansambliai ir pan.) aktyviai veikia tiek lietuvių etninėse žemėse Lenkijoje, Baltarusijoje, tiek kaimyninėse šalyse – Latvijoje, Rusijoje, kitose pasaulio valstybėse. Vis dėlto, kaip rodo šių bendriųjų dalyvavimo dainų šventėse duomenys, augančioje kolektyvų ir dalyvių kreivėje folkloro ansamblių dalyvių šiek tiek mažėja: 2009 m. į šventę atvyko 11 folkloro kolektyvų ir 200 dalyvių (iš viso į šventę atvyko 55 kolektyvai, 1 003 dalyviai), 2014 m. – 188 dalyviai (iš viso – 1 023), 2018 m. – 8 kolektyvai, 168 dalyviai (iš viso 62 kolektyvai, 1 460 dalyvių).

JAV ir Australijoje periodiškai rengiamos pasaulio lietuvių dainų šventės ir šokių šventės.

Pastaruju metu sustiprėjo lietuvių tautinėms bendrijoms iš Lietuvos teikiama metodinė pagalba, jos konsultuojamos įvairiais EK išsaugojimo ir plėtros klausimais, vyksta mokymai, tradicijų pristatymai.

2015 m. Pasaulio lituanistinių mokyklų sąskrydyje „Draugystės tiltas“ Bergene (Norvegijoje) surengti EK mokymai dainuojamojo ir choreografinio folkloro srityje, pristatyta EK ugdymo mokymų „Kukutynė“ geroji patirtis.

2015–2019 m. bendradarbiaujant su lietuvių bendruomenėmis, Lietuvos atstovybėmis užsienio šalyse, ten gyvenantys lietuviai buvo supažindinti su lietuvių tautiniu kostiumu ir jo samprata, taip pat dainų švenčių tradicija, buvo surengti tradicinių šokių mokymai kolektyvams, besirengiantiems dalyvauti dainų šventės Folkloro dienoje, teiktos metodinės konsultacijos folkloro atlikimo, programų sudarymo ir kitais klausimais. Šios priemonės įgyvendintos JAV (Čikagos ir Baltimorės), Australijos (Melburno), Lenkijos (Punsko), Italijos, Airijos, Vokietijos, Rusijos (Maskvos), Argentinos ir kitose lietuvių bendruomenėse.

ŠMM 2016 m. organizavo metodines dienas „Bendruomenės tradicijos, paprotinė teisė, elgesys ir etiketas“ Lenkijoje, o 2017 m. – „Lietuvos palikimas Baltarusijoje“ Baltarusijoje, kur dalyvavo kaimyninių šalių lietuviškų mokyklų bendruomenės ir Lietuvos švietimo sistemos atstovai. Dienose buvo supažindinama su Lietuvos švietimo prioritetais, edukaciniu kryptingumu kitos kultūros kontekste, tobulintos mokytojų kompetencijos EK srityje, dalintasi patirtimi, susipažinta su vietų kultūros paveldu, tobulinti įgūdžiai kūrybinėse dirbtuvėse.

5.5.5. Su tarptautiniu bendradarbiavimu susijusios priemonės

Kaip jau minėta, Lietuvoje rengiama apie 20 tarptautinių folkloro festivalių (Baltijos valstybių tarptautinis folkloro festivalis „Baltica“, „Skamba skamba kankliai“, „Parbėg laivelis“, tarptautinis tradicinės instrumentinės muzikos festivalis „Griežynė“ ir kiti), tarp jų ir modernizuoto folkloro festivaliai („Mėnuo Juodaragis“, „Suklegos“), tokį statusą įgijo ir Vilniaus tradicinė Kaziuko amatų mugė, „Gyvosios archeologijos dienos“ Kernavėje ir kt.

2017 m. pradėtas rengti tarptautinis nematerialaus kultūros paveldo festivalis „Lauksnos“ Klaipėdoje.

Kai kurie Lietuvos festivaliai, kolektyvai priklauso tarptautinėms organizacijoms (CIOFF, IOV), atskirų EK sričių mokslininkai, vystytojai, institucijos taip pat dalyvauja ne vienoje tarptautinėje organizacijoje.

Folkloro ansambliai, liaudies meno meistrai aktyviai vyksta į tarptautinius festivalius, muges, parodas, plenerus užsienio šalyse, o tyrinėtojai – į mokslines konferencijas, seminarus. Baltijos ir šiaurės šalių aukštųjų mokyklų studentai (iš Lietuvos – LMMA) kasmet organizuoja ir dalyvauja regiono simpoziume NORTRAD.

NKP specialistai įsitraukė į Rytų Europos bei Kinijos nematerialaus kultūros paveldo ekspertų forumo renginius Lenkijoje (2016 m.) ir Kinijoje (2018 m.);

2015–2016 m. LNKC ir 6 Lietuvos savivaldybės dalyvavo Norvegijos NVO „Trondheim Vikinglag“ ir Buskerud savivaldybės projekte „Kultūra visiems“.

Iš dalies su EK, labiau su NKP sritimi sietinas Baltijos šalių bendradarbiavimas, sustiprėjęs įtraukus Dainų ir šokių tradiciją į UNESCO reprezentatyvųjų žmonijos NKP sąrašą: įsteigus Baltijos valstybių dainų ir šokių švenčių tradicijos apsaugos ir plėtotės komitetą, vyksta specialistų susitikimai, konferencijos, informacijos mainai,

parengtas veikslių planas 2015–2025 m., prisidedant prie Latvijos kultūros akademijos 2017 m. atliktas Baltijos šalių gyventojų dalyvavimo Dainų ir šokių šventės sąjūdyje tyrimas.

ŽŪM remia tautinio paveldo meistrų ir produktų prisistatymus Berlyne tarptautinėje maisto pramonės, žemės ūkio ir sodininkystės parodoje „Žalioji savaitė 2020“, parodose ir šventėse Estijoje, Italijoje, Viduramžių šventėje Baltarusijoje ir pan.

5.6. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srities veiklos: stebėseną ir analizę

Didžiausią įdirbį EK / NKP stebėsenos srityje pastaruoju metu sukaupe EKG, įgyvendindama 2016–2022 m. Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų programą. Pasinaudojant ja atliktas reikšmingas kiekis tyrimų EK politikos formavimo, veiklų finansavimo, būklės švietimo sistemoje, aukštojo mokslo įstaigose, tam tikrose EK srityse (tautodailės, amatų tradicijos, papročių), atskiruose šalies regionuose.¹⁰¹

2016–2017 m. atliktas Lietuvos etninės kultūros draugijos tyrimas „Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai“.¹⁰²

ŽŪM užsakymu su sritimi susijusius tyrimus įgyvendino Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas:

2016 m. – „Tradicinių amatų ir tradicinių amatų centrų plėtros analizė“ (tyrimo tikslas – išanalizuoti tradicinių amatų ir tradicinių amatų centrų plėtrą ir pasiūlyti priemones, kurių įgyvendinimas prisidėtų prie tradicinių amatų išsaugojimo ir tęstinumo užtikrinimo).

2017 m. – „Tautinio paveldo produktų gamybos dinamikos ir poveikio vertinimas“ (tyrimo tikslas – įvertinti tautinio paveldo gamybos dinamiką ir poveikį).

2017 m. LRV programos „Kurk Lietuvai“ kontekste atlikta studija „Lietuvos paveldas, įrašytas į UNESCO sąrašus: iššūkiai ir galimybės“.

EK / NKP projektų stebėseną ir analizę vykdo Lietuvos kultūros taryba.

PROBLEMA: nesukurta nuosekli, tikslinga, tęstinė duomenų apie EK būklę, proceso fiksavimo, pateikimo, analizės metodika ir stebėsenos sistema.

5.7. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo ir socialinės aplinkos, ekonomikos bei kitų sričių apykaita

Ataskaitoje jau buvo minėta, tačiau pravartu dar kartą trumpai apibendrinti EK / NKP ir socialinės, ekonominės bei kitų sričių santykį ir abipusį poveikį.

Socialinė sfera. EK / NKP yra tautos ir šioje teritorijoje gyvenusių žmonių daugelio kartų paveldas, kultūrinė atmintis. Jų pažinimas, pripažinimas ir puoselėjimas tiek pavieniam asmeniui, tiek grupėms suteikia tapatumo, savivertės, saugumo jausmą,

101 Tyrimai skelbiami EKG svetainėje <http://ekgt.lt/veikla/veiklos-sritys/ekspertizes---tyrimai/>

102 <https://www.tkt.lt/files/etnines-kulturos-vertybiniu-nuostatu-tyrimai-valstybes-politikai0446.pdf>

padedą save sieti su valstybe, tauta, pasiūlo gyveneną ir elgseną formuojančią vertybių sistemą. Pastangos šią kultūrą išsaugoti ir užtikrinti jos tęstinumą konsoliduoja visuomenę.

Į šios srities veiklas gali įsitraukti ir kūrybingai pasireikšti beveik kiekvienas žmogus, jos gali suteikti prasmingo, turiningo gyvenimo pagrindus. Nepaisant palyginti lengvos prieigos, ilgaamžis, daugelio kartų išstobulintas, nugludintas srities turinys išsaugo meninę kokybę, simbolines, apeigines ir kitas bendražmogiškas prasmes kasdienybei ir šventėms, darbui ir pramogai.

Folkloro ansambliai, klubai, bendruomenės, kitos EK / NKP pagrindu nuolat veikiančios žmonių grupės, jų vystomos veiklos (dainų, šokių mokymasis, talkos, gamtos, kultūros paminklų tvarkymas, bendruomenei svarbių įvykių, švenčių minėjimas ir pan.) ne tik prisideda prie tradicijų išsaugojimo, bet ir sudaro itin palankias įvairių socialinių grupių visuomenės narių socialinės integracijos sąlygas, stiprina žmonių savitarpio ryšius, gerina emocinę būklę. Gerai besijaučiantys žmonės savo ruožtu kuria gerovės visuomenę.

Valstybės uždavinys – stiprinti tradicijas saugančių bendruomenių, grupių, asmenų įtrauktį į EK srities reiškinį išsaugojimo, mokymo, viešinimo, pateikimo sąvadams ir kitas veiklas, prisidedančias prie jos gyvybingumo, ir sudaryti jiems sąlygas šias veiklas vystyti.

Ekonominė nauda. Daugelis EK / NKP veiklose dalyvaujančių asmenų turi galimybę gerinti savo ekonominę padėtį, už šias veiklas gaudami atlygį, – tai gali būti kolektyvo, grupės vadovo atlyginimas, įvairaus pobūdžio projekcinio finansavimo lėšos, parama stipendijomis, premijomis. Tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys tiesiogiai ar per ekonominiuose santykiuose dalyvaujančius partnerius, tarpininkus gali gauti atlygį už suteiktas paslaugas (atlikimo, edukacijos, mokymo, renginio organizavimo, sveikatinimo, rekreacijos ir pan.), sukurtus, atkurtus, pagamintus produktus (liaudies meno, amatų dirbinius, ūkio reikmenis, maisto produktus, gydomąsias priemones ir t. t.).

Iš EK / NKP veiklų gali užsidirbti privatus sektorius – kaimo turizmo sodybos, maitinimo, turizmo, kitos verslo įmonės, siūlydamos įdomius, savitus poilsio sprendimus, edukacines amatų, ūkinės veiklos, maisto gamybos programas, besijungdamos į kultūros kelius, kitus turistinius maršrutus, paroduodamas savo produkciją.

Ekonominę naudą savivaldybei, valstybei suteikia srities subjektų sumokami mokesčiai, ypač ženkliai ji tampa vykstant didesnio masto renginiams (tarptautiniams festivaliams, mugėms, dainų šventėms), į juos atvykstant užsienio svečiams, turistams.

Valstybės sprendimu galėtų būti nustatytos palankios finansinės ar fiskalinės priemonės, skirtos palengvinti ir / arba paskatinti srities veiklas, tradicijų perdavimą bei padidinti gamtinių ar kitų praktikoms reikalingų išteklių prieinamumą¹⁰³ (pvz., spręsti verbų tradicijai kylančias grėsmes dėl pasikeitusios žemės nuosavybės, kryždirbystei – dėl medienos ruošinių standartų ir pan.).

¹⁰³ Bendrosios UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos (2003) įgyvendinimo poveikio, rezultatų, pagrindinių rodiklių ir vertinimo gairės; prieiga internetu: https://unesco.lt/images/Straipsniu_dokumentai/2003Konvencijos_rezultat_gaires_rodikliai_2019_05_17_galutinis.pdf

Švietimas ir ugdymas. Formalus ir neformalus švietimas turi išskirtinę reikšmę išsaugant EK / NKP tradicijas ir užtikrinant jų tęstinumą, nes šių dienų visuomenėje tai vienas svarbiausių būdų, kuriuo jaunoji karta susipažįsta su tautos paveldu, tradicijomis, gali jas perimti, ištraukti į veiklas, per kurias formuojasi savos kultūros reikšmės, prestižo suvokimas. Valstybė turėtų užtikrinti EK / NKP perdavimą per švietimo sistemą, panaudojant įvairias priemones:

- įtraukiant EK / NKP, jų formų įvairovę, vietos medžiagą į mokymo programas kaip dalyką ar į susijusių disciplinų turinį;
- sudarant galimybes į mokymo programų kūrimą ir pateikimą, įgūdžių perdavimą įtraukti srities praktikus, puoselėtojus, mokytojus, pasinaudojant jų suformuotais perdavimo būdais, metodikomis;
- mokytojų, ugdytojų rengimo programose pateikti srities pažinimo, integravimo ir apsaugos principus ir pan.

Kita vertus, į švietimo ir ugdymo turinį (ne tik institucinį) įdiegtas EK / NKP turinys turi didžiulį teigiamą poveikį vaikų ir jaunimo asmenybių formavimui. Tinkamai (atsižvelgiant į vaiko amžių, asmenybės savybes, pomėgius, taip pat išmaniai įterpiant į kontekstą, panaudojant naujas technologijas) pateiktas šis turinys paprastai ir suprantamai padeda formuoti vertybes – darnų tarpusavio bendravimą, santykį su gamtine ir kultūrine aplinka, atsakomybę, – vysto kūrybinius pradus, meistrystę, įgūdžius, skatina užimtumą. Tai ir terpė, kurioje ugdomi socialiniai bendraamžių santykiai, stiprinamas pilietiškumas, ryšys su gimtine, gyvenamąja vieta, tauta, valstybe.

Sveikatos sfera. EK / NKP turinys ir veiklos turi ženklų poveikį žmogaus fizinei, emocinei ir dvasinei sveikatai. Prie to prisideda veiklų, bendrų tikslų aplinkoje susiklostę socialiniai ryšiai, dėl įgytų vienos ar kitos EK / NKP rūšies gebėjimų atsiranda pasitenkinimas savo veiklų rezultatais, savivertės jausmas, prasmingas, teikiantis džiaugsmą gyvenamas laikas, poilsio galimybė ir t. t. Šiuolaikinio mokslo pripažįstama dainavimo (ir su tuo susijusio kvėpavimo), šokio, žaidimo (judesio), sportinių žaidimų, juoko (kurio elementų gausu tautosakoje, papročiuose), fizinio darbo, natūralių medžiagų buities reikmenų naudojimo, buvimo gamtos aplinkoje ir kitų faktorių reikšmė sveikatai, todėl jos plačiau naudotinos kaip terapinės priemonės.

Iš EK / NKP tradicijų masyvo tiesiogiai su sveikata susijęs tradicinis sveikas maistas (dažniausiai sezoninis, pagamintas iš vietinių medžiagų, – jo pažinimas ir pasiūla galėtų būti gerokai plečiami), liaudies medicinos paveldas, suvokiamas plačiąja prasme, – įvairios šiandien veiksmingai taikomos ir plačiau taikytinos profilaktikos, gydymo augalinės, gyvūninės, mineralinės kilmės ar ritualinės priemonės, būdai, įskaitant pirtis, švaros ir grožio palaikymą ir t. t.

Darni plėtra. UNESCO, kitos tarptautinės organizacijos nuolat pabrėžia NKP vaidmenį, kurį saugodamos, tęsdamos, juo besiremamos ir skleisdamos bendruomenės, grupės ar pavieniai asmenys prisideda prie darnios plėtos, žmonių gerovės ir kitų svarbių žmogaus ir pasaulio raidos tendencijų.¹⁰⁴

104 Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo veiklos direktyvos. Prieiga internetu: https://unesco.lt/images/Paveldo_programos/galut_%20direktyvosn.pdf

Šiandien itin aktuali visų darnios plėtros aspektų (ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio) pusiausvyra, kurią įtvirtina EK / NKP suformuoti santykiai su aplinka, – pagarba visoms gyvybės formoms, gyviems ir medžiaginiams gamtos ištekliams, buvimo integralia vientiso pasaulio dalimi laikysena, tausojantis vartojimas ir kitos vertybinės nuostatos, kurios galėtų padėti šalies ir paveldėtomis autentiškais savo tradicijomis besiremiančiai pasaulio visuomenei kovoti su beribio vartojimo skatinimu ir iš to kylančiomis grėsmėmis – planetos užterštumu, klimato atšilimu, žmonių išnaudojimu, taip pat saugoti taiką visuomenių, tautų, valstybių sugyvenimą, užkirsti kelią įvairaus pobūdžio konfliktams ir pan.

Valstybė, besivadovaudama darnios plėtros strategija, turėtų visomis priemonėmis palaikyti EK / NKP bendruomenių, grupių ir asmenų veiksmus, nukreiptus į tvarią visuomenės raidą, ir užtikrinti neigiamo poveikio šiam paveldui prevenciją.

5.8. Etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srities raida (procesas): apibūdinimo santrauka

EK / NKP srities raida – tai jos apibrėžimu aprėpiamo turinio būklė konkrečiu metu ar tam tikru periodu, jos stabilumas ir / ar pokyčiai, kuriuos atspindi:

1. vidiniai / imanentiniai / savaiminiai EK srities pokyčiai, kurie vyksta kintant visuomenei ir aplinkai;
2. valstybės taikomų EK išsaugojimo (globos) priemonių veiksmingumas;
3. srities aktualumas ir integracija į kitus visuomenės ir aplinkos sąrangos kontekstus.

1. Savaiminį EK / NKP srities vystymąsi nusakantys veiksniai:

- 1.1. sritį reprezentuojančios ir / ar su ja besitapatinančios visuomenės dalies (pateikėjų, žinovų, saugotojų, tradicijos perdavėjų, vietos ar profesinių bendruomenių, grupių, šeimų, asmenų ir kt.) įsitraukimas į tradicijų apsaugos, perėmimo, perdavimo ir sklaidos procesus, auditorijos (žiūrovų, vartotojų, vienu ar kitu socialinių grupių) pasiekiamumas;
- 1.2. srities rūšių ir žanrų (žr. 2 skyrių: EK / NKP formos) būklė, tęstinumas, aktualumas, turinio ir formos pokyčiai, susiję su socialine, ekonomine, technologine visuomenės raida;
- 1.3. srities veiklų (žr. 3. skyriuje pateiktą veiklų sąrašą) tęstinumas ir atsinaujinimas, jų įvairovė, intensyvumas, pokyčiai.

2. EK / NKP sričiai įtaką darantys valstybės sprendimai:

- 2.1. valstybės ir savivaldybių taikomi įrankiai ir priemonės – teisės aktai, programos, finansavimas, administravimas, institucinė sistema, žmoniškųjų išteklių plėtra, skatinimas, stebėsena ir pan.;
- 2.2. jų pasiskirstymas įvairiose valstybės valdymo srityse – kultūros, švietimo, mokslo, žemės ūkio, aplinkos ir kitose sistemose.

3. Srities poveikį kitiems visuomenės ir aplinkos sąrangos kontekstams nusakantys veiksniai:

- 3.1. kaip srities veiklos ir jų vykdytojai integruojami (ar integruojasi) į įvairių tipų bendruomenėms, šiuolaikinei visuomenei, tautai, valstybei, tarptautinei bendruomenei svarbių uždavinių sprendimą socialinės, ekonominės gerovės, ekologijos, darnios plėtros, klimato kaitos ir kitose srityse;
- 3.2. kokios srities teikiamos galimybės yra išnaudojamos / neišnaudojamos, kokių rezultatų pasiekama / gali būti pasiekta.

6. Etninės kultūros sritys raidos vertinimo kriterijai ir rodikliai: sąrašas ir aprašai

Šiame skyriuje pateikti ir apibūdinti EK / NKP srities raidos vertinimo kriterijai ir rodikliai – tai įrankis, kurį pasitelkiant būtų galima įvairiais pjūviais fiksuoti, stebėti ir analizuoti esamą srities situaciją, joje vykstančius procesus, pokyčius. Tai daryti galima tiek visa nurodyta apimtimi, tiek pasirinktu masteliu ar tema (-omis).

6.1 lentelėje išvardyti kriterijai ir rodikliai daugiau ar mažiau nuosekliai siejami su 5 skyriuje ir poskyriuose aprašyta srities raida, jos sudėtinėmis dalimis ir aprėpia pačias įvairiausias jos formas, jai įtaką darančius veiksnius ir pan., žinoma, nesitikint įvardyti visų galimų kiekybinių ir kokybinių su srities procesais susijusių požymių. Kriterijai ir rodikliai taip pat koreliuoja vieni su kitais. Aprašymai pateikiami itin detalai, todėl sudaroma galimybė nuodugnai įvertinti reiškinius arba, pasirinkus tam tikrą dalį rodiklių ar juos subendrinus, gauti selektyvų ar bendresnes tendencijas iliustruojantį vaizdą.

Rengiant EK srities raidos vertinimo kriterijų ir rodiklių sąrašus, buvo susipažinta su strateginio planavimo dokumentuose taikomais vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo principais, kurie aprašomi 2010–2011 m. LR finansų ministerijos teisės aktuose¹⁰⁵. Išanalizuotas 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos 2 priedas Programos vertinimo kriterijų sąrašas¹⁰⁶, peržiūrėta keletas įvairių valstybės valdymo sričių (švietimo ir mokslo, sveikatos, žemės ūkio, aplinkos apsaugos) programų vertinimo kriterijų nustatymo dokumentų, rekomendacijų, aiškintasi, kokios yra veiklos matavimų viešajame sektoriuje tendencijos¹⁰⁷. Susipažinta su LR kultūros ministerijos veiklos ataskaitose teikiamais statistiniais duomenimis, jų surinkimo ir sisteminimo principais, oficialiosios statistikos portale teikiamais duomenimis apie

105 „Dėl strateginio planavimo dokumentuose naudojamų vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo metodikos patvirtinimo“, 2010; galiojanti suvestinė redakcija 2018 06 22, prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.384507/asr>; Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos, 2011, prieiga internete: https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Veiklos_efektyvumo_tobulinimas/PVrekomendacijos2011.pdf

106 Galiojanti redakcija – 2016 12 13. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439028>

107 Stasys Puškorius, Mykolo Romerio universitetas. Veiklos matavimų viešajame sektoriuje raida ir tendencijos / *Viešojo politika ir administravimas* ISSN 2029-2872 (online) 2010, Nr. 34, p. 7–20. Prieiga internete: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/5df/7-20.pdf>

kultūros įstaigų veiklą¹⁰⁸, kultūros ekonominius rodiklius¹⁰⁹, nagrinėta, kaip parengtas ir kokius statistinius duomenis teikia Virtualus kultūros rodiklių stendas¹¹⁰. Taip pat domėtasi JPP „Kurk Lietuvai“ Ievos Česnulaitytės ir Gretos Juodokaitės vykdomo projekto „Viešojo sektoriaus renginių naudos ir rezultatų matavimo efektyvinimas, siekiant didinti šalies ūkio konkurencingumą“ rezultatais, kurie pristatomi viešai prieinamoje pateiktyje „Viešojo sektoriaus renginių vertinimas. Renginių vertinimo įrankiai“¹¹¹.

Bene tinkamiausios metodinės nuostatos ir aiškiausi vertinimo kriterijų bei rodiklių pavyzdžiai rasti UAB „BGI Consulting“ ir VŠĮ „KULTUR“ pagal LR kultūros ministerijos suformuotus techninės užduoties reikalavimus 2012 m. parengtos studijos „Viešojo sektoriaus kultūros įstaigų veiklos vertinimo kriterijų nustatymas“ galutinėje ataskaitoje¹¹², kurioje pateikiamas galimas savivaldybių kultūros įstaigų paslaugų kokybės vertinimo kriterijų ir juos aprašančių rodiklių sąrašas, suformuotas remiantis Lietuvos ir tarptautinės praktikos situacijos analize. Anot šios ataskaitos rengėjų, vertinant kultūros įstaigų veiklą, kaip ir bet kurios kitos organizacijos ar programos stebėsenos atveju, galima išskirti trijų tipų rodiklius: produkto (veiklos)¹¹³, rezultato¹¹⁴ ir poveikio¹¹⁵.

6.1. lentelėje daugiausia išvardinta pirmųjų dviejų tipų rodiklių. Šios tarpinės ataskaitos rengėjų nuomone, nustatyti poveikio rodiklius ilgalaikėi EK lauko stebėsenai būtų naudingas¹¹⁶, tačiau reikia išsamesnių tyrimų, studijų ir įvairių EK sričių ekspertų įsitraukimo. Todėl ataskaitoje nuspręsta pateikti veiklos rezultatus apibūdinančius kiekybinius rodiklius, nurodyti rezultatų sukūrimo efektyvumą (kokybinis vertinimo aspektas) išmatuoti padedančius santykinius rodiklius¹¹⁷. Kokybiniam vertinimui turėtų būti pasitelkiami įvairūs kokybiniai rodikliai (tokių rodiklių taip pat įtraukta į lentelę, kuri turėtų būti pildoma, nes kiekvienu atskiru vertinimo atveju galima nusimatyti vis kitokius, labiausiai tinkamus kokybinius rodiklius) ir paprastai ar vidutinio sudėtingumo metodai: pirminių ir antrinių šaltinių analizė, interviu, grupinės diskusijos, konsultacijos su suinteresuotomis grupėmis, nedidelės apimties vidaus vertinimai, apklausos, ekspertų grupės, atvejo studijos, stebėjimas, platesnės apimties vidaus vertinimai, mišrūs vertinimai. Atskirais atvejais, pritaikius tam tikrą

108 Informaciją Lietuvos statistikos departamentui teikia Lietuvos nacionalinis kultūros centras.

109 Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-svietimas-kultura-ir-sportas/lietuvos-svietimas-kultura-ir-sportas-2019/kultura>

110 Prieiga internete: <https://osp.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=78f918b883a1489a-85f28892a1690565>

111 Prieiga internete: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2016/10/Vie%C5%A1ojo-sektoriaus-rengini%C5%B3-vertinimo-%C4%AFrankiai.pdf>

112 Viešojo sektoriaus kultūros įstaigų veiklos vertinimo kriterijų nustatymas. Galutinė ataskaita. Skirta LR kultūros ministerijai. Parengė UAB „BGI Consulting“, VŠĮ „KULTUR“, 2012 m. gruodis. Prieiga internetu: <http://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2017/08/Vie%C5%A1ojo-sektoriaus-kult%C5%ABros-%C4%AFstaig%C5%B3-veiklos-vertinimo-kriterij%C5%B3-nustatymas.pdf>

113 Produkto (veiklos) rodikliai matuoja įstaigos planavimo dokumentuose numatytų produktų (veiklų) pasiekimo laipsnį, t. y. vertinamas veiklų, kurioms atlikti išleidžiamos biudžete numatytos lėšos, skaičius: suorganizuoti renginiai, nupirkti leidiniai, įsigyti eksponatai ir pan. (žr. 9 išnašą, p. 6).

114 Rezultato rodikliai matuoja organizuotų veiklų, sukurtų produktų naudojimo, reikalingumo, patrauklumo tikslinei grupei laipsnį. Tai gali būti renginių dalyvių, aktyvių skaitytojų skaičius ar pan. (žr. 9 išnašą, p. 6).

115 Poveikio rodikliai atskleidžia vykdomos veiklos ir jos sukuriama rezultato platesnį ilginesni laikotarpiu pasireiškiantį poveikį, kuris gali būti labai įvairus ir apimti įvairius bendruomeninio, ekonominio ar pan. gyvenimo aspektus. Pavyzdžiui, sėkminga kultūros įstaigos veikla gali paskatinti bendruomenės sutelktumą, sustiprinti konkrečios gyvenamosios vietovės tapatybę ar turizmą (žr. 9 išnašą, p. 6).

116 Atliktas poveikio vertinimas turėtų parodyti veiklos pridėtinę vertę įvairioms tikslinėms grupėms, jų poreikiams, patirčiai, įgūdžiams, kompetencijoms, nuostatoms, elgsenai.

117 Santykiniai rodikliai, skirti įvertinti paslaugų teikimo, rezultatų efektyvumą (rezultatas tam tikram gyventojų skaičiui, įstaigos darbuotojų skaičiui ir pan.) (žr. 9 išnašą, p. 41).

metodiką ir į pagalbą pasitelkus atitinkamos patirties bei įgūdžių turinčius specialistus, galimas ir sudėtingesnių metodų (ekonometrinis modeliavimas, sąnaudų, efektyvumo analizė, stambūs mišrūs vertinimai ir kt.) taikymas.

Rekomenduojama šiame skyriuje nurodytais įrankiais naudotis kaip atspirties tašku planuojant ir įgyvendinant EK srities raidos (plėtros / proceso) vertinimo studiją ir atskiru atveju atitinkamai adaptuoti įrankius, nes kiekviena EK srities sudėtinė dalis, kiekviena veikla, projektas, pagaliau kiekviena veiklos priemonė (renginys, leidinys, kt.) yra savita ir gali būti aprašyta, įvertinta skirtingos apimties ir pobūdžio vertinimo studija.

6.1. lentelė. Etninės kultūros / Nematerialaus kultūros paveldo sritys raidos vertinimo kriterijai ir rodikliai

K-1	Kriterijaus pavadinimas	Kultūros politikos formavimo įrankių (teisės aktų) poveikis EK / NKP sritys raidai arba EK ir NKP politikos formavimo įrankiai, skatinantys sritys raidą. Teisės aktai	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo EK / NKP plėtrai svarbių teisės aktų kiekį ir jų turinio kokybę, kuri apibrėžia minėtos sritys vietą ir vaidmenį teisiškai formuojant kultūros politiką. Kriterijui apibūdinti reikalinga kiekybinė ir ekspertinė dokumentų turinio stebėseną bei analizė, apklausų duomenų analizė.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	1.1. Aktualių EK / NKP sričiai strateginių dokumentų skaičius; 1.2. EK / NKP politiką apibrėžiančių, reglamentuojančių teisės aktų skaičius; 1.3. EK / NKP plėtos programų (valstybinių, savivaldybių) skaičius; 1.4. Dokumentų, skirtų šalyje aktualioms konvencijoms, tarptautiniams įsipareigojimams įgyvendinti, skaičius; 1.5. Šalies ir tarptautinių ekspertų vertinimo išvados, pasiūlymai; 1.6. EK / NKP sritys strategiją kuriančių, įgyvendinančių asmenų apklausų rezultatai.	Skaiciai, kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt.
	Duomenų šaltiniai	- Strateginiai valstybės, vyriausybės dokumentai, susiję su EK / NKP išsaugojimu, tęstinumu, sklaida; - EK / NKP politiką apibrėžiantys, reglamentuojantys teisės aktai, EK / NKP plėtos programos ir jų įgyvendinimo ataskaitos; - Dokumentai, skirti aktualių konvencijų, tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimui šalyje užtikrinti; - LR Seimo skelbiamos su EK / NKP sritimis susijusių metų skelbimo dažnumas ir jų minėjimo programos bei jų įgyvendinimo ataskaitos; - EK ir NKP plėtos savivaldybėse programos ir jų įgyvendinimo ataskaitos; - Teisės aktų rengėjų bei EK politiką valstybės ir savivaldybės lygiu įgyvendinančių asmenų apklausos; - Šaltinių ekspertinio vertinimo analizės; - EK / NKP sritys strategiją kuriančių, įgyvendinančių specialistų, šioje srityje veikiančių įstaigų vadovų bei veiklas, projektus vykdančių asmenų apklausų ataskaitos.	Šaltinių ekspertinės analizės, apklausų duomenys – kokybiniai vertinimai
R-1	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP apsaugos ir tęstinumo teisinio reguliavimo pokyčiai	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	Pokyčio rodikliai ¹¹⁸ : 1.1. Aktualių teisės aktų kiekio palyginimas su ankstesniu laikotarpiu; 1.2. Teisės aktų kiekio pokytis; 1.3. Teisės aktų kokybės pokytis; 1.4. Teisės aktų poveikis sritys raidai; 1.5. Apibrėžto EK / NKP sritys vaidmens, reikšmės bendrųjų kultūros, visuomenės reiškinių kontekste pokyčiai.	Vnt. (nuo – iki), proc. Kokybinis vertinimas
K-2	Kriterijaus pavadinimas	Kultūros politikos įgyvendinimo įrankių (finansavimo) poveikis EK / NKP sritys raidai arba EK ir NKP politikos įgyvendinimo įrankiai, skatinantys sritys raidą. Finansavimas	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo EK / NKP sritys programoms, veiklos planams įgyvendinti skiriamą lėšų kiekį valstybės, savivaldybių, apskričių (LKT Tolygios kultūrinės raidos programos atveju) lygmenimis, lėšų procentines dalis nuo viso kultūros lauko, kultūrinių veiklų finansavimo. Statistiniai, santykiniai rodikliai, jų palyginimas rodo finansavimo užtikrinimo, veiklos skatinimo pokyčius. Ekspertinis vertinimas gali padėti nustatyti lėšų panaudojimo tikslumą.	

118 Rodikliai paprastai fiksuojami kasmet ir matuojamas jų pokytis per metus, tačiau priklausomai nuo kriterijaus galima matuoti ir per pasirinktą laikotarpį ar nustatytą atskaitinį laikotarpį.

Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>2.1. Valstybinėms, vyriausybiniams EK / NKP plėtros programoms, veiksnių planams skiriamos biudžetinės metinės lėšos, lėšų dalis nuo viso kultūros lauko finansavimo;</p> <p>2.2. Kultūros keliams (nacionaliniams, regioniniams), susijusiems su EK / NKP objektais, tradicijomis, kurti skiriamos lėšos, lėšų dalis nuo viso kultūros kelių programai skiriamo finansavimo;</p> <p>2.3. EK / NKP lauke veikiančių nacionalinių, valstybės įstaigų ir jų veiklų biudžetinis metinis finansavimas; lėšų dalis nuo viso kultūros lauko įstaigų finansavimo; papildomai pritrauktų nebiudžetinių lėšų kiekis; dalis nuo viso kultūros lauko pritrauktų papildomų nebiudžetinių lėšų¹¹⁹;</p> <p>2.4. LKT programų, sričių finansavimo konkursų lėšos, skiriamos ER / NKP srities projektams, stipendijoms, lėšų dalis nuo bendro LKT projektų, stipendijų konkursams skirtų lėšų; papildomai pritrauktų nebiudžetinių lėšų kiekis; dalis nuo visų programų, sričių LKT finansuotų projektų papildomai pritrauktų lėšų;</p> <p>2.5. LKT Tolygios raidos programos lėšos, skirtos EK / NKP srities projektams, lėšų dalis nuo kitų veiklų finansavimo, papildomai pritrauktų nebiudžetinių lėšų kiekis; dalis nuo visų programų, sričių LKT Tolygios raidos programos projektų papildomai pritrauktų lėšų;</p> <p>2.6. Regioninių kultūros tarybų, prioritetu išsikelusių EK / NKP, kiekis; EK / NKP srities projektų finansavimo metinis biudžetas, dalis nuo viso kultūros lauko projektų finansavimo;</p> <p>2.7. EK / NKP veiklų metinis finansavimas švietimo ir mokslo, žemės ūkio, aplinkos ir kt. sistemose; lėšų dalis nuo viso kultūros lauko veiklų finansavimo;</p> <p>2.8. Savivaldybių metinių biudžeto lėšos, skirtos EK / NKP įstaigoms, jų veikloms; lėšų dalis nuo viso kultūros lauko veiklų finansavimo;</p> <p>2.9. Savivaldybių metinio biudžeto lėšos, skirtos EK / NKP programoms, projektams; lėšų dalis nuo viso kultūros lauko veiklų finansavimo; papildomai pritrauktų privačių rėmėjų, nebiudžetinių lėšų kiekis, dalis nuo visų savivaldybės veiklos sričių papildomai pritrauktų nebiudžetinių lėšų;</p> <p>2.10. Skiriamos metinio biudžeto lėšos EK / NKP specialistų etatams, dalis nuo viso kultūros lauko darbuotojų etatams skiriamų lėšų:</p> <p>2.10.1. iš valstybės biudžeto;</p> <p>2.10.2. iš savivaldybių biudžeto – bendras rodiklis ir kiekiai pagal savivaldybes;</p> <p>2.10.3. lėšos pagal įstaigų pobūdį, veiklos sritis;</p> <p>2.11. Valstybės per metus skirtos paramos, stipendijų, premijų metinės lėšos:</p> <p>2.11.1. tautinio paveldo produktų kūrėjams;</p> <p>2.11.2. tolkloro kolektyvų vadovams;</p> <p>2.11.3. EK ir tautodailės puoselėtojams;</p> <p>2.11.4. edukacinių ir kūrybinių programų vykdytojams;</p> <p>2.11.5. lėšos atskirose sistemose (KM, ŠMSM, ŽŪM, AM);</p> <p>2.11.6. bendras lėšų kiekis, dalis nuo viso kultūros lauko kūrėjams ir puoselėtojams skirtos paramos įvairiomis skatinimo priemonėmis dydžio;</p> <p>2.12. Savivaldybių per metus skirtos paramos, stipendijos, premijos įvairių sričių EK / NKP saugotojams, tęsėjams, puoselėtojams.</p>	Finansavimo lėšų dydžiai, Eur per metus Santykinė dalis, proc.	
Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - Valstybinių, vyriausybinių, savivaldybių EK / NKP plėtros programų, EK / NKP lauke veikiančių valstybės įstaigų ir jų veiklų finansavimo planavimo dokumentai ir metinės finansinės ataskaitos; - LKT programų, sričių finansavimo planavimo, konkursų rezultatų, dokumentai, metinės statistinės ataskaitos ir suvestinės; - Tolygios kultūrinės raidos įgyvendinimo apskrityse prioritetų planavimo dokumentai, įgyvendinimo ataskaitos; - EK / NKP veiklų finansavimo švietimo ir mokslo, žemės ūkio, aplinkos ir kt. sistemose planavimo dokumentai ir metinės finansinės ataskaitos; bendros šių sričių veiklų finansavimo ataskaitos; - Savivaldybių EK / NKP srities finansavimo planavimo dokumentai ir metinės finansinės ataskaitos; bendros savivaldybių administruojamų veiklų finansavimo ataskaitos; - Šaltinių ekspertinės analizės, apklausų duomenys. 	Šaltinių ekspertinės analizės, apklausų duomenys, kokybiniai vertinimai	
R-2	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP srities finansinio užtikrinimo ir skatinimo pokyčiai	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio ir santykiniai rodikliai:</p> <p>2.1. metinio biudžeto¹²⁰ dydžio palyginimas su ankstesniais metais;</p> <p>2.2. metinio biudžeto¹²¹ pokyčiai;</p> <p>2.3. papildomai pritrauktų nebiudžetinių lėšų¹²² pokyčiai;</p> <p>2.4. regioninių kultūros tarybų, prioritetu išsikelusių EK / NKP, kiekio ir EK / NKP srities finansavimo lėšų pokyčiai;</p> <p>2.5. vienam EK / NKP srities veiklos produktui skiriamo biudžetinio finansavimo lėšų vidurkis (metinio biudžetinio finansavimo lėšų ir įgyvendintų veiklos produktų santykis)¹²³;</p> <p>2.6. vienam EK / NKP srities darbuotojų etatui skiriamų lėšų vidurkis pokytis¹²⁴;</p> <p>2.7. vienam asmeniui skiriamos paramos (stipendija, premija ir pan.) vidurkis pokytis¹²⁵.</p>	Eur (nuo–iki) Proc. Eur / vnt. Eur (nuo–iki) Proc.

119 Papildomai pritrauktų nebiudžetinių lėšų kiekis ir jų dalis nuo viso kultūros lauko pritrauktų papildomų nebiudžetinių lėšų – rodiklis, kuris matuojamas esant galimybei, tačiau vykdant sistemingą stebėseną jį atkreiptinas dėmesys.

120 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodant K-2 aprašymo 2.1.–2.8. punktuose.

121 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodant K-2 aprašymo 2.1.–2.8. punktuose.

122 Siūloma vertinti bendrai šalyje ir atskirose sektoriuose – EK / NKP lauke veikiančios nacionalinės, valstybinės įstaigos, savivaldybių įstaigos, įgyvendinančios EK / NKP veiklas, LKT.

123 Siūloma vertinti šalies, savivaldybių mastu, galima ir pagal veiklos sritis, ir pagal institucijas.

124 Siūloma vertinti pokyčius valstybės, savivaldybių metinio biudžeto kontekstuose, taip pat galima diferencijuoti ir pagal įstaigų pobūdį, veiklos sritis – apskaičiuojama naudojant rodiklį, kurie aprašyti K-2 aprašymo 2.9–2.11 ir K-4 aprašymo 4.13–4.14 punktuose, reikšmes.

125 Žr. 5 išnašą.

K-3	Kriterijaus pavadinimas	Kultūros politikos įgyvendinimo įrankių (institucijų) poveikis EK / NKP srityse raidai arba EK ir NKP politikos įgyvendinimo įrankiai, skatinantys srityse raidą. Institucijos	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo EK / NKP srityje veikiančių nacionalinių, valstybinių, savivaldybių institucijų, organizacijų kiekį (vnt.) ir joms priskirtų su EK / NKP plėtra susijusių funkcijų įvairovę, raidą, įgyvendinimo kokybę (ekspertiniai vertinimai).	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>3.1. Vyriausybei pavaldžių institucijų, kurioms pavesta sistemingai plėtoti EK / NKP sritį, kiekiai pagal atskiras ministerijas:</p> <p>3.1.1. Kultūros ministerija (KM);</p> <p>3.1.2. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM);</p> <p>3.1.3. Žemės ūkio ministerija (ŽŪM);</p> <p>3.1.4. Aplinkos ministerija (AM);</p> <p>3.2. Tradicinių amatų centrų kiekis;</p> <p>3.3. Saugomų teritorijų (nacionalinių ir regioninių parkų, draustinių, rezervatų) direkcijos;</p> <p>3.4. Valstybės ir visuomeninio sektoriaus etninės kultūros centrų (EKC) kiekis; dalis nuo bendro Lietuvos kultūros centrų kiekio;</p> <p>3.5. Valstybės ir visuomeninio sektoriaus kraštotyros, krašto, memorialiniai ir kiti EK srityse muziejai, dalis nuo visų šalies muziejų kiekio;</p> <p>3.6. Savivaldybėms pavaldžių EK / NKP srityje veikiančių institucijų kiekis, jų dalis nuo visų kultūros lauko veiklas vykdančių institucijų;</p> <p>3.7. EK / NKP srityje veiklas, projektus nuolat vykdančių institucijų kiekiai, jų dalys nuo viso kultūros lauko projektų įgyvendintojų, pagal tipus:</p> <p>3.7.1. valstybinės, savivaldybių, institucijos;</p> <p>3.7.2. asocijuotos organizacijos;</p> <p>3.7.3. NVO organizacijos;</p> <p>3.7.4. vietos, kaimų bendruomenės;</p> <p>3.7.5. kiti juridiniai vienetai;</p> <p>3.8. Institucijų kiekiai pagal vykdomas EK / NKP srityse veiklas:</p> <p>3.8.1. kultūros ir meno plėtra, tęstinumas ir sklaida;</p> <p>3.8.2. dokumentavimas, archyvavimas, artefaktų kaupimas ir duomenų viešinimas;</p> <p>3.8.3. edukacija ir mokymai;</p> <p>3.8.4. studijos;</p> <p>3.8.5. moksliniai tyrimai;</p> <p>3.8.6. formalus ir neformalus ugdymas;</p> <p>3.8.7. tautinio paveldo produktų plėtra;</p> <p>3.8.8. tradicinio kraštovaizdžio išsaugojimas;</p> <p>3.8.9. kitos veiklos.</p> <p>3.9. Institucijų, organizacijų, dalyvaujančių tarptautinėse NKP apsaugos srityse veiklose, kiekis:</p> <p>3.9.1. valstybinio sektoriaus;</p> <p>3.9.2. visuomeninio sektoriaus.</p>	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc.
	Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - Etninės kultūros globos tarybos (EKG), KM, ŠMSM, ŽŪM, AM, Lietuvos nacionalinio kultūros centro (LNKC) renkami, kaupiami ir sisteminami duomenys (veiklos, planai, ataskaitos, atliekamų veiklų, funkcijų, stebėsenų, statistikų ataskaitos) apie: - EK / NKP lauke veikiančias institucijas, jų veiklą, veiklos vertinimus; - Asocijuotas EK / NKP lauke veikiančias organizacijas – Lietuvos tautodailininkų sąjungą (LTS), Lietuvos etninės kultūros draugiją (LEKD), Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjungą (LEKUS), Lietuvos kraštotyros draugiją (LKD) ir kt.; - Klubus, bendrijas, bendruomenes, NVO ir kitas organizacijas ir jų veiklą, veiklos vertinimus; - Asmenis ir asmenų grupes, jų veiklą, veiklos vertinimus. - Lietuvos kultūros tarybos (LKT) renkami, kaupiami ir sisteminami duomenys apie EK / NKP srityje projektus vykdančias institucijas, organizacijas, bendruomenes; - Savivaldybių renkami, kaupiami ir sisteminami duomenys apie EK / NKP veiklas vykdančias, projektus įgyvendinančias savivaldybių institucijas, organizacijas, bendruomenes, jų veiklą, veiklos įvertinimus; - Vietos veiklos grupių tinklo, Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungos, Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjungos renkami, kaupiami ir sisteminami duomenys apie EK / NKP veiklas vykdančias, projektus įgyvendinančias organizacijas, bendruomenes; - Šaltinių ekspertinės analizės. 	Šaltinių ekspertinės analizės, apklausų duomenys – kokybiniai vertinimai
R-3	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP srityje veikiančių institucijų proporcingumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio rodikliai:</p> <p>3.1. Nuolat EK / NKP srityje veikiančių valstybės ir visuomeninio sektoriaus institucijų, organizacijų¹²⁶ kiekių pokyčiai per pasirinktą laikotarpį; santykinė jų dalis tarp visų kultūros lauko nurodytų sektorių institucijų ir organizacijų;</p> <p>3.2. EK / NKP srityje projektus vykdančių institucijų (pagal jų tipus¹²⁷, vykdomas veiklas¹²⁸) kiekių proporcijos, jų pokyčiai;</p> <p>3.3. EK / NKP srityje veikiančių institucijų geografinis pasiskirstymas (didžiausiuose miestuose, savivaldybių centruose, rajonų miestuose ir miesteliuose) pagal kiekius, kiekių, proporcijų pokyčiai;</p> <p>3.4. Tarptautinėse NKP apsaugos veiklose dalyvaujančių institucijų, organizacijų (valstybinio, visuomeninio sektorių) kiekių pokytis.</p>	Vnt. (nuo–iki) Proc.

126 Siūloma vertinti bendrus šalies rodiklius ir diferencijuoti pagal įstaigų pobūdį, veiklos tipą, kaip nurodyta 3 kriterijaus aprašymo 3.1–3.8 punktuose.

127 Nurodyti 3 kriterijaus aprašymo 3.7 punkte.

128 Nurodyti 3 kriterijaus aprašymo 3.8 punkte.

R-4	Kriterijaus pavadinimas	Kultūros politikos įgyvendinimo įrankių (žmogiškųjų išteklių) poveikis EK / NKP srities raidai arba EK ir NKP politikos įgyvendinimo įrankiai, skatinantys srities raidą. Žmogiškieji ištekliai	Matavimo vienetas
Kriterijaus aprašymas	<p>Kriterijus apima žmogiškųjų išteklių valdymo ir plėtros aspektus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - EK / NKP srityje dirbančių specialistų kiekius valstybinėse, savivaldybių institucijose, NVO, bendruomenėse; - ES specialistų poreikio ir jo patenkinimo vertinimą; - kiekybinius ir kokybinius specialistų rengimo, išsilavinimo, kvalifikacijos kėlimo, veiklos pobūdžio, rezultatyvumo ir skatinimo rodiklius. 	<p>Skaičiai, kiekiai – vnt., vnt. / metus Santykinė dalis – proc.</p>	
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<ol style="list-style-type: none"> 4.1. EK / NKP srityje dirbančių specialistų kiekiai, dalis tarp visų kultūros srities specialistų: <ol style="list-style-type: none"> 4.1.1. valstybinėse institucijose (atskirose sistemose), 4.1.2. savivaldybių institucijose, 4.1.3. NVO, bendruomenėse; 4.2. Folkloro kolektyvų vadovų kiekis, dalis tarp visų mėgėjų meno kolektyvų vadovų skaičiaus: <ol style="list-style-type: none"> 4.2.1. bendri rodikliai šalyje; 4.2.2. rodikliai atskirai regionuose, apskrityse; 4.2.3. rodikliai atskirai savivaldybėse; 4.3. Tautodailininkų kiekis, dalis bendroje meno kūrėjų statistikoje: <ol style="list-style-type: none"> 4.3.1. šalyje, 4.3.2. LTS skyriuose, 4.3.3. savivaldybėse; 4.4. Kitų EK sričių žinovų, mokovų kiekiai šalyje, savivaldybėse: <ol style="list-style-type: none"> 4.4.1. skaičiai pagal EK / NKP veiklų sritis (folkloras, tautodailė, amatai, žinija...); 4.5. Sertifikuotų tradicinių amatų meistrų ir tradicinių amatų programų vykdytojų kiekiai; 4.6. Folkloro kolektyvų vadovų statistika – bendroji ir pagal skirtingas meninės veiklos kategorijas: <ol style="list-style-type: none"> 4.6.1. šalies mastu; 4.6.2. pagal savivaldybes; 4.6.3. pagal sudėtį: didysis / mažasis folkloro kolektyvas, folkloro grupė, instrumentinės muzikos ansamblis / grupė. 4.6.4. pagal požymį: suaugusiųjų, vaikų ir jaunimo, mišrus, pagyvenusiųjų, neįgaliųjų ar kt.; 4.7. EK / NKP specialistų poreikio statistika: <ol style="list-style-type: none"> 4.7.1. bendras skaičius šalies mastu, 4.7.2. skaičiai pagal atskiras savivaldybes; 4.7.3. skaičiai pagal veiklos sritis; 4.8. EK / NKP specialistų išsilavinimo statistika – kiekiai pagal: <ol style="list-style-type: none"> 4.8.1. specialybes; 4.8.2. įgytas profesijas; 4.8.3. išsilavinimo lygį. 4.9. Etnologų statistika pasirinktu laikotarpiu: <ol style="list-style-type: none"> 4.9.1. krypties studijas baigusiujų skaičius, jų dalis tarp visų baigusiujų kultūros studijas; 4.9.2. pagal specialybę įsidarbinusių ir dirbančiųjų skaičius; 4.10. Kvalifikaciją per metus tobulinusių specialistų statistika: <ol style="list-style-type: none"> 4.10.1. EK / NKP specialistų, darbuotojų, atliekančių priskirtas atitinkamas funkcijas, kiekis, dalis nuo visų EK / NKP specialistų, dalis tarp visų kultūros lauko etatinių darbuotojų – šalies mastu ir pagal savivaldybes; 4.10.2. folkloro ansamblių vadovų kiekis, dalis tarp visų šio žanro kolektyvų vadovų ir dalis tarp visų kvalifikaciją kėlusiu mėgėjų meno kolektyvų vadovų; 4.10.3. tautodailininkų kiekis, dalis tarp visų tautodailininkų ir dalis tarp visų kvalifikaciją kėlusiu meno kūrėjų; 4.11. EK / NKP srities etatų kiekiai, jų dalis tarp viso kultūros lauko etatų: <ol style="list-style-type: none"> 4.11.1. valstybės įstaigų struktūroje; 4.11.2. savivaldybių struktūroje (bendrai ir pagal savivaldybes); 4.11.3. etatų kiekiai pagal įstaigų pobūdį, veiklos sritis; 4.11.4. etatų kiekiai bendrai šalyje, didžiuosiuose miestuose, regionuose; 4.12. Premijas, stipendijas, premijas, kitokią finansinę paramą per metus gavusių asmenų kiekiai, dalis tarp viso kultūros lauko asmenų: <ol style="list-style-type: none"> 4.12.1. iš valstybės biudžeto – bendri kiekiai ir pagal atskiras sistemas; 4.12.2. iš savivaldybių biudžeto – bendri kiekiai ir pagal savivaldybes; 4.12.3. tautinio paveldo produkto kūrėjai (ŽŪM premijavimas); 4.12.4. folkloro kolektyvų vadovai (LNKC premijavimas); 4.12.5. EK ir tautodailės puoselėtojai (KM premijos); 4.12.6. edukacinių ir kūrybinių programų vykdytojai. 	<p>Šaltinių ekspertinės analizės, apklausų duomenys – kokybiniai vertinimai</p>	
Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - KM, ŠMSM, ŽŪM, AM pateikiami duomenys apie atskirose sistemose EK / NKP plėtros srityje dirbančius specialistus; - Valstybės, savivaldybių institucijų, NVO (draugijų, sąjungų, - ŠMSM duomenys apie etnologinės krypties studijų programas, jas baigusiu studentų statistika; - Kvalifikacijos tobulinimo veiklą vykdančių institucijų duomenys apie kvalifikacijos tobulinimo programas, skirtas EK / NKP sričiai, dalyvių statistika; - KM, ŠMSM, ŽŪM, AM duomenys apie EK / NKP srityje veikiančių specialistų skatinimo programas ir paskirstytas lėšas; - LNKC renkami, kaupiami ir sisteminami duomenys apie savivaldybių administracijų, kultūros centrų ar kitose struktūrose dirbančius EK / NKP specialistus, apie paskirtus už NKPVS kūrimą atsakingus specialistus; apie folkloro kolektyvų vadovams skiriamas premijas; - Savivaldybių informacija apie vykdomas skatinimo priemones; - Šaltinių ekspertinės analizės. 		

R-4	Rodiklio pavadinimas	Žmogiškųjų išteklių valdymo, plėtros ir skatinimo pokyčiai	Matavimo vienetas
Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio rodikliai:</p> <p>4.1. EK / NKP srityje dirbančių specialistų kiekio pokytis per metus¹²⁹;</p> <p>4.2. EK / NKP specialistų poreikio patenkinimo (šalies mastu, pagal savivaldybes, pagal veiklos sritis) koeficientas, jo pokytis per pasirinktą laikotarpį;</p> <p>4.3. EK / NKP specialistų išsilavinimo (pagal specialybes, įgytas profesijas, išsilavinimo lygį) pokyčiai per pasirinktą laikotarpį;</p> <p>4.4. EK / NKP specialistams rekomenduojamą tinkamą išsilavinimą turinčių ir / ar kvalifikaciją patobulinusių asmenų kiekio pokytis per pasirinktą laikotarpį;</p> <p>4.5. Kvalifikaciją per metus tobulinusių asmenų¹³⁰ kiekių pokyčiai;</p> <p>4.6. EK / NKP srities etatų kiekio pokytis per metus¹³¹;</p> <p>4.7. Įvairiomis formomis per metus finansiškai paskatintų asmenų kiekio pokytis¹³².</p>	Vnt. (nuo – iki), Proc.	
K-5	Kriterijaus pavadinimas	Visuomenės įtrauktis į EK / NKP veiklas	Matavimo vienetas
Kriterijaus aprašymas	<p>Kriterijus rodo aktyviai į EK / NKP procesus, veiklas įsitraukusios visuomenės dalį ir jos pokyčius, pagal tam tikrus požymius nustato veiklose dalyvaujančių kolektyvų, asmenų kiekius ir jų pokyčius per pasirinktą laikotarpį.</p>	Santykinė dalis – proc.	
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>5.1. Folkloro kolektyvų skaičius, dalis tarp visų meno mėgėjų kolektyvų; folkloro kolektyvų narių skaičius, dalis tarp visų meno mėgėjų kolektyvų ir dalis tarp visų mėgėjų meno veiklos dalyvių. Skaičiuojama pagal atskiras kategorijas:</p> <p>5.1.1. KC ir jų padalinių kolektyvai;</p> <p>5.1.2. švietimo įstaigų kolektyvai;</p> <p>5.1.3. NVO kolektyvai;</p> <p>5.1.4. nepriklausomi;</p> <p>5.1.5. veikiančios didžiuosiuose miestuose;</p> <p>5.1.6. veikiančios savivaldybių centruose;</p> <p>5.1.7. veikiančios miesteliuose, kaimuose;</p> <p>5.1.8. ansambliai (suaugusiųjų, mišrūs, vaikų ir jaunimo, neįgaliųjų);</p> <p>5.1.9. dainavimo, sutartinių grupės;</p> <p>5.1.10. tradicinės instrumentinės grupės;</p> <p>5.1.11. kūrybinio folkloro grupės;</p> <p>5.1.12. šeimų grupės (įvairaus pobūdžio);</p> <p>5.2. Liaudies meno (tautodailės) tradicijų, tradicinių amatų puoselėtojų kiekis, iš jų:</p> <p>5.2.1. priklausančių LTS meistrams skaičius;</p> <p>5.2.2. tautodailės studijų, būrelių skaičius;</p> <p>5.2.3. tradicijas tęsiančių šeimų skaičius;</p> <p>5.2.4. liaudies meno, amatų puoselėtojai, veikiančios didžiuosiuose miestuose, savivaldybių centruose, miesteliuose, kaimuose;</p> <p>5.3. Kitas EK / NKP rūšis ir žanrus vystančių kolektyvų, asmenų kiekiai (pagal atskiras rūšis);</p> <p>5.4. Registruotos su EK / NKP veikla susijusios NVO: juridinių vienetų ir į veiklas įsitraukusių dalyvių skaičiai, procentinės dalys tarp visų registruotų organizacijų ir jų dalyvių;</p> <p>5.5. Klubų, bendrijų (folkloro, kraštotyros, žygeivių, tautodailės) skaičius ir į veiklas įsitraukusių dalyvių skaičius;</p> <p>5.6. EK / NKP puoselėjančios vietos, kaimo bendruomenės, vietos veiklos grupės: juridinių vienetų ir į veiklas įsitraukusių dalyvių skaičiai, procentinės dalys tarp visų registruotų bendruomenių ir jų dalyvių;</p> <p>5.7. Privataus verslo įmonių, įsitraukusių į EK / NKP plėtojimo veiklas, skaičius.</p> <p>5.8. Pajėgiausių institucijų, organizacijų (valstybės, visuomeninio ir privataus sektoriaus), bendruomenių, kolektyvų, EK / NKP srities plėtojų statistika (bendrai šalyje, didžiuosiuose miestuose, regionuose):</p> <p>5.8.1. Folkloro kolektyvų, turinčių aukščiausias kategorijas (I ir II) pagal meninį lygį ir veiklos rezultatus, skaičius, dalis tarp visų kategorijas turinčių folkloro kolektyvų; dalis tarp visų I ir II kategorijos meno mėgėjų kolektyvų;</p> <p>5.8.2. Folkloro žanro kolektyvų – Aukso paukštės laureatų – kiekis, dalis tarp visų folkloro kolektyvų ir dalis tarp visų mėgėjų meno kolektyvų laureatų;</p> <p>5.8.3. Folkloro kolektyvų – šalies ir tarptautinių konkursų laureatų – statistika;</p> <p>5.8.4. ŽŪM įvertintų geriausių tradicinių amatų ir tautinio paveldo mokymo programų statistika;</p> <p>5.8.5. Liaudies meno parodos „Aukso vainikas“ laureatų statistika;</p> <p>5.8.6. Etnokultūrinės kaimo turizmo sodybos, geriausiai etninės kultūros tradicijas puoselėjančių seniūnijų konkursų nugalėtojų statistika;</p> <p>5.8.7. Kitų EK / NKP srityje pasiektų aukštų įvertinimų šalies ir tarptautiniu lygiu statistika.</p>	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc.	
Duomenų šaltiniai	<p>- LNK, KC ir jų padalinių, EKC, švietimo įstaigų, LST direkcijų, Tradicinių amatų centrų, LTS skyrių, EKG, NVO ir kitų organizacijų, vietos, kaimo bendruomenių (pagal galimybes) veiklų ataskaitos;</p> <p>- apklausų duomenys, surinkti pagal įsitraukimą į tam tikras veiklas anketos forma.</p>		

129 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodytus K-4 aprašymo 4.1–4.6 punktuose.

130 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodytus K-4 aprašymo 4.10 punkte.

131 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodytus K-4 aprašymo 4.12 punkte.

132 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodytus K-4 aprašymo 4.13 punkte.

R-5	Rodiklio pavadinimas	Įsitraukimo į EK / NKP veiklas aktyvumas, tolygumas, kokybiškumas	Matavimo vienetas
Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio rodikliai:</p> <p>5.1. Folkloro kolektyvų, jų dalyvių skaičių pokyčiai¹³³;</p> <p>5.2. Tautodailės tradicijų, tradicinių amatų puoselėtojų kiekių pokyčiai¹³⁴;</p> <p>5.3. Kitas EK / NKP rūšis ir žanrus vystančių kolektyvų, asmenų kiekių pokyčiai;</p> <p>5.4. Įsitraukimo per KC, EKC, švietimo įstaigų, LST direkcijų, tradicinių amatų centrų, LTS skyrius, NVO sektorių, veiklas rodiklių¹³⁵ pokyčiai;</p> <p>5.5. Įsitraukimo miestuose, savivaldybėse, seniūnijose, miesteliuose, kaimuose rodiklių pokyčiai;</p> <p>5.6. Įsitraukimo įvairiuose kolektyvuose (pagal požymį¹³⁶) rodiklių pokyčiai;</p> <p>5.7. Įsitraukimo kaimo, vietos bendruomenėse, vietos veiklos grupėse, kitose vietos organizacijose (klubuose, bendrijose) rodiklių pokyčiai;</p> <p>5.8. Įsitraukimo per privataus verslo įmonių veiklas, orientuotas į EK / NKP srities plėtrą, kiekių pokyčiai;</p> <p>5.9. Pajėgiausių, laimėjimais įvertintų institucijų, organizacijų, bendruomenių kolektyvų, asmenų kiekių pokyčiai:</p> <p>5.9.1. bendrai šalyje;</p> <p>5.9.2. didžiuosiuose miestuose;</p> <p>5.9.3. regionuose.</p>	Vnt. (nuo–iki), Proc.	
K-6	Kriterijaus pavadinimas	Viešųjų EK / NKP srities kultūros ir meno renginių plėtra	Matavimo vienetas
Kriterijaus aprašymas	<p>Kriterijus apima EK / NKP srities veiklos produktų viešojoje erdvėje įvairovę, intensyvumą, renginių aktualumą, kurį rodo renginių, dalyvių, žiūrovų / lankytojų kiekiai, jų pokyčiai, o kokybę – rengėjų, dalyvių, lankytojų, ekspertų vertinimai.</p> <p>Renginių stebėseną ir vertinimą siūloma atlikti periodiškai. Siūloma vertinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rengėjų kompetenciją ir patirtį, - renginių dalyvių kompetenciją ir meninį veiklos bei atlikimo lygį, - renginių aktualumą ir tikslingumą; - renginių turinio kokybę, - EK / NKP srities / rūšies, žanro savybės atskleidimo kokybę, - renginių organizavimo kokybę, - renginių komunikaciją, - rezultatyvumą (lėšų ir dalyvių, poveikio santykį). 		
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>6.1. Renginių, lankytojų statistika, apimanti atskirų ministerijų valdomas sritis:</p> <p>6.1.1. Kultūros ministerijos;</p> <p>6.1.2. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos;</p> <p>6.1.3. Žemės ūkio ministerijos;</p> <p>6.1.4. Aplinkos ministerijos;</p> <p>6.2. Įstaigų, organizacijų suorganizuoti renginiai:</p> <p>6.2.1. KC ir jų padalinių,</p> <p>6.2.2. muziejų,</p> <p>6.2.3. bibliotekų,</p> <p>6.2.4. švietimo įstaigų,</p> <p>6.2.5. NVO sektoriuje,</p> <p>6.2.6. vietos bendruomenėse,</p> <p>6.2.7. pasaulio lietuvių bendruomenių.</p> <p>6.3. Tam tikrai tikslinei auditorijai skirti renginiai:</p> <p>6.3.1. vaikams ir jaunimui,</p> <p>6.3.2. suaugusiesiems,</p> <p>6.3.3. šeimoms,</p> <p>6.3.4. vyresnio amžiaus žmonėms,</p> <p>6.3.5. neįgaliesiems.</p> <p>6.4. Renginiai pagal pobūdį, rūšį, žanrą:</p> <p>6.4.1. šalies, regiono ar vietos tradicijas palaikantys (kalendorinės, darbų ciklo, kitos bendruomeninės šventės),</p> <p>6.4.2. įvairių EK rūšių tradicijas reprezentuojantys renginiai (tarptautiniai, šalies, regioniniai festivaliai, šventės, konkursai),</p> <p>6.4.3. mažesnės apimties tradicijas, įvykius pristatantys renginiai (koncertai, vakarai, parodos, vakaronės),</p> <p>6.4.4. tradicijų perdavimo, mokymo renginiai (kūrybinės stovyklos, plenerai, mokymai, kursai ir kt.),</p> <p>6.4.5. edukaciniai, žinių patikros, visuomenę įtraukiantys renginiai (edukaciniai užsiėmimai, pamokos, demonstracijos, viktorinos, olimpiados, protų mūšiai, akcijos),</p> <p>6.4.6. EK / KP medžiaga paremtų kultūros kelių renginiai,</p> <p>6.4.7. EK ir kitas kultūros bei meno sritis, žanrus, kūrėjus ir atlikėjus jungiantys renginiai.</p> <p>6.5. Renginių, dalyvių, lankytojų statistika:</p> <p>6.5.1. didžiuosiuose miestuose,</p> <p>6.5.2. savivaldybių centruose,</p> <p>6.5.3. miestuose ir miesteliuose.</p>	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc.	

133 Galima detalizuoti pagal K-5 aprašyme 5.1.1–5.1.11 punktuose nurodytas kategorijas.

134 Galima detalizuoti pagal K-5 aprašyme 5.2.1–5.2.4 punktuose nurodytas kategorijas.

135 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodytus K-5 aprašymo 5.1–5.5 punktuose.

136 Siūlomi požymiai: suaugusiųjų, vaikų ir jaunimo, mišrus, vyresnio amžiaus, neįgaliųjų.

Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - KM, ŠMSM, ŽŪM, AM, joms pavaldžių, kitų valstybinių institucijų, savivaldybių institucijų renkami ir pateikiami duomenys apie viešuosius EK / NKP išsaugoti ir plėtoti skirtus renginius; - KC ir jų padalinių, EKC, švietimo įstaigų, LST direkčių, tradicinių amatų centrų, LTS skyrių, NVO ir kitų organizacijų, vietos, kaimo bendruomenių veiklų ataskaitos; - Elektroninės dalyvių grįžtamojo ryšio apklausos; - Lankytojų atsiliepimai apie renginius, elektroninės apklausos, klausimynai (kokybiniai ir kiekybiniai duomenų rinkimo metodai); - Ekspertiniai renginių turinio ir kokybės vertinimai. 	
R-6 Rodiklio pavadinimas	<p>Viešųjų EK / NKP srities kultūros ir meno renginių aktualumas ir kokybiškumas</p> <p>Rodiklio aprašymas, detalizavimas</p> <p>Pokyčio, santykio rodikliai:</p> <p>6.1. Renginių, jų dalyvių ir žiūrovų / lankytojų kiekiai¹³⁷, jų pokyčiai;</p> <p>6.2. Renginių¹³⁸ skaičius¹³⁹, tenkantis 1000 gyventojų;</p> <p>6.3. Renginių¹⁴⁰ dalyvių ir lankytojų skaičius¹⁴¹ 1000 gyventojų;</p> <p>6.4. Renginių lankytojų skaičius¹⁴² iš pasirinktos grupės asmenų¹⁴³, tenkantis 1000 tos grupės gyventojų;</p> <p>6.5. Renginių skaičius¹⁴⁴, tenkantis vienam EK / NKP srities etatui;</p> <p>6.6. Viešųjų renginių turiniu ir kokybe patenkintų rengėjų, dalyvių, lankytojų kiekiai, jų pokyčiai; santykinė dalis tarp visų apklausose dalyvavusiųjų¹⁴⁵;</p> <p>6.7. Geriausiai įvertintų (vertinimo balų vidurkis ne mažesnis kaip 8 balai) viešųjų renginių¹⁴⁶ kiekis, jo pokytis, dalis tarp visų įvertintų renginių¹⁴⁷.</p>	Matavimo vienetas Vnt., proc. Vnt. / 1000 gyventojų
K-7 Kriterijaus pavadinimas	<p>Meninių, kūrybinių EK ir kitus meno bei kultūros žanrus, jų kūrėjus siejančių veiklų, projektų plėtra</p> <p>Kriterijaus aprašymas</p> <p>EK ir įvairių kitų meno bei kultūros žanrų sinergija įgauna vis didesnę vaidmenį, paklausą EK / NKP plėtros ir žinomumo kontekste, todėl svarbu atlikti nurodyto kriterijaus stebėseną ir vertinimą. Kriterijus rodo veiklų, kurios sieja EK ir kitas meno bei kultūros sritis ir žanrus, įvairovę, įgyvendintų projektų, naujai sukurtų produktų, paslaugų, priemonių kiekius, jų pokyčius ir tikslinės auditorijos pasiekiamumą. Renginių stebėseną ir vertinimą siūloma atlikti periodiškai. Siūloma vertinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projekto rengėjo kompetenciją ir patirtį, - renginio dalyvių, sukurto produkto vartotojo kompetenciją ir meninį veiklos bei atlikimo lygį, - projekto, renginio, sukurto produkto aktualumą ir tikslingumą, - renginio, sukurto produkto turinio kokybę, - EK / NKP srities / rūšies, žanro savybės atskleidimo kokybę, - renginio organizavimo, sukurto produkto pateikimo kokybę, - renginio, produkto komunikaciją, pasiekiamumo rezultatų vumą. 	Matavimo vienetas
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>7.1. Įgyvendintų tarpžanrinių projektų kiekiai pagal:</p> <p>7.1.1. kultūros ir meno žanrus,</p> <p>7.1.2. projektų pobūdį,</p> <p>7.1.3. pagal projektų vykdymo vietą (didieji miestai, savivaldybių centrai, rajonų vietovės).</p> <p>7.2. Įvykusių tarpžanrinių EK / NKP srities renginių, jų dalyvių, žiūrovų skaičiai pagal:</p> <p>7.2.1. kultūros ir meno žanrus,</p> <p>7.2.2. renginio pobūdį,</p> <p>7.2.3. pagal projektų vykdymo vietą (didieji miestai, savivaldybių centrai, rajonų vietovės).</p> <p>7.3. Sukurtų naujų EK / NKP produktų (meninių programų, pristatymų, projektų, publikacijų, kūrinių), paslaugų, kitų priemonių skaičiai, dalyvių ir vartotojų kiekiai.</p> <p>7.4. Informacijos pateikimo žiniasklaidoje statistika – pranešimų kiekis, procentinė dalis tarp visos EK informacijos pateikimų skaičiaus.</p> <p>7.5. Tikslinės auditorijos pasiekiamumo kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai.</p> <p>7.6. Tarpžanrinių veiklų, projektų kokybės, auditorijos poreikio patenkinimo rodikliai.</p>	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc.
Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - LKT, Tolygiosios kultūrinės raidos programos, savivaldybių kultūros projektų, kitų finansavimo šaltinių (pvz., tarptautinių kultūros ir meno fondų, Kompozitorių sąjungos, LATGA, AGATA kūrybinių, leidybinių projektų konkursų ir kt.) projekto finansavimo ataskaitos; - Elektroninės dalyvių grįžtamojo ryšio apklausos; - Lankytojų atsiliepimai apie renginius, elektroninės apklausos, klausimynai (kokybiniai ir kiekybiniai duomenų rinkimo metodai); - Ekspertiniai projektų, renginių turinio ir kokybės vertinimai. 	Ekspertiniai renginių turinio ir kokybės vertinimai – balais (1–10)

137 Galima detalizuoti pagal duomenų tipus, nurodytus K-6 aprašymo 6.1–6.5 punktuose.

138 Galima detalizuoti pagal renginių pobūdį, paskirtį (pvz., itin aktualūs būtų santykiniai rodikliai, susiję su edukaciniais renginiais, EK / NKP medžiaga paremtais kultūros keliais ir kt.).

139 Santykinį rodiklį siūloma diferencijuoti, pvz., skaičius bendrai šalyje, skaičius didžiuosiuose miestuose, skaičius regionuose.

140 Tas pats kaip 19.

141 Tas pats kaip 20.

142 Tas pats kaip 20.

143 Siūlomos grupės: vaikai ir jaunimas, suaugusieji, šeimos, vyresnio amžiaus žmonės, neįgalieji.

144 Tas pats kaip 20.

145 Tas pats kaip 20.

146 Gali būti detalizuojama pagal renginio pobūdį, rūšį, žanrą.

147 Tas pats kaip 20.

R-7	Rodiklio pavadinimas	Tarpžanrinių EK / NKP srities veiklų efektyvumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio, santykio rodikliai</p> <p>7.1. Įgyvendintų tarpžanrinių projektų¹⁴⁸, dalyvių kiekių pokyčiai;</p> <p>7.2. Įvykusių tarpžanrinių EK / NKP srities renginių¹⁴⁹, jų dalyvių, žiūrovų / lankytojų kiekių pokyčiai;</p> <p>7.3. Projektų, renginių¹⁵⁰ skaičius, tenkantis 1000 gyventojų;</p> <p>7.4. Projektų dalyvių, renginių lankytojų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų;</p> <p>7.5. Renginių¹⁵¹ lankytojų skaičius iš pasirinktos grupės asmenų¹⁵², tenkantis 1000 gyventojų;</p> <p>7.6. Naujai sukurtų produktų¹⁵³, paslaugų, jų vartotojų kiekio pokytis;</p> <p>7.7. Naujai sukurto produkto, paslaugos turiniu ir kokybe patenkintų vartotojų (projekto / renginio dalyvių, žiūrovų / lankytojų / vartotojų) kiekiai, jų pokyčiai; santykinė dalis tarp visų apklausoje dalyvavusiųjų;</p> <p>7.8. Informacijos pasiekiamumo įvairaus pobūdžio pranešimų žiniasklaidoje vienetais pokytis;</p> <p>7.9. Geriausiai įvertintų tarpžanrinių EK / NKP srities projektų / renginių kiekių, jo pokytis, dalis tarp visų įvertintų projektų / renginių.</p>	<p>Vnt. (nuo–iki), proc.</p> <p>Vnt. / 1000 gyventojų</p> <p>Vnt. (nuo–iki), proc.</p>
K-8	Kriterijaus pavadinimas	EK / NKP leidiniai, kitos publikavimo formos	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	<p>Kriterijus rodo EK / NKP srities publikacijų įvairiomis formomis įvairovę, kiekius, pokyčius per pasirinktą laikotarpį. Išleistų ir išplatintų leidinių palyginimas gali padėti nustatyti vienos ar kitos rūšies, žanro leidinio poreikį, auditorijos domėjimosi lygį.</p> <p>Pageidautinas ir ekspertinis publikacijų vertinimas, kokybinė jų turinio analizė.</p> <p>Naudingas būtų duomenų diferencijavimas ir palyginimas pagal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - atskirų ministerijų (KM, ŠMSM, ŽŪM, AM) valdomas sritis; - publikacijų rengėjus, leidėjus (mokslo institucijos, nacionalinės kultūros ir meno, savivaldybių institucijos, NVO, vietos bendruomenės, privatus leidėjai ir pan.); - EK / NKP sritį, rūšį, žanrą; - leidinio paskirtį; - leidinio formatą. 	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>8.1. Moksliniai, tiriamieji, enciklopediniai leidiniai (monografijos, straipsnių rinkiniai, žinyai ir kt.), moksliniai EK šaltinių, tekstų leidiniai;</p> <p>8.2. Taikomieji EK / NKP leidiniai (EK / NKP rūšis ir žanrus populiariausias, jų medžiagą pristatančios knygos, tautosakos, paprotinės medžiagos rinkiniai ir kt.), leidinių serijos;</p> <p>8.3. Periodiniai EK / NKP leidiniai;</p> <p>8.4. Edukaciniai, vaikams ir jaunimui skirti EK / NKP tematikos leidiniai;</p> <p>8.5. Regionų, savivaldybių, vietovių EK / NKP reiškinius pristatantys leidiniai;</p> <p>8.6. Garso ir vaizdo publikacijos (jų leidyba ir arba publikavimas virtualioje erdvėje);</p> <p>8.7. Internetinės publikacijos;</p> <p>8.8. Skaitmeninės knygos;</p> <p>8.9. Audiogidai;</p> <p>8.10. Elektroninės, virtualios pažintinės-mokomosios priemonės, žaidimai.</p> <p>Pastaba: vertinant auditorijos pasiekiamumą per interneto prieigas, 8.6–8.10 punktų atvejais svarbiu kiekybinu kriterijumi tampa ir pasiekto auditorijos ir vartotojų kiekiai.</p> <p>Publikacijų ekspertinis vertinimas turėtų apimti šiuos aspektus: aktualumas, formos, turinio išsamumas, mokslinė / kultūrinė / edukacinė išliekamoji vertė, publikacijos kokybė ir kt.</p>	<p>Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc.</p>
	Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - LKT statistika apie iš dalies finansuotas EK srities, leidybos, skaitmeninių, virtualių ir kt. publikacijų veiklas ir sukurtus produktus. - Ministerijų, Mokslo tarybos, EK srityje veikiančių mokslo ir studijų institucijų, savivaldybių, NVO teikiami duomenys apie leidinius ir kitas publikavimo formas. - Internetu prieinamų publikacijų ir jų lankomumo statistika. 	<p>Ekspertiniai leidinių turinio ir kokybės vertinimai, balais (1–10)</p>
R-8	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP publikacijų kokybės ir pasiekiamumo pokyčiai	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio ir santykio rodikliai:</p> <p>8.1. Publikacijų rengėjų, leidėjų kiekio pokytis;</p> <p>8.2. Publikacijų kiekių (bendro skaičiaus ir atskirų kiekių pagal publikacijų požymius¹⁵⁴) pokyčiai;</p> <p>8.3. Publikacijų (bendrai ir pagal atskirus požymius¹⁵⁵) poreikių¹⁵⁶ pokyčiai;</p> <p>8.4. Virtualiomis publikavimo formomis pasiektos auditorijos kiekio pokytis;</p> <p>8.5. Publikacijų vertinimo (pagal tikslinių grupių apklausas) pokytis – teigiamai įvertinusių asmenų kiekis tarp visų apklaustųjų;</p> <p>8.6. Publikacijų aktualumo, formų, turinio ir kokybės ekspertinio vertinimo rodikliai – geriausiai įvertintų (vertinimo balų vidurkis ne mažesnis kaip 8 balai) publikacijų kiekis, jo pokytis, dalis tarp visų įvertintų publikacijų.</p>	<p>Vnt. (nuo–iki), proc.</p>

148 Siūloma detalizuoti pagal kultūros ir meno žanrus, projektų pobūdį, pagal projektų vykdymo vietą – didieji miestai, savivaldybių centrai, rajonų vietovės ir / ar kitus pasirinktus požymius.

149 Tas pats kaip 29.

150 Galima detalizuoti panašiai, kaip nurodyta 29.

151 Tas pats kaip 31.

152 Siūlomos grupės: vaikai ir jaunimas, suaugusieji, šeimos, vyresnio amžiaus žmonės, neįgalieji.

153 Meninių programų, pristatymų, projektų, publikacijų, kūrinių ir kt.

154 Siūloma detalizuoti pagal K-8 aprašyme nurodytus 8.1–8.10 punktus.

155 Tas pats kaip 35.

156 Poreikis nusakomas išleistų ir per tam tikrą laikotarpį išplatintų leidinių vnt. santykiu.

K-9	Kriterijaus pavadinimas	NKP vertybių sąrašų veiklų plėtra: pasiūlymų, vertybių, planuotų ir įgyvendintų apsaugos priemonių pokyčiai	Matavimo vienetas
Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos priemonės „Sąvadai / Inventoriai“ įgyvendinimo šalyje kryptis, žmogiškuosius išteklius, veiklų rezultatus, kurių vienas svarbiausių – savivaldybių ir nacionalinio NKP vertybių sąvadų (toliau – Sąvadas) kūrimas ir vertybių apsaugos, tęstinumo ir sklaidos priemonių vykdymas. Taip pat padeda nustatyti NKP vertybių sąvado poveikį EK plėtrai.		
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>9.1. Savivaldybių, paskyrusių už Sąvado formavimą atsakingą specialistą (-us), skaičius, procentinė dalis tarp visų savivaldybių;</p> <p>9.2. Savivaldybių ar kitus vietinius sąvadus sudarančių savivaldybių skaičius; į juos įrašytų vertybių skaičius;</p> <p>9.3. Kuriant nacionalinį sąvadą dalyvaujančių (teikiančių pasiūlymus, paraiškas) savivaldybių kiekis;</p> <p>9.4. Per metus pateiktų naujų pasiūlymų ir paraiškų kiekiai – šalies mastu ir pagal savivaldybes;</p> <p>9.5. Nacionaliniam sąvadui pateiktų ir priimtų paraiškų skaičiai pagal:</p> <p>9.5.1. teikėjus – vietos bendruomenės, nevyriausybines organizacijos, savivaldybių kultūros įstaigos, nacionalinės kultūros, mokslo, studijų įstaigos;</p> <p>9.5.2. savivaldybes,</p> <p>9.5.3. vertybės būklės požymį – gyva, nykstanti, atgaivinta;</p> <p>9.5.4. pagal NKP kategorijas – tradicija, NKP židinys, geroji NKO plėtojimo praktika;</p> <p>9.5.5. pagal NKP sritį – žodinės kūrybos tradicijos ir išraiškos formos (1), atlikimo menai (2), papročiai, apeigos, šventiniai renginiai (3), liaudies menas, tradiciniai amatai ir ūkinė veikla (4), su gamta ir visata susijusios žinios ir veikla (5);</p> <p>9.6. Numatytų ir įgyvendintų į Sąvadą įtrauktų vertybių apsaugos priemonių kiekiai – šalies mastu, pagal savivaldybes; kiekiai pagal priemonės pobūdį:</p> <p>9.6.1. dokumentavimo,</p> <p>9.6.2. metodinė ir mokymų,</p> <p>9.6.3. edukacinė,</p> <p>9.6.4. leidybos,</p> <p>9.6.5. viešinimo,</p> <p>9.6.6. sociokultūrinė veikla,</p> <p>9.6.7. su ūkio, verslo, turizmo veiklomis susijusi veikla,</p> <p>9.6.8. su tausojančiu gamtos išteklių naudojimu ir aplinkos apsauga susijusi veikla;</p> <p>9.7. UNESCO tarptautiniams sąrašams pateiktų / įrašytų nominacijų (vienos šalies, jungtinių) kiekis per tam tikrą ataskaitinį laikotarpį;</p> <p>9.8. Su NKP reiškiniais, Sąvado vertybėmis susijusios informacijos sklaida jų tvarkytojų (savivaldybių, LNKC) iniciatyva ir priemonėmis – leidiniais, tinklalapiais, publikacijomis, pranešimais žiniasklaidoje (kiekiai, pasiekiamumas).</p>	Skaičiai, kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt. Santykinė dalis – proc.	
Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - Nacionalinės Lietuvos UNESCO komisijos sekretoriato ataskaitos apie NKP apsaugos konvencijos įgyvendinimą; - LNKC renkami duomenys apie savivaldybių ir nacionalinį sąvadus, vertybių viešinimą; - Sąvado informacinės sistemos (Sąvado IS) formuojamos ataskaitos; - Ekspertinė duomenų analizė; - Elektroninės Sąvado rengėjų, specialistų apklausos. 		
R-9	Rodiklio pavadinimas	Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo priemonės „Sąvadai / Inventoriai“ efektyvumas	Matavimo vienetas
Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio, santykio rodikliai:</p> <p>9.1. Savivaldybių dalyvavimo vietinių ir nacionalinio NKP sąvadų kūrimo procese pokyčiai (savivaldybių kiekio pokytis);</p> <p>9.2. Naujai pateiktų pasiūlymų ir paraiškų kiekio pokytis per metus;</p> <p>9.3. Nacionaliniam Sąvadui pateiktų ir įrašytų paraiškų¹⁵⁷ kiekio pokytis;</p> <p>9.4. Numatytų ir įgyvendintų apsaugos priemonių¹⁵⁸ santykis, jo pokytis;</p> <p>9.5. Tarptautiniams sąrašams pateiktų ir įtrauktų nominacijų kiekio pokytis per ataskaitinį laikotarpį;</p> <p>9.6. Leidinių, tinklalapių, publikacijų, pranešimų žiniasklaidoje apie NKP vertybes kiekio pokytis;</p> <p>9.7. Dalijimosi gerąja NKP išsaugojimo ir tęstinumo patirtimi pokyčiai – įvairaus formato publikacijų kiekio pokytis;</p> <p>9.8. NKP vertybių sąrašų sudarymo poveikio EK veiklų kryptingumui pokytis.</p>	Vnt. (nuo–iki), proc. Proc. Apklausų, ekspertinio vertinimo rezultatai	

157 Galima detalizuoti pagal duomenų grupes, nurodytas K-9 aprašymo 9.5 punkte.

158 Galima detalizuoti pagal NKP sritį – žodinės kūrybos tradicijos ir išraiškos formos (1), atlikimo menai (2), papročiai, apeigos, šventiniai renginiai (3), liaudies menas, tradiciniai amatai ir ūkinė veikla (4), su gamta ir visata susijusios žinios ir veikla (5) – ir pagal priemonės pobūdį: dokumentavimo, metodinė ir mokymų, edukacinė, leidybos, viešinimo, sociokultūrinė, su ūkio, verslo, turizmo veikla susijusi, su tausojančiu gamtos išteklių naudojimu ir aplinkos apsauga susijusi veikla.

K-10	Kriterijaus pavadinimas	EK / NKP mokymo, žinių, įgūdžių perdavimo būdų ir veiklų plėtra	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus gali padėti nustatyti EK / NKP mokymo, žinių, įgūdžių perdavimo būdų įvairovę, jų taikymą veiklose, asmenų, įsitraukusių į tokias veiklas, kiekius ir jų pokyčius per pasirinktą laikotarpį.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>10.1. Žinias, įgūdžius, technologijas perduodančių meistrų, perėmusių šeimos narių, mokinių skaičiai;</p> <p>10.2. Tradicijos (jos ypatybių, įgūdžių, technologijų) perdavimo veiklų (kūrybinių dirbtuvių, mokymų, stovyklų, kursų) skaičius, jų dalyvių skaičius;</p> <p>10.3. Mokymo įstaigų – specializuotų EK / NKP krypties mokyklų, mokyklų su dėstomąją EK disciplina, švietimo įstaigų, kuriose vykdomos neformaliojo EK ugdymo veiklos, – kiekiai, dalis tarp visų švietimo įstaigų;</p> <p>10.4. Įsitraukusių į 10.3 punkte išvardytų mokymo įstaigų veiklas vaikų ir jaunimo skaičiai, procentinė dalis tarp viso šalies moksleivių kiekio;</p> <p>10.5. Neformaliojo švietimo įstaigų (muzikos, dailės, šokio mokyklų), kuriose įvestos tradicinės kultūros specializacijos, disciplinos, skaičius; EK šakų besimokančiųjų skaičius, procentinė jų dalis tarp visų mokinių;</p> <p>10.6. Parengtos / atnaujintos edukacinės programos įvairiems visuomenės sluoksniams – jų skaičius, paslaugos gavėjų skaičius;</p> <p>10.7. Parengtos ir specialistams, meistrams, kitai tikslinei auditorijai, visuomenei pateiktos metodikos, metodinės priemonės;</p> <p>10.8. Žinias įgijusių, įgūdžius tobulinusių ir profesinėje veikloje visa tai pritaikančių asmenų skaičiai, proporcijos, pokyčiai.</p> <p>Pastabos:</p> <p>10.1–10.2 punktus galima detalizuoti pagal tradicijų rūšis ir žanrus; regionus, savivaldybes;</p> <p>10.3–10.6 punktus galima detalizuoti pagal didžiuosius miestus, savivaldybių centrus, rajonus;</p> <p>10.7–10.8 punktų statistika renkama pagal tradicijų rūšis, žanrus.</p>	Vnt. (nuo–iki), proc.
	Duomenų šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - Muziejų, bibliotekų, kultūros įstaigų (KC ir jų filialų, EKC), tradicinių amatų centrų duomenys; - Tautinio paveldo produkto programos informacija iš tinklalapio ir iš ŽŪM; - Savivaldybių administracijų duomenys; - ŠMSM mokymo įstaigų veiklų statistika; - EK specializacijų, disciplinų sąrašo, EK ugdymo programų kokybinė analizė; - Savivaldybių NKP vertybių sąvadai; - Naujai sukurtų paslaugų (programų), naujai sukurtų produktų (metodikų, metodinių priemonių) ekspertinės analizės; - Elektroninių apklausų duomenys. 	
R-10	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP žinių, įgūdžių perėmimo aktyvumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio, santykio rodikliai:</p> <p>10.1. tradicijų perdavimo veiklų kiekio pokytis;</p> <p>10.2. tradicijų perdavimo veiklų dalyvių pokytis;</p> <p>10.3. meistrų ir mokinių kiekio santykis (vienam meistrui tenkančių mokinių kiekis);</p> <p>10.4. mokymo (formalaus ir neformalaus) įstaigų su EK disciplina, neformaliojo EK veiklomis kiekio pokytis;</p> <p>10.5. EK veiklose dalyvaujančių moksleivių kiekio pokytis;</p> <p>10.6. edukacinių programų kiekio, įvairovės, kokybės pokyčiai;</p> <p>10.7. metodinių priemonių kiekio, įvairovės, kokybės pokyčiai;</p> <p>10.8. žinias ir įgūdžius nuolat tobulinančių profesinėje veikloje užsiimančių asmenų kiekio pokytis;</p> <p>10.9. patenkintų EK ugdymu mokymo įstaigose mokinių, mokytojų, tėvelių kiekis, dalis tarp visų apklaustųjų;</p> <p>10.10. patenkintų edukacinėmis programomis, metodinėmis priemonėmis asmenų kiekis, dalis tarp visų apklaustųjų.</p>	Vnt. (nuo–iki), proc. Asm. / 1 meistrui Vnt. (nuo–iki), proc.

K-11	Kriterijaus pavadinimas	Savaimingų EK / NKP tradicijų tęstinumo procesų plėtra	Matavimo vienetas
Kriterijaus aprašymas	<p>Kriterijus netirtas, tačiau reikalingas norint nustatyti savaimingo EK / NKP židinių, NVO, bendruomenių, grupių, asmenų veiklų ir įsitraukimo į tradicijų tęstinumo procesus mastą. Iki šiol EK / NK veiklų ataskaitos tokio kriterijaus neturėjo ir jokių rodiklių nebuvo nustatyta. Tai iš dalies atspinti NKP vertybių sąvado renkami ir kaupiami duomenys.</p> <p>EK / NKP formų raidos, situacijos stebėseną padeda nustatyti problematiką, skatina ieškoti tinkamų plėtros priemonių.</p>	Matavimo vienetas	
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>11.1. Nenutrūkstamai gyvuojančių EK / NKP židinių, juose puoselėjamų tradicijų sąrašas, skaičiai;</p> <p>11.2. NVO, bendruomenių, grupių, asmenų, inicijuojančių ir veikiančių savaimingų tradicijų tęstinumo procesus, sąrašas, kiekis;</p> <p>11.3. Vietos tradicijų žinovų, mokovų (tiesioginių tradicijų saugotojų, perėmėjų, tęsėjų, pateikėjų, meistrų ir kt.) sąrašai, skaičiai;</p> <p>11.4. Šeimų, kuriose perduodamos (per kelias kartas) ir puoselėjamos tradicijos, skaičius;</p> <p>11.5. Tradiciją perėmusių jaunesnės kartos asmenų skaičius;</p> <p>11.6. Tradicijos vartotojų skaičius, jų pokytis per pasirinktą laikotarpį.</p> <p>Pastaba: visi rodikliai pagal poreikį gali būti diferencijuojami pagal savivaldybes, regionus.</p>		
Duomenų šaltiniai	<p>- NKP vertybių sąvado duomenys;</p> <p>- Tikslinių apklausų duomenys.</p>		
R-11	Rodiklio pavadinimas	Savaimingų EK / NKP tradicijų dinamika	Matavimo vienetas
Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio rodikliai:</p> <p>11.1. Savaimingų EK / NKP židinių, NVO, bendruomenių, grupių, asmenų veiklų kiekio pokytis;</p> <p>11.2. Savaimingų tradicijų saugotojų ir vartotojų kiekio pokyčiai;</p> <p>11.3. Jaunimo, įsitraukusio į savaimingas EK / NKP tradicijų tęstinumo veiklas, kiekio pokytis.</p>	Vnt. (nuo–iki), proc.	
K-12	Kriterijaus pavadinimas	EK / NKP medžiagos identifikavimo, fiksavimo, saugojimo, sklaidos plėtra	Matavimo vienetas
Kriterijaus aprašymas	<p>Kriterijus rodo EK / NKP medžiagos rinkimo, fiksavimo, saugojimo archyvuose ir duomenų viešinimo, sklaidos kiekybę ir kokybę.</p> <p>Archyvinė nematerialaus kultūros paveldo medžiaga – užfiksuotos, inventorizuotos ir saugomos nematerialaus kultūros paveldo vertybės (garso, vaizdo įrašai, rankraščių rinkiniai, ikonografinė medžiaga, lauko tyrimo (ekspedicijos) rinkiniai ir kt.).</p> <p>Kokybiniais rodikliais nustatyti reikalingos ekspertinės analizės išvados.</p>	Matavimo vienetas	
Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	<p>12.1. Atliktų lauko tyrimų (ekspedicijų) skaičius (iš jų vykdytų – mokslo ir studijų įstaigų, nacionalinių kultūros įstaigų, savivaldybių įstaigų, muziejų, NVO, bendruomenių, asmenų grupių, individualiai);</p> <p>12.2. Surinktų, užfiksuotų, saugomų; įsigytų, susigrąžintų archyvuose (nacionaliniuose, valstybės, savivaldybių, muziejų, NVO sektoriuose, asmeniniuose) vertybių (artefaktų, archyvinių vienetų) skaičius, kolekcijų papildymas archyviniais vienetais;</p> <p>12.3. Paskelbtų EK / NKP duomenų (teksto, vaizdo, garso, kt.) kiekiai;</p> <p>12.4. Restauruotų, atkurtų, kopijuotų EK / NKP vertybių skaičius;</p> <p>12.5. Suskaitmenintų EK / NKP vertybių skaičius, procentinė dalis nuo visų saugomų vertybių;</p> <p>12.6. Elektroninių archyvų skaičiai, naudojimosi jais statistika.</p> <p>Pastaba: 12.3 –12.6 punktus galima diferencijuoti pagal archyvus, savivaldybes, regionus.</p>	Kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt. pokytis – proc.	
Duomenų šaltiniai	<p>- Mokslo ir studijų įstaigų, nacionalinių kultūros, savivaldybių įstaigų, NVO, bendruomenių, taip pat archyvų, kaupiančių EK / NKP medžiagą, ataskaitos, pateikti duomenys pagal atitinkamą duomenų rinkimo anketą;</p> <p>- Viešai prieinamų EK / NKP duomenų analizė;</p> <p>- Auditorijos pasiekiamumo stebėsenos tyrimo rezultatai.</p>		
R-12	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP archyvinės medžiagos prieinamumas	Matavimo vienetas
Rodiklio aprašymas, detalizavimas	<p>Pokyčio rodikliai:</p> <p>12.1. Archyvų papildymo NKP vertybių vienetais pokyčiai;</p> <p>12.2. Publikuotos archyvinės EK / NKP medžiagos kiekių pokyčiai;</p> <p>12.3. Viešai prieinamų suskaitmenintų EK / NKP vertybių, duomenų kiekių pokyčiai;</p> <p>12.4. Elektroninių archyvų lankytojų kiekio pokytis.</p>	Vnt. (nuo–iki), proc. Kaupiamieji vnt.	

K-13	Kriterijaus pavadinimas	Moksliniai EK / NKP tyrimai ir jų sklaida	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo EK / NKP tyrimų situaciją (kokybinė analizė), kiekius (kiekybiniai rodikliai) ir apima šias mokslinių tyrimų sritis: etnologiją, folkloristiką, etnomuzikologiją, mitologiją, tautosakos mokslą, menotyra, archeologiją, kultūros antropologiją, sociologiją.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	13.1. Mokslo tarybai teiktų / laimėtų akademinų tyrimų projektų skaičius, dalis tarp visų teiktų ir finansuotų mokslo tyrimų; 13.2. Tyrimų, atliktų pagal tam tikras terminuotas arba ilgalaikes teminių tyrimų programas, sklaidos (publikavimo, pristatymo visuomenei) rodikliai; 13.3. Surengtų mokslo renginių (konferencijų, simpoziumų, seminarų ir pan.) kiekis; 13.4. Apgintų mokslinių disertacijų kiekis; 13.5. Mokslo darbų, tyrimų publikavimo prestižiniuose šalies, tarptautiniuose leidiniuose kiekiai; 13.6. Tarptautinio pripažinimo sulaukusių mokslo darbų, tyrimų kiekis; tarptautinių ekspertų vertinimai.	Vnt. (nuo–iki), kaupiamieji vnt. Santykinė dalis – proc.
	Duomenų šaltiniai	Lietuvos mokslo tarybos, EKG organizuotų, remiamų mokslo tyrimų ataskaitos; Mokslo ir aukštojo mokslo įstaigų mokslinės veiklos ataskaitos.	
R-13	Rodiklio pavadinimas	Mokslinės veiklos produktyvumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	Pokyčio, santykio rodikliai: 13.1. Mokslinių tyrimų, darbų, apgintų disertacijų kiekio pokytis; 13.2. EK / NKP srities mokslo renginių kiekio pokytis; 13.3. Mokslo darbų, tyrimų publikavimo dinamika; 13.4. Vienam mokslininkui tenkantis mokslinių tyrimų, darbų skaičius, rodiklio pokytis.	Vnt. (nuo–iki), proc.
K-14	Kriterijaus pavadinimas	Viešojo informavimo, žinomumo didinimo EK / NKP srityje raida	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo viešojo informavimo kanalų aktyvumą ir pastangas didinti EK / NKP srities žinomumą bei jų informacijos priemonių pasiekiamumą.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	14.1. Specializuotos nacionalinio transliuotojo laidos – skaičius, reitingai; 14.2. Informacija apie EK / NKP pateiktą informacinėse, kultūros, kitose laidose, – reportažų kiekis, transliacijos trukmė, reitingai, proc. tarp visų atitinkamo pobūdžio laidų; 14.3. Tęstinės kitų informavimo priemonių rubrikos – skaičius, reitingai; 14.4. Specializuotos tinklalaidės – skaičius, lankomumas, lankytojų įsitraukimo rodikliai; 14.5. Socialiniai tinklai – lankomumas, peržiūrų kiekiai, prenumeratorių skaičius, lankomumo rodikliai.	
	Duomenų šaltiniai	- Nacionalinio transliuotojo ir kitų viešosios informacijos priemonių veiklos ir auditorijos pasiekiamumo ataskaitos; - Spaudos ir rėmimo fondo veiklos ataskaitos; - EK / NKP sklaidos internete stebėsenos ataskaitos; - Tikslinių apklausų duomenys.	
R-14	Rodiklio pavadinimas	Viešojo informavimo priemonių informacijos pasiekiamumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	Pokyčio, santykio rodikliai: 14.1. Specializuotų laidų, tinklalaidžių, tęstinių priemonių kiekio ir kokybės pokytis; 14.2. Specializuotų laidų, tinklalaidžių, tęstinių priemonių reitingų, pasiekiamumo pokyčiai; 14.3. Informacijos kitose laidose apimties pokyčiai; 14.4. Informacijos socialinių tinklų apimties ir dažnumo pokyčiai; 14.5. Aktualių socialinių tinklų lankomumo pokyčiai: prenumeratorių kiekio pokytis, peržiūrų kiekio pokytis; komentarų kiekio pokytis; 14.6. Žiniasklaidos vartotojų patenkinimo informacijos pasiekiamumu ir kokybe rodiklių (patenkinimų kiekis tarp visų apklaustųjų) pokyčiai.	Vnt. (nuo–iki), proc. Proc. Val. / metus Vnt., vnt. / mėn. Vnt. (nuo–iki), proc. Proc.
K-15	Kriterijaus pavadinimas	Pasaulio lietuvių bendruomenių veikla	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo pasaulio lietuvių bendruomenių aktyvumo, veiklų pobūdžio EK / NKP srityje pokyčius.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	15.1. EK / NKP srityje veikiančių bendruomenių, kolektyvų skaičius, juose dalyvaujančių asmenų kiekis; 15.2. Įgyvendintų veiklų (renginiai, leidiniai, publikavimas internete, kt.) skaičius (pagal valstybes, pagal veiklų pobūdį); 15.3. Dalyvavimo Lietuvoje vykstančiuose renginiuose rodikliai – kiekis, dažnumas; 15.4. Dalyvių, žiūrovų, auditorijos pasiekiamumo žiniasklaidos kanalais rodikliai – informacijos kiekiai, auditorijos kiekiai.	
	Duomenų šaltiniai	- Tautinių mažumų departamento renkamų duomenų statistika, ataskaitos; - LNKC naujai priskirtos veiklos srities duomenų statistika, ataskaitos; - Tikslinių elektroninių apklausų duomenys.	

R-15	Rodiklio pavadinimas	Pasaulio lietuvių bendruomenių veiklos aktyvumo pokyčiai	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	Pokyčio, santykio rodikliai: 15.1. Į EK / NKP srities veiklas įsitraukusių bendruomenių, kolektyvų, dalyvių skaičių pokyčiai; 15.2. Įgyvendintų EK / NK srities veiklų kiekių pokyčiai; 15.3. Pasaulio lietuvių bendruomenės dalyvavimo Lietuvoje vykstančiuose renginiuose aktyvumo rodikliai – kolektyvų, dalyvių kiekių pokyčiai; 15.4. Informacijos pasiekiamumo užsienio šalyse rodiklių pokyčiai;	Vnt. (nuo–iki), proc. Proc. Vnt. (nuo–iki), proc. Proc.
K-16	Kriterijaus pavadinimas	Tarptautiškumas, EK / NKP sklaida užsienyje	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus rodo Lietuvos viešųjų institucijų, NVO, bendruomenių, kolektyvų aktyvumą tarptautiniu lygiu, EK / NKP sklaidos užsienyje intensyvumą. Kriterijų apibūdina kiekybiniai ir kokybiniai veiklų rezultatų vertinimai, Lietuvos EK ir NKP reiškiniai, tradicijų sklaidos tarptautiniu lygiu rodikliai.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	16.1. Lietuvoje organizuotų įvairaus pobūdžio tarptautinių EK / NKP srities renginių skaičius; 16.2. Lietuvos folkloro kolektyvų, liaudies meistrų, specialistų, mokslininkų dalyvavimas tarptautiniuose renginiuose užsienio šalyse – geografija, renginių pobūdis, kolektyvų, dalyvių kiekiai; 16.3. Lietuvos EK / NKP tradicijų pristatymų užsienyje kiekis; 16.4. Dvišalės ar daugišalės bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis programos, projektų kiekis, rengėjų, dalyvių skaičius; 16.5. Priklausymas tarptautinėms EK / NKP organizacijoms – tarptautinių organizacijų kiekis, joms priklausančių Lietuvos EK / NKP organizacijų kiekis; 16.6. Nevyriausybinių organizacijų, viešųjų ar privačių įstaigų bei privačių asmenų, įsitraukusių į Tarpvyriausybinių UNESCO komiteto patariamųjų ar konsultacinių grupių veiklą, kiekis;	
	Duomenų šaltiniai	- KM, LNKC, kitų kultūros įstaigų, LTS, ŽŪM Tautinio paveldo programos veiklų ataskaitos; - UNESCO svetainės informacija apie NVO įsitraukimą; - Tikslinių apklausų duomenys.	
R-16	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP sklaidos užsienyje intensyvumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	Pokyčio, santykio rodikliai: 16.1. Lietuvoje organizuojamų tarptautinių EK / NKP srities renginių kiekio, dalyvių skaičiaus pokyčiai; 16.2. Kolektyvų, asmenų, pristačiusių Lietuvos EK / NKP užsienyje, kiekio pokytis – bendrai, pagal kontinentus, šalis; 16.3. Bendradarbiavimo programų, projektų kiekio, rengėjų ir dalyvių skaičiaus pokyčiai; 16.4. Tarptautinių organizacijų, komitetų ir jų dalyvių (organizacijų, institucijų) kiekių santykis.	Vnt. (nuo–iki), proc. Vnt.
K-17	Kriterijaus pavadinimas	EK / NKP procesų stebėsenos priemonių įgyvendinimas	Matavimo vienetas
	Kriterijaus aprašymas	Kriterijus parodo, kas ir kaip vykdo EK / NKP stebėsenos priemones, jų periodiškumą.	
	Reikalingi duomenys, kiekybiniai rodikliai	17.1. Atliktų monitoringų, tikslinių stebėsenos priemonių (giluminių, į atskirus segmentus orientuotų tyrimų, apklausų, paslaugų gavėjų nuomonės tyrimų ir kitų) skaičius; 17.2. Įgyvendintų kokybinės EK gyvavimo ir veiklos rūšių patikros priemonių (apžiūrų, konkursų, kitų ekspertinio vertinimo formų) skaičius; 17.3. Parengtų ekspertizų, pasiūlymų, raidos prognozavimo dokumentų skaičius; 17.4. EK / NKP srities strateginio ir veiklos planavimo srityje pritaikytų, panaudotų atliktų stebėsenos priemonių kiekis.	
	Duomenų šaltiniai	- KM duomenys apie kultūros lauko stebėsenos priemones; - EKG T užsakymu įgyvendintų ekspertizų sąrašai ir medžiaga; - Kultūros lauko strateginių dokumentų analizė.	
R-17	Rodiklio pavadinimas	EK / NKP procesų stebėsenos priemonių efektyvumas	Matavimo vienetas
	Rodiklio aprašymas, detalizavimas	Pokyčio, santykio rodikliai: 17.1. Stebėsenos priemonių skaičių pokyčiai pagal priemonių pobūdį: 17.1.1. monitoringai, tikslinės stebėsenos, 17.1.2. kokybinės veiklos rūšių patikros priemonės (konkursai, apžiūros), 17.1.3. ekspertizės, galimybių studijos; 17.2. Pasinaudojimo atliktomis stebėsenos priemonėmis rodiklis – dalis tarp per pasirinktą laikotarpį įgyvendintų stebėsenos priemonių.	Vnt. (nuo–iki), proc. Proc.

7. Etninės kultūros srities projekto vertinimo kriterijai ir rodikliai: sąrašas ir aprašai

Atsižvelgdama į tai, kad EK / NKP sritis, kaip buvo grindžiama srities apibrėžimo dalyje (1-as ataskaitos skyrius), itin plačiai aprėpianti ne tik žmogaus kultūros, kūrybos, bet ir gyvensenos, elgsenos, pasaulėžiūros, kitų vertybių dalykus, į tai, kad ji yra tautos kultūros pamatas ir jos unikalumo sąlyga, pasižymi įvairiomis kitomis visuotinėmis vertėmis, ataskaitos rengimo grupė LKT projektų finansavimo struktūroje siūlo šią kultūrą priskirti sritims, o esant poreikiui, išsikėlus tam tikrus strateginius kultūros politikos uždavinius, paskelbti ir tikslingę, tam tikrą laikotarpį trunkančią programą (pavyzdžiui, EK / NKP vertybių identifikavimas, vietinių ir nacionalinio sąvadų sudarymas, į juos ir UNESCO sąrašus įtrauktų vertybių išsaugojimas).

Tačiau, šią sritį priskyrus finansuojamoms sritims ir atsižvelgus į jos gyvavimo, raiškos formų specifiką, turėtų būti suformuotos ir specifinės sąlygos – nurodomos būdingos finansuotinos veiklos, vertinimo kriterijai, jei reikia – prioritetai ir pan.

EK srities projektų finansuotinos veiklos ir jomis sukuriami rezultatai išsamiai aptarti ataskaitos 3-iaame skyriuje. Svarbiausias veiklų tikslas – šių vertybių išsaugojimas – glaustai apibūdintinas taip:

- vertingų EK / NKP tradicijų, reiškinių, objektų nustatymas, fiksavimas, dokumentavimas kaupimas, muziejinis / archyvinis saugojimas, tyrimas;
- gyvybingų EK / NKP židinių palaikymas, skatinimas;
- tradicijų tęstinumą užtikrinantis žinių ir įgūdžių perdavimas, mokymas;
- sklaida visuomenei kultūrinių veiklų, švietimo, viešinimo priemonėmis;
- bendruomenių, grupių (ypač vaikų, jaunimo, šeimų) iniciatyvų skatinimas, jų įtrauktis į įvairaus pobūdžio EK / NKP apsaugos, tęstinumo, plėtros, atsinaujinimo, kūrybinių veiklų procesus;
- EK / NKP aktualizavimas, integravimas į šiuolaikinės visuomenės kultūrinę, socialinę, ekonominę ir kitą aplinką.

Siūlomus artimiausio laikotarpio EK / NKP srities prioritetus, taip pat vertinimo kriterijus ir balus pateikiame toliau – 7.1 ir 7.2 lentelėse.

Projektų vertinimo kriterijų sąrašo eiliškumas išdėstytas taip, kad EK / NKP sričiai, kurios esmė yra tradicijų išsaugojimas, tąsa ir aktualumas, būtent tai atspindintys kriterijai nulemtų didžiąją komisijos skiriamų balų dalį. (1 kriterijus. Projekto aktualumas, tikslingumas, įskaitant atitiktį prioritetams; 2 kriterijus. Projekto kultūrinė ir / ar meninė vertė.) Kitas svarbus projekto kokybės garantas yra jo vykdytojo, dalyvių, partnerių kompetencijos – išsilavinimas, patirtis EK srityje. (3 kriterijus.) Šių trijų kriterijų visuma turėtų užtikrinti, kad projektu veikiamas srities tradicijų gyvavimas, pateikimas neiškreiptų jų prigimties, kaip dažnai nutinka, esant nepakankamam pareiškėjų ir visuomenės išprusimui. Kiti kriterijai, nors ir išties reikšmingi, vertinant paraišką, juolab įgyvendinant projektą, didesnio poveikio sričiai nedaro.

Kriterijų ir rodiklių aprašymai, projekto ir jo rezultatų vertinimo rodikliai, jų nustatymo būdai, matavimo vienetai pateikiami 7.3 lentelėje. Siūlomų vertinimo kriterijų ir rodiklių tikslas – rekomenduoti galimus projekto ir jo rezultatų kokybės vertinimo kriterijus, kiekybinius ir kokybinius rodiklius, kuriuos galima panaudoti rengiant etninės kultūros srities projektų stebėsenos analizės ir modeliavimo sistemos taikymo metodiką.

Prieš nustatant ir įvardijant projekto kokybės vertinimo kriterijus ir rodiklius buvo išanalizuotas 2019 m. rugpjūčio 30 d. patvirtintas Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamos programos „Etninė kultūra“ projektų vertinimo prioritetų ir kriterijų balų aprašas¹⁵⁹, jis lygintas su kitų Kultūros rėmimo lėšomis finansuojamų programų vertinimo aprašais. Taip pat buvo susipažinta su Lietuvos kultūros tarybos interneto svetainėje skelbiama konkursų finansavimo informacija, teikiamais vertinimo duomenimis.

Projekto kokybinio vertinimo rodiklius siūloma vertinti balais (rekomenduojamos jų reikšmės nurodomos prie nurodytų ir apibūdintų rodiklių), o projektų rezultatų vertinimo rodikliais pasirinkti leidžiantys nustatyti: aktualių rezultatų kiekius (vienetais, kaupiamaisiais vienetais), jų pokytį (vienetais nuo – iki; procentais), rezultatų santykį (santykiniai rodikliai, išreiškiami procentais), tam tikrus kokybinius rezultatų parametrus (kokybinio vertinimo išvados, galimas vertinimas balais). Iš kiekybinių rodiklių šiuo atveju svarbiausi tampa rezultato rodikliai, skirti įvertinti projekto veiklos pasiekimus, gautą atsaką iš tikslinių grupių ir pan.

7.1. lentelė. Siūlomi etninės kultūros srities projektų prioritetai

Eil. Nr.	Prioriteto pavadinimas	Matavimo vieneto – balų – kiekis (nuo – iki)
1.	Veiklos, kurios skatins vertingų EK / NKP tradicijų sklaidą ir bendruomenių, grupių (ypač vaikų, jaunimo, šeimų) dalyvavimą bei aktyvų įsitraukimą į EK / NKP plėtros procesus.	0–5
2.	Veiklos, kurios prisidės prie žinių gilinimo, gebėjimų stiprinimo, įgūdžių tobulinimo bei kompetencijų ugdymo EK / NKP srityje.	0–5
3.	Veiklos, kurios skirtos NKP tradicijoms, esančioms UNESCO bei nacionaliniame sąrašuose, išsaugoti, tęsti ir plėtoti.	0–5
4.	Veiklos, kuriomis siekiama unikalių, vertingo turinio ir aukšto meninio lygio EK ir kitų kultūros bei meno sričių žanrinės sąveikos rezultatų.	0–5

159 Prieiga internetu: <https://www.tkt.lt/admin/ckeditor/fileman/Uploads/2020%20konkursai/Prioritetai%20ir%20kriterijai/11.Programos%20projekto%20vertinimo%20prioritetai%20ir%20kriterijai%202020.pdf>

7.2. lentelė. Bendrieji etninės kultūros srities projekto vertinimo kriterijai ir rodikliai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Matavimo vieneto – balų – kiekis (nuo – iki)	Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Matavimo vieneto – balų – kiekis (nuo – iki)
1.	Projekto aktualumas, tikslingumas	0–35	1.1.	Projekto atitiktis prioritetams	0–20
			1.2.	Projekto aktualumas	0–5
			1.3.	Veiklų tikslingumas	0–5
			1.4.	Tikslinė auditorija	0–5
2.	Projekto kultūrinė ir / ar meninė vertė	0–20	2.1.	Atitiktis EK / NKP tradicijoms	0–5
			2.2.	Kūrybiškumas	0–5
			2.3.	Naujumas	0–5
			2.4.	Išliekamoji vertė	0–5
3.	Projekto vykdytojų kompetencija, projekto vadyba	0–15	3.1.	Projekto teikėjo, vadovo, vykdytojų kompetencija	0–5
			3.2.	Projekto dalyvių, partnerių, rėmėjų indėlis	0–5
			3.4.	Veiklų ir jų rezultatų planavimas	0–5
4.	Projekto idėjos ir veiklų tęstinumas	0–10	4.1.	Anksčiau vykdytų veiklų tęstinumas	0–5
			4.2.	Veiklų tęstinumas įgyvendinus projektą	0–5
5.	Projekto sąmatos tikslingumas ir pagrįstumas	0–10	5.1.	Planuojamų veiklų ir išlaidų santykis, papildomų lėšų pritraukimas	0–5
			5.2.	Sąmatos pagrįstumas	0–5
6.	Projekto prieinamumas, veiklų ir rezultatų viešinimas	0–10	6.1.	Projekto prieinamumas, auditorijos pasiekiamumas	0–5
			6.2.	Veiklų ir rezultatų sklaidos strategija	0–5

7.3. lentelė. Kriterijų ir rodiklių aprašymai, projekto ir jo rezultatų vertinimo rodikliai, jų nustatymo būdai, matavimo vienetai

1.	Kriterijaus pavadinimas	Projekto aktualumas, tikslingumas	Matavimo vienetas
1.1.	Kriterijaus aprašymas	<p>1.1.1. Atitiktis prioritetams (siūlomi EK srities prioritetai pateikti 7.1 lentelėje.)</p> <p>1.1.2. Aktualumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - atitikimas srities išsaugojimo, plėtos tikslams ir uždaviniams tarptautiniu, valstybės, savivaldybės ar bendruomenės mastu; - su EK / NKP sritimi susijusių visuomenei, bendruomenei ar tikslinei grupei aktualių problemų sprendimas, jų poreikių tenkinimas; - kitos šiuolaikinės visuomenės ekonominės, socialinės raidos, gamtos ir kultūros problematikos aktualizavimas (<i>pastaba: neprivalomas, tačiau kai kuriais atvejais gana svarbus</i>). <p>1.1.3. Veiklų tikslingumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projektu siekiama teigiamų pokyčių EK / NKP srityje ir / ar kultūriniame, socialiniame, ekonominiame grupės, bendruomenės, visuomenės gyvenimo kontekste; - pasirinktų projekto įgyvendinimo formų, veiklų atitikimas numatytiems tikslams įgyvendinti (rezultatams pasiekti); - tikslingas naujų, originalių priemonių pasitelkimas. <p>1.1.4. Tikslinė auditorija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tikslinės auditorijos įvardijimas, planuojamas dalyvių skaičius; - numatytų projekto tikslų, uždavinių, veiklų atitikimas tikslinei auditorijai (amžiaus, lyties, socialinio statuso ar kitais požūriais) ir jos poreikiams; - identifikavimas, koku būdu (kokiais būdais) bus įtraukta tikslinė (-ės) visuomenės grupė (-ės) ir, jei numatyta, kaip bus užtikrintas ilgalaikis projekto rezultatų poveikis jai. 	Kokybinis vertinimas balais (0–35)
1.2.	Projekto kokybinio vertinimo rodikliai	<p>1.2.1. Projekto atitiktis prioritetams Projektas gali atitikti vieną arba kelis prioritetus. Balai sumuojami.</p> <p>1.2.2. Projekto aktualumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - įvardytas ir pagrįstas projekto tikslų ir uždavinių aktualumas EK / NKP sričiai, visuomenės, bendruomenės, tikslinės grupės poreikiams, numatytų problemų sprendimui. <p>1.2.3. Veiklų tikslingumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aiškiai pagrįstas veiklų tikslingumas, siekiant numatytų pokyčių; - pasirinktos tokios projekto įgyvendinimo formos, veiklos, kurios užtikrina numatytų rezultatų pasiekimą. <p>1.2.4. Tikslinė auditorija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tikslinės auditorijos poreikių suvokimas; - planuojamos pasiekti auditorijos tipas (-ai), dydis (visuomenės narių / bendruomenių / kolektyvų ir jų narių skaičiai), jei numatyta, jo kitimas. 	Kokybinis vertinimas balais (0–20) (0–5) (0–5)
1.3.	Projekto rezultatų vertinimo rodikliai	<p>1.3.1. Projekte numatytų ir pasiektų rezultatų santykis;</p> <p>1.3.2. Pasirinktų veiklos formų pagrįstumo vertinimas;</p> <p>1.3.3. Planuotos ir realios auditorijos (tikslinių grupių) įtraukties santykis;</p> <p>1.3.4. Į EK / NKP projektines veiklas įsitraukusių visuomenės / bendruomenės asmenų / kolektyvų skaičiai ir jų pokytis, iš jų:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lankytojai (žiūrovai, klausytojai, skaitytojai, paslaugų vartotojai)¹⁶⁰; - dalyviai (projekte dalyvavę kūrėjai, atlikėjai, organizatoriai, savanoriai). 	Proc. Kokybinis vertinimas Vnt. (nuo – iki), proc. Vnt. (nuo – iki), proc.
1.4.	Projekto ir jo rezultatų vertinimo kriterijų ir rodiklių nustatymo būdai	<p>Ekspertinis vertinimas;</p> <p>Projekto paraiškos, ataskaitos, rezultatų statistikos analizė;</p> <p>Projekto vykdytojų, partnerių, dalyvių apklausų duomenų analizė;</p> <p>Pokalbis, vykdymo stebėseną.</p>	

160 Gali būti detalizuojami pagal pasirinktus požymius: amžiaus grupė (vaikai ir jaunimas, suaugusieji, neigalieji), profesija (kultūros centru darbuotojai, muziejininkai, bibliotekininkai ir kt.), teritorinį vienetą (gyvenantieji didžiuosiuose miestuose, regionuose, savivaldybėse ir kt.).

2.	Kriterijaus pavadinimas	Projekto kultūrinė ir / ar meninė vertė	Matavimo vienetas
2.1.	Kriterijaus aprašymas	<p>2.1.1. Atitiktis EK / NKP tradicijoms:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projekto turinį sudaro istoriškai susiklosčiusios, iš kartos į kartą perduotos bendruomenės, vietos, regiono ar visos šalies EK / NKP rūšių ir žanrų tradicijos; - projekto veiklos orientuotos į šių tradicijų išsaugojimą ir tęstinumą: identifikavimą, dokumentavimą, kaupimą, atskleidimą, mokymą, gaivinimą, atsinaujinimą, plėtojimą, viešinimą ir pan.; - projekto veiklomis siekiama įtvirtinti, sustiprinti, aktualizuoti EK / NKP estetines, menines, etines, pasaulėžiūras, gamtosaugos, tvarios plėtos ir kitas vertybines nuostatas; - EK / NKP turinio pateikimas remiasi tradicijų rūšių ir žanrų specifikos pažinimu, atsižvelgiama į būdingas formas, stiliaus, raiškos, paskirties, gyvavimo ir kitas ypatybes ir jų nepažeidžia. <p>2.1.2. Kūrybiškumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - veiklos numato išradimą, kūrybingą, kokybišką tam tikros EK / NKP rūšies, žanro, ypatybių atskleidimą, dalijimąsi srities žiniomis, įgūdžiais, patirtimi ir jų panaudojimą socialiniame, ekonominiame, kultūriniame dabarties kontekste; - projektu įgyvendinama veiklų, numatomų rezultatų kokybę užtikrinanti tradicinio turinio ir naujų technologijų sąveika; - į projekto veiklas įtraukiami kultūros ir meno kūrėjai, atlikėjai, tyrinėtojai, kitų kultūros ir meno sričių subjektai, su kuriais bendradarbiaujama siekiant etninės kultūros vertybių plėtojimo, vertingo etninės kultūros turinio pateikimo tradicinėmis ir / arba moderniomis formomis. <p>2.1.3. Naujumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projektu aktualizuojama svarbi, kultūrinio ir meninio požiūriu vertinga, bet iki šiol nepakankamai plėtojama EK / NKP rūšis, žanras ir / arba gerai žinomos tradicijos įterpiamos į naują, netikėtą, bet joms palankų kontekstą; - projekto veiklomis planuojama sukurti naują produktą ar paslaugą; - projektas numato originalų, veiksmingą būdą, kaip tradicijas pateikti vienai ar kitai tikslinei auditorijai. <p>2.1.4. Išliekamoji vertė:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projekto veiklomis planuojama sukurti kultūros, meno produktą, tęstinę paslaugą, kuri prisidės prie EK / NKP srities plėtos, tradicijų išsaugojimo, pažinimo, perdavimo ir tęstinumo užtikrinimo; - projekto veiklomis planuojama sukurti ilgalaikį kultūros, meno produktą, tęstinę paslaugą, kuriais bus naudojami ir įgyvendinami projektą. 	Kokybinis vertinimas balais (0–20)
2.2.	Projekto kokybinio vertinimo rodikliai	<p>2.2.1. Atitiktis EK / NKP tradicijoms:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pateiktas motyvuotas atitikties EK / NKP tradicijoms pagrindimas. <p>2.2.2. Kūrybiškumas.</p> <p>2.2.3. Naujumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pateiktas kultūrinė ir / ar meninė vertė, kūrybiškumą, naujumą, pagrindžiantis projekto veiklų, kuriamų kultūros ir meno produktų, paslaugų aprašymas (preliminarūs renginių, pastatymų scenarijų planai, numatomas publikacijų turinys, numatomas parodų dalyvių, temų, sąrašai, trumpai apibūdinimas mokymų, edukacijų turinys ir formos); - Numatyti konkretūs prie projekto veiklų prisidedantys kultūros ir meno kūrėjai, kiti subjektai, nurodomas jų skaičius, kvalifikacija. <p>2.2.4. Išliekamoji vertė:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pateiktas projektu planuojamo sukurti produkto ir / ar paslaugos aprašymas, jo išliekamosios vertės pagrindimas. 	Kokybinis vertinimas balais (0–5) (0–5) (0–5) (0–5)
2.3.	Projekto rezultatų vertinimo rodikliai	<p>2.3.1. Pasiekti pokyčiai EK / NKP tradicijų išsaugojimo ir plėtos požiūriu;</p> <p>2.3.2. Numatytų ir pasiektų veiklų, jų kultūrinės ir / ar meninės vertės, kokybės, rezultatų santykis kūrybiškumo, naujumo požiūriu;</p> <p>2.3.3. Įgyvendintų kultūrinių, meninių veiklų kiekis;</p> <p>2.3.4. Sukurtų EK produktų, paslaugų¹⁶¹ kiekis;</p> <p>2.3.5. Sukurtų naujų, vertingo turinio EK / NKP plėtrai reikšmingų produktų skaičius, kokybė, ilgalaikiškumas;</p> <p>2.3.6. Aplankytojų kultūros objektų, veiklų įgyvendinimo vietų įvairovė, kiekiai;</p> <p>2.3.7. Realiai prie projekto veiklų prisidėję asmenys (kolektyvai, organizacijos, kt.), jų skaičius, indėlis.</p>	Kokybinis vertinimas Kokybinis vertinimas Vnt., Kokybinis vertinimas Vnt. Vnt.
2.4.	Projekto ir jo rezultatų vertinimo kriterijų ir rodiklių nustatymo būdai	<p>Projekto veiklų stebėseną (įskaitant garso, vaizdo priemonėmis užfiksuotą projektinių veiklų įgyvendinimą);</p> <p>Ekspertinė veiklų ir rezultatų analizė;</p> <p>Dokumentų, veiklos ataskaitų analizė;</p> <p>Pokalbis;</p> <p>Projekto rengėjų, partnerių, dalyvių, lankytojų apklausų duomenų, atsiliepimų analizė.</p>	

161 Gali būti detalizuojama pagal produktų, paslaugų rūšis, pvz., kultūros ir meno renginiai, edukacinės veiklos, leidiniai, elektroniniai produktai ir paslaugos, kt.

3.	Kriterijaus pavadinimas	Projekto vykdytojų kompetencija, projekto vadyba	Matavimo vienetas
3.1.	Kriterijaus aprašymas	<p>3.1.1. Projekto teikėjo, projekto vadovo ir vykdytojų kompetencija užtikrina jo įgyvendinimo kokybę turinio ir vadybos požiūriu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Projekto teikėjas turi ne mažesnę kaip 3 metų EK / NKP veiklų vykdymo patirtį; - Projekto vadovas ir ne mažiau kaip pusė vykdytojų turi EK / NKP krypties išsilavinimą ir / arba ne mažesnę kaip 3 metų veiklos etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srityje patirtį; - Pateikti projekto vadovo ir vykdytojų veiklų aprašymai, kiti dokumentai apie vykdytas veiklas (informacija apie pasiektus rezultatus, jei yra – anksčiau vykdytų veiklų ekspertų, dalyvių, žiūrovų, visuomenės vertinimai) patvirtina tinkamą kompetenciją. <p>3.1.2. Projekto dalyviai ir jų kompetencija</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pateiktas svarbiausių projekto dalyvių (asmenų – konsultantų, ekspertų, edukatorių, tradicijos saugotojų, mokovų, meistrų, atlikėjų, praktikų ir pan., bendruomenių, kolektyvų ir pan., institucijų ir organizacijų) sąrašas ir nurodytos jų funkcijos projekte; - Pateikiami dokumentai / faktai, įrodantys pakankamą projekto dalyvių kompetenciją ir patirtį EK / NKP srityje. <p>3.1.3. Projekto partneriai, rėmėjai</p> <ul style="list-style-type: none"> - Įgyvendinant projektą dalyvauja partneriai (juridiniai ir fiziniai asmenys; pateikiami partnerių sutikimai dalyvauti projekte, nurodant jų indėlį ir / ar numatomas veiklas); - Užtikrinamas papildomų lėšų, paslaugų, kitos ne finansinės paramos pritraukimas, pateikti tai įrodantys dokumentai. <p>3.1.4. Veiklų ir jų rezultatų planavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> - Numatytas detalus, aiškus, logiškai pagrįstas veiklos priemonių planas; - Aprašyti siektini rezultatai ir rodikliai (kiekybiniai, kokybiniai, laiko ir kt.), kuriais remiantis bus vertinami projekto rezultatai. 	Kokybinis vertinimas balais (0–15)
3.2.	Projekto kokybinio vertinimo rodikliai	<p>3.2.1. Projekto teikėjo, vadovo, vykdytojų kompetencija</p> <ul style="list-style-type: none"> - Projekto teikėjo turima EK / NKP veiklų vykdymo patirtis yra pakankama; - Projekte dalyvauja reikiamą kompetenciją turintys vykdytojai (ar dalis vykdytojų). <p>3.2.2. Projekto dalyvių, partnerių, rėmėjų indėlis</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prie projekto veiklų įgyvendinimo prisidės kompetentingi dalyviai, kurie atliks aiškias funkcijas, teiks numatytas paslaugas; - Pateikta informacija apie projekto partnerius, rėmėjus, nurodytas jų finansinis ir kitoks indėlis. <p>3.2.3. Veiklų ir jų rezultatų planavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> - Numatytos veiklos padės pasiekti planuojamą rezultatą; - Nurodyti pagrįsti rodikliai (kiekybiniai, kokybiniai, laiko ir kt.), pagal kuriuos turėtų būti vertinami projekto rezultatai. 	Kokybinis vertinimas balais (0–5) (0–5)
3.3.	Projekto rezultatų vertinimo rodikliai	<p>3.3.1. Numatytų ir pasiektų rezultatų kiekiai, santykiai partnerių, dalyvių, veiklų skaičiaus, laiko ir kitais požiūriais;</p> <p>3.3.2. Projekto dalyvių, partnerių, rėmėjų indėlio formos, jų finansinė išraiška;</p> <p>3.3.3. Projekto turinio atitikimas numatytam projekto paraiškoje (atsižvelgiama į kokybinius ir kiekybinius rodiklius);</p> <p>3.3.4. Grįžtamojo ryšio vertinimas: projekto vykdytojų, partnerių, dalyvių, žiūrovų nuomonės tyrimas.</p>	Vnt., proc. Eur Kokybinis vertinimas Kokybinis vertinimas
3.4.	Projekto ir jo rezultatų vertinimo kriterijų ir rodiklių nustatymo būdai	<p>Projekto paraiškos, pridedamų dokumentų, projekto ataskaitos, rezultatų statistikos analizė; Projekto vykdytojų savianalizės, partnerių, dalyvių, žiūrovų apklausų duomenų analizė; Pokalbis; Vykdyto stebėseną.</p>	

4.	Kriterijaus pavadinimas	Projekto idėjos ir veiklų tęstinumas	Matavimo vienetas
4.1.	Kriterijaus aprašymas	<p>4.1.1. Anksčiau vykdytų veiklų tęstinumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Projektas tęsia anksčiau pradėtas, pasiteisinusias veiklas ar veiklas, dėl kurių tęstinumo vykdytojai prisiėmė išsipareigojimus, jos yra ilgalaikio veiklų plano (pavyzdžiui, Sąvadų vertybių išsaugojimo priemonių plano), programos dalis ir pan.; - Šių veiklų tęstinumo poreikį išreiškia dalyviai, vartotojai, žiūrovai; - Projektas plėtoja naujas veiklas, kurių turinys aktualus esamoje situacijoje. <p>4.1.2. Veiklų tęstinumas, įgyvendinus projektą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Planuojamas projekto idėjos ir veiklų tęstinumas, išsipareigojimų vykdymas, dalyvavimas tęstinėse programose, veiksmų planuose; - Projektas numato tolesnio / ilgalaikio bendradarbiavimo su dalyviais, partneriais galimybes; - Numatytas grįžtamasis ryšys (projekto auditorijos atsakas). 	Kokybinis vertinimas balais (0–10)
4.2.	Projekto kokybinio vertinimo rodikliai	<p>4.2.1. Anksčiau vykdytų veiklų tęstinumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aiškiai įvardyta to paties pobūdžio veiklų vykdymo tąsa, sukaupta patirtis, pagrįsta jų tęstinumo būtinybė; - pagrįstas šios veiklos dalyvių, žiūrovų poreikis jas tęsti, plėtoti; - numatyti svarbesni / reikalingi / aktualūs idėjos, veiklų turinio ir formos atnaujinimo aspektai. <p>4.2.2. Veiklų tęstinumas įgyvendinus projektą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nurodytos konkrečios priemonės, užtikrinančios idėjų ir planuojamų veiklų tęstinumą; - pateiktas į sąvadus įtrauktų vertybių išsaugojimo priemonių planų įgyvendinimo aprašymas – kokios kitos plano veiklos bus vykdomos ateityje; - įvardytos tolesnio / ilgalaikio bendradarbiavimo su partneriais, dalyviais priemonės; - aiškiai įvardytas grįžtamasis ryšys, kurio tikimasi iš projekto auditorijos / adresato (tradicijos tęstinumo, sklaidos, pritaikymo dabartinei gyvenenai). 	Kokybinis vertinimas balais (0–5) (0–5)
4.3.	Projekto rezultatų vertinimo rodikliai	<p>4.3.1. Vykdytų ir tęsiamų veiklų, priemonių planų, programų sąrašas, kiekiai;</p> <p>4.3.2. Išsaugotų ar įvestų naujų ir / ar atnaujintų veiklų, jų formų kokybinis vertinimas (reaguojant į auditorijos poreikį);</p> <p>4.3.3. Numatytų tęstinių veiklų sąrašas;</p> <p>4.3.4. Ilgalaikio bendradarbiavimo planai, planuojami vykdyti projektai, projekcinės veiklos;</p> <p>4.3.5. Grįžtamojo ryšio galimybių ir planuojamų veiklų kokybinis vertinimas.</p>	Vnt., Kokybinis vertinimas
4.4.	Projekto ir jo rezultatų vertinimo kriterijų ir rodiklių nustatymo būdai	<p>Ekspertinė analizė; Dokumentų, veiklos ataskaitų analizė; Pokalbis; Tikslinės auditorijos apklausos duomenų analizė.</p>	
5.	Kriterijaus pavadinimas	Projekto sąmatos tikslingumas ir pagrįstumas	Matavimo vienetas
5.1.	Kriterijaus aprašymas	<p>5.1.1. Projekto sąmatos tikslingumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - parodytas planuojamų veiklų ir lėšų santykis; - nurodomas planuojamas skirtingų sektorių finansinis įnašas. <p>5.1.2. Sąmatos pagrįstumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pateikta detali sąmata; - pateikti paslaugų tiekėjų pasiūlymai, bendradarbiavimo dokumentai. 	Kokybinis vertinimas balais (0–10)
5.2.	Projekto kokybinio vertinimo rodikliai	<p>5.2.1. Planuojamų veiklų ir išlaidų santykis, papildomų lėšų pritraukimas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - išlaidos tiesiogiai susijusios su projekto veiklomis ir būtinos siekiant numatytų rezultatų; - pateiktas papildomų lėšų pritraukimo pagrindimas. <p>5.2.2. Sąmatos pagrįstumas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sąmata aiški ir detalizuota, kainos, kur reikia, pagrįstos tiekėjų pasiūlymais ir atitinka rinkos kainas. 	Kokybinis vertinimas balais (0–5) (0–5)
5.3.	Projekto rezultatų vertinimo rodikliai	<p>5.3.1. Numatytų ir panaudotų lėšų santykis;</p> <p>5.3.2. Panaudotų lėšų ir įvykdytų veiklų santykis;</p> <p>5.3.3. Skirtingų sektorių finansinio įnašo (skirto ir papildomai pritraukto) kiekiai, jų santykis;</p> <p>5.3.4. Projekto metu turėtų išlaidų ir gautų pajamų kiekiai, santykis.</p>	Proc. Eur/ vnt. Eur, proc. Eur, proc.
5.4.	Projekto ir jo rezultatų vertinimo kriterijų ir rodiklių nustatymo būdai	<p>Pirkimų dokumentų, finansinių ataskaitų analizė; Ekspertinė analizė; Pokalbis.</p>	

6.	Kriterijaus pavadinimas	Projekto prieinamumas, veiklų ir rezultatų viešinimas	Matavimo vienetas
6.1.	Kriterijaus aprašymas	6.1.1. Projekto prieinamumas: - aprašytos projekto įgyvendinimo priemonės, galinčios užtikrinti jo prieinamumą ir auditorijos pasiekiamumą; - numatytos tradicinės ir / ar šiuolaikinės sklaidos formos bei informacijos pateikimo kanalai. 6.1.2. Veiklos ir rezultatų viešinimas: - numatytas projekto veiklų ir rezultatų viešinimo planas; - viešinimas ir sklaida planuojami ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.	Kokybinis vertinimas balais (0–10)
6.2.	Projekto kokybinio vertinimo rodikliai	6.2.1. Projekto prieinamumas, auditorijos pasiekiamumas: - pasirinktos projekto įgyvendinimo priemonės padės užtikrinti jo prieinamumą; - pasirinktos projekto įgyvendinimo priemonės padės pasiekti numatytą auditoriją. 6.2.2. Veiklos ir rezultatų sklaidos strategija: - numatytas planingas ir įvairiapusis projekto veiklų ir rezultatų viešinimas; - viešinimo veiklos yra realios ir pasiekiančios platesnę visuomenę; - numatyti tinkami būdai viešinti informaciją apie naują EK srities produktą.	Kokybinis vertinimas balais (0–5)
6.3.	Projekto rezultatų vertinimo rodikliai	6.3.1. Projekto renginių, veiklų dalyvių, lankytojų statistika pagal pasirinktus kriterijus (amžių, profesijas, pomėgius ir kt.); 6.3.2. Informacijos sklaidos būdų, priemonių įvairovė; 6.3.3. Numatytų ir įgyvendintų viešinimo ir sklaidos priemonių santykis; 6.3.4. Pranešimų žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose ir kt. kiekis; 6.3.5. Informacijos pasiekiamumo (publikacijos, jų tiražai; įrašai, peržiūros, reakcijos, komentarai socialiniuose tinkluose, informaciniuose portaluose ir kt.) skaičiai.	Vnt. Kokybinis vertinimas Proc. Vnt. Vnt., kaupiamieji vnt.
6.4.	Projekto ir jo rezultatų vertinimo kriterijų ir rodiklių nustatymo būdai	Projekto ataskaitos, rezultatų statistinė analizė; Informacijos apie projektą sklaidos rodiklių analizė; Pokalbis.	

Baigiamosios Ataskaitos rengimo grupės rekomendacijos dėl projektų finansavimo tvarkos:

1. EK / NKP srities projektus finansuoti pagal LKT sričių (ne programų) finansavimo modelį, numatant jai būdingas veiklas, kriterijus;
2. Į projektų vertinimo praktiką sugrąžinti bendrus ekspertų posėdžius, pasikeitimus nuomonėmis, kurie užtikrintų didesnę vertinimo objektyvumą už mechanišką balų skaičiavimą;
3. Užtikrinti, kad sritį vertintų EK / NKP ekspertai;
4. Sudaryti sąlygas paraiškas teikti visiems juridiniams asmenims, registruotiems Lietuvoje ir ES ar Europos ekonominės erdvės valstybėje narėje.

8. Kokybinės nematerialaus kultūros paveldo vertybių saugotojų, etninės kultūros srities specialistų apklausos rezultatų apibendrinimas

Rengiant etninės kultūros srities stebėsenai ir analizei reikalingų kokybinių kriterijų ir rodiklių aprašymą, buvo numatyta atlikti kokybinę Nematerialaus kultūros paveldo vertybių saugotojų apklausą žodžiu, naudojant pusiau struktūrizuoto, giluminio interviu metodą. Dėl šalyje paskelbtos ekstremalios situacijos ir nuo 2020 m. kovo 16 d. prasidėjusio karantino nuspręsta atsisakyti interviu metodo ir apklausą atlikti elektroniniu būdu. Interviu klausimai buvo pritaikyti apklausai raštu ir sudaryta anketa (ji pateikta apibendrinimo pabaigoje) išsiųsta elektroniniu paštu numatytiems respondentams (NKP vertybių teikėjams ir saugotojams, už Sąvado sudarymą savivaldybėse atsakingiems specialistams, etninės kultūros specialistams, kitiems kultūros, švietimo, aplinkos apsaugos srities darbuotojams, aktyviai vykdančioms EK ir NKP išsaugojimo ir tęstinumo veikas). Elektroniniai laiškai su anketa 2020 m. kovo 19 d. buvo išsiųsti 87 adresatams. Iki nurodyto termino – kovo 27 d. – sulaukta 24 atsakymų raštu, o 5 respondentai pranešė norintys atsakyti į klausimus telefonu, tad kovo 25 – balandžio 10 d. įvyko ir 5 pokalbiai telefonu.

Apibendrinus apklausos rezultatus matyti, kad atsakymus pateikusieji ir pokalbiuose telefonu dalyvavę asmenys daugiausia organizuoja ir vykdo edukacines ir etninės kultūros renginių organizavimo veikas (po 11 asm.), rūpinasi nematerialaus kultūros paveldo vertybės išsaugojimu ir tęstinumu (9 asm.), vysto edukacinę-koncertinę veiklą su vadovaujama folkloro kolektyvu (9 asm.), inicijuoja ir vykdo kūrybinius projektus (6 asm.), kuria tautodailę ar plėtoja tradicinius amatus (5 asm.), organizuoja kitas etninės kultūros veikas (5 asm.) 3 asmenys nurodė, kad vykdo lauko tyrimus (organizuoja ekspedicijas), 3 iš jų kaip vieną svarbiausių savo veiklų nurodė metodinės medžiagos (leidinių) rengimą ir leidybą. Mažiausiai apklaustųjų (po 2 asm.) nurodė kraštotylinės medžiagos kaupimą, archyvavimą ir skaitmeninimą, tarmės gaivinimo veikas. Po 1 asm. pristatė savo vykdomas kulinarinio paveldo, bendruomeninių papročių, viešojo administravimo veikas.

Atsakymuose į 2-ąją anketos klausimą buvo nurodytos pagrindinės problemos, trukdančios apklaustiems respondentams sėkmingai plėtoti EK / NKP veikas:

- Nepakankamas dėmesys etninės kultūros sričiai formuojant kultūros politiką valstybės, savivaldybės lygmenimis;
- Etninės kultūros veikloms dažnai nepritaria vietos valdžios atstovai; nepritaria EK srities projektų kofinansavimui;
- Savivaldybės neturi parengusios EK plėtros programų, o jei jos ir yra, patvirtintiems EK plėtros priemonių planams įgyvendinti neskiriama arba skiriama nepakankamai lėšų;
- Lietuvos kultūros taryba skiria per mažai lėšų EK srities projektams iš dalies finansuoti;
- Projektinės veiklos ir jų finansavimo įrankiai (modelis) neužtikrina EK sričiai, kurios pagrindas yra tradicija, būtino veiklų tęstinumo;

- Trūksta EK srities specialistų, ypač regionuose, savivaldybėse;
- Trūksta tam tikrų EK sričių tyrimų, įvairiapusę veiklą apimančių projektų;
- Kitos.

Apklausoje dalyvavę asmenys nurodė ir aplinkybes, padedančias plėtoti EK / NKP veiklas bei nurodė svarbiausius veiksnius, darančius teigiamą įtaką savaimingiems EK / NKP plėtros reiškiniams ir srities plėtros priemonių taikymui:

- Teigiamas ir palaikantis savivaldybės administracijos požiūris į vykdomas EK / NKP veiklas (pvz., Klaipėdos mieste);
- Ilgametė specialistų patirtis, veiklų vykdytojų komandos kompetentingumas, įdirbis;
- Sąmoningas EK lauko ir konkrečios bendruomenės suvokimas, kad savo krašto tapatybės identifikavimas per EK / NKP ženklus teikia pridėtinę vertę visai savivaldybės, krašto, regiono, šalies visuomenei;
- Informacijos apie sėkmingai įvykdytus projektus ir jų rezultatus sklaida;
- Sėkminga gerosios praktikos sklaida;
- Kokybiška tradicijų raiška per šventes, festivalius ir edukacines programas, leidžianti drąsiau ieškoti kitų, nestandartinių tradicijų pristatymo variantų;
- ŽŪM priemonių (ypač Tautinio produkto programos ir finansavimo priemonių) efektyvumas, sertifikuotų tradicinių amatininkų, mokymo programų dalinis finansavimas;
- KM priemonių (ypač NKP vertybių sąvado formavimo) įgyvendinimas nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis;
- LNKC organizuojama ir vykdoma kvalifikacijos kėlimo veikla, teikiamos viešos ir privačios konsultacijos;
- Tęstinių projektų įgyvendinimo finansavimas;
- Turima infrastruktūra – edukaciniams ir kitiems projektams vykdyti tinkamai įrengtos patalpos su reikiamomis priemonėmis;
- Kultūros lauko (KC, bibliotekų, muziejų) ir švietimo srities specialistų bendradarbiavimas;
- Kūrybinių žmonių vienijimas per parodas, plenerus, mugės, kūrybinius mainus šalyje bei užsienyje ir t. t.;
- Etnokultūrinės tematikos kultūros paso programų paklausa ir pasiūla;
- EK / NKP srityje dirbančių specialistų kvalifikacijos kėlimo galimybės ir tokių priemonių nauda;
- EK / NKP veiklas įgyvendinančių, prie jų prisidedančių bendruomenių aktyvumas, gyvybingumas, geranoriškumas;
- Senųjų kaimo tradicijų gyvybingumas.

Keli apklausos dalyviai įvardijo jų savivaldybėse stebimus teigiamus pokyčius. Tai:

- Padidėjęs žiniasklaidos dėmesys;
- Padidėjęs dėmesys EK / NKP sričiai regioninėje politikoje;
- Dažniau finansuojami EK / NK srities projektai. Padidėjo projekto finansavimo procentinė dalis;
- Didėjanti galimybė gauti valstybės kofinansavimą pagal tautinių kostiumų, instrumentų įsigijimo programas.

Apibendrinant užpildžiusiųjų anketas nurodytas ir įvardytas veiklas, kurias, jų nuomone, reikėtų labiausiai plėtoti, gautas nemažas veiklų ir priemonių sąrašas, kuris pagelbėjo ir rengiant siūlomų EK srities veiklų bei jomis sukuriamų produktų, paslaugų sąrašus:

- Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo strategijų, planų kūrimas ir įgyvendinimas;
- Visuomenės sąmoningumo, pagarbos EK / NKP tradicijoms stiprinimas, ugdymas;
- Tradicijos pažinimą ir tęstinumą užtikrinantys moksliniai tyrimai;
- Tradicijos pažinimą ir tęstinumą užtikrinančios edukacinės, mokymų, kvalifikacijos kėlimo ir technikos / įgūdžių perdavimo veiklos;
- Meninę ir išliekamąją vertę turintys reprezentaciniai renginiai;
- Tradicijos ir profesionalaus meno jungtys – bendri liaudies muzikos atlikėjų projektai su kitų sričių profesionalais;
- EK / NKP tradicijų dokumentavimas, duomenų kaupimas, sisteminimas, viešinimas;
- EK / NKP tradicijų pristatymo, viešinimo formų ir būdų atnaujinimas;
- Kokybiška ir kryptinga folkloro kolektyvų veikla;
- Tradicijų tęstinumo, perdavimo jaunajai kartai priemonės;
- Žinių ir praktinių įgūdžių, susijusių su EK / NKP tradicijų plėtojimu, tobulinimas;
- Regiono, krašto tradicijų, papročių, folkloro veiklų skatinimas, plėtojimas ir sklaida;
- Kryptinga tradicinių amatų ir tautodailės plėtra – parodos, seminarai, leidiniai, viešinimas ir kt.;
- Kūrybinių iniciatyvų bei laboratorijų skatinimas;
- Istorinės, etnografinės medžiagos, EK srities turinio pritaikymas, panaudojimas kultūros kelių, kultūros paso ir kitose programose, išryškinančiose lokalo tapatumo ženklus („Šiandien besiformuojantys tapatybės ženklai kartu su istoriniais – sėkmės mikstūra“, respondentė iš Neringos sav.);
- etnokultūrinį turizmą (gastronominį, edukacinį ir pan.) skatinantys projektai.

Apklausos dalyviai įvardijo kiekybinius ir kokybinius rodiklius, kuriais būtų galima pagrįsti / įvertinti vykdomų / siūlomų vykdyti darbų rezultatus. Remiantis atsakymais, buvo sudarytas toks kiekybinių rodiklių sąrašas:

1. renginių ir kitokių veiklų skaičius;
2. veiklų dalyvių, renginių lankytojų skaičiai;
3. sukurtų produktų (leidinių, paslaugų ir kt.) kiekis;
4. produktais pasinaudojusių asmenų kiekis;
5. veiklų, projektų partnerių, rėmėjų skaičius;
6. EK veikloms, projektų kofinansavimui, taip pat ir tautiniams kostiumams, muzikos instrumentams, kitoms priemonėms įsigyti savivaldybių skiriamos lėšos, jų pokytis;
7. susidomėjusiųjų viešinimo priemonėmis pateikiamos informacijos skaičius;
8. peržiūrų internete, socialiniuose tinkluose kiekis;
9. įvertinimų, paskatinių, paramos priemonių kiekis, įvertintų asmenų kiekis.

Anketose nurodyti šie pagrindiniai kokybiniai rodikliai:

1. Kokybinis EK / NKP srities veiklų viešinimo įvairiuose kanaluose vertinimas – ekspertų, organizatorių, dalyvių, auditorijos atsiliepimai, nuomonės;
2. Sertifikuotų tradicinių amatininkų veiklos, tautinio paveldo produktų, gaminių, mokymo programų kokybinis vertinimas;
3. Tikslinių apklausų – EK / NKP veiklų organizatorių, vykdytojų, dalyvių, ekspertų – rezultatai;
4. EK / NKP veiklų organizatorių, vykdytojų, dalyvių kompetencijos įvertinimas;
5. EK / NKP veiklų (tradicijų) tęstinumą užtikrinančių priemonių vertinimas.

Didžioji dalis pasiūlytų rodiklių pakoreguoti buvo įtraukti į EK projekto ir srities raidos vertinimo kriterijų ir rodiklių sąrašus.

Atsakiusieji į anketas pareiškė savo nuomonę apie LKT iškeltus EK srities programos prioritetus: 7 respondentai atsakė, kad LKT nustatyti prioritetai prisideda prie EK srities plėtros, 2 atsakė, jog neprisideda, 2 – kad prioritetai prisideda iš dalies. Buvo nurodyti ir LKT suformuluotų prioritetų trūkumai: prioritetų sistema suteikia pranašumą išskirtinai tik į Sąvadą ar UNESCO tarptautinius sąrašus įtrauktoms vertybėms, o tai yra kiek „nesąžininga“ kitų, ne mažiau vertingų, bet į šiuos dokumentus dar neįtrauktų tradicijų atžvilgiu.

Buvo paprašyta išreikšti savo nuomonę dėl LKT iš dalies finansuojamų projektų vertinimo kriterijų – ar projektų vertinimo prioritetai ir kriterijai padeda tinkamai įvertinti projektus ir juose numatytas veiklas? Nuomonės pasiskirstė apylygiai: 8 respondentai atsakė, kad padeda, 7 – kad nepadeda, 5 – iš dalies padeda, 9 respondentai į šį klausimą nepateikė atsakymo. Pateikiame nuomonės dėl kriterijų tinkamumo:

- Projektų vertinimo projektai ir kriterijai visų sričių ir programų teikiamoms paraiškoms iš esmės vienodi, todėl kai kurie vertinimo punktai visiškai neatitinka etninės kultūros funkcionavimo ypatybių bei plėtros;
- Etninės kultūros veiklų kokybę lemia, kiek ji atitinka konkrečios, projekte numatytos, etninės kultūros rūšies, žanro ypatybes;
- Vertinant etninės kultūros projektus labai svarbu aiškiai apibrėžti laukiamus rezultatus ir jų bei rezultatų tęstinumo perspektyvą;
- Abejojama prioritetu 2.4 dėl projekto vadybos (komanda, jos kompetencija, lėšų pritraukimas, veiklų kalendorius). Respondento nuomone, visiems projektų paraiškų teikėjams kompetencijos pakanka;
- Vertinimo kriterijai yra apgalvoti ir pakankami, bet neaišku, koku principu vadovaujantis jie įvertinami balais;
- Vertinimo kriterijus 2.2 dėl projekto veiklų tęstinumo (0–20) kelia klausimą, ar reikalavimas vykdyti būtent tęstines veiklas arba projektu užtikrinti, kad jos bus vykdomos, netrukdo gauti rėmimą naujiems projektams.

Pagrindiniais projektų vertinimo kriterijais respondentai įvardijo šiuos:

1. Projekto meninės, kultūrinės veiklos kokybė (turinio kokybė);
2. Veiklų išliekamoji vertė, pvz., projekto veiklų, populiarių EK plėtojimo praktikų, darbo metodų fiksavimas ir sklaida;
3. Veiklos rezultatų plėtojimas;
4. Auditorijos pasiekiamumas, pritaikant naujas kūrybines tradicijos perteikimo visuomenei formas;
5. Numatyta efektyvi informacijos sklaidos strategija;
6. Projekto tarpdiscipliniškumas, modernių raiškos priemonių panaudojimas;
7. Tradicijos tęstinumo užtikrinimas: kaupimas, saugojimas ir sklaida;
8. Gyvosios tradicijos tęstinumo užtikrinimas ir sklaida;
9. Etninės kultūros tapatumo stiprinimas;
10. Folkloro ir profesionalaus ar mėgėjų meno sinergija ir pan.

Trys respondentai išreiškė nuomonę, jog greta bendrųjų projektams vertinti nustatytų kriterijų galėtų būti pasitelkti dar specialieji kriterijai, rodikliai, kurie, tikėtina, padėtų tinkamiau įvertinti konkretaus projekto kokybę, atsižvelgiant į EK turinio / rūšies / žanro / tradicijos / vertybės ypatumus. Pokalbio metu paprašius patikslinti, kas galėtų tokius specialiuosius kriterijus pasiūlyti, du kalbinti respondentai atsakė, jog juos įvardyti galėtų patys projektų teikėjai arba projektus vertinantys ekspertai, išsigilinę į projekto turinį.

Priedai

LNKC kovo 19 – balandžio 10 d. atliktos apklausos anketa

Kviečiame dalyvauti LNKC apklausoje!

Lietuvos nacionalinio kultūros centro Etninės kultūros skyriaus specialistų komanda prisideda prie Lietuvos kultūros tarybos kuriamos Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos taikymo metodikos etninės kultūros sričiai rengimo. Kviečiame į talką ir Jus, prašydami dalyvauti apklausoje ir atsakyti į keletą klausimų, susijusių su jūsų veikla etninės kultūros tradicijų išsaugojimo ir plėtojimo srityje. Aplinkybės taip susiklostė, jog apklausą atlikti ir surinktą informaciją susisteminti turime per trumpą laiką, tad būtume labai dėkingi, jei atsakymus atsiųstumėte iki kovo 26 d. el. pašto adresu l.sungailiene@lnkc.lt. Atsakymų apimtis neribojama, atsakyti į visus klausimus nebūtina. Jei norėtumėte arba jei jums būtų paprasčiau / patogiau į klausimus atsakyti žodžiu (telefonu), maloniai prašytume apie tai pranešti nurodytu el. pašto adresu ir atsiųsti kontaktinį telefono numerį bei nurodytą laiką, kada galėtume paskambinti ir pakalbėti toliau nurodytomis temomis. Iš anksto dėkojame už suteiktą informaciją bei išsakytą nuomonę.

Klausimai:

1. Kokiam etninės kultūros bare darbuojatės? Kokias etninės kultūros veiklas vykdate?
2. Kas padeda ir kas trukdo puoselėti ir tęsti etninės kultūros tradicijas / jūsų saugomą tradiciją, kokius stebite pokyčius (įskaitant valstybės, savivaldybių politiką etninės kultūros srityje, finansavimą, žinomumą ir pan.)?
3. Kurios veiklos, kokie projektai, jūsų manymu, yra būtini etninei kultūrai ar konkrečiai jūsų puoselėjamai tradicijai išsaugoti, tęsti ir plėtoti?
4. Kokie jūsų įgyvendinami (anksčiau įgyvendinti) projektai, veiklos prisideda prie jūsų saugomos tradicijos tęstinumo? Pasidalinkite patirtimi, kuo konkrečiai?
5. Iš ko sprendžiate, kad Jūsų vykdomos, vykdytos priemonės / projektai yra sėkmingi – t. y. iš tiesų prisideda prie tradicijos išsaugojimo, tęstinumo, plėtojimo?
6. Kaip tai gali būti apskaičiuojama / išmatuojama? (Kokiais rodikliais galima būtų pagrįsti / įvertinti jūsų veiklos rezultatus?)
7. Kokioms savo vykdomoms veikloms esate teikę paraiškas LKT? Kokioms gavote finansavimą, o kokioms ne?

8. Ar LKT nustatyti etninės kultūros srities prioritetai prisideda prie EK ar konkrečios tradicijos plėtos? Ar projektų vertinimo prioritetai ir kriterijai padeda tinkamai juos įvertinti?

Pastaba: 2019 m. rugpjūčio 30 d. patvirtintą Kultūros rėmimo fondo lėšomis finansuojamos programos „Etninė kultūra“ projektų vertinimo prioritetų ir kriterijų balų aprašą pridedame – žr. dokumentą „LTKT_EK_programos_vertinimo_prioritetai_kriterijai.pdf“

9. Kokie, Jūsų manymu, turėtų būti pagrindiniai projektų vertinimo kriterijai?
10. Ar planuodami bei įgyvendindami projektus, veiklas, remiatės gerąja kitų Lietuvos ir / ar užsienio etninės kultūros puoselėtojų praktika? Jei taip, tai kokia?

.....

Vardas, pavardė, atstovaujama institucija, pareigos, el. pašto adresas, telefono numeris *

- * Pateikdamas savo asmens duomenis (vardą, pavardę, pareigas, el. pašto adresą ir telefono numerį) sutinku, jog Lietuvos nacionalinio kultūros centro Etninės kultūros skyriaus specialistai naudotų juos apklausos duomenų rinkimo, analizės ir sisteminimo tikslais. Man pranešta, jog mano asmens duomenys nebus viešai skelbiami.

Literatūros šaltiniai

Įstatymai

LR AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ ĮSTATYMAS (1999, galiojanti redakcija 2009-07-01)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.81676/cujbRnBpNc>

LR DAINŲ ŠVENČIŲ ĮSTATYMAS (2007)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=32wfa741&actualEditionId=EgLjSEZGHR&documentId=TAIS.310243&category=TAD>

LR ETNINĖS KULTŪROS VALSTYBINĖS GLOBOS PAGRINDŲ ĮSTATYMAS (1999)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.86929?jfwid=rivwzvpvg>

LR KILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ APSAUGOS ĮSTATYMAS (1996)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.24349?jfwid=nz8qn7b05>

LR KULTŪROS CENTRŲ ĮSTATYMAS (2004)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238644>

LR MENO KŪRĖJO IR MENO KŪRĖJŲ ORGANIZACIJŲ STATUSO ĮSTATYMAS (1996, galiojanti redakcija 2019-07-01)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.30615/hgIeZfvdV>

LR MUZIEJŲ ĮSTATYMAS (2003)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.213246>

LR NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS ĮSTATYMAS
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.9BC8AEE9D9F8?faces-redirect=true>

LR PROFESIONALIOJO SCENOS MENO ĮSTATYMAS (2004)
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.235372?jfwid=q8i88m4xe>

LR TAUTINIO PAVELDO PRODUKTO ĮSTATYMAS
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301365>

NEMATERIALIAUS KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS KONVENCIJA
<https://www.unesco.lt/kultura/nematerialus-kulturos-paveldas/nematerialaus-kulturos-paveldo-apsaugos-konvencija>

PASAULIO KULTŪROS IR GAMTOS PAVELDO APSAUGOS KONVENCIJA
<https://osp.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=78f918b883a1489a85f28892a1690565>

Metodikos

Dėl strateginio planavimo dokumentuose naudojamų vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo metodikos patvirtinimo, 2010; galiojanti suvestinė redakcija 2018 06 22.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.384507/asr>

LIETUVOS ŠVIETIMAS, KULTŪRA IR SPORTAS (2019 M.). KULTŪRA, Virtualus kultūros rodiklių stendas. (Oficialios statistikos portalas).
<https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-svietimas-kultura-ir-sportas/lietuvos-svietimas-kultura-ir-sportas-2019/kultura>

Pilotinis projektas: Viešojo sektoriaus renginių vertinimas. Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo atvejis. Greta Juodokaitė ir Ieva Česnulaity. 2016 m.
<http://kurklt.lt/wp-content/uploads/2016/10/Vie%C5%A1ojo-sektoriaus-rengini%C5%B3-vertinimo-%C4%AFrankiai.pdf>

Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos, 2011.

https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Veiklos_efektyvumo_tobulinimas/PVrekomendacijos2011.pdf

Puškorius S. Veiklos matavimų viešajame sektoriuje raida ir tendencijos. *Viešojo politika ir administravimas* ISSN 2029-2872 (online) 2010, Nr. 34, p. 7–20.

<https://www.mruni.eu/upload/iblock/5df/7-20.pdf>

Viešojo sektoriaus kultūros įstaigų veiklos vertinimo kriterijų nustatymas.

Galutinė ataskaita. Skirta LR kultūros ministerijai. Parengė UAB „BGI Consulting“, VšĮ „KULTUR“, 2012 m. gruodis.

<http://www.kulturostirimai.lt/wp-content/uploads/2017/08/Vie%C5%A1ojo-sektoriaus-kult%C5%ABros-%C4%AFstaig%C5%B3-veiklos-vertinimo-kriterij%C5%B3-nustatymas.pdf>

Dokumentai

2003 m. UNESCO nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo ir vertybių, išrašytų į reprezentatyvų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą, būklės periodinės ataskaitos (2012–2017 m.) santrauka bei darbo grupės rekomendacijos, parengtos šios konvencijos ataskaitos bei aktualios informacijos pagrindu. 2020 01 15.

2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa. 2012 11 28.

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439028>

Bendrosios UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos (2003 m.) įgyvendinimo poveikio, rezultatų, pagrindinių rodiklių ir vertinimo gairės.

https://unesco.lt/images/Straipsniu_dokumentai/2003Konvencijos_rezultat_gaires_rodikliai_2019_05_17_galutinis.pdf

Etninės kultūros globos taryba. Ekspertizės ir tyrimai.

<http://www.ekgt.lt/veikla/veiklos-sritys/ekspertizes---tyrimai/>

Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010–2014 m. programa (2010 m. birželio 28 d. kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV-363).

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.377686>

Etninės kultūros plėtros 2015–2018 m. priemonių planas (2015 m. liepos 22 d. kultūros ministro įsakymas Nr. ĮV-500).

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fcc5c9d0323e11e598499e1e1ba6e454?jfwid=rivwzvpvg>

Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimai valstybės politikai. Lietuvių etninės kultūros draugija, 2017. <https://www.ltkt.lt/files/etnines-kulturos-vertybiniu-nuostatu-tyrimai-valstybes-politikaio446.pdf>

Kultūros paso svetainė.

<https://kulturosapasas.emokykla.lt/apie-projekta/kulturos-paso-koncepcija/1>

Lietuvos kultūros politikos strategija „Kultūra 2030“

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/8e579f21682011e99684a7f33a9827ac?positionInSearchR>

LR kultūros ministerijos 2018 m. veiklos ataskaita. 2019 03 01

<https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/veiklos-ataskaitos>

LR kultūros ministerijos 2019 m. veiklos ataskaita. 2020 m.

<https://lrkm.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/veiklos-ataskaitos>

LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, 1996 m. gruodžio 19 d. Nr. VIII-49, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2020-01-01 iki 2020-06-30.

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.34169>

LR Vyriausybės nutarimas dėl 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo. 2012 m. lapkričio 28 d. Nr. 1482. Galiojanti redakcija – 2016 12 13.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439028>

Profesionalaus meno sklaidos regionuose programa, patvirtinta LR kultūros ministro 2008 m. vasario 15 d. įsakymu Nr. ĮV-91, II sk. 4, 5 punktai.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.315434?jfwid=rivwzvvpvg>

Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programos 2015–2017 metų etapo vertinimas, tyrimo ataskaita. Parengė dr. Giedrė Dzemydaitė pagal LKT užsakymą.
<http://www.kulturostyrimai.lt/visos-temos/kulturos-politika/regionai/regionu-kulturos-pletros-2012-2020-metu-programos-2015-2017-metu-etapo-vertinimas/>

Tautinio paveldo produktų atitikties tradicijai kriterijų aprašas ir Tautinio paveldo produktų atitikties lietuvių etninei kultūrai vertinimo rodikliai.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.327195?jfwid=rivwzvvpvg>

Tolygios kultūrinės raidos įgyvendinimo 2020–2023 metų prioritetai apskrityse.
<https://www.ltkk.lt/tolygi-raida>

Literatūra

Apanavičius R., Aleknaite, E., Savickaitė-Kačerauskienė, E., Apanavičiūtė, -Sulikienė, K., Šlepavičiūtė I. *Etninės muzikos gairinimo judėjimas Lietuvoje. XX a. 7 dešimtmetis – XXI a. pradžia*. Monografija. V.

Bylaitė-Žakaitienė A. *Etninės kultūros specialisto poreikio Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose – Klaipėdos mieste bei Vilniaus miesto progimnazijose. Analizė, 2017* (EKG T tyrimas). http://www.ekgt.lt/media/dokumentai/veikla/Tyrimai/2017tyrimai/Zaikaitienes_tyrimas.pdf

Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje (konferencijos medžiaga). V.: Lietuvių etninės kultūros draugijos ir Vilniaus etninės veiklos centro leidinys. Vilnius: Lygė, 1997.

Grašytė T. Tradicinis muzikantas šiuolaikinėje lietuvių kultūroje. Humanitariniai mokslai, etnologija (07H), 2017.

Jonutytė J. Tradicijos sąvokos kaita. Vilnius: VU leidykla, 2011, 200 p.

Kalnius P. „Etninės kultūros samprata etnoso teorijoje ir jos interpretacijos Lietuvoje“ (Pranešimo tezės diskusijoje „Etninės kultūros samprata“; 2020 01 07).
<http://ekgt.lt/naujienos/diskusija-etnines-kulturos-samprata-.html>

Kalnius P. Etninės kultūros samprata Norberto Vėliaus darbuose. Tautosakos darbai, 2008, 36, p.37–50.

Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija: sudarytoja Vida Savoniakaitė, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, 2011.

Lietuvos kultūros kongresas: Vilnius, 1990 m. geg. 18–20 d., red. R. Ozolas ir kt., sud. G. Kvieskienė. Vilnius: LRKŠM, 1991.

Lietuviškojo identiteto trajektorijos. Sudarė Vytis Čiubrinskas, Jolanta Kuznecovienė. VDU, Kaunas, 2008
<https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/132/1/ISBN9786094671432.pdf>

Lukšaitė I. Mūsų kelias: kultūros patirtis, atmintis ir naujos sąsajos. Saulės arkliukai, 2013, Nr. 1, p. 4–7.

Lietuvių etninės kultūros ugdymas. Straipsnių rinkinys, 2016. http://dSPACE.lzuu.lt/bitstream/1/5308/1/Lietuvi%C5%B3_etnines_kulturos_ugdymas_Str.%20orinkinys.pdf

Martinaitis M. Etninė lietuvių kultūra ir jos pamokos. Mokykla. 1995, Nr. 7–8, p. 33–35.

Merkienė R. Lietuvių etninės kultūros poslinkiai Seinų ir Punsko krašte. Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Lygė, 1997.

Mikštaitė R. Etnokultūrinių projektų finansavimo būklė bendrojo kultūros konkursinio finansavimo kontekste Lietuvoje. 2019 m. (EKG T tyrimas). http://ekgt.lt/media/dokumentai/R.MIKSTAITE_CICIURKIENE_galutinis_TEIKIMUI_PFD.pdf

Paveikslai Pilies gatvėje ir visur deklaruojamas kūrybiškumas: kas yra profesionalus menas? Pokalbis su Deimantu Narkevičium. LRT KLASIKOS laida „Kultūros sostinė“, LRT.lt 2019-04-19. <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1050693/paveikslai-pilies-gatveje-ir-visur-deklaruojamas-kurybiskumas-kas-yra-profesionalus-menas>

Razauskas D. Mitiniai vaizdiniai Donelaičio „Metuose“: Pastabos parašėse. Vilnius: LLTI, 2016, 343 p.

Razauskas D. Maironis – praamžės tradicijos dainius. Vilnius: LLTI, 2016, 291 p.

UNESCO rekomendacijos, kaip išsaugoti tradicinę kultūrą ir folklorą. Tautosakos darbai I (VIII). Vilnius: LLTI, 1992.

Vėlius N. Etninė kultūra ir tauta. Lietuvių etninės kultūros draugija. V.: LNKC, 1989.

Vėlius N. Etninės kultūros prioritetas Lietuvos kultūros strategijoje. Lietuvos kultūros kongresas. V., 1991, 25 p.

Vėlius N., Sauka, D. Etninės kultūros vieta tautinėje kultūroje. III dalis. Kultūros koncepcijos metmenys. II. Etninė kultūra / Lietuvos kultūros kongresas. V., 1991, p. 506.

Vėlius N. Pakilimas ar nuosmukis? Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Lygė, 1997, 7 p.

Vaitkevičienė D. Prigimtinė kultūra ir prigimtinės vietos. Kultūros barai, 2012, Nr. 5, p. 61.

Vaitkevičius V., Vaitkevičienė. Nematerialaus kultūros paveldo Lietuvos saugomose teritorijose studija. Vilnius, 2007.

Vyčiniene D. Autorystės samprata tradicinėje kultūroje, Tradicija, autorystė, kūrinio ribos ir interpretacijos laisvė. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2006, p. 68–69.

Vyšniauskaitė A., Stoškus, K. Kas yra etninė kultūra? Liaudies kultūra, 1997, nr. 2, p. 1–4.

Santrumpos

AM – LR aplinkos ministerija
EK – etninė kultūra
EKC – etninės kultūros centras
EKGT – Etninės kultūros globos taryba
KC – kultūros centras
KM – LR kultūros ministerija
LDA – Lietuvos dailės akademija
LDM – Lietuvos dailės muziejus
LEKD – Lietuvių etninės kultūros draugija
LEKUS – Lietuvos etninės kultūros ugdytojų sąjunga
LII – Lietuvos istorijos institutas
LMIS – Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema
LLBM – Lietuvos liaudies buities muziejus
LKF – Lietuvos kultūros fondas
LKI – Lietuvių kalbos institutas
LKT – Lietuvos kultūros taryba
LLTI – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
LMTA – Lietuvos muzikos ir teatro akademija
LMT – Lietuvos mokslo taryba
LNKC – Lietuvos nacionalinis kultūros centras
LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
LSRTRF – Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
LST – Lietuvos saugomos teritorijos
LTS – Lietuvos tautodailininkų sąjunga
MM – mėgėjų menas
NKP – nematerialus kultūros paveldas
NVO – nevyriausybinė organizacija
PM – profesionalus menas
ŠMSM – LR švietimo ir mokslo ministerija
TPP – Tautinio paveldo produktas
URM – LR užsienio reikalų ministerija
VDU – Vytauto Didžiojo universitetas
VU – Vilniaus universitetas
ŽŪM – LR žemės ūkio ministerija

Santrauka

Etninės kultūros srities apibrėžimas

Etninės kultūros sritis apima materialias ir **nematerialias tradicinės kultūros vertybes, jos formas, rūšis ir žanrus** (kalbą, tautosaką, muziką, šoki, papročius, bendravimo normas, gyvenimą, elgseną, darbo ir kitų veiklų įgūdžius bei praktikas, tautodailę, drabužius, maistą, aplinką, pasaulėvoką, žinią etc.¹⁶²), kurie yra:

- istoriškai susiformavę šalies teritorijoje, etnografiniame regione ar konkrečioje vietovėje;
- perduoti iš kartos į kartą;
- išlaikę būdingas ir / ar unikalias savybes;
- svarbūs įvairaus pobūdžio bendruomenėms (vietos, tautinių, etninių, profesinių, pomėgių bendrijoms, nevyriausybinėms organizacijoms), šeimoms, privatiems asmenims, yra jų ir kitų šioje srityje veikiančių subjektų puoselėjami, aktualizuojami, tęsiami;
- iki šiol natūraliai tebesitęsiantys ir/ar kūrybingai ar moksliniais pagrindais rekonstruojami, atkuriami, saugomi, tiriami, perduodami ir skleidžiami tradiciniais bei šiuolaikinei visuomenei pritaikytais būdais;
- turi visuotinę vertę kaip tautinės tapatybės, kultūros ir kūrybos savitumą, įvairovę išsaugoti, visuomenės savimonę ir savivertę stiprinti, ją konsoliduoti padedanti priemonė.

162 Detalesnė EK / NKP srities formų klasifikacija pateikiama Galutinės ataskaitos 2 skyriuje.

Etninės kultūros srities veiklų sąrašas

I veiklų grupė

Veiklos, susijusios su savaimingais etninės kultūros tradicijų tęstinumo procesais:

- EK, NKP tradicijų išsaugojimas;
- Visuomenės dalyvavimo, iniciatyvos skatinimas;
- Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado kūrimas;
- Tradicinės aplinkos išsaugojimas.

II veiklų grupė

Veiklos, etninės kultūros turinį perteikiančios ir aktualizuojančios įvairiomis kultūros, meno, švietimo, komunikacijos ir kitomis formomis:

- Tradicijos (-ų) perdavimo ugdymo ir mokymų veiklų vykdymas;
- Individualios kūrybinės tradicijų išsaugojimo ir atkūrimo veiklos;
- Kultūros ir / arba meno renginių organizavimas;
- Kvalifikacijos tobulinimo veiklos;
- EK / NKP integravimo į švietimo sistemą veiklos;
- Edukacinių veiklų parengimas ir vykdymas;
- Etninės kultūros duomenų fiksavimas ir tvarkymas, saugojimas;
- Etninės kultūros tyrimai ir jų sklaida;
- Leidybos, publikavimo ir viešinimo veiklos;
- Socialinių iniciatyvų veiklos;
- Meniniai, kūrybiniai projektai;
- EK ir kitas sritis jungiantys projektai;
- EK / NKP sklaida užsienyje;
- Užsienio lietuvių bendruomenių veiklos;
- Viešojo informavimo ir žinomumo didinimo veiklos.

Etninės kultūros srities produktų ir paslaugų sąrašas

1. Parengta paraiška Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadui;
2. Sudarytas savivaldybės ar kitokio vietinio lygmens nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas;
3. Sutvarkytas / rekonstruotas / atkurtas aplinkos objektas ir / ar kraštovaizdis;
4. Sukurtas / atkurtas / rekonstruotas dirbinys, kūrinys ar jų grupė / kolekcija;
5. Parengta ir įgyvendinta tiesioginio EK / NKP srities žinių, įgūdžių perdavimo, mokymų programa, priemonė;
6. Atlikta savaiminės tradicijos tęstinumą palaikanti, užtikrinanti veikla;
7. Susiformavusios EK / NKP tradicijų išsaugojimo praktikos pagrindu teikiama paslauga (-os);
8. Parengta ir įgyvendinta EK / NKP srities kvalifikacijos kėlimo metodika, programa;
9. Suorganizuotas renginys ar renginių ciklas;
10. Parengta etninės kultūros ugdymo / nematerialaus kultūros paveldo pažinimo programa, rekomendacijos, metodika, paslauga;
11. Parengta EK ir kitas sritis jungianti pažintinė programa ir su ja susijusios paslaugos;
12. Sukurta kultūros kelio programa, paslauga, priemonė;
13. Atlikti lauko tyrimai;
14. Parengta ir išleista / paskelbta publikacija;
15. Sukurtas EK / NKP duomenų prieigos šaltinis internete;
16. Sukurta virtuali pažintinė / pramoginė EK / NKP turinį pristatanti priemonė;
17. Sukurta (-os) ir įgyvendinta (-os) etninės EK / NKP turinio viešinimo priemonė (-ės);
18. Sukurtas naujas tarpžanrinis / tarpsritinis kūrinys, programa, projektas;
19. Atnaujintos, papildytos muziejinės, archyvinės vertybės.

Etninės kultūros srities raidos apibrėžimas

EK / NKP srities raida – tai jos apibrėžimu aprėpiamo turinio būklė konkrečiu metu ar tam tikru periodu, jos stabilumas ir / ar pokyčiai, kuriuos atspindi:

1. vidiniai / imanentiniai / savaiminiai EK / NKP srities pokyčiai, vykstantys kintant visuomenei ir aplinkai;
2. valstybės taikomų EK / NKP išsaugojimo (globos) priemonės ir jų veiksmingumas;
3. srities aktualumas ir integracija į kitus visuomenės ir aplinkos sąrangos kontekstus.

1. Savaiminį EK / NKP srities vystymąsi nusakantys veiksniai:

- 1.1. sritį reprezentuojančios ir / ar su ja besitapatinančios visuomenės dalies (pateikėjų, žinovų, saugotojų, tradicijos perdavėjų, vietos ar profesinių bendruomenių, grupių, šeimų, asmenų ir kt.) įsitraukimas į tradicijų apsaugos, perėmimo, perdavimo ir sklaidos procesus, auditorijos (žiūrovų, vartotojų, vienu ar kitų socialinių grupių) pasiekiamumas;
- 1.2. srities rūšių ir žanrų (žr. 2 skyrių: EK / NKP formos) būklė, tęstinumas, aktualumas, turinio ir formos pokyčiai, susiję su socialine, ekonomine, technologine visuomenės raida;
- 1.3. srities veiklų (žr. 3. skyriuje pateiktą veiklų sąrašą) tęstinumas ir atsinaujinimas, jų įvairovė, intensyvumas, pokyčiai.

2. EK / NKP sričiai įtaką darantys valstybės sprendimai:

- 2.1. valstybės ir savivaldybių taikomi įrankiai ir priemonės – teisės aktai, programos, finansavimas, administravimas, institucinė sistema, žmogiškųjų išteklių plėtra, skatinimas, stebėseną ir pan.;
- 2.2. jų pasiskirstymas įvairiose valstybės valdymo srityse – kultūros, švietimo, mokslo, žemės ūkio, aplinkos ir kitose sistemose.

3. Srities poveikį kitiems visuomenės ir aplinkos sąrangos kontekstams nusakantys veiksniai:

- 3.1. kaip srities veiklos ir jų vykdytojai integruojami (ar integruojasi) į įvairių tipų bendruomenėms, šiuolaikinei visuomenei, tautai, valstybei, tarptautinei bendruomenei svarbių uždavinių sprendimą socialinės, ekonominės gerovės, ekologijos, darnios plėtos, klimato kaitos ir kitose srityse;
- 3.2. kokios srities teikiamos galimybės yra išnaudojamos / neišnaudojamos, kokių rezultatų pasiekama / gali būti pasiekta.

Etninės kultūros srities projekto apibrėžimas

1. Projekto apibrėžimas bendresne prasme (2 variantai)

EK / NKP srities apibrėžime nustatyto turinio vienos ar kelių srities rūšių, žanrų, vieno ar kelių fizinių ir / arba juridinių asmenų vienos ar daugiau susijusių veiklų vykdymas, paslaugų teikimas, produktų kūrimas ar gaminimas per tam tikrą laikotarpį, įskaitant tikslų ir uždavinių nustatymą, planavimą, viešinimą, organizavimą, vykdymą, finansines operacijas ir kitus įgyvendinimo veiksmus bei rezultatų analizę ir išvadų parengimą.

Arba:

Fizinio ir / arba juridinio (-ų) asmens (-ų) per tam tikrą laikotarpį vykdoma priemonių visuma, kurios tikslas – krytingai planuoti ir įgyvendinti vienos ar kelių EK / NKP srities rūšių, žanrų plėtrai svarbias veiklas, suteikiant EK / NKP srities apibrėžime nustatyto turinio kultūros paslaugas ir / ar sukuriant EK produktą, skirtą visuomenės / bendruomenės (organizacijos) / kūrėjo kultūriniais, meniniams ir švietėjiškiems poreikiams.

2. Finansavimui teikiamo projekto apibrėžimas (2 variantai)

Finansavimui ar kitokiai paramai gauti rengiamas atitinkamos formos dokumentas, kuriame numatytas EK apibrėžime nustatyto turinio vieno ar kelių fizinių ir / arba juridinių asmenų vienos ar daugiau susijusių veiklų vykdymas, paslaugų teikimas, produktų kūrimas ar gaminimas per tam tikrą laikotarpį, įskaitant tikslų ir uždavinių nustatymą, planavimą, viešinimą, organizavimą, vykdymą, finansines operacijas ir kitus įgyvendinimo veiksmus bei rezultatų analizę ir ataskaitos (-ų) parengimą.

Arba:

Fizinio ir / arba juridinio (-ų) asmens (-ų) parengtas dokumentas finansavimui ar kitokiai paramai gauti, kuriame numatytas EK apibrėžime nustatyto turinio veiklų planavimas ir įgyvendinimas per tam tikrą laikotarpį, įskaitant paslaugų teikimą, EK produkto (-ų) kūrimą ar gaminimą, veiklų viešinimą, finansines operacijas ir kitus įgyvendinimo veiksmus bei rezultatų analizę ir ataskaitos (-ų) parengimą.

Etninės kultūros sritys raidos vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	EK ir NKP politikos formavimo įrankiai, skatinantys srities raidą. Teisės aktai	Kriterijų apibūdina: 1.1. EK / NKP plėtrai svarbių strateginių dokumentų, teisės aktų, EK / NKP plėtros programų kiekis; 1.2. Nurodytų dokumentų turinio kokybė, kuri apibrėžia minėtos sritys vietą ir vaidmenį kultūros politikos teisiniame formavime. Reikalingi duomenys: šaltinių (dokumentų, apklausų rezultatų suvestinių) ekspertinės analizės, apklausų duomenys. Kriterijui apibūdinti reikalinga kiekybinė ir ekspertinė dokumentų turinio stebėseną bei analizę, apklausų duomenų analizę. Tokia stebėseną ir analizę turėtų būti vykdoma kas keleri metai LR kultūros ministerijos užsakymu.	vnt., kaupiamieji vnt. kokybiniai vertinimai, išvados
2.	EK ir NKP politikos įgyvendinimo įrankiai, skatinantys srities raidą. Finansavimas	Kriterijų apibūdina: 2.1. EK / NKP srities programoms, veiklos planams, projektams įgyvendinti skiriamų lėšų kiekiai valstybės, savivaldybių, apskričių (LKT Tolygios kultūrinės raidos programos atveju) lygmenimis; 2.2. EK / NKP sričiai skiriamų pastovaus ir konkursinio finansavimo lėšų dalis tarp viso kultūros lauko, kultūrinių veiklų finansavimo; 2.3. Statistinių, santykinų rodiklių palyginimas, kuris rodo finansavimo užtikrinimo, veiklos skatinimo pokyčius; 2.4. Ekspertinis vertinimas, kuris gali padėti nustatyti lėšų panaudojimo tikslumą. Reikalingi duomenys: šaltinių (finansavimo planavimo dokumentų, metinių ataskaitų, suvestinių) ekspertinės analizės. Tokia stebėseną ir analizę turėtų būti vykdoma valstybės, savivaldybių, taip pat svarbiausių EK / NKP veiklas vykdančių institucijų lygmenimis. Periodiškumas priklauso nuo srities programų, veiklos planų apimties laiko atžvilgiu (vienais atvejais kasmet, kitais atvejais – kas keleri metai).	Finansavimo lėšų dydžiai – Eur / metus Santykinė dalis – proc. kokybiniai vertinimai, išvados
3.	EK ir NKP politikos įgyvendinimo įrankiai, skatinantys srities raidą. Institucijos	Kriterijų apibūdina: 3.1. EK / NKP srityje veikiančių nacionalinių, valstybinių, savivaldybių institucijų, organizacijų kiekiai, jų santykinės dalys tarp bendro kultūros lauke veikiančių institucijų ir organizacijų skaičiaus: 3.1.1. pagal atskiras ministerijas – Kultūros, Švietimo, mokslo ir sporto, žemės ūkio, Aplinkos, kt.; 3.1.2. pagal vykdomas EK / NKP srities veiklas (kultūros ir meno plėtra, dokumentavimas, archyvavimas, duomenų viešinimas, studijos, moksliniai tyrimai, formalus ir neformalus ugdymas, tautinio paveldo produktų plėtra, tradicinio kraštovaizdžio išsaugojimas, kt.); 3.1.3. Valstybės ir visuomeninio sektoriaus institucijų kiekiai, jų pasiskirstymas: etninės kultūros centrai, tradicinių amatų centrai, EK / NKP išsaugojimo ir plėtojimo veiklas vykdančių saugomų teritorijų (nacionalinių ir regioninių parkų, draustinių, rezervatų) direkcijos, įvairaus pobūdžio ir aprėpties muziejai, asocijuotos organizacijos, NVO, vietos, kaimų bendruomenės ir kt. organizacijos, bendrijos, klubai ir kt. 3.1.4. Institucijų, organizacijų, dalyvaujančių tarptautinėse NKP apsaugos srityse veiklose, kiekis; 3.2. Minėtoms institucijoms, organizacijoms priskirtų su EK / NKP plėtra susijusių funkcijų įvairovės, raidos, įgyvendinimo kokybės vertinimai – ekspertų, dalyvių, lankytojų / paslaugų gavėjų. Kokybiniam vertinimui reikalingi duomenys: ministerijų, koordinuojančių (pvz., LNKČ), ekspertinę (pvz., EKG) pagalbą, dalinę finansinę paramą (pvz., LKT) teikiančių ir kitų institucijų, skėtinių organizacijų (pvz., LTS) renkami statistiniai duomenys, pagal užsakymus atliekamos ekspertinės analizės, kiekybiniu ir kokybiniu požiūriais įvertinti apklausų duomenys.	Skaiciai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc. kokybiniai vertinimai, išvados
4.	EK ir NKP politikos įgyvendinimo įrankiai, skatinantys srities raidą. Žmogiškieji ištekliai	Kriterijus apima žmogiškųjų išteklių valdymo ir plėtros aspektus: 4.1. EK / NKP srityje dirbančių specialistų kiekiai valstybinėse, savivaldybių institucijose, NVO, bendruomenėse, santykinė dalis tarp visų kultūros lauko darbuotojų; 4.2. ES specialistų poreikio statistika (šalies mastu, pagal savivaldybes, pagal veiklos sritis) ir jo patenkinimo (palyginti su EK / NKP specialistų, darbuotojų, atliekančių priskirtas atitinkamas funkcijas, kiekiu) vertinimas; 4.3. kiekybiniai ir kokybiniai specialistų rengimo, išsilavinimo, kvalifikacijos kėlimo, veiklos pobūdžio, rezultatų ir skatinimo (premių, stipendijų skyrimo) rodikliai. Reikalingi duomenys: šaltinių (ministerijų ir joms pavaldžių institucijų) renkami, sisteminami duomenys, ekspertinės analizės, apklausų duomenys.	Skaiciai, kiekiai – vnt., vnt. / metus Santykinė dalis – proc. kokybiniai vertinimai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
5.	Visuomenės įtrauktis į EK / NKP veiklas	<p>Kriterijus rodo aktyviai į EK / NKP procesus, veiklas įsitraukusios visuomenės dalį ir jos pokyčius, pagal tam tikrus požymius¹⁶³ nustato veiklose dalyvaujančių kolektyvų, asmenų kiekius ir jų pokyčius per pasirinktą laikotarpį:</p> <p>5.1. Folkloro kolektyvų, dalyvių kiekiai, dalys tarp visų meno mėgėjų kolektyvų, visų meno mėgėjų veiklų dalyvių;</p> <p>5.2. Liaudies meno (tautodailės) tradicijų, tradicinių amatų puoselėtojų kiekiai;</p> <p>5.3. Kitas EK / NKP rūšis ir žanrus vystančių kolektyvų, asmenų kiekiai;</p> <p>5.4. Registruotų su EK / NKP veikla susijusių NVO (klubai, bendrijos, bendruomenės, vietos veiklos grupės): juridinių vienetų ir į veiklas įsitraukusių dalyvių skaičiai, procentinės dalys tarp visų registruotų organizacijų ir jų dalyvių;</p> <p>5.5. Pajėgiausių institucijų, organizacijų (valstybės, visuomeninio ir privataus sektoriaus), bendruomenių, kolektyvų, EK / NKP srities plėtotojų statistika (bendrai šalyje, didžiuosiuose miestuose, regionuose);</p> <p>5.6. Privataus verslo įmonių, įsitraukusių į tęstinę EK / NKP plėtojimo veiklą, skaičius;</p> <p>Svarbiausi duomenų šaltiniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> - LNKC, KC ir jų padalinių, EKC, švietimo įstaigų, LST direkčių, tradicinių amatų centrų, LTS skyrių, EKG, NVO ir kitų organizacijų, vietos, kaimo bendruomenių (pagal galimybes) veiklų ataskaitos; - apklausų duomenys, surinkti pagal įsitraukimo į veiklą anketos formą; - kokybiniam vertinimui – šaltinių (ministerijų ir joms pavaldžių, kitų valstybės ir nevyriausybinių sektoriaus institucijų renkami, sisteminami duomenys) ekspertinės analizės, apklausų duomenys. 	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc. Kokybinis vertinimas
6.	Viešųjų EK / NKP srities kultūros ir meno renginių plėtra	<p>Kriterijus apima EK / NKP srities veiklos produktų viešojoje erdvėje įvairovę, intensyvumą, renginių aktualumą, kurį rodo:</p> <p>6.1. EK / NKP renginių, dalyvių, žiūrovų / lankytojų kiekiai, santykinės jų dalys tarp visų kultūros renginių dalyvių, žiūrovų / lankytojų:</p> <p>6.1.1. pagal ministerijų valdomas sritis;</p> <p>6.1.2. pagal įstaigų rūšis – KC ir jų padaliniai, muziejai, bibliotekos, švietimo įstaigos, NVO sektoriaus, lietuvių kultūros bendruomenės ir kt.;</p> <p>6.1.3. pagal tam tikrą tikslinę auditoriją – vaikams, jaunimui, suaugusiesiems, šeimoms, vyresnio amžiaus žmonėms, neįgaliesiems;</p> <p>6.1.4. pagal renginių pobūdį, rūšį, žanrą¹⁶⁴;</p> <p>6.2. renginių, dalyvių, lankytojų statistika – didžiuosiuose miestuose, savivaldybių centruose, miestuose ir miesteliuose.</p> <p>6.3. Renginių stebėseną ir kokybiniai rengėjų, dalyvių, lankytojų, ekspertų vertinimai.</p> <p>Kokybinio vertinimo šaltiniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> - elektroninės dalyvių grįžtamojo ryšio apklausos; - lankytojų atsiliepimai apie renginius, elektroninės apklausos, klausimynai (kokybiniai ir kiekybiniai duomenų rinkimo metodai); - ekspertiniai renginių turinio ir kokybės vertinimai¹⁶⁵. 	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc. Ekspertiniai renginių turinio ir kokybės vertinimai – balais (1–10)
7.	Meninių, kūrybinių EK ir kitus meno bei kultūros žanrus, jų kūrėjus siejančių veiklų, projektų plėtra	<p>EK ir įvairių kitų meno bei kultūros žanrų sinergija įgauna vis didesnę vaidmenį, paklausa EK / NKP plėtros ir žinomumo kontekste, todėl svarbu atlikti nurodyto kriterijaus stebėseną ir vertinimą. Kriterijų apibūdinama:</p> <p>7.1. veiklų, kurios sieja EK ir kitas meno bei kultūros sritis ir žanrus, įvairovę (veiklų, projektų, sukurtų naujų produktų sąrašai),</p> <p>7.2. įgyvendintų projektų, naujai sukurtų produktų, paslaugų, priemonių kiekiai, jų pokyčiai (pagal kultūros ir meno žanrus, projektų pobūdį, geografinę aprėptį ir kt. nustatytus ar pasirinktus požymius); dalyvių ir vartotojų kiekiai;</p> <p>7.3. tikslinės auditorijos pasiekiamumas – dalyvių, žiūrovų skaičiai, jų pokyčiai (pagal kultūros ir meno žanrus, projektų pobūdį, geografinę aprėptį ir kt. nustatytus ar pasirinktus požymius);</p> <p>7.4. informacijos pateikimo žiniasklaidai statistika;</p> <p>7.5. tarpžanrinių veiklų, projektų kokybės¹⁶⁶, auditorijos poreikio patenkinimo (elektroninės apklausos, grįžtamojo ryšio klausimynai) rodikliai.</p>	Skaičiai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc. Pokytis – vnt. (nuo–iki) Ekspertiniai veiklų turinio ir kokybės vertinimai – balais (1–10)

163 Požymiai detalizuoti LNKC ataskaitos 6.1 lentelėje.

164 Išsamiau detalizuota LNKC ataskaitos 6.1 lentelėje.

165 Renginių stebėseną ir vertinimą siūloma atlikti periodiškai. Siūloma vertinti: 1) rengėjų kompetenciją ir patirtį, 2) renginio dalyvių kompetenciją ir meninį veiklos bei atlikimo lygį, 3) projekto, renginio, sukurto produkto aktualumą ir tikslumą; 4) renginio, sukurto produkto turinio kokybę, 5) EK / NKP srities / rūšies, žanro savybės atskleidimo kokybę, 6) renginių organizavimo, sukurto produkto pateikimo kokybę, 7) renginio, produkto komunikaciją, 8) rezultatyvumą (lėšų ir dalyvių, poveikio santykį).

166 Tas pats, kaip 3 išnašoje.

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
8.	EK / NKP leidiniai, kitos publikavimo formos	<p>Kriterijus rodo EK / NKP srities publikacijų įvairiomis formomis įvairovę, kiekius, pokyčius per pasirinktą laikotarpį.</p> <p>Pageidautinas ir ekspertinis publikacijų vertinimas, kokybinė jų turinio analizė. Publikacijų ekspertinis vertinimas turėtų apimti šiuos aspektus: aktualumas, formos, turinio išsamumas, mokslinė/kultūrinė/edukacinė išliekamoji vertė, publikacijos kokybė ir kt.</p> <p>Duomenys diferencijuojami ir palyginami pagal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - atskirų ministerijų (KM, ŠMSM, ŽŪM, AM) valdomas sritis; - publikacijų rengėjus, leidėjus (mokslo institucijos, nacionalinės kultūros ir meno, savivaldybių institucijos, NVO, vietos bendruomenės, privatus leidėjai ir pan.); - EK / NKP sritį, rūšį, žanrą; - leidinio paskirtį (periodiniai leidiniai, leidiniai vaikams, jaunimui, regionus, savivaldybes, vietoves pristatantys leidiniai); - leidinio formatą (knygos, žurnalai, garso, vaizdo, internetinės publikacijos, skaitmeninės knygos, audiogidai, elektroninės, virtualios pažintinės-mokomosios priemonės, žaidimai). <p>Išleistų ir išplatintų leidinių palyginimas padeda nustatyti vienos ar kitos rūšies, žanro leidinio poreikį, auditorijos domėjimosi lygį.</p>	<p>Skaiciai, kiekiai – vnt. Santykinė dalis – proc.</p> <p>Pokytis – vnt. (nuo–iki)</p> <p>Ekspertiniai leidinių turinio ir kokybės vertinimai – balais (1–10)</p>
9.	NKP vertybių sąrašų veiklų plėtra: pasiūlymų, vertybių, planuotų ir įgyvendintų apsaugos priemonių pokyčiai	<p>Kriterijus rodo Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos priemonės „Sąvada / Inventoriai“ įgyvendinimo šalyje kryptis, žmogiškuosius išteklius, veiklų rezultatus, kurių vienas svarbiausių – savivaldybių ir nacionalinio NKP vertybių sąvadų (toliau – Sąvadas) kūrimas ir vertybių apsaugos, tęstinumo ir sklaidos priemonių vykdymas.</p> <p>Stebėseną nuolat vykdyti ir statistinius duomenis rinkti bei sisteminti turi Sąvado tvarkytojas – LNK. Į Sąvadą įtrauktų vertybių teikėjai kas 5 m. turi teikti vertybės būklės ataskaitas.</p> <p>Kriterijų apibūdina šie duomenys:</p> <ol style="list-style-type: none"> 9.1. Savivaldybių, paskyrusių už Sąvado formavimą atsakingą specialistą (-us) skaičius, procentinė dalis tarp visų savivaldybių; 9.2. Savivaldybių ar kitus vietinius Sąvados sudarančių savivaldybių skaičius; į juos įrašytų vertybių skaičius; 9.3. Nacionalinio sąvado kūrimo procese dalyvaujančių (teikiančių pasiūlymus, paraiškas) savivaldybių kiekis; 9.4. Per metus pateiktų naujų pasiūlymų ir paraiškų kiekiai (šalies mastu ir pagal savivaldybes); 9.5. Nacionaliniam Sąvadui pateiktų ir priimtų paraiškų skaičiai (pagal teikėjus, vertybės būklės požymį, NKP sritį); 9.6. Numatytų ir įgyvendintų vertybių apsaugos priemonių kiekiai (šalies mastu ir pagal savivaldybes; pagal priemonės pobūdį); 9.7. UNESCO tarptautiniams sąrašams pateiktų / įrašytų nominacijų (vienos šalies, jungtinių) kiekių per tam tikrą ataskaitinį laikotarpį; 9.8. Informacijos sklaida leidiniais, tinklalapiais, pranešimais ir kt. priemonėmis – kiekiai, pasiekiamumas. 	<p>Skaiciai, kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt.</p> <p>Santykinė dalis – proc.</p>
10.	EK / NKP mokymo, žinių, įgūdžių perdavimo būdų ir veiklų plėtra	<p>Kriterijus gali padėti nustatyti EK / NKP mokymo, žinių, įgūdžių perdavimo būdų įvairovę, jų taikymą veiklose, asmenų, įsitraukusių į tokias veiklas, kiekius ir jų pokyčius per pasirinktą laikotarpį¹⁶⁷:</p> <ol style="list-style-type: none"> 10.1. žinias, įgūdžius, technologijas perduodančių meistrų, perėmusių šeimos narių, mokinių skaičius; 10.2. veiklų (kūrybinių dirbtuvių, mokymų, stovyklų, kursų) ir jų dalyvių skaičius; 10.3. specializuotų EK / NKP krypties mokymo įstaigų ir neformalaus ugdymo įstaigų skaičiai, dalis tarp visų švietimo įstaigų; 10.4. mokymo įstaigų (žr. 10.3. punktą) lankytojų skaičius; procentinė dalis tarp viso šalies moksleivių kiekio; 10.5. parengtų edukacinių programų, metodinių priemonių tikslinei auditorijai kiekiai, paslaugos gavėjų skaičiai. 	<p>Skaiciai, kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt.</p> <p>Santykinė dalis – proc.</p>
11.	Savaimingų EK / NKP tradicijų tęstinumo procesų plėtra	<p>Kriterijus reikalingas norint nustatyti savaimingo EK / NKP židinių gyvavimo, NVO, bendruomenių, grupių, asmenų veiklų ir įsitraukimo į tradicijų tęstinumo procesus mastą, pobūdį. Duomenų šaltiniai – NKP vertybių sąvado duomenys, tikslinių apklausų duomenys:</p> <ol style="list-style-type: none"> 11.1. nenutrūkstamai gyvuojančių EK / NKP židinių, juose puoselėjamų tradicijų sąrašas, skaičiai; 11.2. NVO, bendruomenių, grupių, asmenų sąrašas, kiekiai; 11.3. vietos tradicijų žinovų, mokovų sąrašai, skaičiai; 11.4. šeimų, kuriose perduodamos ir puoselėjamos tradicijos, ir tradiciją perėmusių jaunesnės kartos asmenų skaičiai; 11.5. tradicijos vartotojų skaičius, jų pokytis per pasirinktą laikotarpį. <p>Pastaba: visi rodikliai pagal poreikį gali būti diferencijuojami pagal savivaldybes, regionus, EK / NKP tradicijų rūšis ir žanrus.</p>	<p>Skaiciai, kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt.</p>

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
12.	EK / NKP medžiagos identifikavimo, fiksavimo, saugojimo, sklaidos plėtra	Kriterijus rodo EK / NKP medžiagos rinkimo, fiksavimo, saugojimo archyvuose ir duomenų viešinimo, sklaidos kiekybę ir kokybę. Duomenys (iš archyvų pateiktos ir viešai prieinamos informacijos) kiekybinei analizei ¹⁶⁸ : 12.1. atliktų lauko tyrimų skaičius (pagal institucijas, NVO, bendruomenes, kolektyvus, privačius asmenis); 12.2. surinktų, užfiksuotų, saugomų, išsigtų, restauruotų, atkurtų, kopijuotų vertybių, kolekcijų skaičius; 12.3. paskelbtų duomenų (įvairiomis rinkmenomis) skaičius; 12.4. suskaitmenintų vertybių skaičius, procentinė dalis tarp visų saugomų vertybių; 12.5. elektroninių archyvų skaičiai, naudojami jais statistika. Kokybiniais rodikliais nustatyti reikalingos ekspertinės analizės išvados, taip pat auditorijos pasiekiamumo stebėsenos tyrimo rezultatai.	Kiekiai – vnt., kaupiamieji vnt. pokytis – proc.
13.	Moksliniai EK / NKP tyrimai ir jų sklaida	Kriterijus rodo EK / NKP tyrimų situaciją, aprėptį (kokybinė analizė), kiekius (kiekybiniai rodikliai) ir apima šias mokslinių tyrimų sritis: etnologiją, folkloristiką, etnomuzikologiją, mitologiją, tautosakos mokslą, menotyrą, archeologiją, kultūros antropologiją, sociologiją. Kriterijų apibūdina iš LMT, EKG T organizuotų, remiamų mokslo tyrimų, mokslo ir aukštojo mokslo įstaigų mokslinės veiklos ataskaitų gaunami duomenys: 13.1. Mokslo tarybai teiktų / laimėtų akademinų tyrimų projektų skaičius, dalis tarp visų teiktų ir finansuotų mokslo tyrimų; 13.2. tyrimų, atliktų pagal tam tikras terminuotas arba ilgalaikes teminių tyrimų programas, kiekis; 13.3. surengtų mokslo renginių kiekis; 13.4. apgintų mokslinių disertacijų kiekis; 13.5. mokslo darbų, tyrimų publikavimo prestižiniuose šalies, tarptautiniuose leidiniuose kiekiai; 13.6. tarptautinio pripažinimo sulaukusių mokslo darbų, tyrimų kiekis; 13.7. tyrimų sklaidos priemonių kiekiai.	Vnt. (nuo – iki), kaupiamieji vnt. Santykinė dalis – proc.
14.	Viešojo informavimo, žinomumo didinimo EK / NKP srityje raida	Kriterijus rodo viešojo informavimo kanalų aktyvumą ir pastangas didinti EK / NKP srities žinomumą bei jų informacijos priemonių pasiekiamumą: 14.1. Specializuotos nacionalinio transliuotojo laidos – skaičius, reitingai; 14.2. Informacija apie EK / NKP – reportažų kiekiai, transliacijos trukmė, reitingai, proc. tarp visų atitinkamo pobūdžio laidų; 14.3. Tęstinės kitų žiniasklaidos priemonių rubrikos – skaičius, reitingai; 14.4. Specializuotos tinklalaidės – skaičius, lankomumas, lankytojų įsitraukimo rodikliai; 14.5. Socialiniai tinklai – lankomumas, peržiūrų kiekiai, prenumeratorių skaičius, lankomumo rodikliai.	Kiekiai, skaičiai – vnt., reitingai – proc.
15.	Pasaulio lietuvių bendruomenių veikla	Kriterijus rodo pasaulio lietuvių bendruomenių aktyvumo, veiklų pobūdžio EK / NKP srityje situaciją: 15.1. EK / NKP srityje veikiančių bendruomenių, kolektyvų skaičius, juose dalyvaujančių asmenų kiekis; 15.2. įgyvendintų veiklų skaičius (pagal valstybes, pagal veiklų pobūdį); 15.3. dalyvavimo Lietuvoje vykstančiuose renginiuose rodikliai – kiekis, dažnumas; 15.4. dalyvių, žiūrovų, auditorijos pasiekiamumo žiniasklaidos kanalais rodikliai – informacijos kiekiai, auditorijos kiekiai.	Vnt.; Vnt. per pasirinktą laikotarpį Pasiekiamumas – proc.
16.	Tarptautiškumas, EK / NKP sklaida užsienyje	Kriterijus rodo Lietuvos viešųjų institucijų, NVO, bendruomenių, kolektyvų aktyvumą tarptautiniu lygiu, EK / NKP sklaidos užsienyje intensyvumą. Kriterijų apibūdina kiekybiniai ir kokybiniai veiklų rezultatų vertinimai, Lietuvos EK ir NKP reiškinių, tradicijų sklaidos tarptautiniu lygiu rodikliai: 16.1. Lietuvoje organizuojamų EK / NKP srities renginių, dalyvių skaičiai, 16.2. Lietuvos EK / NKP tradicijų pristatymų užsienyje kiekis, santykinė dalis tarp visų kultūros formų pristatymo; 16.3. bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis programos, projektų kiekis, rengėjų, dalyvių skaičius; 16.4. dalyvavimo tarptautinėse EK / NKP srities organizacijose statistika.	Vnt., kaupiamieji vnt. Santykinė dalis – proc. Vnt. per atitinkamą laikotarpį
17.	EK / NKP procesų stebėsenos priemonių įgyvendinimas	Kriterijus parodo, kas ir kaip vykdo EK / NKP stebėsenos priemones, nustato jų periodiškumą, kiekį, poreikį. 17.1. atliktų monitoringų, tikslinių stebėsenos priemonių skaičius; 17.2. įgyvendintų EK veiklos rūšių patikros priemonių (apžiūrų, konkursų, kitų ekspertinio vertinimo formų) skaičius; 17.3. parengtų ekspertizų, pasiūlymų ir kt. dokumentų skaičius; 17.4. EK / NKP srities strateginio ir veiklos planavimo srityje pritaikytų, panaudotų atliktų stebėsenos priemonių kiekis.	Vnt., kaupiamieji vnt. Vnt. per atitinkamą laikotarpį

Etninės kultūros srities raidos rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	EK / NKP apsaugos ir tęstinumo teisinio reguliavimo pokytis	Kiekybinis rodiklis atspindi teisės aktų kiekio pokytį per atitinkamą laikotarpį ¹⁶⁹ . Kokybinis rodiklis padeda įvertinti teisės aktų kokybę – veiksmingumą, atitikimą valstybės strateginiams uždaviniams bei tarptautiniams įsipareigojimams. Remiantis tokiais rodikliais ir kokybinio vertinimo išvadomis, galima įvertinti ir apibrėžti EK / NKP srities vaidmens, reikšmės bendrųjų kultūros, visuomenės reiškinų kontekste pokyčius.	Vnt. (nuo–iki), Proc. Kokybinis vertinimas
2.	EK / NKP srities finansinio užtikrinimo ir skatinimo pokytis	Rodikliu įvertinamas sričiai skiriamo finansavimo pakankumas, atsižvelgiant į: - metinio biudžeto pokytį ¹⁷⁰ ; - regioninių kultūros tarybų, prioritetu išsikelusių EK / NKP, kiekio ir EK / NKP srities finansavimo lėšų pokytį; - metinio biudžetinio finansavimo lėšų ir įgyvendintų veiklos produktų santykį ¹⁷¹ ; - vienam EK / NKP srities darbuotojų etatui skiriamų lėšų vidurkio pokytį ¹⁷² ; - vienam asmeniui skiriamos paramos (stipendija, premija ir pan.) vidurkio pokytį.	Eur (nuo–iki) Proc. Eur / vnt. Eur (nuo–iki)
3.	EK / NKP srityje veikiančių institucijų proporcingumas	Rodikliu nustatomas nuolat EK / NKP srityje veikiančių, projektus vykdančių valstybės ir visuomeninio sektoriaus institucijų, organizacijų: - kiekių pokytis (mažėjimas ar didėjimas) per pasirinktą laikotarpį; - santykinė jų dalis tarp visų kultūros lauko nurodytų sektorių institucijų ir organizacijų; - geografinis pasiskirstymas (didžiuosiuose miestuose, savivaldybių centruose, rajonų miestuose ir miesteliuose); - dalyvavimo tarptautinėse NKP apsaugos veiklose dinamika.	Vnt. (nuo–iki) Proc. Vnt. Vnt. (nuo–iki)
4.	Žmogiškųjų išteklių valdymo, plėtros ir skatinimo pokyčiai	Rodikliu apibūdinamas valstybės, jos institucijų gebėjimas valdyti, plėtoti ir skatinti žmogiškuosius EK srities išteklius įvertinant: - EK / NKP srityje dirbančių specialistų, etatų kiekių pokyčius per pasirinktą laikotarpį; - EK / NKP specialistų poreikio patenkinimo (šalies mastu, pagal savivaldybes, pagal veiklos sritis) koeficientą, jo pokytį per pasirinktą laikotarpį; - EK / NKP specialistų išsilavinimo (pagal specialybes, įgytas profesijas, išsilavinimo lygį) pokyčius per pasirinktą laikotarpį; - kvalifikaciją tobulinusių asmenų kiekių pokyčius; - įvairiomis formomis per metus finansiškai paskatintų asmenų kiekio pokytį.	Vnt. (nuo–iki), Proc. Vnt. (nuo–iki), proc. Vnt. (nuo–iki)
5.	Įsitraukimo į EK / NKP veiklas pokytis	Rodikliu apibūdinamas tikslinių grupių (etninės kultūros kolektyvų, tautodailės tradicijų, tradicinių amatų puoselėtojų, visuomenės pagal įvairius požymius) įsitraukimo į srities veiklas (vykdomas KC, EKC, švietimo įstaigų, LST direkčių, tradicinių amatų centrų, LTS skyrių, NVO sektorių, privataus verslo įmonių) aktyvumas, tolygumas, kokybiškumas lyginant: - įsitraukusių kolektyvų, asmenų kiekių per pasirinktą laikotarpį pokyčius, - įsitraukimo miestuose, savivaldybėse, seniūnijose, miesteliuose, kaimuose kiekių pokyčius; - įsitraukimo pokyčius įvairiuose kolektyvuose, kaimo, vietos bendruomenėse, vietos veiklos grupėse, kitose vietos organizacijose; - pajėgiausių, laimėjimais įvertintų institucijų, organizacijų, bendruomenių kolektyvų, asmenų kiekių pokyčius (šalyje, regionuose, didžiuosiuose miestuose).	Vnt. (nuo–iki), Proc.
6.	Viešųjų EK / NKP srities kultūros ir meno renginių aktualumas	Rodiklis padeda nustatyti srities kultūros ir meno renginių aktualumą šiandienos visuomenei. Rodiklis apima: - renginių ¹⁷³ , jų dalyvių ir žiūrovų / lankytojų kiekių pokyčius; - renginių, jų dalyvių / lankytojų (bendrai ir / ar iš pasirinktos asmenų grupės) skaičius, tenkančius 1 000 gyventojų.	Vnt., proc. Vnt. / 1000 gyventojų
7.	Viešųjų EK / NKP srities kultūros ir meno renginių kokybiškumas	Rodiklis padeda nustatyti kokybės pokyčius. Rodiklis apima: - viešųjų renginių turiniu ir kokybe patenkinutų rengėjų, dalyvių, lankytojų kiekius, jų pokyčius; - santykinę dalį tarp visų apklausose dalyvavusiųjų; - geriausiai įvertintų (vertinimo balų vidurkis ne mažesnis kaip 8 balai) viešųjų renginių kiekius, jų pokyčius, dalį tarp visų įvertintų renginių; - ekspertų kokybinio vertinimo išvadas.	Vnt., proc. Vnt., proc. Kokybinis vertinimas

169 Pokyčio rodikliai paprastai fiksuojami kasmet ir matuojamas jų pokytis per metus, tačiau priklausomai nuo kriterijaus galima matuoti ir per pasirinktą laikotarpį ar nustatytą atskaitinį laikotarpį.

170 Siūloma vertinti bendrai šalyje ir atskiruose sektoriuose – EK / NKP lauke veikiančios nacionalinės, valstybinės įstaigos, savivaldybių įstaigos, įgyvendinančios EK / NKP veiklas, LKT.

171 Siūloma vertinti šalies, savivaldybių mastu, galima ir pagal veiklos sritis, ir pagal institucijas.

172 Siūloma vertinti pokyčius valstybės, savivaldybių metinio biudžeto kontekstuose, taip pat galima diferencijuoti ir pagal įstaigų pobūdį, veiklos sritis.

173 Siūloma detalizuoti pagal renginių pobūdį, jų vykdymo vietą ir kt. reikiamus požymius.

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
8.	Tarpžanrinių EK / NKP srities veiklų efektyvumas	Rodikliu apibūdinamas tarpžanrinių EK / NKP srities veiklų aktyvumas, tolygumas, kokybiškumas, atsižvelgiant į: - įgyvendintų tarpžanrinių projektų ¹⁷⁴ , įvykusių renginių, jų dalyvių, lankytojų kiekių (bendrų skaičių ir skaičių, tenkančių 1 000 gyventojų) pokyčius; - naujai sukurtų produktų ¹⁷⁵ , paslaugų, jų vartotojų kiekių pokyčius; - naujai sukurto produkto, paslaugos turiniu ir kokybe patenkinutų vartotojų kiekius, jų pokyčius; santykinės dalis tarp visų apklausose dalyvavusiųjų; - informacijos pasiekiamumo įvairaus pobūdžio pranešimų žiniasklaidoje vienetais pokytį; - geriausiai įvertintų tarpžanrinių EK / NKP srities projektų / renginių kiekių, jo pokytį, dalį tarp visų įvertintų kultūros ir meno projektų/renginių.	Vnt. (nuo –iki), proc. Vnt. / 1000 gyventojų Vnt. (nuo –iki), proc.
9.	EK / NKP publikacijų kokybės ir pasiekiamumo pokyčiai	Srities publikacijų kiekio, poreikio patenkinimo, pasiekiamumo pokyčius per pasirinktą laikotarpį atspindi kiekybiniai rodikliai: - publikacijų rengėjų, leidėjų, publikacijų (bendro skaičiaus ir atskirų kiekių pagal publikacijų požymius) kiekių pokyčiai; - publikacijų (bendrai ir pagal atskirus požymius) poreikių ¹⁷⁶ pokyčiai; - virtualiomis publikavimo formomis pasiektos auditorijos kiekio pokytis. Publikacijų kokybės pokyčius padeda įvertinti kokybinis rodiklis, kuris apima: - publikacijų vertinimo (pagal tikslinių grupių apklausas) pokyčius ¹⁷⁷ ; - publikacijų aktualumo, formų, turinio ir kokybės eksperto vertinimo pokyčius ¹⁷⁸ .	Vnt. (nuo–iki), proc. Vnt. (nuo–iki), proc. Kokybinis vertinimas
10.	Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo priemonės „Sąvadai“ inventoriam efektyvumas	NKP vertybių sąrašų sudarymo dinamiką ir rezultatųumą rodo: - savivaldybių, institucijų, organizacijų, bendruomenių dalyvavimo vietinių ir nacionalinio NKP sąvadų kūrimo procese kiekių pokyčiai; - naujai pateiktų pasiūlymų ir paraiškų, Nacionaliniam sąvadui, tarptautiniams sąrašams pateiktų ir įrašytų paraiškų ¹⁷⁹ kiekių pokyčiai per metus ar atskaitinį laikotarpį; - numatytų ir įgyvendintų apsaugos priemonių ¹⁸⁰ santykis, jo pokytis; - leidinių, tinklalapių, publikacijų, pranešimų žiniasklaidoje apie NKP vertybes ir gerąsias NKP išsaugojimo patirtis kiekio pokyčiai. Kokybinis rodiklis įvertina NKP vertybių sąrašų sudarymo poveikį EK veiklų kryptingumui.	Vnt. (nuo–iki), proc. Apklausų, eksperto vertinimo rezultatai
11.	EK / NKP žinių, įgūdžių perėmimo aktyvumas	Rodikliu apibūdinama EK / NKP tradicijų tęstinumui būtinų žinių, įgūdžių perėmimo dinamika, kurią rodo: - tradicijų perdavimo veiklų, jų dalyvių kiekio pokytis; - meistrų ir mokinių kiekio santykis (vienam meistrai tenkančių mokinių kiekis), jo pokytis; - mokymo (formalaus ir neformalaus) įstaigų su EK disciplina, neformaliomis EK veiklomis, edukacinių programų, metodinių priemonių kiekio pokyčiai; - EK mokymo / mokymosi veiklose dalyvaujančių moksleivių / asmenų kiekio pokytis; - žinias ir įgūdžius nuolat tobulinančių profesinę veiklą užsiimančių asmenų kiekio pokytis; - patenkinutų EK ugdymu mokymo įstaigose mokinių, mokytojų, tėvelių kiekių, dalis tarp visų apklaustųjų; - patenkinutų edukacinių programomis, metodinėmis priemonėmis asmenų kiekių, dalis tarp visų apklaustųjų; - įvairaus pobūdžio edukacinių, mokomųjų veiklų, metodinių priemonių įvairovės, kokybės pokyčiai.	Vnt. (nuo–iki), proc. Asm. / 1 meistrai, proc. Vnt. (nuo–iki), proc. Vnt. (nuo–iki), proc. Kokybiniai vertinimai
12.	Savaimingų EK / NKP tradicijų dinamika	Rodikliu nustatomas: - savaimingų EK / NKP židinių, bendruomenių, grupių, NVO, asmenų veiklų kiekio pokytis; - savaimingų tradicijų saugotojų ir vartotojų kiekių pokytis; - jaunimo, įsitraukusio į savaimingas EK / NKP tradicijų tęstinumo veiklas, kiekio pokytis.	Vnt. (nuo–iki), proc.
13.	EK / NKP archyvinės medžiagos prieinamumas	Rodiklis apima: - archyvų papildymo NKP vertybių vienetais pokyčius; - publikuotos archyvinės EK / NKP medžiagos kiekių pokyčius; - viešai prieinamų suskaitmenintų EK / NKP vertybių, duomenų kiekių pokyčius; - elektroninių archyvų lankytojų kiekio pokyčius.	Vnt. (nuo–iki), proc.

174 Siūloma detalizuoti pagal kultūros ir meno žanrus, projektų pobūdį, pagal projektų vykdymo vietą – didieji miestai, savivaldybių centrai, rajonų vietovės ir / ar kitus pasirinktus požymius.

175 Mėninių programų, pristatymų, projektų, publikacijų, kūrinių ir kt.

176 Poreikis nusakomas išleistų ir per tam tikrą laikotarpį išplatintų leidinių vnt. santykiu.

177 Lyginami teigiamai įvertinusių asmenų kiekiai tarp visų apklaustųjų.

178 Pvz., gerėjančią publikacijų kokybę rodytų didėjantis geriausiai įvertintų (vertinimo balų vidurkis ne mažesnis kaip 8 balai) publikacijų kiekis, didėjanti jų dalis tarp visų įvertintų publikacijų.

179 Galima detalizuoti pagal tam tikras duomenų grupes.

180 Galima detalizuoti pagal NKP sritį – žodinės kūrybos tradicijos ir išraiškos formos (1), atlikimo menai (2), papročiai, apeigos, šventiniai renginiai (3), liaudies menas, tradiciniai amatai ir ūkinė veikla (4), su gamta ir visata susijusios žinios ir veikla (5) – ir pagal priemonės pobūdį: dokumentavimo, metodinė ir mokymų, edukacinė, leidybos, viešinio, sociokultūrinė, su ūkiu, verslo, turizmo sritimi susijusi, su tausojančiu gamtos išteklių naudojimu ir aplinkos apsauga susijusi veikla.

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
14.	Mokslinės veiklos produktyvumas	Rodikliu nustatoma mokslo darbų, tyrimų publikavimo dinamika ir rezultatyvumas: - mokslinių tyrimų, darbų, apgintų disertacijų kiekio pokytis; - EK / NKP srities mokslo renginių kiekio pokytis; - vienam mokslininkui tenkantis mokslinių tyrimų, darbų skaičius, rodiklio pokytis.	Vnt. (nuo–iki), proc.
15.	Viešojo informavimo priemonių pasiekiamumas	Rodiklis apima specializuotų laidų, tinklalaidžių, tęstinių priemonių, socialinių tinklių, taip pat informacijos kitose priemonėse: - kiekio pokyčius; - reitingų, pasiekiamumo pokyčius; - apimties laiko atžvilgiu ir dažnumo pokyčius; - lankomumo (prenumeratorių, peržiūrų, komentarų kiekių) pokyčius; - viešojo informavimo priemonių naudotojų pasitenkinimo EK / NKP srities informacijos pasiekiamumu ir kokybe duomenis (patenkintųjų kiekis tarp visų apklaustųjų) ir jų pokyčius.	Vnt. (nuo–iki), proc. Val. / metus; vnt. / mėn.; vnt. / metus Vnt. (nuo–iki), proc. Proc.
16.	Pasaulio lietuvių bendruomenių veiklos aktyvumo pokyčiai	Rodikliu apibūdinamas pasaulio lietuvių veiklos aktyvumas įvertinant: - į EK / NKP srities veiklas įsitraukusių bendruomenių, kolektyvų, dalyvių, įgyvendintų EK / NK srities veiklų kiekius, jų pokyčius; - pasaulio lietuvių bendruomenių / asmenų dalyvavimo Lietuvoje vykstančiuose renginiuose aktyvumą, dažnumą. Taip pat galima sekti ir informacijos pasiekiamumo užsienio šalyse dinamiką.	Vnt. (nuo–iki), proc. Vnt. / metus
17.	EK / NKP sklaidos užsienyje intensyvumas	Rodikliu apibūdinama EK / NKP sklaidos užsienyje dinamika įvertinant: - Lietuvoje organizuojamų tarptautinių EK / NKP srities renginių kiekio, dalyvių skaičiaus pokyčius; - kolektyvų, asmenų, pristačiusių Lietuvos EK / NKP užsienyje, kiekio pokytį (bendrai, pagal kontinentus, šalis); - bendradarbiavimo programų, projektų kiekio, rengėjų ir dalyvių skaičiaus pokyčius; - tarptautinių organizacijų, komitetų ir jų dalyvių (organizacijų, institucijų) kiekių santykį.	Vnt. (nuo–iki), proc.
18.	EK / NKP procesų stebėsenos priemonių efektyvumas	Rodiklis apibūdinamas įvertinant įvairių stebėsenos priemonių ¹⁸¹ skaičių pokyčius ir pasinaudojimo atliktomis stebėsenos priemonėmis santykio rodiklį ¹⁸² .	Vnt. (nuo–iki), proc. Proc.

181 Monitoringai, tikslinės stebėsenos, kokybinės veiklos rūšių patikros priemonės (konkursai, apžiūros, ekspertizės, gamybių studijos).

182 Dalis tarp įgyvendintų per pasirinktą laikotarpį stebėsenos priemonių.

Etninės kultūros srities projekto vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Projekto aktualumas, tikslingumas	Šis kriterijus įvertina, ar projekto tikslai, uždaviniai, numatytos veiklos atspindi EK / NKP srities, konkrečių jos šakų ir žanrų būklę ir numato jai reikšmingus pokyčius, įgyvendinimo būdus. Kriterijus detalizuojamas pagal:	0–35
		1.1. Atitiktį prioritetams – jie nustatomi, atsižvelgiant į srities ekspertų rekomendacijas.	0–20
		1.2. Aktualumą: - atitikimas srities išsaugojimo, plėtos tikslams ir uždaviniams tarptautiniu, valstybės, savivaldybės ar bendruomenės mastu; - su EK / NKP sritimi susijusių visuomenei, bendruomenei ar tikslinei grupei aktualių problemų sprendimas, jų poreikių tenkinimas; - kitos šiuolaikinės visuomenės ekonominės, socialinės raidos, gamtos ir kultūros problematikos aktualizavimas (pastaba: neprivaltomas, tačiau kai kuriais atvejais gana svarbus).	0–5
		1.3. Veiklų tikslingumą: - projektu siekiama teigiamų pokyčių EK / NKP srityje ir / ar kultūriniame, socialiniame, ekonominiame grupės, bendruomenės, visuomenės gyvenimo kontekste; - pasirinktų projekto įgyvendinimo formų, veiklų atitikimas numatytiems tikslams įgyvendinti (rezultatams pasiekti); - tikslingas naujų, originalių priemonių pasitelkimas.	0–5
		1.4. Tikslinę auditoriją: - tikslinės auditorijos įvardijimas, planuojamas dalyvių skaičius; - numatytų projekto tikslų, uždavinių, veiklų atitikimas tikslinei auditorijai (amžiaus, lyties, socialinio statuso ar kitais požūriais) ir jos poreikiams; - identifikavimas, koku būdu (kokiais būdais) bus įtraukta tikslinė (-ės) visuomenės grupė (-ės) ir, jei numatyta, kaip bus užtikrintas ilgalaikis projekto rezultatų poveikis jai.	0–5
2.	Projekto kultūrinė ir / ar meninė vertė	Kriterijumi siekiama nustatyti projekto veiklų santykį su EK / NKP tradicijomis ir jų išsaugojimu. Taip pat norima apibrėžti, koku kūrybišku, meniniu nauju turiniu, formomis jos praturtins srities ir bendrąjį kultūrinį lauką. Projekto vertę nusako:	0–20
		2.1. Atitiktis EK / NKP tradicijoms: - projekto turinį sudaro istoriškai susiklosčiusios, iš kartos į kartą perduotos bendruomenės, vietos, regiono ar visos šalies EK / NKP rūšių ir žanrų tradicijos; - projekto veiklos orientuotos į šių tradicijų išsaugojimą ir tęstinumą: identifikavimą, dokumentavimą, kaupimą, atskleidimą, mokymą, gaivinimą, atsinaujinimą, plėtojimą, viešinimą ir pan.; - projekto veiklomis siekiama įtvirtinti, sustiprinti, aktualizuoti EK / NKP estetines, menines, etines, pasaulėžiūros, gamtosaugos, tvarios plėtos ir kitas vertybines nuostatas; - EK / NKP turinio pateikimas remiasi tradicijų rūšių ir žanrų specifikos pažinimu, atsižvelgiama į būdingas formas, stiliaus, raiškos, paskirties, gyvavimo ir kitas ypatybes.	0–5
		2.2. Kūrybiškumas: - veiklos numato išradimą, kūrybingą, kokybišką tam tikros EK / NKP rūšies, žanro, ypatybių atskleidimą, dalijimąsi srities žiniomis, įgūdžiais, patirtimi ir jų panaudojimą socialiniame, ekonominiame, kultūriniame dabarties kontekste; - projektu įgyvendinama numatomų rezultatų kokybę užtikrinanti tradicinio turinio ir naujų technologijų sąveika; - į projekto veiklas įtraukiami kultūros ir meno kūrėjai, atlikėjai, tyrinėtojai, kitų kultūros ir meno sričių subjektai, su kuriais bendradarbiaujama, siekiant etninės kultūros vertybių plėtojimo, vertingo etninės kultūros turinio pateikimo tradicinėmis ir / arba moderniomis formomis.	0–5
		2.3. Naujumas: - projektu aktualizuojama svarbi, kultūrinio ir meninio požiūriu vertinga, bet iki šiol nepakankamai plėtojama EK / NKP rūšis, žanras ir / arba gerai žinomos tradicijos įterpiamos į naują, netikėtą, bet joms palankų kontekstą; - projekto veiklomis planuojama sukurti naują produktą ar paslaugą; - projektas numato originalų, veiksmingą būdą, kaip tradicijas pateikti vienai ar kitai tikslinei auditorijai.	0–5
		2.4. Išliekamoji vertė: - projekto veiklomis planuojama sukurti kultūros, meno produktą, tęstinę paslaugą, kuri prisidės prie EK / NKP srities plėtos, tradicijų išsaugojimo, pažinimo, perdavimo ir tęstinumo užtikrinimo; - projekto veiklomis planuojama sukurti ilgalaikį kultūros, meno produktą, tęstinę paslaugą, kuriais bus naudojamos ir įgyvendinus projektą.	0–5

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
3.	Projekto vykdytojų kompetencija, projekto vadyba	Kriterijus numato projekto galimybes pasiekti deklaruotus tikslus, teigiamus laukiamus rezultatus, įvertinant itin svarbią jo sąlygą – projekto vykdytojų, dalyvių kompetenciją, patirtį ir tinkamą informacijos pateikimą parašikoje. Tai duomenys ir informacija apie:	0–15
		3.1. Projekto teikėjo, projekto vadovo ir vykdytojų kompetenciją, užtikrinančią projekto įgyvendinimo kokybę turinio ir vadybos požiūriu: - projekto teikėjas turi ne mažesnę kaip 3 metų EK / NKP veiklų vykdymo patirtį; - projekto vadovas ir ne mažiau kaip pusė vykdytojų turi EK / NKP krypties išsilavinimą ir / arba ne mažesnę kaip 3 metų veiklos etninės kultūros / nematerialaus kultūros paveldo srityje patirtį; - pateikti projekto vadovo ir vykdytojų veiklų aprašymai, kiti dokumentai apie vykdytas veiklas (informacija apie pasiektus rezultatus, jei yra – anksčiau vykdytų veiklų ekspertų, dalyvių, žiūrovų, visuomenės vertinimai) patvirtina tinkamą kompetenciją.	0–5
		3.2. Projekto dalyvius ir jų kompetenciją: - pateiktas svarbiausių projekto dalyvių (asmenų – konsultantų, ekspertų, edukatorių, tradicijos saugotojų, mokovų, meistrų, atlikėjų, praktikų ir pan., bendruomenių, kolektyvų ir pan., institucijų ir organizacijų) sąrašas ir nurodytos jų funkcijos projekte; - pateikiami dokumentai / faktai, įrodantys pakankamą projekto dalyvių kompetenciją ir patirtį EK / NKP srityje.	0–5
		3.3. Projekto partnerius, rėmėjus: - įgyvendinant projektą dalyvauja partneriai (juridiniai ir fiziniai asmenys); pateikiami partnerių sutikimai dalyvauti projekte, nurodant jų indėlį ir / ar numatomas veiklas; - užtikrinamas papildomų lėšų, paslaugų, kitos nefinansinės paramos pritraukimas, pateikti tai įrodantys dokumentai.	0–5
		3.4. Veiklų ir jų rezultatų planavimą: - numatytas detalus, aiškus, logiškai pagrįstas veiklos priemonių planas; - aprašyti siektini rezultatai ir rodikliai (kiekybiniai, kokybiniai, laiko ir kt.), kuriais remiantis bus vertinami projekto rezultatai.	0–5
4.	Projekto idėjos ir veiklų tęstinumas	Turint omenyje, kad EK / NKP srities pagrindas yra perduotos ir tęsiamos tradijos, šis kriterijus parodo, kaip projekto kontekste jos yra perimamos iš praeities, gyvuoja dabartyje ir numatomos perduoduoti į ateitį. Kita vertus, jis įvertina, kiek projekto vykdytojų veiklos yra nuoseklios, ar jos nėra atsitiktinės (nepaisant to, kad ir vienkartinio projekto kokybė, turinys, rezultatai gali būti vertingi ir pakankami):	0–10
		4.1. Anksčiau vykdytų veiklų tęstinumas: - projektas tęsia anksčiau pradėtas, pasiteisinusias veiklas ar veiklas, dėl kurių tęstinumo vykdytojai prisiėmę įsipareigojimus, jos yra ilgalaikio veiklų plano (pavyzdžiui, Sąvadų vertybių išsaugojimo priemonių plano), programos dalis ir pan.; - šių veiklų tęstinumo poreikį išreiškia dalyviai, vartotojai, žiūrovai; - projektas plėtoja naujas veiklas, kurių turinys aktualus esamoje situacijoje.	0–5
		4.2. Veiklų tęstinumas, įgyvendinus projektą: - planuojamas projekto idėjos ir veiklų tęstinumas, įsipareigojimų vykdymas, dalyvavimas tęstinėse programose, veiksmų planuose; - projektas numato tolesnio / ilgalaikio bendradarbiavimo su dalyviais, partneriais galimybes; - numatytas grįžtamasis ryšys (projekto auditorijos atsakas).	0–5
5.	Projekto sąmatos tikslingumas ir pagrįstumas	Šiuo kriterijumi nusakoma projekto vykdytojų kompetencija finansinių reikalų srityje, sąžiningumas, gebėjimas vykdyti įsipareigojimus. Kriterijaus detalizavimas:	0–10
		5.1. Projekto sąmatos tikslingumas: - parodytas tikslingas ir pagrįstas planuojamų veiklų bei lėšų santykis; - nurodomas planuojamas skirtingų sektorių finansinis įnašas.	0–5
		5.2. Numatomų išlaidų pagrįstumas: - pateikta sąmata tinkamai detalizuota, pagrįsta realiu poreikiu; - pateikti paslaugų teikėjų pasiūlymai, bendradarbiavimo dokumentai.	0–5
6.	Projekto prieinamumas, veiklų ir rezultatų viešinimas	Kriterijus įvertina, kokiomis priemonėmis projekto vykdytojai numato užtikrinti visuomenės susidomėjimą, įsitraukimą į jo veiklas ir dalyvavimą bei kaip visuomenę informuoja apie pasiektus rezultatus:	0–10
		6.1. Projekto prieinamumas: - Numatytos ir aprašytos projekto įgyvendinimo priemonės, galinčios užtikrinti jo prieinamumą ir auditorijos pasiekiamumą; - numatytos tradicinės ir / ar šiuolaikinės sklaidos formos bei informacijos pateikimo kanalai.	0–5
		6.2. Veiklos ir rezultatų viešinimas: - numatytas projekto veiklų ir rezultatų viešinimo planas; - viešinimas ir sklaida planuojama ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.	0–5

Etninės kultūros srities projekto rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Projekto atitiktis numatytam aktualumui ir tikslingumui	Parodomas planuotų ir realiai pasiektų rezultatų santykis atitiktis nustatytiems prioritetamsaktualumo, veiklų tikslingumo, tikslinės auditorijos įtraukties požiūriais.	Proc., vnt. (nuo–iki)
2.	Pasirinktų veiklos formų pagrįstumas	Ekspertinė įgyvendintų projekto veiklų stebėsena, analizė ir jų aktualumo srities plėtrai, bendruomenių, tikslinės auditorijos poreikiams, tikslingumo vertinimas.	Kokybinis vertinimas
3.	Visuomenės, tikslinės auditorijos įtrauktis	Rodikliais pamatuojami į projektines veiklas įsitraukusių visuomenės narių, atskirų tikslinių grupių – asmenų, bendruomenių / kolektyvų – skaičiai ir jų pokytis, iš jų: dalyviai (projekte dalyvavę kūrėjai, atlikėjai, organizatoriai, savanoriai), lankytojai / vartotojai (žiūrovai, klausytojai, skaitytojai, paslaugų gavėjai).	Vnt.
4.	Įgyvendintų veiklų skaičius	Rodiklis atspindi, kiek buvo įgyvendinta kultūrinių meninių veiklų.	Vnt.
5.	Sukurtų produktų, paslaugų skaičius	Rodikliu nusakoma, kiek projektą įgyvendinant sukurta produktų, paslaugų, kokia kiekvieno iš jų apimtis (kiekis, tiražas, trukmė, dažnumas ir pan.).	Vnt.
6.	Naujų veiklų, produktų, paslaugų skaičius	Skaičius parodo, kiek projekto metu sukurta naujų produktų, kokią dalį jie sudaro, jei lygintume su visomis įgyvendintomis priemonėmis.	Vnt., proc.
7.	Geografinė projekto veiklų aprėptis	Duomenys iliustruoja projekto veiklų įgyvendinimo vietų (patalpų, erdvių, miestų, kitų vietovių, šalių), aplankytų kultūros objektų (ypač susijusių su sritimi) kiekius, įvairovę.	Vnt.
8.	Pasiekti pokyčiai EK / NKP tradicijoms	Ekspertinės analizės ir vertinimo būdu nustatoma, kaip projektas prisidėjo prie tradicijų išsaugojimo, tęstinumo ir plėtros, kaip pakito ar potencialiai galėtų kisti vykdomos veiklos gyvybingumas, kokybė, ją vykdančių asmenų, bendruomenių, kolektyvų EK / NKP srities suvokimas, įgūdžiai, gebėjimai ir pan.	Kokybinis vertinimas
9.	Kultūrinė ir / ar meninė vertė	Ekspertinis projekto įgyvendinimo priemonių, veiklų, pasiektų rezultatų vertinimas kultūrinio turinio, meninės vertės, kokybės, kūrybiškumo, naujumo, sukurtų naujų produktų kokybės, ilgalaikiškumo požiūriu, įvertinant santykį su projekte numatytais veiklomis, įvardytais tikslais ir uždaviniais.	Kokybinis vertinimas
10.	EK / NKP srities žinovų dalyvavimas	Rodiklis atspindi, kiek realiai į projekto veiklas įsitraukė kompetentingi EK / NKP srities fiziniai ir juridiniai asmenys (kolektyvai, organizacijos, kt.), kitų sričių profesionalai, specialistai, koks jų indėlis.	Vnt., kokybinis vertinimas
11.	Projekto partnerių indėlis	Projekto dalyvių, partnerių, rėmėjų indėlio formos, jų finansinė išraiška, įskaitant numatytą ir pasiektų rezultatų santykį.	Eur, proc.
12.	Veiklų plano įgyvendinimas	Rodiklis padėtų nustatyti projekto vykdytojų gebėjimus planuoti, administruoti, organizuoti veiklas, jas koreguoti, atsižvelgiant į trukdžius, nenumatytas aplinkybes.	Terminai (dienos, mėnesiai ir pan.; nuo–iki), kokybinis vertinimas
13.	Tęstų veiklų skaičius ir pobūdis	Rodiklis iliustruoja veiklų, kurios buvo tęsiamos ar yra susijusios su konkrečių tradicijų tęstinumu, priemonių planų įgyvendinimu, skaičių, sąrašą, nustato formų įvairovę, pagrįstumą.	Vnt., kokybinis vertinimas
14.	Planuojamų tęsti veiklų skaičius, pobūdis, organizavimo būdai	Rodiklis atspindi pasiteisinusių ir / ar reikalaujančių tęstinumo ir numatomų toliau (kitais projektais, programomis) vykdyti veiklų, įgyvendinimo priemonių planų, susijusių su pasirinktos (-ų) tradicijos (-ų) tęstinumu, skaičių, sąrašą, formų įvairovę, pagrįstumą.	Vnt., kokybinis vertinimas
15.	Finansinių išteklių pritraukimas ir panaudojimas	Rodikliu įvertinamas projekto vykdytojų gebėjimas planuoti, pagrįsti, pritraukti lėšas ir jas išnaudoti, atsižvelgiant į: - numatytų, gautų ir panaudotų lėšų santykį; - gautų, panaudotų lėšų ir įvykdytų veiklų santykį, lyginant su numatytu; - partnerių, rėmėjų, vykdytojų finansinį įnašą ir jo santykį su projekciniu finansavimu; - planuotų ir gautų pajamų kieki, santykį; - prašymų koreguoti sąmatą skaičių.	Proc. Proc. Eur., proc. Eur., proc. Vnt.

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
16.	Įgyvendintų viešinio priemonių skaičius ir įvairovė	Rodikliu nustatomas: - viešinio priemonių ir būdų – spaudos pranešimų, TV, radijo programų, straipsnių, vaizdo / garso klipų, spaudos konferencijų, bukletų, plakatų, kitų mažosios spaudos priemonių, pranešimų socialiniuose tinkluose ir pan. – skaičius: bendras ir pagal tipus, - numatytų ir įgyvendintų informacijos sklaidos priemonių santykis.	Vnt. Proc.
17.	Informacijos apie projektą pasiekiamumas	Rodiklį iliustruoja spaudinių tiražų kiekiai; informacijos kanalų, laidų, reklaminių klipų, transliacijų ir žiūrovų / klausytojų kiekiai, peržiūrų internete, socialiniuose tinkluose, reakcijų, komentarų skaičiai ir pan.	Vnt.
18.	Sklaidos priemonių ir būdų pagrįstumas, kokybė	Ekspertinės stebėsenos ir analizės būdu nustatoma informacijos pateikimo masto, formų, turinio ir meninės išraiškos kokybė, efektyvumas, atitikimas tikslinės auditorijos suvokimo ypatybėms.	Kokybinis vertinimas
19.	Projekto veiklų grįžtamasis ryšys	Rodikliu nustatomas atliktų projekto dalyvių, partnerių, rėmėjų, žiūrovų tyrimų, apklausų skaičius, apklaustų asmenų skaičius ir jose dalyvavusių asmenų projekto įvertinimas, taip pat projekto atsiliepimų, komentarų žiniasklaidos priemonėse, socialiniuose tinkluose analizė.	Vnt. Kokybinis vertinimas

Pagrindiniai projekto rodiklių nustatymo būdai:

- Projekto ataskaitos ir pridedamų dokumentų (įskaitant finansinius) informacija, statistiniai duomenys, jų analizė, paraiškos ir ataskaitos lyginamoji analizė;
- Vykdomų veiklų stebėseną (įskaitant garso, vaizdo priemonėmis užfiksuotą projektinių veiklų įgyvendinimą), jų ir pasiektų rezultatų analizė, ekspertinis vertinimas;
- Projekto rengėjų savianalizė, rengėjų, partnerių, dalyvių, lankytojų, žiūrovų, tikslinės auditorijos apklausų duomenų, atsiliepimų žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose analizė.

